

Sámedikki dievasčoahkkin

Čoahkkingirji 03/12

Ávjuvárgaaidnu 50, N-9730 Kárášjohka

Telefon +47 78 47 40 00

Telefaks +47 78 47 40 90

samediggi@samediggi.no

www.samediggi.no

Áigi: 06.06.12 - 08.06.12

Báiki: Kárašjogas

Áššelistu

Saksnr.	Sakstittel
020/12	Vuodđudeapmi
021/12	Sámediggeráđđi doaibmadiedahus
022/12	Gažaldagat Sámediggeráđđái
023/12	Ođđa áššiid dieđiheapmi
024/12	Sámediggeráđi čilgehus sámi mánáidgárdefálaldaga birra
025/12	Guovlopolitihkalaš strategijat – čilgehus
026/12	Samedikki 2012 reviderejuvvon buseahhta
027/12	Doarjanjuolggadusat sámi girjebussiide
028/12	Davviguovlluid politihka máhttodimešuvdna
029/12	Bearráigeahččanlávdegotti jahkedieđáhus
030/12	Eanageavahanpolitihkalaš hástalusat
031/12	Anadromalaš luossaguliid bivddu hálddašeapmi
032/12	Sámedikki válganammagotti välljen – sámediggeválgga 2013

Čoahkkináiggit

Áigi		Ášši	Siidu
06.06.12	dii. 08.30 - 08.45	020/12	4
	dii. 09.00 - 12.05	021/12	6
	dii. 15.05 - 17.30	022/12	34
	dii. 17.30 - 18.40	023/12	45
	dii. 18.40 - 19.00	024/12 ovdanbuktin	53
	dii. 19.00 - 19.20	025/12 ovdanbuktin	67
07.06.12	dii. 08.30 - 10.35	029/12	125
	dii. 09.45 - 10.00	026/12 ovdanbuktin	83
	dii. 10.30 - 10.35	029/12 jienasteapmi	125
	dii. 10.35 - 15.30	026/12	83
	dii. 15.30 - 16.30	028/12	108
	dii. 17.00 - 17.20	027/12	104
	dii. 17.20 - 18.20	024/12	53
08.06.12	dii. 08.30 - 11.10	030/12	136
	dii. 11.10 - 12.20	031/12	149
	dii. 13.20 - 14.40	025/12	67
	dii. 14.40 - 14.50	032/12	154

Ášši/Sak DC 020/12

Čoahkkima vuodđudeapmi

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 06.06.12 dii. 08.30.

Áirasat

Čuovvovaš áirasat ledje vuodđudeamis:

1.	Mariann Wollmann Magga	21.	Odd Iver Sara
2.	Gunn-Britt Retter	22.	Geir Tommy Pedersen
3.	Knut Inge Store	23.	Willy Ørnebakk
4.	<i>Ii várrelabttu Trond Are Anti ovdas</i>	24.	<i>Ii várrelabttu Randi A. Skum ovdas</i>
5.	<i>Ii várrelabttu Ragnbild M. Aslaksen ovdas 06.06.12</i>	25.	Ann Solveig Eriksen <i>(várrelabttu Margit Eli Anti Oskal ovdas)</i>
6.	Hans J. Eriksen	26.	Aud Marthinsen
7.	Alf Isaksen	27.	Rolf Johansen
8.	Áile Javo <i>(várrelabttu Áili Keskitalo ovdas 06.06.12)</i>	28.	Ann-Mari Thomassen
9.	Ronny Wilhelmsen	29.	Inga-Lill Sundset
10.	Per Andersen Bæhr	30.	Miriam Paulsen
11.	Olaf Eliassen	31.	Áge Nordkild
12.	Mathis Nilsen Eira	32.	Geir Johnsen
13.	Anne Helene Moeng Saari	33.	Jarle Jonassen
14.	Anders Somby jr	34.	Sten Erling Jønsson
15.	<i>Ii várrelabttu Knut Roger Hanssen ovdas</i>	35.	Ida Marie Bransfjell
16.	Hilde Anita Nyvoll	36.	Jørn Are Gaski
17.	Arthur Johan Tørfoss	37.	Kirsti Guvsám
18.	Rolf Wilhelmsen <i>(várrelabttu Toril Bakken Kåven ovdas)</i>	38.	Marie Therese N. Aslaksen
19.	Silje Karine Muotka	39.	Heidi P. Greiner Haaker
20.	Inger Jørstad		

Juolluduvvon permišuvnnat

Permišuvnnat olles dievasčoahkkimis

Áirras nr 04 Trond Are Anti

Áirras nr 15 Knut Roger Hanssen

Áirras nr 18 Toril Bakken Kåven

Áirras nr 24 Randi A. Skum

Áirras nr 25 Margit Eli Anti Oskal

Permišuvnnat osiid dievasčoahkkimis

Áirras nr. 01 Mariann Wollmann Magga 07.06.12 dii. 15.00 rájes - 08.06.12

Áirras nr. 05 Ragnhild M. Aslaksen 06.06.12

Áirras nr. 08 Aili Keskitalo 05. - 06.06.12

Áirras nr. 02 Gunn-Britt Retter 07.06.12. dii 16.00 - 17.00

Áirras nr. 17 Arthur Johan Tørfoss 07. - 08.06.12

Áirras nr. 30 Miriam Paulsen 08.06.12 dii. 10 rájes

Áirras nr. 35 Ida Marie Bransfjell 08.06.12 dii. 11.00 rájes

Áirras nr. 37 Kirsti Guvsám 08.06.12 dii. 10 rájes

Várrelahtut

Várrelahttu Ann Solveig Eriksen áirras nr 25 Margit Eli Anti Oskal ovddas

Várrelahttu Rolf Wilhelmsen áirras nr 18 Toril Bakken Kåven ovddas

Várrelahttu Áile Javo 05. - 06.06.12 áirras nr. 08 Aili Keskitalo ovddas

Várrelahttu Rolf Fjellstad 07. - 08.06.12 áirras nr. 17 Arthur Johan Tørfoss ovddas

Várrelahttu Amund Peder Teigmo 07.06.12 ášši 026/12 Sámedikki reviderejuvvon bušeahtta meannudeamis áirras nr. 11 Olav Eliassen ovddas

I Áššebáhpirat

15.05.12 beaiváduvvon gohččun ja áššelistu

II Evttohusat ja mearkkašumit

Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus

15.05.12 beaiváduvvon gohččun áššelistu, prográmma ja sárdnunáigi dohkkehuvvo

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 35 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Jarle Jonassen	
	Rolf Johansen, čoahkkinortnegii	
	Geir Tommy Pedersen, čoahkkinortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

- 15.05.12 beaiváduvvon gohččun áššelistu, prográmma ja sárdnunáigi dohkkehuvvo.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 06.06.12 dii. 08.45.

Ášši/Sak DC 021/12

Sámediggeráđi doaibmadieđáhus

Arkiiva Arkiiváššénr.
SF- 12/2676

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 06.06.12 dii. 09.00.

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái

Sámediggi váldá Sámediggeráđi doaibmadieđáhusa áigodagas 29.03. – 18.05.12 diehtun.

1 Álggahus

Dát dieđáhus válldaha áigodaga 29.03. – 18.05.12 ja čatnasa Sámedikki 2012 bušehtti.

Sámediggeráđdi lea dán áigodagas doallan ovttá dábálaš čoahkkima ja máŋga telefončoahkkima ja lea meannudan 104 ášši.

Nugo oidno geahčastagas www.sametinget.no de lea ráđđi searvan ollu čoahkkimiidda ja ovddastemiide.

Nuoraidpolitihkka/Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi

Sámediggeráđdi lea doallan fásta čoahkkima Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegottiin 24.04.12. Fáddán čoahkkimis ledje earret eará čilgehus SNPL doaimma ja boahhteáiggi plánaid birra, Sámedikki 2013 bušehta birra ja doaibmaplána birra sámediggedieđáhussii oahpahus ja oahppu. Dasto čuovvovuojedje guokte ovddeš ášši:

1. Evttohus vuolidit ahkeráji jienastuslohkui čáliheami várás 16 jahkái.
2. Sárdnunáigi SNPL lahtuide Sámedikki dievasčoahkkimis.

SNPL jodiheaddji searvvai, ja čohkkái čoahkkáigeassi panelas, mii gohčoduvo “International Forum for Young Politicians of North-West Russia and the Nordic Countries” Stockholmmas cuoŋománus. Dát Forum mearridii ovttá resolušuvnna.

Sámediggeráđdi ja SNPL ledje ožžon guossin Kárásjohkii inuihta joatkkaskuvlla mii lea Ottawas, Canadas, 04.05.12. Sihke Sámediggeráđis ja SNPL:s ledje sierra čoahkkimat studeanttaiguin. Mihttomearrin lei oažžut buoret áddejumi oktasaš áššečuolmmaide mat álgoálbmogiin leat.

Identitehta, kultuvra ja giellaovddideapmi ledje guovddáš fáttát. Erenoamážit deattuhuvvojedje dakkár áššit main nuorat beroštit ja movt nuorat sáhttet bidjat áššiideaset beaiveortnegii. Dasa lassin geavahuvvui áigi mitalit iežaset vásihusaid birra movt lea eallit álgoálbmotservodagas ja muitaledje álbmogiid historjjá birra, main leat sullasašvuodát.

SNPL nubbijodiheadji lei mielde vuosttaš vahku dán jagi Bissovaš Foruma sešuvnnas New York:s.

Vuorrasiidpolitihkka

Sámedikki vuorrasiidráđđi lea dál ásahuvvon ja dat lea doallan guokte stivračoahkkima áigodagas. Vuorrasiidráđi jodiheadji lea Inga Karlsen ja nubbijodiheadji lea Anders P. Siri. Dán ráđđái leat välljejuvvon lahtut 2013:s. Vuorrasiidráđđi áigu bargat sámi boarrásiid diliin ja dalle erenoamážit dan ektui mii guoská gillii ja kultuvrii. Sii áigot ásahit oktavuoda ja ovttasbarggu Stáhta seniorráđiin vai besset váikkuhit áššiid mat gusket boarráset sápmelaččaide, ja sii áigot maiddái váldit oktavuoda gielddaid ja fylkkagielddaid vuorrasiidráđiiguin ovttasbarggu ektui sámi boarrásiiguin.

Sámedikki vuorrasiidráđđi áigu bidjat fuomášumi maiddái dearvvašvuodabargiid oahpu sisdollui. Vuorrasiidráđđi oaivvilda ahte joatkkaskuvllat ja allaskuvllat/universitehtat fertejit duostat bidjat sisdoallun fágasurggiid mat gusket sámi vuorrasiidfuolahussii.

Stivračoahkkima oktavuodas Romssas, lei vuorrasiidráđis čoahkkin Romssa suohkana vuorrasiidráđiin, gos fáddán lei vuorraset sámiid diliin Romssa suohkanis ja dat hástalusat mat sáhttet boahit, erenoamážit sámegejala geavaheami ektui ásahusain. Romssa suohkana vuorrasiidráđi dieđuid mielde ii leat lohku mii mitalivččii man ollu sápmelaččat ássat suohkanis, ja dat guokte vuorrasiidráđi háliidit hástalit Romssa suohkana kártet dan. Vuorrasiidráđđi galledii maiddái gávppoga vuorrasiid aktivitehtaguovddáža, gos sii deaivvadedje beaivválaš jodiheddjiin. Vuorrasiidráđđi válddii ovdan áššečuolmmaid maid vuorraset sámit sáhttet deaividit ásahusain, nugo giela, kultuvrra, biebmui ja sullasaččaid oktavuodas.

2 Giella

Sámi álbmogis galgá leat vejolašvuhta ja vuoigatvuhta geavahit gielas. Sámegejala suodjaleapmi, nannen ja ovddideapmi lea deatlaš sámi kultuvrra boahhteáigái.

Váldomihttomearri

- Sámegejella lea lunddolaš giella buot arenain

Oassemihttomearit

- Mii leat ceavzilis ja árrjalaš arenat sámegejella várás
- Sámegejella lea oidnosis ja geavahuvvo maiddái dain guovlluin gos giella lea áitojuvvon
- Sámegejella geavahuvvo árrjalaččat ja lea oidnosis almmolašvuodas
- Sámegejella lea ollesárvosáš geavahangiella árgabeaivvis

Strategiijat

- Gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin háhkát buriid rámmaeavttuid sámegejella várás

Sámediggeráđđi doallá rabas čoahkkimiid ieš guđetge báikkiin sámedikki gielladieđáhusa barggu oktavuodas. Dáid čoahkkimiid oktavuodas háliida Sámediggeráđđi oainnuid/mearkkašumiid ja evttohusaid boahttevaš sámi giellapolitihkkii. Dán áigodagas leat čoahkkimat leamaš Gáivuonas ja Divttasvuonas. Gáivuonas ledje 12-15 olbmo čoahkkimis, ja Divttasvuonas bohte sullii 25 ja 30 olbmo. Čoahkkimis ožžo juohkehaš buktit oainnuideaset, evttohusaid ja vuorjašumiid. Sámediggeráđđi lea hui duhtavaš čoahkkimiiguin, ja oacčui oallut buriid oainnuid ja evttohusaid.

Giddaáigodagas galget maid leat rabas čoahkkimat Deanus (21.05.12), Guovdageainnus (22.05.12), Loabágis (23.05.12), Tronesas (29.05.12) ja Rørosas (31.05.12). Institušuvnnat ja organisašuvnnat mat barget sámegeielain leat earenomážit bovdejuvvon, muhto čoahkkimat leat rabas buohkaide. Čoahkkimiid oktavuodas lea ráhkaduvvon E-boasta čujuhus gosa sáhttet oainnuideaset sáddet, čujuhus lea giele@samediggi.no ja giella@samediggi.no.

Eurohparáđi čoahkkin

Sámedikki hálddahus lea deaivan Eurohparáđi ekspeartalávdegotti Romssas cuoŋománu 16.b. 2012. Ekspeartalávdegoddi bearráigeahččá movt riikkat ollášuhttet Eurohpá regionála dahje unnitlogugielaid chartera. Čoahkkimis Sámediggi deattuhii dárbbu buoridit sámegeiel mánáid ja nuoraid oahpahusdili ja sámegeielagiid rivttiid nannen olggobealde sámegeiela hálddašanguovllu.

Čoahkkin Romssa suohkaniin

Sámediggeráđđi ja Romssa suohkan doalaiga čoahkkima ođđajagemánu 2012 sámi ássiid dili birra Romssas. Sámediggeráđđi bovdii dalle sátnejođiheaddji Jens Johan Hjorta ja gávpotráđi Jonas Stein Eilertsena boahit Sámediggái Kárášjohkii. Romssa suohkan lea maid doallan dialogačoahkkima Romssa sámi ássiid ovddasteddjiguin ođđajagemánu 2012.

Sámediggeráđđi čoahkkinastii Romssa suohkana sátnejođiheddjiin Jens Johan Hjortain ja Jonas Stein Eilertsenin Kárášjogas 19.04.12. Dán čoahkkimis šattaiga Romssa suohkan ja Sámediggi ovttamielalažžan ahte álgit hábmet ovttasbargošiehtadusa. Ovttamielalašvuodas áigguiga čoahkkinastit duollet dälle gozihit ovttasbargošiehtadusa.

Čoahkkin Omasvuona giellaguovddážiin

Sámediggeráđđi doallái čoahkkima Omasvuona giellaguovddážiin ráđdečoahkkima oktavuodas mii lei Gáivuonas 24.04.12. Nannet ja sealluhit sámegeiela suohkanis ovdanbuvttii giellaguovddáš iežaset boahtteáigeplánaid, ja sámediggeráđđi oáččui vejolašvuoda jearrat gažaldagaid ja ovddidit vuordamušaid giellaguovddáža áŋgiruššama sámegeiela hárrái. Omasvuona giellaguovddáš lea bargan iešgudetgelágan giellaproševttaiguin 3 jagi, ja sávvá beassat Sámedikki bistevaš doarjjaortnega vuollái 2013 rájes.

Čoahkkin Divttasvuona suohkanin

Sámediggeráđđi finai Divttasvuona suohkana guossis 07.05.12, gos oassálasttii Gásluovtta suohkanstivrračoahkkimis. Sámediggeráđđi doalai sáhkavuoru Sámelága giellanjuolggadusaid, sámegeiela hálddašanguovllu ja Sámedikki guovttegeielalašvuodadoarjaga birra, movt dat mearkkaša Divttasvuona suohkani. Suohkanstivrra áirasat besse jearahallat ja mearkkašumiid buktit. Divttasvuona suohkanstivrras lea posiitiiva jurddašuvuođi sámegeiela ovdáneapmái, ja maid dáhttu nannet julevsámegeiela.

- Bargat dan ala ahte buoridit dihtomielalašvuoda giellageavaheamis
- Váikkuhangaskaomiid aktiivvaš geavaheami bokte ovdánahttit sámegeiela geavaheami, ja earenomážit deattuhit lullisámegeiela ja máttasámegeiela

Giellaproševttat 2012

Sámediggeráđđi lea meannudan 2012 giellaohcamiid. 15 millijovvna ovddas bohte ohcamat, muhto bušeahhtaramma ii lean go sullii 9 mill. Sámediggeráđđi lea hui duhtavaš go nu oallugat leat ohcan ruhtadoarjaga iešgudetgelágan giellaproševttaide, ja dát čájeha stuora beroštumi nannet ja ovdánahttit sámegeielaid.

11 000 poasttas juolluduvvá doarjja 59 prošeaktii oktiibuot 8 172 800 ru. 8 ohcama biehttaluvvo.

Sámi álbmot foanddas 11020 poasttas juolluduvvá doarjja 8 prošeaktii oktiibuot 1 200 000 ru. Okta ohcan biehttaluvvui.

Dán jagi lea addon doarjja mángga prošehtii mii galgá ovdánahttit apps(applikašuvnnat) dan golmma sámegeillii. Apps geavahuvvo mátketelefuovvnaide ja neahttabrehttii. Dát lea ođđa rávnnjálodat. Go mátketelefuovvnaid ja neahttabrehttain leat applikašuvnnat de sáhtát oahppat ođđa sániid ja geahččaladdat iežat sámegeilmáhtu. Nu go diibmá de leat maid dán jagi ohcan ruđa sámegeiel álgokursii, joatkkakursii, giellaláviumii ja giellaleirii mii lea heivehuvvon sihke nuoraide ja ollesolbmuide.

Lea juolluduvvon ruhta oallut ohcamiidda mas lea ulbmil ovdánahttit sámegeielaid eanet ja ođđa giellaarenain. Giellaarenat leat dehálaš oasit barggus nannet ja ovdánahttit sámegeielaid. Mánát, nuorat ja ollesolbmot dárbbasit arenaid gos giella gullo ja geavahuvvo, earenoamážit doppe gos giella ii leat leamaš nu nanus. Sámediggi lea vuoruhan doarjaga giellaláviumiid ja giellaleairraid gos giella lea leamaš vuoruhuvvon suorgi. Dađistaga leat eanet ja eanet mat ohcet doarjaga dakkár doaimmaide, ja dat lea illudahtti oaidnit, ja mii maid čájeha ahte dain lea buorre ávki. Sámediggeráđđi lea dan geažil hui duhtavaš go leat lassanan ohcamat.

- Bargat dan ala ahte bisuhit ja viidáseappot ovddidit dáláš arenaid, ja ásahtit ođđa arenaid sámegeiela várás

Davviriikkalaš sámi giellaovttasbargu

Sámi parlamentáralaš ráđi mearrádusa vuodul álggahedje Norgga, Suoma ja Ruota sámedikkat Interreg-ruhtaduvvon ovdacielggadanprošeavtta Davviriikkalaš sámegeiela resursaguovddáža ásaheami birra 2011 álggus. Loahpparaporta Davviriikkalaš sámegeiela resursaguovddáža ásaheami birra gárvvistuvvui čakčamánu 2011. SPR mearridii Girkonjárdggačoahkkimis 09.11.11 ohcat Interreg-ruhtadeami prošeavtta joatkimii. Joatkkaprošehtii lea Norgga Sámediggi ohcan doarjaga Intterregas ja RUP:s Romssa fylkasuohkanis ja Norlándda fylkasuohkanis. Loahpageahčen cuoŋománu dohkkehii EU Interreglávdegoddi min ohcama, ja sámedikkat leat dál plánegohtán guovddáža ásaheami. Prošeaktaáigodat lea 01.09.12 rájes 30.06.2014 rádjái.

- Bargat dan ala ahte buoridit dihtomielalašvuoda giellageavaheamis

Áirras Miriam Paulsen ovddidii evttohusa ođđa áššái Sámedikki dievasčoahkkima oktavuodas guovvamánu 2012 vuogatvuodaid birra geavahit sámegeiela institušuvnnain suohkaniin mat leat mielde hálddašanguovllus. Son maid čujuha ahte Divttasvuona suohkan iežas bušeahhtagieđahallamis 2012 heaittihii giellabargivirggi Divttasvuona buohcci- ja boarrásiidsiiddas, ja dan bokte váldán boarrásiin eret bistevaš giellaresursa. Son ávžžuha Sámediggeráđi ságastallat Divttasvuona suohkaniin sihkkarastimis guovttegielatvuoda suohkanis.

Sámediggeráđđi deaivvadii Divttasvuona sátnejođiheddjiin ja ráđđeolbmáin 7.05.2012, gos váldi ášši ovdan. Sátnejođiheaddji mitalii ahte virgi ii lean bistevaš, ja olmmoš mii lei bidjon gaskaboddui oaččui fállujuvvot bistevaš virggi skuvllas. Sii leat geahččalan oaččut sámegeielaga virgái, muhto leat vásihan ahte lea váttis gávdnat sámegeielat ohcciid.

Sámegeiela iskkadeapmi 2011

Sámediggi soabadii 2011 Nordlandsforskning AS:ain ja Norut Áltá:ain čađahit iskosa sámegeiela geavaheami birra Norggas. Iskosis lea mielde jearahallanskovvi mii sáddejuvvo stuorit oasi olbmuide mat fas máhcahit skovi ruovttoluotta. Dasa lassin čađahuvvo dárkilisiskan 12 välljejuvvon suohkanis.

Giellaikkadeami ulbmil lea kártet man oallugat máhttet sámegeiela iešguđetge dássis, man ollu sámegeiella geavahuvvo, ja makkár giella váhnmemat välljejit iežaset mánáide ja man oallugat sávvet oahppat sámegeiela.

Iskosa boadus galggai leat gárvvis cuoŋománu 2012, muhto Nordlandsforskning maŋŋonii iskosiiguin

dan geažil go ii ollen čielggadit vejolašvuoda geavahit Sámedikki jienastuslogu. EDB Business Partner AS maŋŋonii namma- ja čujuhustuiguin. Áddjás bargu heivehit elektronalaš vástádusaide ja jorgalit jearahallanskoviid golmma sámegillii maŋŋonii. Gaskamutto guovvamánu sáddejuvvo 5000 jearahallanskovi olbmuid mat lea mielde Sámedikki jienastuslogus. Jearahallanskovit sáddejuvvo dan golmma sámegillii ja dárogillii. Dárkilisiskan lea čadahuvvon dán suohkanin: Snoasa, Árborde, Rørosas, Divttasvuonas, Bådádjos, Guovdageainnus, Unjárggas, Gáivuonas, Falesnuoris, Skániin, Romssas ja Oslos. Sámediggi lea ožžon ovttá gaskkaboddosaš raportta mii guoskka dan kvalitehta oassái giellaikkadeamis. Dát raporta galgga geavahuvvot gielladieđáhusa barggu olis. Ođđa áigemearri buktit raportta lea bidjon miessemánu 30. b.

- Atnit ávkki boarrásiin resursan giellabarggus
- Nannet, suodjalit ja buktit oidnosii sámegiela sámi báikenammabarggu bokte

Sámi báikenammakonsuleanttat leat addán rávvaga Harstad suohkana ja Skániin suohkana báikenammaáššiin. Báikenammaáššiiguin barget maid omd. Deanus ja Máttá-Várjjat gielddas. Bargu lea addit neavvagiid movt čállit sámi báikenamaid. Sámediggeráđđi lea hui duhtavaš go suohkanat váldet sámi báikenamaid almmolaččat atnui. Dát miellidibuktá ahte sámi báikenamat leat oidnosis.

Beaiválaččat oččot journalisttat, suohkanat ja earát mat barget sámi báikenamma áššiiguin neavvagiid movt geavahit sámi báikenamaid. Leat addon dieđut meannuduvvon ja dohkkehuvvon čállinvuogi birra iešguđetlágan báikenamaide.

- Ovddidit sámi terminologijja ja dahkat dan olahahhtin

Beaiválaččat addá Sámediggi ráđi ja veahki jorgalepmái sihke davvi-, julev- ja lullisámegillii ja čađat bargat mánggalágan terminologijalisttuiguin. Omd barget lotti- ja elliidnamaiguin davvisámegillii, ja matematiikka- ja servodatfágatearpmáiguin lullisámegillii. Dat bargojuvvo maid tearpmáiguin Norgga giellaráđi Eanandoallosátnegirjjis. Diet sátnegirji lea oalle boaris, mii fertešii ođasmahttot ja divvojuvvo. Nevvojuvvon lea maid go lea sáhka namat buohcciviesu ossodagaide.

Sámediggeráđđi bargá beaiválaččat jorgalemiin ja korrektuvrralohkamiin, nu gávdnojitge dokumeanttat, sárdnit ja preassadieđáhusat sihke sámegillii ja dárogillii. Bargame leat maid jorgalit Sámedikki ruovttusiidduid, mat leat gávdnamis lulli-, julev-, davvisámegillii ja dárogillii. Dát lea stuora bargu vánis resursa geažil ja oanehis áigemearit mii mángii čuohcá kvalitehtii. Earenomážit ferte doaibmagotti- ja dievasčoahkkima oktavuodas oastit lassii jorgalan/dulkonbálvalusa.

Dál leat bargame hupmansyntesa gilvovuoduin, ja dat galgá fargga almmuhuvvot. Bargojuvvo maid ođasmahttit sátnebáŋkku, ja ovdal geasi galgá sátnebáŋkku vuodđohápmi leat gárvvis.

- Beavttálmahttit terminologijabarggu

3 Kultuvra

Máŋggabealat kultureallin nanne sámi gullevašvuoda ja identitehta, ja váikkuha ealli báikegottiid.

Mihttomearri

- Ealli ja mánggabealat sámi dáidda- ja kulturealli

Oassemihttomearit

- Aktiivvalaš sámi deaivvadanbáikkid, kulturásahusat ja musea alla fágalaš dásiin
- Mánggalágan sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš ovdanbuktimat dahkkojuvvojit oainnusin servodagas
- Mánggabealat valáštallandoaimmat sámi álbmogii

- Viiddes kulturdoaimmafálaldat sámi mánáide ja nuoraide
- Buorre girjerádjofálaldat sámi geavaheddjiide

Strategiijat

- Gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja earáiguin nannet sámi kulturovddideami rámmaeavttuid

Sámediggeráđđi lea addán gulaskuddancealkámuša Stuorradiggedieđáhussii nr. 23 (2011-2012) Visuála dáidaga birra. Departemeanta árvvoštallá dieđáhusas ahte Soria Moria julggaštus ja kulturlokten leat vuodđun ráđdehusa sámpolitiikkii dáidda- ja kultursuorggis, ja ahte stáhta ovddasvástádus sámi kulturpolitihkas gozihuvvo dainna lágiin ahte Sámediggái láchčojuvvo vejolašvuohta fievrredit árrjalaš kulturpolitihka, ja ahte sámi kultuvra lea oassin ollislaš nationála kulturpolitihkas. Dieđáhusa mielde dávista dát lassi juolludusaide Sámediggái kulturulbmiliidda.

Sámediggeráđđi lea ollu oktavuodain čujuhan dan dohkketmeahtun dili mii lea stáhta juolludusaid ja duohta hástalusaid gaska go guoská kulturpolitihkkii, earret eará jagi 2013 bušeahttaovddideami bokte. Sámediggeráđđi ii sáhte leat ovttaoaivilis departemeantta árvvoštallamiin ahte dát lea stuorra veahkki Sámedikki nannemii kulturpolitihkalaš aktevrán ja dili láchčimii dáidaga ja kultuvrra ovddideapmái sámi servodagas.

Sámediggeráđi mielas lea dattetge buorre go departemeanta 2013 bušeahttaovddideamis árvvoštallá dan viidat, seammás go sii fas čujuhit ahte lea Sámedikki ovddasvástádus vuoruhit sierra dárbbuid gaska dáidda- ja kultursuorggis daid rámmaid siskkobealde mat áiggis áigái leat geavahusas.

Sámi dáiddamusea birra válddahuvvo maiddái stuorradiggedieđáhusas, referánsain viessoláigoruhtadeapmái. Loahpas árvvoštallá departemeanta ahte: “De sentrale myndighetene skal ivareta det samiske perspektiv i den helhetlige kulturpolitikken som skal gjenspeile det kulturelle mangfoldet i Norge. Alle som bor i landet skal få anledning til å bli kjent med og få en forståelse av samisk kunst og kultur. En styrking og utvidelse av feltet vil også ha positive effekter for samiske kunstnere og samiske institusjoner” (Guovddáš eiseválddit galget gozihit sámi perspektiivva ollislaš kulturpolitihkas dávistettiin kultuvrralaš girjávuhitii mii lea Norggas. Buohkat geat ásset riikkas galget oažžut vejolašvuođa oahpásmuvvat sámi dáidagii ja kultuvrii ja oažžut dasa áddejumi. Nannen ja viiddideapmi dán suorggis addá maid buori ávkki sámi dáiddáriidda ja sámi institušuvnnaide). Dasto čujuha departemeanta ahte ráđdehusa ja Sámedikki gaskasaš gulahallan ja diehtolonohallan leat deatalaččat kulturpolitihkalaš váikkuhangaskaomiid ovddideapmái ja áddejumi ovddideapmái go guoská sámi diliid hálldašeamái.

Sámediggeráđđi lea ráđdečoahkkima oktavuodas Olmmáivákkis 24.-26.04.12 doallan čoahkkimiid ollugiin singuin geat ožžot njuolggodoarjaga kulturovddideapmái. Sis ledje čoahkkimat Davviálbmogiid guovddáš OS:in, Oslo sámi viesuin ja sámi festiválaiguin Riddu Riđđu bokte, ja Márkomeanuin. Čoahkkimiid ulbmilin lei ságastallat daid hástalusaid birra mat doarjjaoažžu leat dál ja ahte dat besse čalmmustit boahpteáiggi mihttomeriid ja strategiijaid.

- Árrjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte váikkuhit sámi dáidda- ja kultureallima bisuheami ja viidáset ovddideami

Sámi girjebusset

Sámediggeráđis lei čoahkkinn Romssas 23.04.12 singuin geat jodihit sámi girjebussiid. Čoahkkinn dollojuvvui danne go ráđđi háliidii dieđuid girjebussiid doaimma birra, ja dasa lassin ságastuvvui sámi girjebussedoaimma eavttuid bidjama birra. Sámediggeráđđi háliida bidjat eavttuid dasa ahte mii sámi girjebussedoaimma lea doaimmadoarjaga juogadeami oktavuodas. Ášši váldojuvvo ovdan dievasčoahkkimis geassemánus.

- Váikkuhit sámi mediafálaldaga nannema buot sámi giellajoavkkuid várás.

Sámediggeráđđi lea addán gulaskuddancealkámuša Kulturdepartementii filmmaid ja videográmmaid láhkaásahusa rievdadeami birra. Sámediggeráđđi guorrasii evttohussii mas daddjojuvvo ahte sámegejala suodjaleapmi lea deatlaš sámi kultuvrra ovddideapmái. Evttohuvvo maiddái ahte doarjja tekstemii ja dubbemii filmmaid sámegeillii mánáid várás galgá vuoruhuvvot.

- Bargat sámi valáštallama viidodaga sihkkarastimii

Sámediggeráđis lei čoahkkin Kulturdepartemeanttain 23.04.12, mas fáddán lei departemeantta speallanruđaid juogadeapmi sámi valáštallamii. Sámediggeráđđi čilgii dárbbu birra oazžut ruđaid valáštallanulbmilii, ja dan barggu birra maid Sámediggi dahká go juolluda ruđaid sámi valáštallamii jahkásaš bušehtain.

- Sámedikki ja fylkkagielddaid gaskasaš ovttasbargošiehtadus bokte vel eanet geatnegahttit ovttas ovddidit sámi dáidda- ja kultureallima
- Dáiddáršiehtadusa bokte láchit dili sámi dáidaga dahkamii ja gaskkusteapmái

Sámi dáiddárráđđi lea ožžon mañiduvvot áigemeari 15.05.12 rádjai buktit sin gáibádusaid jagi 2013 dáiddáršiehtadussii. Dát sirddiha vásttolaččat dán jagi šiehtadallamiid, muhto ráđi áigumuššan lea čađahit šiehtadallamiid buori áiggis ovdal go Sámediggi meannuda bušehtas.

- Čuovvolit sámi ásahusovddideami dieđáhusa vuoruhuvvon doaibmabijuid

Sámi dáiddamusea ásahuvvo Riddu Duottar Musea dáláš vistti oktavuhtii. Dan oktavuodas dollojuvvui čoahkkin prošeavtta birra 16.04.12 Oslos, masa serve Sámediggeráđđi, Stáhta huksenfitnodat, Kulturdepartemeanta ja eaiggátstivrra ovddasteaddjit ja geavaheaddit.

Huksenprográmma, earret eará prošeavtta dilleanalysain ja prográmmaestimáhtain geahčaduvvojedje. Ovddiduvvojedje gažaldagat ahte lei go dilleraportta viidodat doarvái vuđolaš goluid árvoštallamii dáláš visttiid ođasteapmái. Stáhta huksenfitnodat čilgii ahte dilleraportta mii lea ovddiduvvon lea dásis 1 – eai vuđolaš iskkadeamit. Čoahkkimis dovddahuvvui ahte dárbbašuvvo viiddiduvvon dilleraportta.

Stáhta huksenfitnodat dovddahii positiivvalaččat ahte sáhtášedje váldit ovddasvástádusa ollislaš rusttegis. Dat mearkkaša dan ahte Sámi Vuorkádáviriid dáláš visttit sirdujuvvošedje Stáhta huksenfitnodaga háldui, muhto doaisttázii ii leat dát čielggaduvvon. Bealit; Sámi Vuorkádáviriid eaiggátstivrra ovddasteaddjit, Stáhta huksenfitnodat, Sámediggi ja kulturdepartemeanta guorahalle ášši čoahkkimis 16.04.12. Eaiggátstivrra ovddasteaddjit jerre ahte sáhtášedje go leat eará molssaeavttut go viessoláigoruhtadanortnet prošeavtta duohtan dahkamii. Sámediggeráđđi čilgii, ja čujuhii dahkkojuvvon šiehtadussii Sámedikki ja Kulturdepartemeantta gaskka sámi kulturviesuid viessoláigoruhtadeami birra, ja sii oaivvildedje ahte dat lea áidna molssaeaktu prošeavtta čađaheapmái. Kulturdepartemeanta čujuhii maiddái seamma šiehtadussii, ja namuhii ahte Stuorradiggi lei guorrasan dasa stuorradiggedieđáhusas nr 28 (2077-2008) Sámepolitihka birra. Eaiggátstivrra ovddasteaddjit eai sáhttán čoahkkimis dahkat oaivila visttiid vejolaš sirdima birra Stáhta huksenfitnodahkii, masa lei áddejupmi. Sohppojuvvui ahte eaiggátstivra dahká oaivila dasa ovdal borgemánu 2012 lohpa.

- Váikkuhit buori kulturovddideami nuortasámi servodagas
- Ovttas bargat Norgga girkuin ja eará oskuservodagaiguin

Sámedikki presideanta Egil Olli searvvai dán jagi Girkočoahkkima rahpamii 12.04.12 Tønsberggas. Rahpančoahkkimis son buvtii dearvvuodaid Sámedikkis.

Sámediggeráđđi doalai čoahkkima Sámi girkoráđiin 24.04.12. Čoahkkimis válddi Sámi girkoráđđi ovdan earret eará sámi čalmusteami Vuodđolága ávvudeami oktavuodas 2014:s, sámi girkoiveivviid 2013:s ja Statoil oljoroggamiid bihkkasáddos Canádas.

- Váikkuhit posiitiiva kulturovddideami lullisámi servodagas

4 Máhtolašvuohta

Sámi servodaga ovddideami ja nannema vuodđun lea máhtolašvuohta ja gelbbolašvuohta.

Váldomihttomearri

- Sámi álbmogis lea máhtolašvuohta, gelbbolašvuohta ja gálggat mat dárbbášuvvojit sámi servodaga ovddideamis.

Oassemihttomearri

- Sámi mánáin ja nuorain lea nana sámi identitehta ja oktavuoha sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii.
- Sámi álbmogis lea duohta vuoigatvuohta kvalitatiivalaččat buori oahpahussii sámegeielas ja sámegeillii
- Alit oahpus ja dutkamis fuolahuvvo álohii sámi perspektiiva

Strategiijat

- Gulahallama bokte guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará guoskevaš aktevrraiguin sihkkarastit buriid rámmaeavttuid sámi mánáidgárddiid, vuodđooahpahusa, alit oahpu ja dutkama várás

Sámediggeráđđi lea oassálastán ovttasbargočoahkkimis Máhtodepartemeanttain, 12.04.12 Álttás. Áššit čoahkkimis ledje Stuoradiggedieđáhus boahitevaš mánáidgárddi hárrái, rekrutterenkampánja GLØD, diehtujuohkin goabbatguvlui, gelbbolašvuođavuoruheapmi mánáidgárdesuorggis, dárogiela oahppoplána dárkkisteapmi, sámegeiella vuosttašgiellan ja Sámegeiella I. Lei diehtujuohkin rievdadus- ja ođđahuksema birra sámi joatkaskuvllain. Sagastallui maid Butenschøn lávdegotti birra, Sámegeiela máhttoloktema árvoštallama birra, Sámedikki oahpahusdieđáhusa ja doarjjaortnega árvoštallama birra.

Sámediggeráđđi lea oassálastán čoahkkimis viđa davimus fylkkamánniiguin, mat leat gohčoduvvon Davvifylkačoahkkimin. Dát čoahkkimat gieđahallet mánáidgárdeáššiid. Dán háve lei Sámediggeráđđi čoahkkinnlágideaddji, ja čoahkkin lágiduvvui Guovdageainnus 18.-19.04.12. Čoahkkinfáddán lei goabbatguvllot diehtujuohkin ámmáhiin, bearráigeahčču mánáidgárddis, ovtadássásašvuohta, rekrutteren, Sámedikki dieđáhus sámi mánáidgárdefálaldagain ja ovdaskuvlaoahpahusa rámmaoplána. Boahite čoahkkin lágiduvvo Bádádjos vahku 37.

Sámediggeráđđi lea oassálastán čoahkkimis Romssa suohkaniin sátnegođiheadji Jens Johan Hjort ja gávpotráđi Jonas Stein Eilertsen bokte, 19.04.12. Dát čoahkkin lei joatka dan ságastallančoahkkimii, mii dollui Romssa suohkaniin 13.01.12 sámi giella- ja kulturovdánahttima birra Romssas. Sámediggeráđđi šiehtai ovttas Romssa suohkaniin ráhkadit čálalaš šiehtadusevttohusa ovttasbarggu hárrái, konkrehtalaš doaimmaiguin, ovdal geassemánu 2012. Oahpahusáššit galget leat oassin dakkár šiehtadusas. Lea áigumuš čállit dakkár šiehtadusa vuollái borgemánus, maŋŋel go lea politihkalaččat dohkkehuvvon. Ovttasbargoguoimmit čuovvolit ovttasbarggu go dásseidit dollet čoahkkimiid.

Sámediggeráđđi lea 29.03.12 oassálastán ovttasbargočoahkkimis Álttá suohkana bajásšaddan- ja kulturváladolávdegotti jođiheddjiin, Trine Noodt:in. Dán čoahkkimis ságastallui vejolaš ovttasbargosurggiid birra, ja mo suohkan ja Sámediggi ovttas sáhttiba buoridit sámi álbmoga dili

Álftás. Dán dáfus lei maid ságastallan suohkana mánáidgárdefálaldaga hárrái sámi mánáide. Boahhte čoahkkin galgá dollot ovdal geasseluomu.

Sámediggeráđđi lea oassálastán čoahkkimis regiovnna 7 bargojoavkkuin, Oahppofálaldat teknologijadoarjagiin ja – heivehemiin, 07.05.12. Dán čoahkkimis lei oanehis diehtujuohkin dili ja bastevas barggu birra, mii lea ášahusain siskkoabealde heiveheaddji oahpahusa. Seamma hástalusat mat gullet obbalaččat heiveheaddji oahpahusaide, gullet maid sámegeiela oahpahussii. Teknologalaš/pedagogalaš vugiid geavahusa sámegeiela oahpahusas ášahusain, ferte iskat buorebut, ja maiddái guorahallat vejolašvuoda juogadit oahpahusprográmma, ja earenoamážit bagadallanveahkkeneavvuid.

Sámediggeráđđi lea oassálastán čoahkkimis Ovttahtinforumiin, stuoradiggediedáhusa ja davviguovllupolitihka čuovvoleapmái, Hámmárfeasttas 11.05.12. Dát forum čoaggana guovtte- háve jagis, ja das leat mielde Ráđdehusa áirasat, sámediggeráđđi, ja fylkkaráđiid jodiheaddjit Nordlánddas, Romssas ja Finnmárkkus. Oahpahus ja gelbbolašvuodaovddideapmi lei okta guovddáš fáttáin mii guorahallui. Sámediggeráđđi deattuhii ahte oahppu ja oahppoovddideapmi leat čoavddan ovdáneaddji davviguovllupolitihkkii, ja ahte lea dehálaš ahte máhttu davviguovlluid birra maiddái fáttmasta álgoálbmotdimenšuvnna. Oahpahasáhusat leat obbalaččat smávvat ja rašit, ja dát guoská earenoamážit sámi oahpahasáhusaide. Sámediggeráđđi deattuhii ahte lea dárbu eambo rahčat, vai sámi oahpahasáhusat nannejuvvoše ja ovddiduvvoše, ja vai lea maiddái vuodđu ovttasbargui earáiguin našuvnnaččat ja gaskariikkalaččat. Sámediggeráđđi deattuhii ahte fertejit ášahuvvot ođđa oahppofálaldagat, main lea vuodđun árbevirolaš kultuvra ja máhttu, ja mii fáttmasta hutkáivuoda ja eanet heiveheaddji oahppofálaldagaid. Lea dárbu ášahit eanet fidnooahpposajiid sihke árbevirolaš ealáhusaid ja almmolaš suorggi siskkoabealde. Sámediggeráđđi lei maid guorahallan makkár doaimmat sáhttet oaččuhit eanet ohppiid ollismáhttit joatkkaskuvlaoahpu, ja dása dárbbášuvvo maiddái ođđa guorahallan, mas čilgejuvvojit sivat oahpu luohpamii.

- Váikkuhit buriid ekonomalaš rámmaeavttuid skulvaeaiggiid, vai sihkkarastá kvalitatiivalaččat buori oahpahusa sámegeielas ja sámegeillii
- Váikkuhit dan ahte Sámi allaskuvla ovddiduvvošii álgoálbmotuniversitehtan

Sámediggeráđđi lea oassálastán čoahkkimis Riikkaidgaskasaš boazodoalloguovddážiin, ICR, 11.04.12, dan oktavuodas go leat čohkkeme diehtovuoda ja leat nammadeame hástaleaddji surggiid, sihke oahppodimenšuvnna hárrái davviguovllupolitihkas ja viidáset vuoroheami hárrái siskkoabealde dán juogu bargoviidodaga.

- Váikkuhit dan ahte Sámi lohanguovddáš šattašii bastevas nátionála resursaguovddážiin
- Bargat dan ala ahte ráhkaduvvojit oahpponeavvut sámi mánáidgárdemánáide
- Mánáidgárdedoarjagiid ođđa eavttuid bidjat doibmii
- Váikkuhit dan ahte stivrendokumeanttat fuolahit sámi perspektiivva oahpahasas.

Mánáidgárdi:

Sámediggeráđi čielggadeapmi sámi mánáidgárdefálaldaga birra, lea gieđahallon ráđdečoahkkimis Gáivuonas 26.04.12. Čielggadeapmi biddjo ovdan dievasčoahkkimis vahku 23.

Sámediggeráđđi ja sámi mánáidgárddiid váhnenlávdegotti váhnenáirras (FUB), Roger Skarvik, leaba doallan rabas čoahkkima Gáivuona mánáidgárddi váhneniiguin ja bargiiguin 25.04.12. Fáddán čoahkkimis lei boahteáiggi mánáidgárdi. Čoahkkima ulbmil lei čohkket oainnuid sámi servodagas, maid sáhtta atnit ávkin bargui sámediggediedáhusain sámi mánáidgárdefálaldagaid dáfus.

Dán diedđáhusbarggu oktavuodas lea sáddejuvvon olggos jearaldatskovvi mánáidgárdeeaiggiid, dan ovcci suohkanii sámi hálldašanguovllus, mas áigemearri lea 01.07.12. Jearaldatskovvi

mánáidgárdebargiide sáddejuvvo maiddá olggos ovdal geasi. Dát dahkko háhkan dihte dieđuid mo dilli lea mánáidgárdesuorggi hárrái iešguđetge suohkanis.

Alit oahppu ja dutkan:

Sámediggerádis lei čoahkkin 04.05.12 sámi áirasiiguin, mat leat nammaduvvon ođđa oahpaheaddjioahpu rámmaplánalávdegottiide. Čoahkkima ulbmil lei guorahallat mo buoremusat sáhtta sihkkarastit sámi perspektiivva vuhtii váldima iešguđetge rámmaplánalávdegottiin ja geahččalit oaččuhit oktasaš ulbmilhábmema iešguđetge njuolggadusaide. Sámediggeráđdi áigu čuovvolit dán ja ráđđadallamiin Máhttodepartemeanttain ovdal luomu.

Konsultašuvdna Máhttodepartemeanttain ođđa láchkamearrádusa mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu ja našuvnnalaš njuolggadusaide hárrái, loahpahuuvui 16.05.12. Láchkamearrádusa mearkkašumit galget čuovvut dokumeantta go Máhttodepartemeanta sádde dan oahpahasásahusaide ja go láchkamearrádus dohkkehuvvo ja biddjo nehtti. Láchkamearrádusa §1 ulbmila ja doaibmaviidodaga hárrái lei ovttamielalášvuohta sierra bihttái, mas čuožžu ná:

“Oahpahas galgá ovddidit ipmárdusa sámi kultuvrii našuvnnalaš kultuvrra oassin, ja deattuhit eamiálbmoga árvvu ja vuoigatvuođaid, sihke našuvnnalaččat ja riikkaidgaskaččat.”

§1 mearkkašumis čuožžu ná:

“Mánáidgárdeláhkaásahusas 17. juni 2005 nr. 64 (mánáidgárdeláhka) deattuhuvvo man dehálaš lea dovdat dán lága ja maiddá vuollásaš mearrádusaid, mat leat čadnon mánáidgárdeláhki, ja gaskariikkalaš konvenšuvnnaid, nugo ILO-konvenšuvnna nr. 169 eamiálbmogiid birra ja ON mánáidkonvenšuvnna. Stádas lea ILO-konvenšuvnna dohkkeheami olis earenoamáš geatnegasvuohta sámi álbmoga hárrái. Norgga ovddasvástádus sámiid hárrái eamiálbmogin, lea čielggasin dahkkon dán bokte.”

Dain našuvnnalaš njuolggadusain, ulbmila ja iešvuođa vuolde, šattai ovttaoavilvuohta ahte galgá čuožžut ná:

“Oahpahas galgá maiddá váikkuhit dan ahte mánáidgárdái lea vejolaš vuhtii váldit eamiálbmotperspektiivva rámmaplána vuodul, mánáidgárdi sisdoalu ja doaimmaid hárrái. Oasit sámi kultuvrras biddjojit oahposurrgiide, mii čuovvu § 1, láchkaásahusa maŋemus lađđasa áigumušaid.”

Teakstabihtás internašunaliserema, mánggakultuvrralašvuođa ja eamiálbmotperspektiivva birra, čuožžu ná:

“Diehtu olmmošvuoigatvuođaid birra, vásttolaš eallinvuohki ja diehtu eamiálbmotrivttiin. Sámi kultuvra ja servodateallin leat guovddážis dán oktavuodas.”

Oahppanbuktaga vuolde iešguđet oahposurrgiin, šattai ovttaoavilvuohta čuovvovaš osiide:

“Oahposuorgi addá maiddá ipmárdusa mo mánáidgárdi sáhtta oahpahit kulturárbevieruid, ja dasa gulli eamiálbmotárbevieruid ja estehtalaš vásáhusaid, ahte lea rabasvuohta ođđa hutkamii ja mánáid movttiidahttimii stoahkamis, oahppamis ja hutkkálašvuođas.”

Studeanta:

- dovdá sámi mánáidbajásgeassima
- dovdá sámi muitalanárbevieru
- dovdá mánáidgárdi historjjá, kultuvrra ja iešvuođa, lágaid, stivrendokumeanttaid ja gaskariikkalaš konvenšuvnnaid
- sáhttit atnit dehe dovdat iešguđetlágán reaidduide, tehnikkaide ja ávdnasiidda iešguđetge duodjeárbevieruin, dás maid sámi, ja iskkadit daid ovttas mánáiguin.

Oahposuorggis luondu, dearvvašvuohta ja lihkađeapmi, lea ovttaoavilvuohta dás:

“Dán barggu guovddážis lea meahccemannan, luondduvásáhusat ja lihkađanmokta, ja maiddá diehtu sámi jahkodatkaleandaris ja gávccii jahkodagas.”

Sámediggeráđđi lea duhtavaš dainna go eamiálbmotperspektiiva, ja oahppu sámi mánáid vuoigatvuodain lea dárkilit čilgejuvvon mearrádusas, mearkkašumiin ja našuvnnaš njuolggadusain ollislaččat.

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte nannet máhtolašvuoda ja gelbbolašvuoda sámi servodagas
- Láhčit dili árbedieđu fievrredeapmái buolvvaid gaskkas
- Bures ja beaktilit ovdánahttit sámi oahpponeavvuid ja pedagogalaš ávdnasiid

Sámediggeráđđi lea maŋemus áiggi ožžon moaitagiid mediain doarjjaortnega hárrái, mii gullá sámi oahpponeavvobuvttadeapmái. Njoazes áššemeannudeapmi ja sámi lágádusaid vuollegis vuoruheapmi, lea leamaš váldoossin dán moaitagis.

Mis leat álo ollu ohcamat guorahallamii, maid mii atnit positiivvalažžan. Muhto lea diehttelas ahte ollu ohcamat váikkuhit meannudanáigái. Sámediggeráđđi áigu dáhkidit ahte mii bargat dássedit daiguin, ja ahte áššemeannudeapmi ii leat máŋge láhkái bisánan. Dán jagi ohcamat galget meannuduvvot ráđdečoahkkimis gaskkamuttus geassemánu.

Sámediggeráđđi áigu deattuhit ahte mii eat vuorut muhtun lágádusaid ovddabeallái earáid, go guoská sámi oahpponeavvobuvttadeapmái. Go ruđat almmuhuvvojit, sáhttet buot lágádusat ohcat doarjaga sámi oahpponeavvuid buvttadeapmái, ja buohkat gilvalit seamma dásis. Min váldoeaktu válljemii lea kvalitehta. Sámi lágádusat ožžot dál stuora oasi oahpponeavvoruđain aitto dan geažil go sis lea buorre gelbbolašvuolta sámegeielas ja -kultuvrras. Mii eat hálit dette ge garvit dárú lágádusaid dán doarjjaortnegis, go min mihttomearri lea oaččuhit buriid, ođasmahttojuvvon oahpponeavvuid ohppiide. Gilvu ovddida kvalitehta.

Vai bisuhuvvo ja vai ovdána sámi fágagelbbolašvuolta sámi lágádusain, lea Sámedikkis vel sierra lágádusdoarjjaortnet. Dán ortnega vuodul ii addo doarjja dárú lágádusaide, vaikko daidda addošii ge doarjja oahpponeavvoproševttaide. Dát dahkko juste fal dan dihte go mii miedihit ahte sámi lágádusat lea oalle smávvat ja dain lea dárbu oažžut earenoamáš doarjaga vai sáhttet jodihit gelbbolašvuodahuksema lágádusfitnodaga surggiid siskkobeaide.

- Váikkuhit ahte mánáidgárddi, vuodđooahpahusa, alit oahpu ja dutkama nationála politihkas fuolahuvvo sámi perspektiiva
- Váikkuhit dan ahte sámi álbmoga formála gelbbolašvuolta nanusmuvvá
- Váikkuhit sámi sisdoalu mánáidgárddiide gos leat sámi mánát

14 sámi mánáidgárddi/mánáidgárddit main lea sámi sisdoallu, leat ožžon oktiibuot 3 598 200 ru doarjjan. Oktiibuot lea otná dáhtona rádjái juhkkujuvvon 6 241 200 ru doarjjan sámi mánáidgárddiide ja mánáidgárddiide main lea sámi ossodat. Golbma ohcama leat hilgojuvvon, go mánáidgárddit eai leat deavdán doarjjaortnega eavttuid. Ohcamat 7 mánáidgárddis leat dál meannuduvvome.

Golmma mánáidgárdái lea addon oktiibuot 183 000 ru doarjjan sámi giellaoahpahussii. 6 ohcama leat dál meannuduvvome. Oktiibuot lea juolluduvvon 419 600 ru doarjjan mánáidgárddiide main lea sámi giellaoahpahusfálaldat. Ohcanáigemearri giellaoahpahusruđaide lea rabas gitta čakčamánu 15. beaivái 2012. Ohcamat mat bohtet sisa, meannuduvvojit dadistaga.

Leat bohtán sisa 8 doarjjaohcama mánáidgárddiin main leat sámi mánát, proševttaide ja ovdánahttinbargui. Ohcansupmi lea oktiibuot 849 500 ru. Ohcamat meannuduvvojit dál.

Sámediggeráđđi lea doallan čoahkkima Gáivuona suohkaniin 25.04.12, doarjjaohcamiid hárrái sámi mánáidgárddiide. Das oassálasttii suohkana bajásšaddanjođiheaddji, jođiheaddjit guovtti suohkana mánáidgárddiin ja mánáidgárddiid giellabargi. Doppe ságastallui mánáidgárddiid doarjjaohcamiid

birra, ja maiddái obbalaččat hástalusaid birra, mat leat sámi giella- ja kulturbarggu oktavuodas mánáidgárddiin.

- Dieđut ja bagadusat sámi oahpahusa birra mánáidgárddiin ja vuodđooahpahusas

Sámediggeráđdi lea pláneme dán jagáš sámi mánáidgárde- ja skuvlakonferánsa. Konferánsa dollo Romssas 13. - 14.11.12.

- Váikkuhit dan ahte áсахuvvošii bistevaš sámi dulkaohppofálaldat
- Váikkuhit ahte Nordlánda universitehta ja Davvi-Trøndelaga allaskuvla (HINT) sáhttet oktiiheivehit ja fállat kurssaid ja oahppofálaldagaid julevsámi ja lullisámi gielas ja kultuvrras
- Doarjut sámi váhnenlávdegotti vuolggahemi
- Sámediggi galgá gozihit ahte skuvllat ja skuvlaeaggádat fuolahit iežaset ovddasvástádusa eastadit givssideami sámi mánáid skuvlaárgabeaivvis
- Váikkuhit meahceskuvllaid áсахemiid

5 Dearvvašvuohta ja sosiála

Sámedikki dearvvašvuođa- ja sosiálapolitihkka vuodđuduvvo dásseárvosaš dearvvašvuođa ja sosiálabálvalusaide sámi álbmoga várás seamma dásis go muđui álbmogis leat. Vuodđun dásseárvosaš mihttomeari sihkarastimii lea máhtolašvuohta mánggakultuvrralaš áddejumi birra ja sámi gielas ja kultuvrras buot dásiin ja gelbbolašvuohta dain.

Váldomihttomeari

- Dásseárvosaš dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalusat sámi álbmogii mat váldet vuolggasaji sámi gielas ja kultuvrras.

Oassemihttomearit

- Nannejuvvon dearvvašvuođa- ja sosiálabálvalus mii lea heivehuvvon sámi álbmoga vuoigatvuođaide ja dárbbuide
- Dearvvašvuođa- sosiálabargiin buot dásiin lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohta

Strategiijat

- Gulahallamiin ja ovttasbargguin eiseválddiiguin ja gullevaš oassálastiiguin sihkarastit Sámediggái váikkuhanfámu sámi álbmoga dearvvašvuođa- ja sosiálabálvaldaga hábmemis ja čadaheamis

Sámediggi lea álggahan čuovvovaš konsultašuvnnaiguin:

- Konsultašuvnnat hálddahusa dásis Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanttain (DFD) stuorradiggedieđáhusa, kvalitehta ja pasieantasihkarvuođa birra. Áigumuššan lea ovddidit dieđáhusa čakčat 2012.
- Konsultašuvnnat hálddahusa dásis Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanttain ráđdehusa gárrendili dieđáhusa birra.
- Konsultašuvnnat hálddahusa dásis Dearvvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanttain álbmotdearvvašvuođa lánkaásahusa birra.
- Konsultašuvnnat hálddahusa dásis Mánáid- ja dásseárvodepartemeanttain (MDD) máná áhkaguoddi lánkaásahusa birra.

Sámi fánngaid gielalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuođaid ferte ollašuttit. Dat bohtá ovdan raporttas maid bargujoavku lea geigen Justiisadepartementii. Bargojoavku lea geahčadan sámi fánngaid ja dubmejuvvon olbmuid čohkkándiliid. Joavku čujuha ahte gulahallan lea áibbas deatalaš riektesihkarvuhtii, sihkarvuođa bargui ja ruovttoluotta fievrridanbargui. Justiisadepartementtas ja Rihkusfuolahusa guovddášhálldahas lea ovddasvástádus raportta čuovvoleamis.

Rihkusfuolahusa guovddáš hálddašepmi lágidii gulahallan- ja ovttasbargokonferánssa Kárásjogas 07.-08.05.12 masa Sámediggeráđđi maid searvvai. Konferánssas ságastuvvui makkár doaibmabijuid berrešii vuoruhit. Sámediggi lea barggus viidáseappot guovddáš eavttuid biddji ja galgá viidáseappot ovttasbarggus konsulterejuvvot ovdal go doaibmabijut álggahuvvojit.

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte veahkkin ovddidit ja heivehit dakkár dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa mii lea vuodđuduvvon sámi giella- ja kulturáddejupmái buot dásiin

Sámediggeráđđi lea ožžon 30 doarjjaohcama mat gusket dearvvašvuoda- ja sosiálaproševttaide. Ohcamiid lohku lea njiedjan jagi 2011 ektui 6,25 %. Ohcanvuđot doarjagiid bušeahhta lei oktiibuot 2 850 000,- ru, ja ohcamat ledje dán jagi 7 800 841,- ru ovddas. Ohcamat leat geahppánan 0,9 % jagi 2011 ektui.

Dán jagi lea juolluduvvon buohkanassii 2 833 700,- ru, ja váldooassi das lea mannan proševttaide maiguin ovddiduvvo máhttu sámi giela ja kultuvrra birra dáláš dearvvašvuoda- ja sosiálahálldagain. Pasieantaguoski dearvvašvuoda- ja sosiálahálldagalaš girjjálašvuoda proševttaid ovddideapmái lea maiddá hui ollu addojuvvon doarjja dán jagi.

6 Areálat ja biras

Sámedikki biras- ja areálapolitihka váldomihttomearrin lea sihkkarastit guhkes áiggi, ceavzilis perspektiivva buot resursa- ja areálahálddašeamis. Ceavzilis ovdáneami oktavuodas lea sáhka sihke geavahusas ja suodjalusas. Guovlluid ja resurssaid geavaheapmi galgá vuodđuduvvot geavahussii ja sámi vuoigatvuodaide.

Váldomihttomearri

- Areálaid ja resurssaid ceavzilis ávkkástallan, suodjaleapmi ja hálddašepmi sámi guovlluin.

Oassemihhtomearit

- Suodjaleamis galgá leat ávki sámi ealáhusaide ja sámi kulturárbái
- Resursa- ja energiijaváldin galgá nannet sámi kultuvrra ja servodateallima
- Sámiid vuoigatvuodát gozihuvvojit areálaid suodjaleamis ja geavaheamis sámi guovlluin
- Bargat dan ala ahte sámi ealáhusat ja sámi kultuvra eai leat nu rašit dálkkádatrivedamiidda
- Bargat boraspiriid hálddašeamis ceavzilvuodain, mii sihkkarastá ceavzilis boazodoalu ja ceavzilis eanadoalu

Strategiijat

- Sihkkarastit sámi areála- ja birasgáhttema gulahallama ja ovttasbarggu bokte guovddáš, guovlulaš ja báikkálaš eiseválddiiguin, ja guoskevaš oasálaččaiguin
- Luondduressurssaid iskkadeapmi ja váldin galgá dávistit Sámedikki mearriduvvon politihkkii
- Ovddidit positiivvalaš dálkkádatdoaibmabijuid ja heivehanstrategiijaid vai sámi servodat ii livčče nu rašši dálkkádatrivedamiidda
- Čuovvolit Sámedikki geatnegasvuodaide almmolaš plánemis ja váikkuhaniskančielggademiin plána- ja huksenlága mielde

Konsultašuvdna NČE:in 420 kV fápmolinnjá Storheia – Trollheimen/Orkdal birra

Miessemánu 15. b. lei hálldahusas konsultašuvdna NČE:in 420 kV fápmolinnjá huksema oktavuodas Storheias Áfjord:s Trollheimen/Orkdal trafoi. Konsultašuvdna guoskkai dan oassái fápmolinnjás mii lea Fosen orohaga lulljoavkku guovllus. Fosen orohat vásiha stuorra sisabahkkema sin guovlluide go huksejuvvot mánga bieggafápmorusttega ja fápmolinnjá goappašat doaibmajoavkku guovlluin.

- Roan bieggafápmorusttet (addojuvvon konsešuvdna, OED lea meannudeamen váidaga)
- Kvenndalsfjellet bieggafápmorusttet (addojuvvon konsešuvdna, OED lea meannudeamen váidaga)
- Sørmarksfjellet bieggafápmorusttet (addojuvvon konsešuvdna, OED lea meannudeamen váidaga)
- Storheia bieggafápmorusttet (addojuvvon konsešuvdna uhciduvvon huksemiin, OED lea meannudeamen váidaga)
- Bessakerfjellet I bieggafápmorusttet (doaimmas)
- Bessakerfjellet II bieggafápmorusttet (addojuvvon konsešuvdna)
- Harbakkfjellet bieggafápmorusttet (addojuvvon konsešuvdna)
- Innvordfjellet bieggafápmorusttet (NČE ii leat gorgan meannudemiin)
- Breivikfjellet bieggafápmorusttet (NČE ii leat gorgan meannudemiin)
- 420 kV fápmolinnjá Namsos – Storheia (addojuvvon konsešuvdna, OED lea meannudeamen váidaga)

420 kV fápmolinnjá Storheia-Trollheimen/Orkdal 420 kV fápmolinnjá Namsos – Storheia viidáset fievrreapmi. Huksen mielddisbukta negatiiva váikkuhusaid guovllu boazodollui, árvoštallojuvvon bohcco dárbbu vuodul guohtumii, guohtunráfái, johtolahkii, sirdimii ja vejolaš báhtardeapmái boraspiriin. Fápmolinnjá guoská vuosttažettiin Fosen orohaga lullijoavkku dálveguohtumiidda.

Konsultašuvnnain deattuhuvvui deatalažžan hálddahusa bealis ahte konsešuvdnameannudeamis árvoštallojuvvojit dievaslaččat buot sisabahkkemat Fosen orohahkii, ja ahte lea deatalaš čuovvut dan prinsihpa ahte láhttet várrugasat álgoálggus juo boazodoalu ektui vai ealáhus ceavzá. Ealáhus ii gierdda eanet stuorra sisabahkkemiid dál. Deattuhuvvui maiddái ahte vejolaš huksema oktavuodas ferte lea lagaš gulahallan huksejeddji ja boazodoalu gaskkas eastadan dihtii dárbbasmeahttun váttisvuodaid boazodollui.

420 kV fápmojođas Ofuohta - Báhcavuotna - Hámmárfeasta

Norgga čázadat- ja energijadirektoráhta (NČE) lea 02.05.12 beaiváduvvon reivves mearridan addit Statnett SF:i rusttetkonsešuvnna ja bágolonistanlobi hukset odđa 420 kV fápmojođđasa. Konsešuvdnii gullá olles Ofuohta - Báhcavuotna - Hámmárfeasta gaska. Ákkasteamistis lea NČE bidjan vuodđun ahte biras- ja areálaváikkuhusat oktiibuot leat smávvat viidodaga ja dohkálašvuoda ektui go guoská areálageavaheapmái, boazodollui, eanadahkii, luondduguovlluide gos eai leat sisabahkkemat, luonddušláddjivuhtii, suodjalanguovlluide ja ássanguovlluide. Sámediggeráđđi lea čállán NČE:i ja bivdán ahte vurdet konsešuvdnameannudemiin dassážiigo Sámedikki dievasčoahkkin lea meannudan ášši. NČE ii leat vuhtiiváldán Sámediggeráđi ávžžuhusa ja sii leat addán konsešuvnna hukset fápmolinnjá vaikke vel Sámediggi ii leat ožžon vejolašvuoda meannudit ášši. Sámediggi áigu bivdit konsultašuvnnaid Oljo- ja energijadepartemeanttain ášši birra.

- Eavttuid biddji nationála ja davviriikkalaš boraspirepolitihkkii ja –hálddašepmái, das mielde maiddái boraspirenáli dohkálaš reguleren
- Suodjalanproseassaid čuovvoleapmi sámi guovlluin

Sámediggeráđđi lea leamaš dárkojeaddjin konsultašuvnnain gaskal Fosen orohaga ja Davvi- ja Lulli-Trøndelaga fylkkalávdegottiid Dáapma álbmotmeahci ásaheami oktavuodas. Evttohuovvon álbmotmeahcci lea orohaga geasseguohtunguovllus. Konsultašuvnnas guorahalle orohat ja fylkkamánit suodjalusláhkaásahus evttohusa.

Sámediggeráđđi lea konsultašuvnnas Birasgáhttendepartemeanttain Láhku álbmotmeahci oktavuodas Nordlándda fylkkas. Guoskevaš orohaga, Sáltoduoddara orohaga, bealis bivddii Sámediggi departemeantta čadahit konsultašuvnnaid njuolggá guoskevaš berošteddjiiguin. Konsultašuvnnat leat vuosttažettiin láhkaásahusaid birra. Sámediggi ii áiggo loahpahit konsultašuvnnaid Birasgáhttendepartemeanttain ovdalgo BD ja orohat leat loahpahan konsultašuvnnaideaset.

Sámediggeráđđi lea konsulteren Nordlándda fylkkamánniin Holmvassdalen luonddumeahci birra, ja soahpan nammadit bargolávdegotti, bargolávdegotti čoahkádusa ja dan mandáhta. Bargolávdegottis leat 7 olbmo mas guovttis leat sámi ovddasteaddjit.

Sámediggeráđđi lea konsulteren Nordlándda fylkkamánniin Sáltooduodara suodjalanguovlluid viiddideami/revišuvnna birra. Sohppojuvvui nammadit bargolávdegotti, bargolávdegotti čoahkádusa ja dan mandáhta. Bargolávdegottis leat 10 olbmo mas uhcimusat golmmas leat sámi ovddasteaddjit.

- Bargat dan ala ahte mohtorjohtalus meahcis lea ceavzilis vuogi mielde mii váldá vuhtii sámi geavahusa luonddu- ja kulturbirrasa ektui ja sámi meahcástanávkkástallama ja suohkaniid iešmearridanrievtti mohtorjohtalusa ektui
- Bargat dan ala vai árbedieđut ožžot stuorát saji areálahálldašeamis
- Váikkuhit areálavuodu nannema sámi ealáhusaide ja sámi resursaávkkástallamii
- Bargat dan ala ahte sámi báikkálaš searvan ja mieldeváikkuheapmi buot areála- ja resursahálldašeamiin sihkkarastojuvvo
- Bargat dan ala ahte hálldahuslaš doaibmabijut heivehuvvojit nu ahte boazodolliide sihkkarastojuvvo dat mobilitehta maid sii dárbbášit dálkkádatrievdamiid geažil
- Čuovvolit Sámi vuoigatvuodálávdegotti II barggu, earret eará proseassa báikkálaš ja regionála vuoddeami bokte

7 Kulturmuitosuodjalus

Váldomihttomearri

- Gáhttet ja oainnusmahttit sámi kulturmuituid ja –birrasiid daid mihtilmasvuodain ja variašuvnnain, sihke oassin min kulturárbbis ja identitehtas ja oassin sámi biras- ja resursahálldašeamis

Oassemihttomearit

- Sámi kulturmuitutt geavahuvvojit duodaštussan sámi leahkimii, ja veahkkin sámi kultuvrra ja identitehta nannemii
- Sámi kulturmuitutt ja kulturbirrasat gozihuvvojit areálaid ja resurssaid hálldašeami ja geavaheami oktavuodas
- Sámi kulturárbbi hálldašeamis deattuhuvvo ceavzilis ja guhkes áiggi perspektiiva
- Sámi kulturmuituid Sámedikki hálldašanváldi lea njuolga mearriduvvon kulturmuitolágas

Strategiijat

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi kulturmuitosuodjaleapmái gulahallama ja ovttasbarggu bokte guovddáš, guovlulaš ja báikkálaš eiseválddiid ja eará relevánta aktevrraid gaskka

Sámediggeráđđi oassálasttii sáhkavuoruin kulturmuitoregistrerenproševtta álggahančoahkkimii siskkit Namdal várás, masa gullet suohkanat Raavrevijhke, Namsskogan, Høylandet, Grong, Lierne ja Snåasa. Proševtta jodihá Davvi-Trøndelaga fylkkasuohkan, ja Sámediggi oassálastá prošeaktajovkui ja dan oktavuodas oahpaha báikkálaš registráhtoriid ja lea mielde registrerenbarggus.

- Gulahallama bokte guovddáš eiseválddiiguin bargat dan ala ahte Sámediggi oažžu hálldašanválddi sámi kulturmuituide njuolga kulturmuitolága bokte
- Sámi kulturmuituid hálldašeapmi iežas historjjá ja árvvuid vuodul

Sámediggeráđđi dieđihii áigodaga 08.02 – 29.03.12 dieđáhusas ahte Sámediggi lea rávven Skiervvá suohkana ahte ii atte lobi hukset guokte astoáigeviesu Árviksand Ártnis.

Ohccojuvvon ástoáiggevisut leat lahka kulturmuittoguovllu mas leat ráktorokkit ja eará geađgeáiggi kulturmuittut. Ráktorokkiin buvttadedje olju mearranjicčhasain. Báikki dálá viesut leat eanaš ođđasithuksenáigodagas.

Sámediggeráđdi lea árvvoštallan ahte doaibmabijuid ii sáhte čadahit nu ahte dat eai rihko kulturmuittolága § 3 mearrádusaid vuosttaš lađđasa: ”Ingen må – uten at det er lovlig etter § 8 – sette i gang tiltak som er egnet til å skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på annen måte utilbørlig skjemme automatisk fredet kulturminne eller fremkalle fare for at dette kan skje.”

Romssa fylkkasuohkan lea maid huigášan addimis lobi hukset ástoáiggevisuid, muhto ákkastan dainna ahte dat gártet hui lahka ođđasithuksema viesuid ja sáhttet gárta vierisin daid ektui.

Dattetge lea Riikkaantikvára gávnahan ahte ástoáiggevisut eai heahppáshuhte menddo sakka, ja ahte danne ii dárbbášuvvo sierralohpi kulturmuittolága mearrádusain. Ággan dasa geavahuvvo ahte ástoáiggevisut eai rihko registrerejuvvon kulturmuittuid njuolgga, eai ge dat gártta leat okto guovllus, muhto ollislaš oassin dálá viessojoavkkuin main ii leat formálalaš suodjalanstáhtus.

Sámediggeráđdi lea váldán Riikkaantikvára mearrádusa diehtun..

- Duodaštit ja gaskkustit máhtu sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa birra

Sámi visttiid identifiseren ja registreren

Sámedikki proševtta oktavuodas identifiseret ja registreret sámi visttiid leat dollojuvvon álbmotčoahkkimat ášši birra sihke Girkonjarggas ja Deanus. Máttá-Várjjaga gieldda ja Deanu gieldda leat guokte dain gielddain gos sámi visttit galget registrerejuvvot 2012:s. Čoahkkimat ledje erenoamážit jurddašuvvon sámi visttiid eaiggádiid várás. Čoahkkimiin ožžo eaiggádat oppalaš dieđuid proševtta birra, dan birra mo registreremat/báikediđoštusat leat plánejuvvon ja kulturmuittolága birra.

Máilmmeárbebaiki Várjjagis

Sámediggi ja Unjargga gieldda leat álggahan barggu oazžut kulturmuittoguovllu Ceavccageađggi ja Noiddiđčearu bivdorustegii ja Gollevári mielde UNESCO máilmmeárbelistui mii čájeha daid luonddu- ja kulturbáikkiid main lea erenoamáš oppamáilmálaš árvu. Dan oktavuodas leat dollojuvvon álbmotčoahkkimat Unjargga, Deanu ja Báhcavuona gielddain. Čoahkkimiin oahpásmahttojuvvui prošekta ássiide, ja čoahkkimiid áigumuš lei álggahit gulahallama dan birra maid máilmmeárbestáhtus mearkašivččii gielddaide ja makkár posiitiivva váikkuhusat dain livčče gielddaide.

- Sámi kulturmuittuid goziheapmi olggobealde konsešuvdnašiehtadusa geográfalaš doaibmaguovllu

Sámediggeráđdi lea ovttaš Opplanda fylkkasuohkaniin plánegoahtán FoU-proševtta Opplandda sámi kulturmuittuid birra dálá ovttašbargošiehtadusa vuodul. Ovttašbargošiehtadus Opplandda fylkkasuohkaniin guoská dušše kulturmuittuide ja lea dál doaimmas goalmát jagi gustovaš ovttašbargošiehtadussan (gustojeaddjin 2009-2013). Ovttašbargošiehtadusas leat strategalaš ángiruššansuorgin earret eará namuhuvvon lassi registremat/duodašteamit ja máhttolonohallan ja oktasaš FoU-proševttat.

Proševttas galget systemáhtalaš kulturmuittoregistreremat välljejuvvon guovlluin deattuhuvvot, maid ulbmil lea almmustahttit ođđa gávdnosiid mat eahpitkeahhtá čatnasit sámi ássami, leahkimii ja luonddugeavaheapmái boarráset áiggis. Viidáseappot lea sávahahtti álggahit báikkálaš ángiruššama dan birra báikkálaš álbmoga gaskkas. Áigumuššan lea oččodit proševttaid ja prošektabohtosi gaskkustuvvot báikkálaččat prošektaáigodagas. Sávahahttin lea maiddáa ahte prošekta bidjá vuoddu viidáset ovttašbargui go dálá šiehtadus loahppá 2013:s.

- Ávnnaskeahtes kulturárbbi goziheapmi, maiddá njálmálaš árbevieruid ja sámi ávnnaskeahtes kultuvrra registreren
- Sohkaalperspektiivva searvvaheapmi sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa duodaštan- ja registrerenbarggus
- Árijjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte nannet máhtu sámi árbedieduid ja historjjá birra, ja sámi kulturmuittuid bisuheami ja suodjaleami vuodul

Sámediggeráđđi lea ráhkadan Sámedikki standárdda ovdeštanplánaid ráhkadeapmái, mii galgá leat láidesteadjijn dasa maid Sámediggi gáibida ieža áigumušlohpádusaid ektui.

Dán áigodagas lea okta ovdeš jagiid kulturmuittoregistrerenprošeakta álggahuvvon ja okta prošeakta lea loahpahuvvon. Loahpahuvvon proševttas lea Romssa universitehta registreren 250 ođđa goddebivdorokkiid oktilis vuogádagas Finnmárkku duoddaris. Dát leat ráhkaduvvon gedggiin ja eatnamiin. Leat maiddá registrerejuvvon 23 árrana (árrana/goahtesaji) mat čatnasit njuolgga boarráset áiggiid geavaheami guoskevaš guovllus. Roggamat ja činaid radiologalaš áigádeapmi čájehit ahte árranat/goahtesajit leat geavahuvvon áigodagas 1020 – 1770 m.Kr.

Sámediggi lea reivve bokte ožžon 2 miljon ruvdnosaš lohpadusa Ríkkaantikváras stáhtabušehta kapihttalis 1429, poasttas 72.2. Ruđat lea merkejuvvon sámi vistesuodjaleapmái ja galget juogaduvvot dán jagi, raporterenáigemeiriin suoidnemánu 1. b). Dán rádjai lea dán ruđain lohpiduvvon 1 402 000 ru.

8 Ealáhusat

Váldomihttomearri

- Nana ja mánggabealat ealáhuseallin mii fuolaha sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa, ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit orrut.

Ángiruššansuorgi: Rámmaeavttut vuodđoealáhusain

Mihttomearri

- Fuolahit ja ovddidit mariidna ealáhusaid, boazodoalu ja eanadoalu deatalaš kulturguoddin ja barggaheadjijn sámi guovlluin

Oassemihttomearit

- Dohkálaš juridihkalaš ja ekonomalaš rámmaeavttut
- Buoret gánnáheapmi vuodđoealáhusain
- Buorre rekutteren
- Buoret sohkaaldássedeaddu
- Boraspirepolitihkka mii fuolaha sámi ealáhusaid

Strategiijat

- Sihkkarastit areálaid ja resurssaid
- Váikkuhanfápmu politihkkii mariidnaealáhusain, boazodoalus, eanadoalus ja meahccealáhusain

Sámediggeráđđi lea lágidan boraspireseminára Romssas 21.-22.03.12. Seminára ulbmilin lei buoridit máhtu boraspirehálldašeami ja -politihka birra sámi guovlluin. Seminára olahusjovkui gulle earret eará njealji davimus boraspirelávdegottiid, ealáhusaktevrraid, politihkkáriid ja hálldašeami ovddasteaddjit. Oktibuot ledje semináras 44 oasseváldi. Fáddán ledje earret eará boraspiresoabahus, boazodolliid gillámuš go boraspiret goddet bohccuid, álgoálbmotriekti boraspirepolitihkas ja Sámedikki rolla boraspirehálldašeamis.

Sámediggeráđđi čujuhii ahte Sámedikkis lea konsultašuvdnašiehtadus stáhtain mii addá Sámediggái vejolašvuoda konsulteret áššiin mat njuolga váikkuhit sámi beroštumiide. Sámediggeráđđi namuhii

boazodoalu buhtadusortnegiid ja nállemihitu mearrideami boraspiriid várás ovdamearkan. Sárvadoallu ja boazodoallu masset ollu elliid boraspiriide. Sámediggeráđđi dajai sáhkavuorustis ahte boraspirepolitihkas eai leat dohkálaččat vuhtii váldojuvvon sámi ealáhusat nugo boazodoallu ja sárvadoallu. Son muitalii ahte muhtun boazodolliin máttasámi guovllus lea garra heahtedilli boraspiriid geažil. Ii Birasgáhttendepartemeanttas iige Eanadoallo- ja biebmdepartemeanttas lean vejolašvuohta searvat ja mii dovddaheimmet behtohallama go departemeanttat eai lean searvan. Sámediggeráđđi dajai loahpas ahte Sámediggi háliida stuorát rolla boraspirehálldašeamis.

- Láhčit dilálašvuođaid álgoávdnasiid viidáseappot ráhkadeapmái
- Váikkuhit lassealáhusaid ovddideapmái
- Váikkuhit dasa ahte ášahuvvojit buorit ortnegat buolvamolsubmiidda vuodđoealáhusain
- Váikkuhit dasa ahte nissonolbmuid oassi vuodđoealáhusas lassána
- Sihkkarastit ahte meahcásteaddjit sáhttet háhkat meahcceresurssaid

Sámedikkeráđis lea leamaš čoaččkin Namsskogan bearašpárkkain 03.05.12. Čoaččkima duogázin lei oažžut geahčastaga bearašpárkka doaimmas maid dat gaskkustit boraspiriid birra skuvllaide ja gussiide. Párkkas leat boraspiret áiddiid siste mii lea oassi boraspire gaskkustanbáhkas. Dat oažžu Luondduhálldašan direktoráhtas 3 miljon ru boraspiriid birra diehtujuohkimii ja 186.000 ru Davvi-Trøndelága fylkkamannis. Čoaččkima ulbmilin lea oažžut párkka juohkit dieđuid eanet áššečuolmmaid birra boraspiriid ja boazodoalu oktavuodas. Bearašpárka lei mielas dahkat dan. Sii plánejit doallat seminára gos dat problematihkka lea guovddázis.

Sámedikkeráđis lea leamaš čoaččkin Lulli- Trøndelága fylkkalávdegottiin 08.05.12. Čoaččkima ulbmilin lei muitalit Sámedikki barggu birra ja gaskkustit politihkkáriidda guđe sámi hástalusiguin sii maddái sáhttet bargat boazodoalu, giela ja dearvvašvuođa siskkoalbe, seammás go ovttasbargu sámi áššiguin fylkkas biddjojuvvo guovddáži.

Dasa lassin lei Sámediggeráđis čoaččkin Trøndelágaráđi čállin ja ságastalaiga boahte jagi Trøndelágačoaččkima fáttá ja searvama birra. Dát jahkasaš čoaččkin lea deatalaš arena sihke politihkkáriidda, kulturbargiide, oahpahussuorgái ja ealáhusaide. Čoaččkima ulbmilin lei beassat searvat ja váikkuhit ahte maddái sámi áššit čalmmustahttojuvvojit ja váldojuvvojit ovdan dán čoaččkimis Almmá ahte áibbas mearriduvvui de lea várra boahte jagi čoaččkima fáddán luondduresurssat.

Sámediggeráđis lei čoaččkin Norlánda boazodoalu ovddasteddjiguin Maajeaevries 11.05.12. Guovllustivra ja Saltdal suohkan ledje čoaččkimis. Čoaččkima ulbmilin lei viežžat dieđuid boazodoalus sin váttisvuođaid birra dan sivas go bohccot vuddjojuvvojit Norlánda ruovdemáđiija alde ja Sámedikkis galgá lea čoaččkin johtalusministariin Magnhild Meltveit Kleppa 21.05.12.

Sámediggeráđđi áigu sakka bargat dan ala ahte čoaččdit dan problemahtihka go bohccot vuddjojuvvojit Norlánda ruovdemáđiija alde. Čoaččkima ulbmilin lei oažžut bistevaš čovdosiid nugo áiddiid dán ruovdemáđiija miehtá.

Ángiruššansuorgi: Geasuheadđi báikegottit

Mihttomearri

- Geasuheadđi ja eallinnávccalaš sámi báikegottit

Oassemihttomearit

- Mánggabealat ealáhuseallin geasuheadđi bargosajiguin goappašiid sohkabeliide sámi guovlluin
- Eanet fárren sámi guovlluide mii váikkuha eallinnávccalaš báikegottiide
- Eanet bargosajit nuoraide main lea buorre gelbbolašvuohta

Strategiijat

- Lagat ovttasbargu gielddaiguin

Sámediggeráđđi lea searvan Gielddaid Guovddášlihtu oktasaš fylkačoahkkimii 12.-13.04.2012. Romssain, Finnmárkkuin ja Norlánddain lea dál vuosttaš gearddi historjjás dollojuvvon oktasaš fylkačoahkkin. Oktasaš čoahkkima fáddán lei "Nord-Norge i forandring – griper vi mulighetene?" (Davvi-Norga rievdamin – geavahit go mii vejolašvuodaid?), ja das lei vuolggasadjin gielda servodatovddideaddjin, gielda demokrátalaš aktevera ja gielda čalgobuvttadeaddjin.

Sámediggeráđđi bovdii sáhkavuorustis guovddášlihtu ovttasbargui ovddidit ealáhusáŋgiruššamiid sámi guovlluin. Sámediggeráđđi lea maiddá searvan čoagganeapmái vuosttašlinnjábálvalusa ektui Harstadis 18.-19.04.12. Romssa Innovašuvdna Norga lágidi čoagganeami gosa gielddat ja ealáhusgárddit/máhttopárkkat Romssas ledje bovdejuvvon, lassin Sámediggái. Dán čoagganeamis attii Sámediggeráđđi vejolašvuoda lonuhallat vásihusaid ja buorebut oahpásmuvvat dasa movt sierra gielddat barget ealáhusovddidemiin iežaset gielddain.

- Árijjalaččat váikkuhit ahte ásahuvvojit dakkár bargosajit nuoraid várás, main gáibiduvvo buorre gelbbolašvuoha
- Ovddidit kulturdeavvadánsajiid
- Nissonolbmot ealáhusšutkin
- Viiddidit dan ortnega ahte oahppoloanat vuoliduvvojit geasuhan dihtii nuoraid dakkár bargosajiide main gáibiduvvo buorre gelbbolašvuoha

Raporta "Tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms – utviklingstrekk og gjennomgang av virkemidlene" (Finnmárkku ja Davvi-Romssa doaimbaidjoguovlu – ovdáneami dovdomearkkat ja váikkuhangaskaomiid geahčadeapmi), almmuhuvvui 11.05.12. Sámediggi lea leamaš mielde barggu referánsajoavkkus.

NORUT Alta rávve jorahit váikkuhangaskaomiid ovttaskas olbmuid guvlui, danne go dainna geasuhuvvošii ássan. NORUT rávve nannet garrasit oahppoloana sihkkunortnega ja duppalastit "Finnmárkkulasáhusa" mánáidoajus – 3800 ruvnnus 8000 ruvdnui jahkásaččat máná nammii. Dasa lassin rávve álkiduhittit bargosisafárrema Ruoššas ja nannet dárogiela oahpahusa sidjiide. NORUT rávve addit eanet vearrogeahpádusa ja seammás várrugasat bajidit bargoaddivada. Rávve maiddá nannet innovašuvnna ja FoU-doaimma ja oktalaččat juohkit dieđuid váikkuhangaskaomiid birra.

Sámediggeráđđi konstatere ahte oahppoloana sihkkuma viiddideapmi ja mánáidoaju bajideapmi leat dakkár doaimbajit maid Sámediggi guhkes áiggi lea čujuhan ahte dat leat buorit váikkuhangaskaomit maid berre nannet. Sámediggi áigu čuovvolit raportta ja áigu bargat dan ala ahte hástalusat sámi servodagas gozihuvvojit ođđa distrikta- ja guovlodieđáhusas mii galgá ovddiduvvot 2013:s.

Áŋgiruššansuorgi: kulturealáhusat

Mihttomearit

- Eanet bargosajit sámi kultur- ja kulturvuđot ealáhusain

Oassemihttomearit

- Gánnáhahti kulturealáhusfitnodagat
- Iešráhkaduvvon gálvvuide ja eará dáidda- ja kulturbuktagiidda buoret johtu
- Rekrutteren duodjealáhussii
- Vásáhusurisma mii deattuha sieivavuoda ja jáhkehahttivuoda

Strategiijat

- Buoridit gánnáhahttivuoda kultur- ja kulturvuđot ealáhusain

- Buoridit fitnolašvuoda ja gávppálašvuoda sámi kulturealáhusain

Sámediggeráđđi lea bearráigeahčahan 21 duojára duodjeealáhusas. Bearráigeahččama lea čadahan Consis AS. 17:s bearráigeahččamis eai lean dohkálaččat. Meattáhusat ledje váldoáššis rehketdoalus, rehketdoalloguittiin ja momsadieđiheamis, go dat eai lean njuolggadusaid mielde. Dat raporttat, mat eai dohkkehuvvon viidáseappot čuovvoleapmái, leat sáddejuvnon Vearroeiseválddiide.

- Vuoruhit fidnoahppiortnega ja ovddidanbarggu duodjeealáhusas

Sámediggeráđđi searvvai Sámiid duoji riikačoahkkimii 20.-22.04.12, mii dollojuvvui Bådådjos. Sámediggeráđđi doalai sáhkavuoru doaibmadoarjjaortnega bearráigeahččama birra, duodjeealáhusa ekonomalaš raportta birra ja duoji ealáhusšiehtadusa birra.

Ángiruššansuorgi: Ođđahutkan, dutkan ja árvoháhkkan

Mihttomearri

- Eanet ođđahutkamat sámi servodat- ja ealáhuseallima vuodul

Oassemihttomearit

- Eanedit hutkama, ovdáneami ja ođasmahttima dutkan- ja ovddidandoaimmaid bokte
- Eanet buvttášlájat
- Eanet dutkandoaimmat ealáhuseallimis sámi guovlluin

Strategiijat

- Movttiidahttit oassálastiid ovttasbargat
- Buoridit gelbbolašvuoda márkan- ja buvttaovddeamis
- Buoridit gánnáhahttivuoda ja fitnolašvuoda
- Doarjut árijalaš ovddidanbirrasiid sámi guovlluin
- Ovttasbargat dutkanbirrasiiguin main lea gelbbolašvuolta sámi ealáhusain
- Ovttasbargat Innovašuvdna Norggain eanedan dihtii hutkama sámi guovlluin

Stuorradiggedieđáhus Innovašuvdna Norga ja SIVA “verktøy for vekst” birra almmuhuvvui 27.04.12. Sámediggeráđđi lea árijalaččat buktán cealkámušaid dieđáhussii.

Ráđdehus lea dadjan dieđáhusas ahte “Lihkostuvvan ealáhusásaheamit sámi kultuvrra, giela ja árbevieruid vuodul leat nannen sámi servodateallima ja riggudahttán norgga ealáhuseallima”. Refererejuvvo SIVA bargui sámi guovlluin, erenoamážit kultur- ja vásihusealáhusa oktavuodas. Sámedikki ealáhusdieđáhus lea maiddái válddahuvvon. Ráđdehus bivdá dieđáhusas Innovašuvdna Norgga ođasmahtihit ovttasbargošiehtadusa Sámedikkiin. Dán ovttasbarggu áigu Sámediggeráđđi čuovvolit Innovašuvdna Norggain.

Ángiruššansuorgi: Gealbudeapmi ja ođđaálggaheamit

Mihttomearri

- Eanedit álggahemiid sámi guovlluin

Oassemihttomearit

- Buoret gelbbolašvuolta ealáhusain
- Eanet ođđaálggaheamit
- Eanet ealáhushutkan

Strategiijat

- Fállat álggahanoahpu ja čuovvoleami

- Ávžžuhit joatkkaskuvllain vuoruhit ealáhushutkama skuvllas
- Fállat gealbudandoaibmabijuid
- Gealbudandoaibmabijut heivehuvvon sámi lotnolasealáhusaide

9 Regionálaovddideapmi

Sámediggi bargá diliid lámčimiin nu ahte sámi álbmogis alccesis, ja iežas eavttuid vuodul galgá leat vejolašvuohta ovddidit iežas servodaga, giela ja kultuvrra buoremus vuogi mielde. Dán ovddasvástádusa ii galgga Sámediggi okto guoddit, iige sáhte dahje áiggu ge okto guoddit dan ovddasvástádusa.

Ulbmil

- Váldomihttomearri
- Árijalaš ja ulbmillaš ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin nannet ja ovddidit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

Oassemihttomearri

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii gulahallama ja ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará relevánta aktevvraiguin.

Strategiijat

- Ovttasbargošiehtadusaid buorideapmi fylkkagiellaiguin
- Ulbmillaš ja vuoruhuvvon ovttasbargošiehtadusat
- Árijaleappo rolla giellaiguin
- Ollislaš politihkka giellaiguin
- Árijalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte nannet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima

10 Sámiid ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi hálldaša prinsihpalaš beliid ja beroštusaid mat ovddiduvvojit ja bealuštuvvojit riikkaidgaskasaš arenain. Deatalaš lea ahte álgoálbmotdimenšuvdna nationála ja riikkaidgaskasaš forain gozihuvvo, ja ahte áššit main lea mearkkašupmi álgoálbmogiidda ovddiduvvojit sihke nationála dásis ja riikkaidgaskasaččat. Rájáid rastá bargu dahkkojuvvo earret eará nationála ja riikkaidgaskasaš foraid ja arenaid ektui mat gusket ON:ii, Davveguovlopolitihkkii, Sámi parlamentáralaš ráđđái, Barents-ovttasbargui, Davviríikkalaš ovttasbargui, Árktalaš ovttasbargui, Interreg:ii ja EO:ii.

Váldomihttomearri

- Álgoálbmogat mearridit iežaset ahtanuššama ja sis lea vejolašvuohta gozihit iežaset beroštusaid riikkaidgaskasaččat.

Oassemihttomearri

- Buot álbmotjoavkkuin ja goappašiin sohkabeliin davviguovlluin ovttárvosaš ovttaseallin ja ovdánanvejolašvuođat.
- Viiddis ovttasbargu sámiid gaska riikarájáid rastá
- Sámediggi lea iešheanalís aktevra ovttasráđiid eará riikkaidgaskasaš bargguin
- Váikkuhit davviguovloovddideapmái nu ahte sámiid ja eará álgoálbmogiid kultuvrra ja servodaga ovddideapmi nannejuvvošii.

Strategiijat

- Davviríikkalaš ja riikkaidgaskasaš barggu bokte nannet sámi iešmearrideami.
- Váikkuhit davviguovloovddideapmái nu ahte sámiid ja eará álgoálbmogiid kultuvrra ja servodaga ovddideapmi nannejuvvošii.

Sámediggeráđđi oassálasttii davviguovllupolitihka ovttasbargoforuma čoahkkimis Hámmárfeasttas 11.05.12. Čoahkkima jođihii olgoriikkaministtar Jonas Gahr Støre, fylkkaráđit Norlánddas, Tromssas ja Finnmárkkus oassálaste čoahkkimii. Áššin dán čoahkkimis lei čuovvulit davviguovllu dieđáhusa, oahpahusa, gelbbolašvuodáloktema ja váikkuhusaid ja báikkálaš árvoháhkama birra go lassánit ealáhusdoaimmat davvin.

Sámedikki bealis čujuhuvvui váttnisvuodaide go davviguovlluvuoruheapmi dahká ahte bohtet rievdadusat mat buktet sihke optimismi ja maiddá vuorjašumi. Optimisma dan geažil go luondduresurssa geavaheapmi háhka árvvu ja bargosajiid, vuorjašumi fas dan sivas go bilida birrasa ja ahte vuodđoealáhusaid luondduvuoddu áitojuvvo. Lassi ásaheapmi ođđa areála gáibideaddji industriijat dego energiija, olju/gassa, minerála- ja mearrageavaheapmi, ja maiddá ođđa infrastruktuorra johtoláhkii sáhttet leat áittan sámi árbevirolaš ealáhusaide ja kultuvrii. Dát dagaha ahte lea ain dehálaš ahte leat buorit njuolggadusat gulahallama ja čielggadeami ektui Sámedikkiin ja sápmelaččaide geaidda gusket áššit njuolggá. Sámediggeráđđi čuoččuha dan ahte álgoálbmotriekti ferte leat vuodđun dása, dán vuollái gullet láhkamearrádušat mat sihkkarastet sámi kultuvrra deastta, konsultašuvnnat mat leat ovdagihtii mihttojuvvon, ja riekti ovdamuniide resurssaid geavaheapmái maid stáhta oamasta. Sámediggeráđđi lea maid juohkán dieđu ahte mii eat leat miehtan mearrabivddu guolástanregulereamiidda. Konsultašuvnnaid maŋŋá biraseiseválddiin addá dát garra signála regulereamiid legitimehtii. Sámediggeráđđi šálloša go bargojoavkku neavvagiid eai leat čuvvon dán áššis.

Biraseiseválddit leat 2008 rájes geahpedan mearrabivddu garrasit muhto eai leat bidjan makkárga erenomáš doaimbajuid johtui dahje nuppástuhttinortnegiid. Otná luossaregulereamat leat nu čavgat ahte mearrabivddu birgenláhki áitojuvvo. Guolástanáigi lea garrasit oaniduvvon, bivdosajit mat leat geavahusas leat garrasit geahpeduvvon, guolásteddjiid ahki lea allat ja illá lea rekruteren guolástanaláhusii.

Muđui čájehuvvui dan drámatalaš álbmotlohku njiedjamii mii lea leamaš 16 % daid maŋimuš 20 jagi dan doaimmaguovllus masa sámedikki addá doarjaga ealáhusovddideapmái. Digaštallojuvvi man láhkai sáhtta davviguovllupolitihka aktiivvalaččat bidjat dan geainnu ala ahte bargá vuostá dákkár tendenssain, gos máhttu ja máhttoovddideapmi lea čoavdda lihkestuvvat. Iešgudege strategiijat ja proševttat mat leat bargamin dan vuostá ahte oahppit heitet joatkkaskuvllas, maid sámi nuoraid birra digaštallojuvvi maid.

- Nannet Ruošša beale sámiid dili.
- Riikkaidgaskasaš ovttasbarggu bokte háhkat buriid rámmaeavttuid eará álgoálbmogiidda.

ON Álgoálbmogiid Bistevaš Forum

Sámediggeráđđi oassálasttii dán jagi ON Álgoálbmogiid Bistevaš Foruma sešuvdnii áigodagas 07.-18.05.12. Presideanta Egil Olli oassálasttii foruma nuppi vahku, ja sus lei sáhkavuorru olmmošvuoigatvuodaide birra ja ON álgoálbmotvuoigatvuodaide julggaštusa implementerema birra. Sáhkavuorus deattuhii presideanta dan barggu mii lea álggahuvvon Norggas vuodđolága rievdamemiin, ja son deattuhii deatalaš prinsihpan ahte lea dásseárvu dážaid ja sápmelaččaid gaskkas buot servodatsurggiin, mas maid gullá resursadimenšuvdna ja iešmearridanvuoigatvuohta. Dat guoská maid dasa mii bohtá ovdan sámi kultuvrra ja giela birra dálá vuodđolágaparagráfas 110 A.

Dán jagi sešuvnna erenoamáš fáddán lei daid eanaguovlluid, territoriaid ja resurssaid ođđasit ásaheapmi, mat leat válđojuvvon eret álgoálbmogiin almmá dan haga ahte sii leat dieđihuvvon dan birra ja friija mieđihan dasa. Prográmmas biddjojuvvojedje ovdan dutkammat álgoálbmogiid oassálastima birra Ártalaš Ráđđái ja máilmmiárbeguvlui Laponia, ja raporta dan birra mo dálkkádatrievdamat ja sisabahkemmat lundui váikkuhit álgoálbmogiid boazodollui.

Prográmmas lei ON Álgoálbmogiid Máilmmikonferánsa 2014 ságaškuššojuvvon. Presideanttas lei sáhkavuorru dan birra, mas deattuhuvvui ahte konferánsa lea deatalaš dasa ahte sihkkarastit álgoálbmotvuoigatvuođaid buori čađaheami gustovaš riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ja šiehtadusaid vuođul, ja sihkkarastin dihtii ain posiitiiva politihkalaš ja rievttálaš ovdáneami áššiin main lea mearkkašupmi máilmmi álgoálbmogiidda. Das dieđihuvvui Sámedikki barggu birra ráhkkaneaddji álgoálbmotkonferánsain mii plánejuvvo lágiduvvot Álttás áigodagas 08.-13.06.13.

Viidáseappot lei regionála koordineren visotsámi čoahkkimis Anáris 27. - 28.06.12. Dat šaddá deatalaš oassin sápmelaččaid ráhkkananbarggus máilmmiviidosas ráhkkaneaddji álgoálbmotkonferánsii Álttás 2013:s ja ieš máilmmikonferánsii 2014.

Árbevirolaš máhttu

Sámediggeráđđi oassálasti Norgga delegašuvdnii sešuvdnii árbevirolaš dieđu ráđđádallamiidda gaskastáhtalaš lávdegottis immateriálavuoigatvuođaid, genehtalaš resurssaid, árbevirolaš máhttu ja kultuvrralaš kulturdeattuhemiid birra Máilmmi immateriálaorganisašuvnnaš, WIPO. Čoahkkin dollojuvui Genèveš áigodagas 16-20.04.12. Šiehtadallui árbevirolaš máhttu várjaleami artihkal evttohusa birra, ja maiddái teaksta mihtuid ja prinsihpaid birra. Čálus sisttisdoallá máŋga molssaevttolaš evttohusaid muhtun čuoggáide. Teaksta čájeha ahte lea stuorra sierramielalaš oainnut lávdegottis, ja ahte vuolggasajiin lea stuorra erohus. Dát guoská sihke vuođđo čuoggáide ja bietsnagažaldagaide.

Váldogažaldagat gusket dasa ahte galgá go vejolaš internašunála instrumeanta leat čadnojuvvon rievtti bokte dahje ii, man láhkai galgá ráđjet árbevirolaš dieđu, geas lea riekti, makkár vuoigatvuođat dain geain lea riekti galgá leat ja makkár spiehkastagat suodjaleamis sáhttet leat. Norgga posišuvdna lea olggumuš čuoggáid gaskkas ja seammá linjás go álgoálbmotovddasteddjiid oaidnu lea.

Sámediggeráđđi bargá dan ovdii ahte geavahišgohtet beaktilis suodjaleami árbevirolaš dieđu ektui ja ahte internašunála njuolggadusat galget leat rievtti vuođul čadnon, ja maid dan ahte sis geain lea riekti lea suodjaleapmi nu ahte árbevirolaš diehtu galgá leat álgoálbmotservvodagain dahje báikkálaš servvodagain gos dát diehtu lea hábmejuvvon ja hábmejuvvo.

Oljosáttu Canadas

Sámediggeráđđi deaivvai Francois Paulette, oaivámuš Dene Nationas, 10.05.12 Guovdageainnus. Sámediggeáirras ja lahttu Sámi parlamentáralaš ráđis, Aili Keskitalo, Sámi Girkoráđđi, WWF ja Greenpeace serve maid čoahkkimii. Francois Paulette háliidui ahte Sámediggi doarju bisseheami Statoila searvama oljosáttu roggamii Albertas Canadas. Oljosáttu roggan lea dagahan ahte čázit ja jogat leat nuoskkiduvvon, ja buktán váikkuhusaid guliide, elliide ja olbmuide dán guovllus. Lea earret eará čájehuvvon ahte lea eahpenormála ollu iešguđege borasdávddat álbmoga gaskkas.

Sámediggeráđđi čájeha stuorra beroštumi eará álgoálbmogiid ovttasbargui ja lea sádden reivve Statoilii gos dáhttu Statoila geassádit oljosáttu roggamiin Albertas, ja mii leat maid čájehan ahte sámediggeráđđi lea rabas gulahallat dán fáttá birra.

12 Sámi organisašuvnnat

Demokráhtalaš servodat lea sorjavaš aktiivvalaš ja girjás organisašuvdnaeallimis. Sámi organisašuvnnat leat deatalaš oasálaččat sámi servodaga ovddideamis.

Váldomihttomearri

- Girjás sámi organisašuvdnaeallima bisuheapmi

Strategiija

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte lámhit diliid girjás organisašuvdnaeallimii.

13 Ođđa áššiid almmuheapmi - čuovvleapmi

Dat mo Sámediggeráđđi lea čuovvolan daid ođđa áššiid mat dieđihuvvojedje dievasčoahkkimis áššis 016/12.

Evttohus 1: Plánejuvvon geaidnu E 10 Evenášši ja Suortta gaskka sáhtá dagahit duodalaš váikkuhusaid boazodollui Gánásvuotna/Oarjjit-linnasullo orohagas

Sámediggeráđđi lea 30.04.12 reivves Stáhta geaidnolágádussii addán cealkámuša konseptálavdegotti čielggadussii E10/riikkageainnu 85 Evenáši – Suortta várás. Dán cealkámušas čujuha Sámediggeráđđi dasa ahte oanideamis tuneallain gaskal Gánásbađa ja Fiskefjorden leat stuorra negatiiva váikkuhusat guovllu boazodollui, go dat earret eará dagaha ahte johtolat giddejuvvo. Sámediggeráđđi čujuha maid dása ahte leat registrerejuvvon ollu sámi kulturmuittut guovllus ja ahte vejolašvuohta gávdnat eanet dakkár kulturmuittuid guovllus, lea stuoris.

Sámediggi fuomášahtá maidái Stáhta geaidnolágádusa ahte konseptaválgamearrádus lea konsultašuvdnageatnegahttojuvvon ja ahte mii váldit oktavuoda Johtolatdepartemeanttain konsultašuvnnaid hárrái.

Dat dahkkojuvvui 02.05.12 beaiváduvvon reivves mas mii bivdit departemeantta váldit oktavuoda minguin konsultašuvnnaid čađaheami hárrái. Mii bivdit maidái departemeantta váldit njuolggá oktavuoda guoskevaš sámi beroštusaiguin konsultašuvnnaid hárrái.

Departemeanta ii leat vel dán rádjai vástidan dán rievii.

Evttohus 2: Ásahit foandda

Sáddejuvvo dievasčoahkkinjođihangoddaid viidáset meannudeapmái.

Evttohus 3: Kvalitehtasihkkarastit sámi mánáid ja -ohppiid erenoamášpedagogalašoahpahusfálaldaga mánáidgárddis, vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllas

Sámediggeráđđi lea ovttaoavilis NSR/SáB:in das ahte lea deatalaš kvalitehtasihkkarastit erenoamášpedagogalaš oahppofálaldaga sámi mánáide ja ohppiide mánáidgárddiin, vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllas.

Sámediggeráđđi háliida eanet deattuhit erenoamášpedagogalaš oahppofálaldaga sihkkarastima sámi mánáide ja ohppiide mánáidgárddiin, vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllas. Sámediggeráđđi ánggirusšán dán suorggis bohtá earret eará ovdan Sámedikki oahpahusdieđáhusa doaibmaplánaš, ja jagi 2013 bušeahtas.

Lea deatalaš ahte Sámedikkis lea buorre visogovva dain fálaldagain mat gávdnojit dál. Dan oktavuodas háliida Sámediggeráđđi formaliseret ovttasbarggu Sámi lohanguovddážiin. Sámediggeráđdis lea juo ovttasbargu SEAD:in – Sámi earenomáš pedagogalaš doarjalusain.

Sámediggeráđdis lea leamaš oktavuoha dainna guvttiin guovddážiin ja siehtadan čoahkkima. Sámediggeráđđi áigu digaštallat lagabui dan birra mo mii ovttas sáhttit bargat vai oazžut nu buori erenoamášpedagogalaš oahppofálaldaga sámi mánáide ja nuoraide go vejolaš.

Evttohus 4: Dat go eanet sápmelaččat ássat gávpogiin ja čoahkkebáikkiin bukte hástalusaid

Sámediggeráđđi dovda demografijarievdadusaid, ja daid hástalusaid maid dat mielddisbukta. Sámediggeráđđi čujuha dan oktavuodas dan čielggadussii regionálapolitihkalaš strategiijaid birra, mii galgá ovddiduvvon dán dievasčoahkkimii, mii aiddo guoská dán áššái. Sámediggeráđđi vuorddaša mielas dán ášši digaštallama dievasčoahkkimis.

Sámediggeráđđi áigu árvvoštallat čielggadusa ja vejolaš doaibmabiju čuovvoleami maŋŋá dievasčoahkkinmeannudeami, ja čujuha dan oktavuodas jagi 2013 bušehttemeannudeapmái.

Evttohus 5: Sámi kulturmuithohálddašeami árvvoštallan

Sámediggeráđđi lea ovttamielas dasa ahte ferte digaštallat automáhtalaččat ráfáiduhttojuvvon sámi kulturmuittuid rievdadeaddji ráfáiduhttinrájiid. Dan lea sámediggeráđđi maiddái cealkán dan oktavuodas go Riekkarevišuvdna lea iskkadan mo Birasgáhttentdepartemeanta lea fuolahan nationála ovddasvástádusa ráfáidahttojuvvon ja suodjalanveara visttiin 2009:s.

Danne áigu Sámediggeráđđi gieđahallat bistevas dahje rievdadeaddjit ráfáiduhttinráji boahttevas dieđáhusas sámi kulturmuithosuodjalusa birra. Dieđáhus galgá plána mielde ovddiduvvot dievasčoahkkimii geassemánus 2013.

Go automáhtalaččat ráfáiduhttojuvvon sámi visttit eai leat vel kártejuvvon ja visogovva váilu, oktan suodjalanárvvuin ja dilleárvvoštallamiin, de lea jierpmálaš doalahit kulturmuitholága nu mo dat lea dál. Sámi visttiid registrerenprošeakta lea muđui dál bures doaibmagoahtán, ja vurdojuvvo ahte mii dál oažžut ollu buoret visogova automáhtalaččat ráfáiduhttojuvvon sámi visttiin go prošeakta gárvvistuvvo.

Máksimiid kulturmuithosuodjalusa iskkademiid ja registreremiid ovddas mearrida kulturmuitholága § 10. Das deattastuvvo ahte goluid automáhtalaččat ráfáiduhttojuvvon kulturmuittuid oktavuodas galgá doaibmabiddji/huksejeddji máksit. Válđojurdda lea ahte doaibmabiddji/huksejeddji galgá máksit buot vejolaš goluid dakkár doaibmabijuid oktavuodas, mat duohtadit kulturmuittuid eahpeodasmuvvi resursan.

Geavadis dát ii gusto uhcit, priváhta doaibmabijuide. Návsttu dahje garáša huksen ii iešalddis geatnegahte máksit. Sámediggi ii gáibit mávssu daid báikediđoštallamiid/registreremiid ovddas maid mii ieža čadáhít návsttu dahje garáša huksema oktavuodas. Dáid registreremiid ovddas mii máksit iežamet ruđaiguin dannego dat leat ge uhcit, priváhta doaibmabijut. Muhto jus maŋŋá diđoštallamiid/registreremiid boahťa ovdan ahte doaibmabidju váikkuha automáhtalaččat ráfáiduhttojuvvon sámi kulturmuittuide dan láhkai ahte ferte čadáhít eanet arkeologalaš iskkademiid (roggamiid), de dábálaččat doaibmabiddji ferte máksit dan ovddas. Kulturmuitholága § 10 addá dattetge stáhtii vejolašvuoda ohcama vuodul uhcit, priváhta doaibmabijuid oktavuodas, máksit goluid, ollásit dahje muhtumassii, jus dát golut gártet eahpegovttolaš stuorrrát doaibmabiddjái.

Dán vuodul oaivvilda Sámediggeráđđi ahte dálá ortnet mii guoská doaibmabiddji máksingeatnegasvuhtii plánejuvvon doaibmabiju oktavuodas, válđoášsis čuovvu áirasa evttohusa. Kulturmuitholága dahje dan láhkaásahusa vejolaš boahttevas rievdadeami oktavuodas berre maid árvvoštallat berre go osiid doaibmabiddji máksingeatnegasvuodas rievdadit. Dat eaktuda ahte ovddasvástideaddji stáhta eiseválddit searvvahit Sámedikki dakkár bargui.

Muđui čujuhuvvo Sámedikki dievasčoahkkima mearrádusaide áššiin 008/04 ja 37/07.

Evttohus 6: Sámi TV-kanála ásaheapmi

Sámediggeráđi mielas lea sierra sámi TV-kanála buorre jurdda, ja ahte dál lea áigi láchčigoahtit dakkár kanálii.

Vejolaš sierra sámi TV-kanála ásaheapmi mielddisbukta proseassa ja čovdosa mii ferte čielggaduvvot ja plánejuvvot vuđolaččat. Sámedikki áshusdieđáhusas oaidná Sámediggeráđđi sihke prinsihpalaš ja geavatlaš beliid mat čatnasit sámi stivremii, bearráigehččui ja vejolašvuhtii ovddidit sámi mediaid.

Dán oktavuodas leat ollu gažaldagat. Geas lea ovddasvástádus doaimmahit dakkár kanála ekonomalaččat, lea go NRK Sámis, oassin NRK-vuogádagas, vai galgá go dat leat kanála mii ii sorjá

ráđdehusas ja stáhtas? Makkár rolla/ovddasvástádus galgá leat Sámedikkis? Galgá go dat leat visotsámi kanála rájáid rastásaš ovttasbargguin? Geas galgá leat doaimmahatlaš ovddasvástádus, ja geas galgá leat mearridanváldi dan vuodul? Buot dáid hástalusaid ja vejolaš eará hástalusaid ferte vuđolaččat čielggadit.

Sámediggeráđđi lea šiehtadan čoahkkima NRK Sámiin digaštallan dihtii vejolašvuodaid ásaht sierra sámi TV-kanála. NRK Sápmi sámeradio hoavdda bokte lea posiitiiva jurdagii, ja Sámediggeráđđi áigu maiddá ráđđádallat NRK Sámiin dan birra mo Sámediggi ja NRK Sápmi sáhttet ovttasbargat duohtandahkat dakkár jurdaga.

Evttohus 7: Sámedikki Láhkaproposišuvnna 70 L (2011-2012)meannudeapmi

Ovddiduvvo áššin 019/12 St.prop. 70L Rievdadusat oassálastinlágas, mearraresursalágas ja finnmárkolágas (riddoguoelástuslávdegottis).

Evttohus 8: Lullisámi arkiivvaid digitaliseren

Sámediggeráđđi čujuha dan bargamuššii mii Sámi Arkiivvas, oassin arkiivalágádusas, lea. Dán arkiivvas gávdnojit arkiivaávdnasat almmolaš ásahtsain ja priváhta arkiivvain. Arkiiva váldá vuostái, áimmahuššá ja bidjá olámuđdui arkiivaávdnasiid sámi servodagas. Áigumuš dainna lea sihkkarastit čálalaš historjjálaš galdoávdnasiid mat sáhttet čuvgehit sámi historjjá ja dahkat dan olámuđdui álbmogii. Go arkiivvas lea ovddasvástádus olles sámi guovllus, de lea Sámediggeráđđi mielas lunddolaš searvvahit sin arkiivaávdnasiid sihkkarastimii maiddá lullisámi guovllus. Danne áigu Sámediggeráđđi váldit dán ášši ovdan Sámi Arkiivvain.

Evttohus 9: Riddoguoelástanlávdegoddi – viidásat bargu

Ášši sihkkojuvvo.

Evttohus 10: Soahtegirdiid ” fremskutt” bása Evenášis – váikkuhusat sámi kultuvrii

Nu mo sámediggeráđđi čilgi ráđi dieđáhusas dievasčoahkkimii cuoŋománus 2012, de šaddá Evenášši erenoamáš mávssolaš doaibmastašuvdnan girdiide bistaš stašuvdnan guovtti soahtegirdái, ja vel goalmát girdái dárbbu mielde. Dasa lassin galgá Evenášši geavahuvvot hárhallamiidda muhtun áigodagaid. Dakkár hárhallamiin girdilit sullii 800 geardde, mii gártá sullii 10 % buot girdináiggis. Dát boahťa ovdan beavdegirjjiis 12.04.2012 konsultašuvdnačoahkkimis ja Suodjalusdepartemeantta vástádusas Olgoriikka- ja suodjaluslávdegotti 19.04.2012 beaiváduvvon gažaldagas.

Sámediggeráđđi lea digaštallan ášši Várdobáikki sámi guovddážiin sihke ovdal ja maŋŋá konsultašuvdnačoahkkimiid, maiddá maŋimus konsultašuvdnačoahkkima oktavuodas mii lei 12.04.2012. Bajimus váikkuhusčielggademiid vuodul, raporttaid vuodul jupmanuoskkideami birra, ja bohtosiid vuodul konsultašuvnnain, lea sámediggeráđđi mearridan ahte negatiiva váikkuhusat sámi beroštusaide Evenášis soahtegirdiid deatalaš stašuvdnan, leat smávvát ja ahte daid sáhtta gieđahallat.

Areálat eai galgga geavahuvvot odđasis ii ge areálageavaheapmi galgga rievdaduvvot ja lea meroštallojuvvon ahte dušše guokte vistti gártet dan avádhkii mas jupma guoská. Evenášis ásaheapmi deatalaš stašuvdnan mielddisbuktá dattetge rievdadusaid dálá dili ektui. Danne galget sámi beroštusat váldojuvvot mielde viidásat bargui dárkilis plánaiguin, nu mo boahťa ovdan dokumeanttas Prop 73 S (2011-2012) Et forsvar for vår tid (suodjalus iežamet áigái). Jus dán barggus šaddá guovdil čadahiit iešguđet doaibmabijuid, de ferte dan evttohit dalle.

Evttohus 11: Bioteknologiija – fáddán álgoálbmot konferánssa ráhkkaneapmái Álttás 2013:is

Lea biddjon sierra proseassa dasa mo ráhkkanit sámiid bealis máilmmi ráhkkaneaddji álgoálbmotkonferánsii Álttás 2013:s. Boahťte lávki lea visotsámi čoahkkim Anáris geassemánu 27. ja 28. b. 2012, masa sámi organisašuvnnat ja ásahtsamat leat bovdejuvvon. Loahppadokumeanta galgá čállojuvvo visotsámi čoahkkimii mii galgá leat rámmán sámi servodaga árvalusaide ON máilmmi

álgoálbmotkonferánsii 2014:s, masa Áltá 2013 lea oassi ráhkkaneamis. Sámi parlamentáralaš ráđđi jodiha sápmelaččaid ráhkkananproseassa Áltá 2013 oktavuodas. Áarjel-Saemiej Gielh ovttas eará sámi bellodagaiguin ja organisašuvnnaiguin rávvejuvvojit doaibmat árjjalaččat dán proseassas mii lea evttohuvvon ja buktit árvalusaid loahppadokumeantta sisdollui, mii galgá ráhkaduvvot sullii 23. vahkkui geassemánus.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 30 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Egil Olli, áššejodiheaddji	Geir Tommy Pedersen
		Ann-Mari Thomassen
		Silje Karine Muotka
	Egil Olli	
2	Geir Tommy Pedersen	Inger Jørstad
		Olaf Eliassen
	Geir Tommy Pedersen	
3	Willy Ørnebakk	Rolf Johansen
		Geir Tommy Pedersen
		Silje Karine Muotka
	Willy Ørnebakk	
4	Silje Karine Muotka	Sten Erling Jønsson
		Willy Ørnebakk
	Silje Karine Muotka	
5	Rolf Johansen	Willy Ørnebakk
	Rolf Johansen	
6	Hilde Anita Nyvoll	Silje Karine Muotka
		Rolf Johansen
7	Láilá Susanne Vars	Geir Tommy Pedersen
		Silje Karine Muotka
	Láilá Susanne Vars	
8	Olaf Eliassen	Geir Tommy Pedersen
	Olaf Eliassen	
9	Mariann Wollmann Magga	Silje Karine Muotka
		Geir Tommy Pedersen
		Olaf Eliassen
	Mariann Wollmann Magga	
10	Ronny Wilhelmsen	Silje Karine Muotka
		Geir Tommy Pedersen
		Kirsti Guvsám
	Ronny Wilhelmsen	
11	Ida Marie Bransfjell	
12	Per Andersen Bæhr	Mariann Wollmann Magga
13	Odd Iver Sara	
14	Ann-Mari Thomassen	Sten Erling Jønsson
		Geir Johnsen
		Anne Helene Moeng Saari

	Ann-Mari Thomassen	
15	Arthur Johan Tørfoss	
16	Gunn-Britt Retter	Olaf Eliassen
	Gunn-Britt Retter	
17	Aud Marthinsen	Mariann Wollmann Magga
	Aud Marthinsen	
18	Geir Johnsen	Geir Tommy Pedersen
		Anders Somby jr.
		Olaf Eliassen
	Geir Johnsen	
19	Heidi Persdatter Greiner Haaker	
20	Vibeke Larsen	Geir Tommy Pedersen
	Vibeke Larsen	
21	Kirsti Guvsám	
22	Anders Somby jr.	
23	Ellinor Marita Jáma	
24	Marianne Balto	
25	Willy Ørnebakk	
	Silje Karine Muotka, čeahkkinortnegii	
26	Egil Olli	

VI Sámedikki mearrádus

- Sámediggeráđi dieđáhus áigodagas 29.03. – 18.05.12 válđojuvvo diehtun.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 06.06.12 dii. 12.05.

Ášši/Sak DC 022/12

Gažaldagat Sámediggeráđđái Sámedikki čoahkkinortnega § 11 vuodul

Arkiiva Arkiiváššennr.
SF- 12/2677

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 06.06.12 dii. 15.05.

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	30.05.2012	Áirras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku	Sámedikki šiehtadus matematihkkaohpponeavvuid buvttadeami hárrái nuoraiddási várás
2	30.05.2012	Áirras Kristi Guvsám, NSR:a sámediggejoavku	Lullisámi oahpahas
3	30.05.2012	Áirras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku	Sámedikki oaidnu mearravuorkái Nussir ASA ohcama ektui beassat doaimmahit veaikeruvkke Fálesnuoris, Finnmárkkus
4	30.05.2012	Áirras Geir Tommy Pedersen, NSR:a sámediggejoavku	420 kV-linnjá Báhcavuonas Hámmárfestii
5	30.05.2012	Áirrasat Ann-Mari Thomassen ja Miriam Paulsen, NSR:a sámediggejoavku	Bohccuid vuddjomat Nordlandsbanenis
6	30.05.2012	Áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku	Sámi oahppofierpmádat
7	30.05.2012	Áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku	Vátnjavári skovlá - skuvlla heaittihanášši lea Romssa fylkkamanni luhtte váiddameannudeamis
8	30.05.2012	Áirras Gunn-Britt Retter, NSR:a sámediggejoavku	Nuortasámiid musea stivra ja museavisti
9	30.05.2012	Áirras Sten Erling Jønsson, BB:a sámediggejoavku	Interregionála ovttasbargu sápmelaččaid várás
10	30.05.2012	Áirras Anders Somby jr., Johttisápmelaččaid listu	Bearráigeahččanlávdegotti jahkediedahus
11	30.05.2012	Áirras Per A. Bæhr, Johttisápmelaččaid listu	Sámedikki 2012 reviderejuvvon bušeahtta

II Gažaldagat ja vástádušat

Gažaldat 1, Áirras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku

Sámedikki šiehtadus matematihkkaohpponeavvuid buvttadeami hárrái nuoraiddási várás

Mediain leat bohtán ovdan ahte Sámediggi lea dahkan šiehtadusa Aschehoug'in dan birra ahte buvttadit matematihkkadahkosa olles nuoraideahkkái sámegeilli. Mo ja manne mearridii Sámediggi välljet Aschehoug buvttadit oahpponeavvodahkosa?

Sámi lágádusain lea erenoamáš gelbbolašvuohta ráhkadit sámi oahpponeavvuid, go dain lea gelbbolašvuohta sámi gielas, kultuvrras ja servodatdiliin.

Dat hástalus mii badjánii dan oktavuodas go dálá lágádusdoarjjaortnet sámi lágádusaid várás sáhtá heaittihuvvot jus gávnnavuvvo ahte ortnet rihkku EEO-šiehtadusa, ferte čielggaduvvo, ja de lea gažaldat leat go sámediggeráđis eanet dieđut dán vejolaš čuolbmačilgehusa birra.

Lea go sámediggeráđi árvvoštallan proseassaid mat čatnasit dasa ahte ovddalgihtii gealbudit sámi lágádusaid oahpponeavvobuvttadeami ja čuovvovaš rámmašiehtadusaid oktavuodas vejolašvuohtan sihkkarastit guhkesáiggi perspektiivva ja kapasitehtahuksema ja sámi lágádusaid viidáset gealbudeami seammás go fuolahuvvojit almmolaš njuolggadusat mat gusket háhkamiidda ja gilvvohallamii? Jagis 2010 almmuhii Sámediggi Doffin:is matematihkkagirjjiid jorgaleami sámegillii. Lágádusat bukte fáaldaga. Oahppogirjjiid välljen dahkkui eavttuid vuodul mat ledje almmuhusas ja ii lágádusaid mielde. Matematihkkagirjjiid mat välljejuvvojedje ledje Gyldendal lágádusa girjjiid Multi mánáidskuvlii ja Aschehoug lágádusa girjjiid Sirkel nuoráidskuvlii. Gyldendal lei vuodán vuoigatvuodáid ČálliidLágádussii mii oaččui barggu jorgalit dávvisámegillii olles mánáidskuvlii ja smávvaskuvlaceahkkái julevsámegillii ja lullisámegillii. Dat mearkkaša 7 jahkeceahki dávvisámegillii ja 4 jahkeceahki julevsámegillii ja lullisámegillii. Aschehoug välljii ieš buktit fáaldaga iežaset girjjiide. Aschehoug oaččui barggu jorgalit girjjiid nuoráidskuvlii, 3 jahkeceahki, dávvisámegillii.

Sámediggeráđi vástádus 1.gažaldahkii

Dás ii leat sáhka ráhkadit odđa matematihkkagirjjiid, muhto jorgalit girjjiid mat juo leat ráhkaduvvon. Matematihkka lea matematihkka, makkár gillii de oahpahivččii. Dan dihte lea jierpmálemos ja jođáneamos vuohki jorgalit girjjiid mat juo gávdnojit.

Go guoská sámegeigebbolašvuhtii, de leat sámegeilat jorgaleaddjit geat doaimmahit jorgalanbarggu, sihke sii geat barget ČálliidLágádusa ovddas ja sii geat barget Aschehoug ovddas.

Ruhtadoarjja oahpponeavvuide lea ortnet mas ulbmil lea ráhkadit sámi oahpponeavvuid gustovaš oahppoplánabuktosa mielde ja ulbmiljoavku leat oahppit vuodđooahpahusas. Lágádusdoarjja lea fas eará ortnet mas ulbmil lea veahkehit bisuhit aktiivvalaš sámi lágádusaid. Dán guovtti ortnegiid ulbmiljoavkkut eai leat seamma ja eai ábut seaguhuvvot.

Sámedikkis lea ovddasvástádus das ahte ráhkaduvvojit sámi oahpponeavvut vuodđooahpahussii. Mihttomearri lea oažžut oahpponeavvuid sámegillii buot fágain. Oahpponeavvut vuoruhuvvojit skuvllaid dárbbuid vuodul ja dan mielde mot oahpponeavvodilli lea iešguđet fágasurggiin. Doarjagiid juolludeamis lea guovddášášši makkár oahpponeavvut buoremusat gokčet skuvlla dárbbuid iešguđet fágain. Sámedikki mielas lea deatalaš ahte sámi lágádusain lea kapasitehta ja ahte sis lea vejolašvuohta gelbbolašvuodáloktemii iežaset suorggis ja maiddái oahpponeavvuid ráhkadeamis. Muhto doarjjajuolludeamis oahpponeavvuide fertejit oahpponeavvut leat guovddázis ja eai lágádusat.

Gažaldat 2, Áirras Kirsti Guvsám, NSR:a sámediggejoavku

Lullisámi oahpahusa

Lullisámi oahpahusas leat ollu oassálastit ja eahpečielga ovddasvástádusdilit. Mo oaivvilda Sámediggeráđi ahte struktuvra ja ovddasvástádusdilit berrešedje leat, ja mii lea strategiija dan ollašuttit?

Sámediggeráđi vástádus 2.gažaldahkii

22/12 Vástádus gažaldahkii – Lullisámi oahpahus

Kirsti Guvsám/ NSR gažaldat fáttmasta hui viidát, ja Sámediggeráđi bidjá dan várrehusa ahte gažaldat guoská lullisámi oahpahussii vuodđoskuvladásis.

Sámediggeráđi diehtá ahte lullisámi oahpahusas leat mánga hástalus oahpaheddjiid háhkama, oahpponeavvuid ja oahpahuskvalitehta oktavuodas. Eanaš oahppit geain lea lullisámi oahpahus, ožžot

dan gáiddusoahpahusa bokte go váilot sámi oahpaheaddjit. Dát oahpahasvuohki gáibida earret eará buriid ollisteaddji oahpahasdoaimbajuid nu go fysihkalaš giellaarenaid/giellaleairraid.

Sámediggeráđđi lea ovttaoavilis das ahte leat ollu oassálastit geain lea ovddasvástádus giellaoahpahas ja ahte dát sáhtta leat hástaleaddjin.

Sámediggeráđis lea oktavuoha lullisámi oahpahas guovdilis oassálastiiguin, earret eará oassálastima bokte lullisámi fierpmádatčoahkkimiin maid Nordlándda fylkkamánni lágida. Oahpahasdiedáhusa čuovvoleamis áigu Sámediggeráđđi árvoštallat iešguđet doaimbajuid sihke váilevaš oahpponeavvuid ektui ja oahpaheddjiidressaid ektui lullisámi oahpahas. Dán proseassas áigu Sámediggeráđđi maid árvoštallat ovddasvástádusbeliid ja oahpahasstruktuvrra sámegieloahpahas. Čakčamánu 2012 lágida ráđđi konferánsa masa buohkat bovdejuvvojit buktit árvalusaid doaimpláni.

Sámediggeráđđi lea maid čilgehusas sámegiela birra ovddidan hástalusa mii lea go otne leat ollu almmolaš instánsat mielde ollašuttimin mearrádusaid mat gusket sámegilli. Gielddain, fylkkagielddain, fylkkamánniin, direktoráhtain, departemeanttain, Sámedikkis ja Ráđdehusas leat sierralágan rollat barggus sámegielaiguin. Sámediggeráđđi háliida ahte sámediggeáirasiid ja buohkaid earát buktet midjiide evttohusaid movt háliidit ahte lullisámegilla oahpahas galgá organiserejuvot boahteáiggis. Dát organiserenástalus lea maid ovddiduvvon rabas čoahkkimiin mat mis leat leamaš Sámedikki gielladiedáhusa birra. Ráđđi boahta ge čuovvolit dán sámediggeráđi diedáhusas sámegiela birra mii ovddiduvvo čakčat.

Gažaldat 3, Árras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku

Sámedikki oaidnu mearravuorkái Nussir ASA ohcama ektui beassat doaimmahit veaikeruvkke Fálesnuoris, Finnmárkkus

Luondduhálddašandirektoráhta lea gieskat addán gulaskuddancealkámuša Dálkkádat- ja nuoskkidandirektoráhtii (KLIF:ii) Nussir ASA ohcama ektui beassat doaimmahit veaikeruvkke Fálesnuoris, Finnmárkkus. Direktoráhta loahppajurdda lea earret eará ahte váikkuhusčielggadeapmi daid váikkuhusaid oktavuodas mat vulget das ahte ásaht mearravuorká evttohuvon guvlui, bidjá vuodđun boasttu dulkoma čáhceláhkaásahusa mearrádusain. Luondduhálddašandirektoráhta čállá viidáseappot ahte dát, ja doaimbajui ollu negatiiva váikkuhusat mariidna birrasii, dahká ahte Luondduhálddašandirektoráhta huigáša Klif addimis lobi ohccojuvvon luoitimii.

Sámediggi lea ovdal čujuhan dálá prosessii šiehtadusa dahkama oktavuodas Nussir ASA:in. Ášši áiggeguovdilisuoda ja daid váikkuhusaid geažil mat das leat sihke lundui, birrasii ja erenoamážit dakkár odasmuvvi resurssaide go riddodorskái, anadroma luossaguliide, de lea sávahahtti ahte sámediggeráđđi čilge guđe šiehtadusat leat dahkkojuvvon Nussir ASA:in ja guđe mihttomeriid sámediggeráđđi lea mearridan viidáset bargui sihke Nussir ASA:in, báikegottiiguin ja eará ealáhusberošteddjiiguin.

Viidáseappot háliidit diehtit mo Sámediggi árvoštallá Nussir ASA ohcama ja dálá váikkuhusčielggadeami. Árvoštallá go Sámediggi sáddet gulaskuddancealkámuša Klif:ii dán áššis? Lea go Sámedikkis juo oktavuoha Klif:in ássis, ja makkár oktavuoha dat dalle lea?

Sámediggeráđi vástádus 3.gažaldahkii

Vástádus gažaldahkii Silje K. Muotkas - Sámedikki oaidnu mearravuorkái Riehppovuonas

Nu mo lea čilgejuvvon ráđi diedáhusas čakčamánu 2010, de lea sámediggeráđđi dahkan intenšuvdnašiehtadusa Nussir ASA:in dan birra ahte doaimmakonsešuvdnaohcan galgá šiehtaduvvot. Šiehtadus ii guoskka makkárge oainnuide das ahte sáhtta go ruvkedoaimma álggahuvvot. Ráđi čakčamánu 2010 diedáhusas čilgejuvvui Sámedikki gulaskuddancealkámuš Fálesnuori suohkana muddenplánaevttohussii ruvkedoaimma ektui. Sámediggi vuosttaldii plána kulturmuittuid ektui ja ollislaš negatiiva váikkuhusaid ektui boazodollui. Dat dahkkojuvvui earret eará danne vai

areálahálddašanfáddá ain galgá gullat šiehtadallamiidda, ja mii fas lea eaktun vejolaš lobiide nuoskkidanlága vuodul. Vuosttaldeapmi lea dahkkojuvvon Nussir ASA mieđihemiin das ahte dát galgá leat mielde boahhtevaš šiehtadallamiin. Vástádussan áirasii Geir Tommy Pedersenii skábmamánu 2011 čilgii ráđđi ahte dollojuvvui čoaħkkin gaskal Sámedikki ja Nussira 16.09.11 mas šiehtadallanproseassa čielggaduvvui lagabui.

Sámedikki ulbmilat doaibmakonsešuvdnaohcama šiehtadallamiiguin bohtet ovdan Sámedikki mearrádusas áššis Ášši 21/10 Sámedikki minerálaplánaveahkki minerálaressurssaid iskkademiide ja roggamiidda, mas earret eará daddjojuvvo ahte:

”Sámedikki ulmilin lea oažžut dakkár ealáhusdoaimminerálaressurssaiguin árbevirolaš sámi guovlluin mas leaávki sámi kultuvrii ja báikegottiide ja mii njuolga nanne jaovdánahtta daid. Dan lágan doaibma ferte čađahuvvotovttas árbevirolaš sámi ealáhusaiguin ja árbevirolaš sámi kulturvuođotmeahceávkkestallamiiguin, iige daid eretduvdilemiin.”

Seamma máhttovuodđu guoská guovloplánameannudeapmái go Dálkkádat- ja nuoskkidandirektoráhta meannudeapmái nuoskkidanlága vuodul. Minerálaplánaveahkki eaktuda ahte Sámediggi šiehtadallá fitnodagaiguin váikkuhusčielggadusaid ja vejolaš lasseraporttaid vuodul, ja ahte dat dáhpáhuvvá sorjjasmeahttumit váldeproseassain. Danne ii leat Sámediggeráđđi árvoštallan ulbmillažžan addit sierra cealkámuša Dálkkádat- ja nuoskkidandirektoráhtii. Sámediggeráđđi lea dattetge registreren ja dovda beroštusorganisašuvnnaid ja hálddašan- ja fágabirrasiid iešguđet árvalusaid vorkengažaldaga ektui.

Gažaldat 4, Árras Geir Tommy Pedersen, NSR:a sámediggejoavku

420 kV-linnjá Báħccavuonas Hámárfestii

Mii registreret ahte Sámediggeráđđi garra sániiguin moaitá NČE go sii leat addán Statnettii konsešuvnna hukset ođđa 420 kV-linnjá Báħccavuonas Hámárfestii, ovdalگو Sámedikki dievasčoaħkkin lea meannudan ášši.

Sáhtta go Sámediggi čilget proseassa áššis dán ráđjai? Manne ii lea ášši dán dievasčoaħkkima áššelisttas?

Sámediggeráđi vástádus 4.gažaldahkii

NČE lea 26.4.2012 reivvestis Sámediggái, ovttabeallásaččat loahpahan konsultašuvnnaid Sámedikkiin. Sii leat geavahan ággan ahte NČE oaivvilda ahte Statnett konsešuvnna mearrideapmi 420 kV Ofuohta-Báħccavuona-Hámárfeasta várás, ii sáhte vuordit dakkár siskkáldas áššemeannudanproseassa maid Sámediggi háliida. Sámedikki dievasčoaħkkima meannudeami ii sáhte adnit siskkáldas proseassan ja danne ii ádde Sámediggeráđđi NČE ákkasteami. Sámediggeráđđi ii sáhte dohkkehít ahte NČE ovttabeallásaččat lea mearridan botket ja loahpahit konsultašuvnnaid ovdalگو lea árvoštallojuvvon mo Sámediggi loahpalaččat sáhtta mearridit sáhttet go miehtat mearrádusevttohussii, vai eai. Konsultašuvdnaproseadyraid 6. čuokkis ii lea vuhtiiváldojuvvon dohkálaččat dán áššis.

NČE lea miessemánu 2.b. addán konsešuvnna Statnett SF:i hukset 420 kV sturrosaš fápmolinnjá Ofuohta-Báħccavuona-Hámárfeasta. Sámediggi lea váidán mearrádusa 23.5.2012 beaiváduvvon reivves. Ággan váidagii lea ahte Sámedikki dievasčoaħkkin ii leat beassan meannudit dán konsešuvdnaohcama mii lea stuorra sisabahkken sámi guvlui.

Sámediggeráđis Vibeke Larsenis lei čoaħkkin Oljo- ja energiijadepartemeanttain (OED) stáhtačalli Eli Blakstad bokte 31.5.2012 digaštallan dihtii earret eará dán konsešuvdnaášši. Čoaħkkimis šiehtaduvvui ahte OED konsultere Sámedikkiin oassin váiddameannudeamis. OED ráhkada áigeplána váiddameannudeapmái ovttasráđiid Sámedikkiin. Áigeplána váldá vuhtii ahte boadus konsultašuvnnain departemeanttain, galgá ovddiduvvot Sámedikki dievasčoaħkkimii. Danne ii leat ulbmillaš meannudit dán ášši dievasčoaħkkimis dál.

Gažaldat 5, Áirrasat Ann-Mari Thomassen ja Miriam Paulsen, NSR:a sámediggejoavku

Bohccuid vuddjomat Nordlandsbanenis

NSR lea máŋgga oktavuodas váldán ovdan čuolbmačilgehusa mii guoská bohccuid vuddjomii Nordlandsbanenis. Dát lea čuolbmačilgehus mii lea bistán máŋga jagi, ja mii oaidnit ahte elliid gillámušat Nordlandsbanenis ain bistet go togat vudje bohccuid ala.

Mii lea stáhtus dan barggus ahte eastadit bohccuid vuddjomis Nordlandsbanenis, ja maid lea Sámediggeráđđi dahkan eastadan dihtii ahte dát roastut jotket?

Sámediggeráđi vástádus 5.gažaldahkii

Sámediggi lea ovdal, 06.10.2011, addán gulaskuddancealkámuša doaibmaplánii elliid vuddjomiid birra maid Jerbaneverket ráhkadii Nasjonal transportplan oktavuodas. Das celkkii Sámediggi ahte ferte hukset áiddiid eastadan dihtii ahte eallit vuddjojuvvojit ruovdemáđiid alde. Sámediggi celkkii maiddái ahte lea stáhta Jernbaneverket bokte mas ferte leat ovddasvástádus áiddiid huksemis ja bajásdoallamis.

Dan geažil go dán dálvvi ohpit ja ohpit vuddjosedje bohccot togaide Nordlandsbanenis, bivddii Sámediggi 15.03.2012 reivves čoahkkima johtolatministariin Magnhild Meltveit Kleppa:in. Dát čoahkkin dollojuvvui 21.05.2012 masa maiddái eanadoallo- ja biebmominsttar Lars Peder Brekk oassálasttii, maiddái NRL, jođiheaddji bokte, oassálasttii čoahkkimii ja čoahkkimis lei maiddái Jernbaneverket. Sámediggi gáibidii ahte dakkár hoahppodoiabmabijut go áiddit galge huksejuvot. Dan oktavuodas čujuhii Sámediggi dasa ahte ruoŋa stáhta lea áidon 126 miilla Västerbotn ja Norrbotn ruovdemáđiid guora ja nu uhcidan elliid vuddjomiid sullii 80 proseanttain. Áiddiide lassin leat ruoŋelaččat maiddái huksen áideuvssaid ruovdemáđiid guora gokko bohccot besset rasttildit linnjá. Sámediggi bivddii Johtolatdepartemeantta váldit oktavuoda Trafikverket:in Ruoŋas nu ahte sáhttet heivehit sin vásáhusaiguin Norgga diliide.

Sámediggi bivddii maiddái Johtolatdepartemeantta gohččut Jernbaneverket álggahit dárkilis plánema áidumiid várás Nordlandsbanen guora, ja čujuhii dan oktavuodas dasa ahte boazodoallit ja boazohálddahuš leat máŋga jagi dás ovdal ráhkadan plánakárta mii čájeha gokko berre áidut. Sámediggi čujuhii maiddái dasa ahte stáhtabušeahtas leat várrejuvvon ruđat sihke 2011 ja 2012 várás, ja ahte ovdalis jagiid leat várrejuvvo ruđat doaibmabijuide mat eastadivčče ahte bohccot vuddjojot jámas ja bivddii čielggadusa Jernbaneverket:is mii čájeha masa ruđat leat geavahuvvon.

Sámediggi bivddii erenoamážit čoahkkimis ahte Jernbaneverket ferte áidut vearrámuš gaskkaide dán geasi. Reasta áidun ferte gárvvistuvvot 2013 geasi, ja nu vuoruhuvvot boahte jagi stáhtabušeahtas.

Sámediggi áigu čuovvolit dán ášši.

Gažaldat 6, Áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku

Sámi oahppofierpmádat

NSR evttohii juo ovddit sámediggeáigodagas ahte ásahuvvošii sámi oahppofierpmádat. Lea go Sámi allaskuvla guorahallan evttohusa.

Mii lea stáhtus ja viidáseappot ovdáneapmi dán áššis dál?

Sámediggeráđi vástádus 6.gažaldahkii

Sámi allaskuvla lea Sámedikki ovddas čielggadan sámi oahpaheddjiidfierpmádaga ásaheami. Čielggadus lea čállojuvvon sámegeallii ja galgá jorgaluvvot dárogillii.

Sámedikki oahpahusdieđáhus meannuduvvui Sámedikki dievasčoahkkimis guovvamánu 2012. Sámedikki oahpahusdieđáhusa čuovvoleami oktavuodas galgá/galget ráhkaduvvot doaibmaplána/-t,

mat fas čuovvoluvvojit Sámedikki jahkásaš bušehtaid vuoruhemiin. Dan oktavuodas áigu Sámediggeráđđi árvoštallat galgá go áshuvvot sámi oahpaheddjiidfierpmádat.

Sámedikki 2012 bušehtas leat várrejuvvon ruđat fierpmádatčoahkkanemiide sámi giliskuvllaid várás, ja vuosttaš čoahkkin dollojuvvo plána mielde skápmamánu 13.-14.b 2012. Sámedikki oahpahusdieđáhusas boahťa ovdan ángiruššansuorggis 4.3 ahte sáhtta leat heivvolaš ovddidit skuvlafierpmádagaid ja eará bargovugiid dakkár guovlluin gos sámi resursaguovddážit/gilit leat geográfalaččat biedgguid.

Gažaldat 7, Áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku

Vátnjavári skovlá – skuvlla heaittihanášši lea Romssa fylkkamanni luhtte váiddameannudeamis

Vánhemat, Lagašskuvlla riikasearvi ja Inná ja Biras sámiid searvi-NSR leat Romssa fylkkamanni guovdu čujuhan ahte Skániid suohkan lea meannudan skuvlaášši boastut.

Vánhemat leat váldán oktavuoda mángii Sámediggeráđiin ja leat jearran veahki skuvlla bisuheapmái, maŋimušta leat bivdán veahki váiddameannudeapmái Fylkkamanni luhtte. Várrepreseanta Laila Susanne Vars lea biehtalan dan dainna ákkain ahte lea boastut seaguhit váiddaáššiide maid Fylkkamanni meannuda. Várrepreseanta lea cealkán ahte Sámediggeráđi oaidnu lea dovddus ja ahte Sámediggi doarju gáibádusa ahte geahččat bearrái heaittihanmearrádusa lobálašvuoda.

Lea go Romssa fylkkamanni sáddejuvvon reive Sámediggerádis ahte makkár oaidnu Sámedikkis lea Vátnjavári skovlá heaittihanáššis.

Lea go Sámediggeráđi dieđihan Romssa fylkkamanni ahte Sámediggeráđi árvoštallá sáddet fuolladieđáhusa ON:ii danne go atnit ahte Norgga ráđdehus rihkku álgoálbmotrivttiid Vátnjavári skovlá heaittiheami oktavuodas.

Sámediggeráđi vástáduš 7.gažaldahkii

NSR jearrá lea go Romssa fylkkamánni ožžon reivve sámediggerádis Sámedikki oainnu birra Vátnjavári skovlá heaittiheapmái?

Sámediggeráđi árvoštallama vuodul lea riehta vuordit dassážiigo fylkkamánni lea meannudan dán váiddaášši ovdalگو mii vejolaččat čuovvolit ášši. Sámediggeráđi oaidna ahte gilliskuvllain lea stuorra mearkkašupmi sámi giela ja kultuvrra fuolaheapmái ja eallinnávccalaš sámi gilážiid bisuheapmái. Ráđii oaidná dán stuorrá hástalusson go gilliskuvllat áitojuvvojit heaittihuvvot ja makkár váikkuhusat dat mielddisbukta.

Viidáseappot jearrá NSR áigu go sámediggeráđi árvoštallat sáddet fuolastuvvandieđáhusa ON:i go Vátnjavári skovlá heaittiheapmi adnojuvvo leat olmmošvuoigatvuodaid rihkkun Norgga ráđdehusa bealis.

Máhttodepartemeanta ja stáhtačállu Elisabeth Dahle gallededje Sámedikki guovvamánus 2012 ja várrepreseanttas lei čoahkkin stáhtačállu mas skuvlaheaittiheamit Sámis váldojuvvojedje ovdan. Ráđi áigumuš lea čuovvolit dán ášši Ráđdehusa ja Sámedikke ráppoterema bokte. Sámediggeráđi čuovvola maid dai dán ášši iešguđetlágan našunála ja internašunála foraid bokte.

Gažaldat 8, Áirras Gunn-Britt Retter, NSR:a sámediggejoavku

Nuortasámiid musea stivra ja museavisti

Nuortasámiid musea stivra ii leat doaimmas go lei nammuduvvon dušše interimstivran mii lei dihto áigái nammuduvvon, dássái go musea ráhppo. Álmmolaš ráhpan lea mángii májiduvvon, ja stivra doaibmaáigi lea rievtti mielde nohkan.

- Lea go Nuortasámiid musea stivra otne doaimmas?

- Jos ii, maid lea Sámediggeráđi bargan njulget dán dili?

- Mo oaidná Sámediggeráđi ahte boahhteáiggi oamasteapmi museavistái galggašii leat? / (Hvordan ser STR for seg fremtidig eierskap av museumsbygget?)

Sámediggeráđi vástádus 8.gažaldahkii

Nuortasámiid musea doaimmasirdin Deanu ja Várjjat Museasiidda Vuodđudussii/Stiftelsen Tana og Varanger Museumsiida galgá leat dahkkon ovdal suoidnemánu 1 beaivvi 2012.

Sámediggi, Deanu gielddat, Unjárgga gielddat ja Máttá-Várjjat gielddat leat nammadan čuovvovaš stivralahtuid Deanu ja Várjjat Museasiidda Vuodđudussii/Stiftelsen Tana og Varanger Museumsiida (DVMV/TVMS) áigodahkii 2012-2015.

DVMV/TVMS stivrras leat; Stivrajođiheaddji (2010-2013). Sámediggi nammadan	Tove-lill Labbahå Magga	Sadjásaš (2010-2013). Sámediggi nammadan	Arnulf Nilsen
Stivralahttu 1 (2012-2013). Gielddat nammadan.	Ann Jorid Henriksen	Sadjásaš (2010-2013). Gielddat nammadan	Jarle Andreassen
Stivralahttu 2 (2010-2013). Bargit nammadan	Turid Lindi	Sadjásaš (2010-2013). Bargit nammadan	Mia Krogh
Styremedlem 3 (2012-2015). Sámediggi nammadan	Vegar Nilsen Trasti	Sadjásaš (2012-2015). Sámediggi nammadan	Karina Mathisen
Styremedlem 4 (2012-2015). Gielddat nammadan.	Steinar Pedersen	Sadjásaš (2012-2015). Gielddat nammadan	Hjørdis Pedersen

Dat mii guoská boahktevaš eaiggátvuhtii museavistái Njávdamis, de lea Sámediggi hálešteamen prošeaktaeaiggádin Kulturdepartemeanttain ahte vistti galgá bidjot Statsbyggii iige aktiviseret investerengoluid. Dát mielddisbuktá ahte eaiggátvuohhta sirdojuvvo Statsbyggii. Jus šaddá ovttaoavilvuohhta dákkár čovdosiin, de mielddisbuktá dat ahte Sámediggi lea mielde soahpamušas Stasbyggain. Deanu ja Várjjat Museasiidda stivra lea dadjan ahte sii duhtet dán čovdosii.

Gažaldat 9, Áirras Sten Jønsson, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Interregionála ovttasbargu sápmelaččaid várás

EU:s leat ollu doaibmabijut iežas regiuvnaid várás ja daid ránnjáide. Dakkár guovlu lea prográmmaguovllus Inerreg IV Davvi Sápmi. Prográmma loahpahuvvo 2013:s ja bargu lea álggahuvvon vejolaš boahkte prográmma áigodahkii, mii lea árvaluvvon gustot 2020 rádjai.

Máid lea Sámediggeráđđi bargan iehčanasat ja ovttas sámedikkiiguin Ruota ja Suoma bealde, sihkkarastin dihtii ahte maiddái boahkte prográmmaáigodagas ásašuvvo sierra sámi prográmmaguovlu?

Makkár vásáhusat leat Romssa fylkkasuohkana ja Davvi-Trøndelaga fylkkasuohkan oassálastimis sámi prográmmii?

Mo leat dán áigodaga vásáhusat daid váikkuhusaid ektui mat leat bohtán konkrehta prošeavttain maidda lea addojuvvon doarjja?

Sámediggeráđi vástádus 9.gažaldahkii

Sámediggi lea mielde sámi oasseprográmmas Interreg Sápmi – Grenseløs utvikling. Dát lea prográmmaáigodat áigodahkii 2007 – 2013.

Interreg IVA Nord válđočállingoddi Lulejus dieđiha ahte otná beaivvi ráđjai ii leat vel álggahuvvon konkrehta bargu ovddidit ođđa prográmma ođđa prográmmaáigodahkii. Dat guoská buot prográmmaide, maiddái sámi oasseprográmmii. Dat dáhpáhuvvá áramusat 2013 vuosttaš jahkebealis. Dalle boahtá bovdehus oassálastit vejolaš prográmmabargui.

Sámi prográmma Norgga bealde čállingoddi lea leamaš Romssa ja Davvi-Trøndelaga fylkkasuohkaniid vuollásažžan. Nappo ii leat ge Sámediggi leamaš njuolggá mielde ii ge Sámedikkis leat leamaš makkárga struktuvrralaš dahje formálalaš ovttasbargu fylkkasuohkaniiguin prošeaktaohcamiid meannudemiin. Sámi oasseprográmmas lea sierra stivrenlávdegoddi/mearridanjoavku mii meannuda ja mearrida doarjagiid juohke prošeaktii. Dán ráđjai áigodagas lea juolluduvvon doarjja prográmma bokte 19 prošeaktii ja 6 ovdadutkami. EU-juolludusa 4 349 8545 eurosas rámma lea juolluduvvon dahje lohkkaduvvon dálá prošeavttaide. Dát leat rájaid rasttideaddji prošeavttat maidda gullet sihke giella, kultuvra ja ealáhusdoaimbajut.

Sámediggi lea dahkan dákkár juolludusaid:

2007: ru. 2 373 000

2008: ru. 1 532 000

2009: ru. 700 000

2010: ru. 646 000

2011: ru. 1 485 000

Lea váttis dárkilit mihtidit daid vásáhusaid maid mii dán ráđjai leat háhkan, danne go váldá áiggi árvvoštallat ja mihtidit iešguđet prošeavtta bohtosiid lagabui. Dan dahket čállingottit mat barget iešguđet prográmmaiguin Norgga ja Ruođa bealde.

Gažaldat 10, Árras Anders Somby jr., Johttisápmelaččaid listu

Bearráigeahččanlávdegotti jahkedieđahus

6 . HÁSTALUSAT

Nugo boahtá ovdan jahkedieđáhusa čuoggá 5 vuolde, de lea bearráigeahččanlávdegotti váldohástalussan resursadilli. Dilli lea nu ahte bearráigeahččanlávdegottis ii leat čállingoddi mas livčče relevánta čielggadangelbbolašvuohta, ja vejolašvuohta veahkehit fágalaš juridihkalaš ja ekonomalaš árvvoštallamiiguin, ja dát dilli ii leat dohkálaš.

Bargu olggobeale hálldahuslaš resurssaid oččodemiin lea álggahuvvon nugo lea namuhuvvon, ja dat gáibida mealgat stuorát ekonomalaš rámmaid Bearráigeahččanlávdegoddái. Jagi 2012 bušeahtas eai leat bearráigeahččanlávdegotti rámmat nannejuvvon, vaikko sámediggeráđđi bures diehtá bušeahtadárbbu birra.

Bearráigeahččanlávdegoddi deattuha ahte Sámedikkis lea ollislaš parlamentarisma, ja dat ferte vuhttot maiddái resurssaid dáfus bearráigeahččandoibmii Sámedikkis.

Gažaldat:

1. Leago Sámedikkeráđđi bargan maide dáiinna áššiin, vai bearráigeahččanlávdegoddi sáhtá doaimmat dárbbuid ektui?
2. Leago go riikarevišuvnnas boahtán makkárga moaitá dán dillái mas bearráigeahččanlávdegoddi lea go geahčča § 4 ektui?

Sámediggeráđi vástáduš 10. gažaldahkii

Vástáduš gažaldahkii sámediggeráđái – Bearráigeahččanlávdegotti jahkedieđáhus Sámedikkis ii leat otne áigumuš ásahit olgguldas hálddahaslaš virggiid bearráigeahččanlávdegodđái. Sámediggi lea gávnahan ahte lea buoremus oastit olgguldas bálvalusaid. Sámediggi lea dál dahkamin rámmašiehtadusa advokáhta firpmáin ALT AS oastin dihte bálvalusaid Sámedikki bearráigeahččanlávdegodđái.

Bálvalusaide gusket earret eará dát:

- Veahkehit ráhkadit doaibmaplánaid bearráigeahččanlávdegodđái bearráigeahččanlávdegotti njuolggadusaid vuodul, geahča § 2 erenomáš njuolggadusat bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástáduš- ja bargosuorgi – mielddus 4
- Čielggadit ja ráhkkanit bearráigeahččanlávdegotti áššiid, dása gullet maid juridihkalaš veardideamit ja ekonomalaš čielggadeamit – geahča mielddus 4
- Veahkehit bearráigeahččanlávdegotti diehto- ja gulahallangažaldagaiguin
- Oassálastit bearráigeahččanlávdegotti čoahkkimiin dárbbu mielde
- Veahkehit buktit ovdán jahkásaš bušeahtadárbbuid
- Veahkehit juohkit jahkásaš bušeahta

Sámedikki hálddahas galgá bargat muhtun oasi bearráigeahččanlávdegotti čállindoaimmain. Okta virgi dievasčoahkkinstábas galgá dahkat earret eará dáid bargguid:

- Praktikalaččat láhčit bearráigeahččanlávdegotti čoahkkimiid
- Gohččut čoahkkimiidda, protokolla deavdit čoahkkimiin
- Sáddet áššebáhpiriid
- Bearráigeahččanlávdegodđái ohat dokumeanttaid ja arkiveret lávdegotti dokumeanttaid.

Sámediggi ferte bušeahtameannudeami oktavuodas veardidit makkár dárbbut bearráigeahččanlávdegottis juohke áigái leat. 2012 lea juolluduvvon 500 duhát bearráigeahččanlávdegodđái. Gažaldatjearri jearrá leago boahtán moaitámuš Riikarevišuvnnas bearráigeahččanlávdegotti dillái § 4 hárrái. Lea eahpečielggas makkár njuolggadussii dás čujuhuvvo. Eai leat gal boahtán mearkašumit Riikarevišuvnnas bearráigeahččanlávdegotti doibmi.

Gažaldat 11, Áirras Per A. Bæhr, Johttisápmelaččaid listu

Sámedikki 2012 reviderejuvvon bušeahtta

2012 Bušeahtta meannudeami vuolde evttohuvvui ruhtadoarjja Verdde prošeavttaide eará guovlluide go dat máid Sámediggi odne doarju. Sámedikki várrepresidenta lohppidii geahččat ášši bušeahtta revideremis.

Manin ii leat 2012 Sámedikki bušeahtta revideremis vuoruhuvvon ruhtadoarjja verdde prošeavttaide eará guovlluide?

Sámediggeráđi vástáduš 11. gažaldahkii

Verdde-prošeavtta doarjjaoažžut dál leat Áltá ja Guovdageaidnu nu mo boahtá ovdan Sámedikki 2012 bušeahtas, geahča 13.1.4. Dát guokte suohkana leat juo álggahan prošeavttaid mat galget ovddidit kulturlonohallama, soabadeami ja gulahallama oktasaš ohppiideavvademiid, fáddábeivviid jed. bokte. Ortnet galgá árvvoštallojuvvot 2013:s.

Čoahkkin dollojuvvui guovvamánu 21. b. 2012 gaskal Návuona suohkana ja sámediggeráđi, várrepreseantta bokte, mas dát suohkan muitalii sámediggeráđái iežaset verdde-prošeavtta birra. Čoahkkimis jerrojuvvui maidđái áigu go ráđđi árvvoštallat suovvat earáid go Áltá ja Guovdageainnu suohkaniid ohat ruđaid dakkár verdde-prošektii kap. 13.1.4 bokte. Ráđđi lei posiitiiva dasa ja áigu ovddidit evttohusa viiddidit dáid ruđaid olahusjoavkku Sámedikki 2013 bušeahtas. Dat mielddisbukta ahte ortnet rievdaduvvo njuolggadoarjjaortnegis dasa ahte šaddat ohcanvuđot ortnegin.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 26 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkvuorrolistu ja replihkat

	Sáhkvuorru	Replihkka
1	Silje Karine Muotka	
	Láilá Susanne Vars	
	Silje Karine Muotka	
	Láilá Susanne Vars	
2	Kirsti Guvsám	
	Láilá Susanne Vars	
	Kirsti Guvsám	
	Láilá Susanne Vars	
3	Silje Karine Muotka	
	Vibeke Larsen	
	Silje Karine Muotka	
	Vibeke Larsen	
4	Geir Tommy Pedersen	
	Vibeke Larsen	
	Geir Tommy Pedersen	
	Vibeke Larsen	
	Ann-Mari Thomassen	
	Vibeke Larsen	
5	Miriam Paulsen	
	Ellinor Marita Jáma	
	Miriam Paulsen	
	Ann-Mari Thomassen	
	Jarle Jonassen	
	Ellinor Marita Jáma	
6	Ann-Mari Thomassen	
	Láilá Susanne Vars	
7	Ann-Mari Thomassen	
	Láilá Susanne Vars	
	Ann-Mari Thomassen	
	Láilá Susanne Vars	
8	Gunn-Britt Retter	
	Vibeke Larsen	
	Gunn-Britt Retter	
	Geir Tommy Pedersen	
	Vibeke Larsen	
9	Sten Erling Jønsson	
	Egil Olli	
	Sten Erling Jønsson	
	Egil Olli	
10	Anders Somby jr.	
	Vibeke Larsen	

	Anders Somby jr.	
	Vibeke Larsen	
11	Per Andersen Bæhr	
	Láilá Susanne Vars	
	Per Andersen Bæhr	

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 06.06.12 dii. 17.30.

II Evttohusat ja mearkkašumit

Evttohus 1, áirras Per A. Bæhr, Johttisápmelaččaid listu

Vuodđoealáhus oahpahus boazosámi mánáide vuodđoskuvllas

Ášši 23/12 Ođđa áššiid dieđiheapmi

Vuodđoealáhus oahpahus boazosámi mánáide vuodđoskuvllas v/Per A. Bæhr

Sámediggi ferte bargagoahhtit ahte vuodđoskuvla oahpahus heivehuvvo boazosámi mánáide. Dákkár oahpu sáhtáše skuvllat čadahit omd prošeavttaid bokte gos maid lea eará luonddaressursa ávkastallan masa maiddái earát go boazosámi mánát sáhtáše searvat. Dat attáši maid vejolašvuoda árbevirolaš máhtu lonohallámii boazosámi mánáid ja eará mánáid gaskas ja nu maiddái doalahivčče deahálaš giellaohpu.

Dáinna lágín oččoše boazosámi mánát ja eará vuodđoealáhus mánát buorebut gokčojuvvot dan vuodđoealáhus oahpaha máid skuvla lea geatnegahtton oahpahit muhto máid eai nákke iešguđet ákkaid dihte.

Evttohus 2, áirras Sten Jønsson, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Dálá boraspirešiehtadusa čuovvleapmi

Stuorradiggi dagai 2004:s šiehtadusa boraspirehálddašeami ektui St.dieđ. nr. 15 (2003–2004) - Rovvilt i norsk natur vuodul. Muhtun čuoggát šiehtadusa ođasmahttojuvvojedje Stuorradiggeáirasa evttohusa vuodul geassemánus 2011. Goappašiid diliin deattuhii Stuorradiggi stáhta erenoamáš ovddasvástádusa lullisámi boazodollui.

Guoskevaš boazoeaiggádat vásihit dattetge ahte dát geatnegasvuodát eai leat nu bures čuovvoluvvon ovddasvástideaddji hálddašanlađđasa bealis. Dát guoská earret eará dasa ahte máddodagat eai lea dárkilit registrerejuvvon, vahátraporttat leat gieđahallojuvvon summal, buhtadusat eai leat máksojuvvon jođánit, prosedyrat boraspiriid báhčimiid oktavuodas leat funet láchčöjuvvon, eastadeaddji doaibmabidjoohcamat leat gieđahallojuvvon eahpeeinnostahtti láchkai, ja ráhkaduvvon hálddašanplánain váilot láidestusat lullisámi boazodoalu ektui.

Sihke fylkkamánidásis ja bajimus dásis lea čuovvolanovddasvástádus hálddašeamis, dán dilis Luondduhálddašandirektoráhtas. Danne evttohuvvo ahte Sámediggi váldá ovdan dán čuolbmačilgehusa Luondduhálddašandirektoráhtain, mii eaktuduvvo čadahit dárbbaslaš siskkáldas čielggademiid guoskevaš hálddašanlađđasiid gaskkas.

Viidáseappot evttohuvvo ahte Sámediggi váldá álgaga ovttas lullisámeguovllu fylkkamánniiguin doaibmat árjjalaš ánggiruššin boraspirelávdegottiid ektui regiovnain 5, 6 ja 7, nu ahte dat buoremus lági mielde láchet dilálašvuodáid lullisámi boazodollui iežaset hálddašanplánain.

Evttohus 3, áirras Ida Marie Bransfjell, Áárjel-Saemien Gielh

Synonymsátnegirji lulli- julev- ja davvisámegillii

Synonymsátnegirji lea dábálaččat ovttagielat, muhto sáhtá čilget sáni seammásullásaš mearkkašumiid, dahje veahkehit geavaheaddji riggodahtit gielas dainna lágiin ahte evttohit molssaevttolaš sáni. Lea viehka hárve ahte guovtti sierra sánis lea aiddo seamma mearkkašupmi, man dihte erohusat dávjá deattuhuvvojit sátnegirjiin ja ensyklopediijain.

Muhtun gielladutkit leat dan oaivilis, ahte ovttage synonymas ii leat aiddo seamma mearkkašupmi, danin go dat leat šaddan earálágan vujiin, dain leat earálágan skádja, eará assosiašuvnnat ja earálágan formálalaš čatnosat – advokáhtta geavaha eará sáni juridihkalaš dokumeanttas go beaivválaš hállamis seamma ášši birra.

Dákkár dili lea maiddái sámeielas, muhto dál gávdno dušše okta davvisámegielat synonymasátnegirji.

Manin geavahit vierrosáni go gávdnojit maiddá áššáigullelaš synonymat mat leat ekvivalente juohke relevántta konteavsttas?

Áarjel-Saemiej Gielh sávvá ahte Sámediggi váldá álgag lágídit synonymasátnegiriji sámegielaide. Dat nannešii, seailluhivčče ja ovddidivčče giela.

Evttohus 4, áirras Odd Iver Sara, Árja sámediggejoavku

Intenšuvdnašiehtadus Nussiriin

Árjja sámediggejoavku háliida ahte Sámediggi galgá áibbas čielgasit dieđihit ahte Sámediggi ii sáhte doarjut NUSSIR fitnodaga plánaid luoitit ruvkemirkkuid Riehpovutnii. Dan sáhtta dahkat dan bokte ahte Sámediggeráđđi ii joatkke šiehtadallamiiguin Nussiriin doaibmalobi ohcama birra Fálesnuoris, ja geahččala oččodit fitnodaga luohpat iežaset plánain.

Árjja sámediggejoavku háliida ahte viidasit ovttasbargu NUSSIR fitnodagain farggamusat gieđahallo Sámedikki dievasčoahkkimis, danne go mii diehtit ahte Sámediggeráđđi ferte fargga buktit Sámedikki oainnu dán áššis, viidasit proseassa dihte NUSSIR ektui. Ášši prinsihpalaš mearkkašupmi, go lea sáhka mearradeponerema birra, dagaha ahte ášši berre loktejuvvon dievasčoahkkimii digašallamii. Árjja sámediggejoavkku mielas lea vealtatmeahtun dehálaš ahte Nussira plánaid vuostá lea hirbmat vuosteháhku ja ahte váikkuhusčielggadusat čájehit ahte mearradeponiija negatiiva birasváikkuhusat leat hui viidát ja hui várálaččat buot eallimii vuonas. NUSSIRa mearradeponiijaplánaid negatiiva birasváikkuhusat čájehit ahte mearra eahpitkeahhtá garrasit nuoskkiduvvo ja dat fas váikkuha garrasit boahhteáiggi guolásteapmái ja luondduresurssaid viežžamii sihke Riehpovuonas ja Riehpovuonjogas. Árja oaivvilda ahte dat dagaha báikkálašolbmuid birgejumi ovdii, ja ahte Sámediggi politihkalaš orgánan ferte váldit vuhtii dan stuora báikkálaš vuostálastima mearradeponiija vuostá.

Lea hui váidalahtti go minerálaháika ii gozit sámi beroštusaid ollásit, ja dat dagaha eahpesihkkaris dili sihke sámi beroštusaide, Sámediggái ja fitnodagaide mat háliidit álggihit doaimmaid sámi guovlluin. Áššis- áššái politihka eat hálit, muhto váilelaš minerálaháika lea bággen dán dillái. Árja oaidnu dárbbu čuovvolit ráđđehusa minerálabagadusa sierra seammaárvosaš nationála bagadusain mas leat ehtalaš ja rievttálaš njuolggadusat ruvkedoaimmaide álgoálbmotguovlluin, ja man vuodđun leat riikkaidgaskasaš standárdat. Sámedikki minerálabagadus sáhtášii ávkkálaš reaidun dasa.

Árjja sámediggejoavku čujuha ahte Finnmárkku Fylkkamánni maid vuosttalda Nussira mearradeponiijaplánain, ja ahte Luondduhálldašandirektoráhtta maid lea čielgasit hilgon NUSSIRA plánaid luoitit ruvkemirkkuid Riehpovutnii.

Evttohus 5, áirras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku

BADJEL 30 JAGI ÁLTTÁ-GUOVDAGEAINNU ÁŠŠI RÁJES

Dál lea badjel 30 jagi vássán 1979 nealgudeami rájes, ja dan nealgudeami rájes mii čuovvui 1981:s Oslos ja Stockholmas ja Álttá-Guovdageainnu ássi rájes. Dan oktavuodas lea imaš go Sámediggi ii lea čalmmustahtán dáid dáhpáhusaid main lea leamaš nu stuorra mearkkašupmi sámi servodahkii, ja áinnas Sámedikki ásaheapmái álbmotválljen orgánan sápmelaččaid várás 1989:s.

Muhtumat geat ledje mielde dán áššis leat merkejuvvon eallinahkái dáid dáhpáhusaid geažil. Mánngas leat jápmán, ja sin mielde leat jávkan dieđut ja vásáhusat maid min servodat jearaha boahhteáiggis. Sámediggi lea ovdal čalmmustahtán dáid olbmuid skábmamánu 28. b. 2002.

Lea imaš go sámi servodat Sámedikki bealis ii leat čalmmustahtán oktasaš čalmmustemiin ahte leat vássán 30 jagi Álttá-Guovdageainnu ášši rájes. Ollu dálá politihkkáriin, ja nuorat gearddis, eai leat nu buorit dieđut dáid dáhpáhusaid birra mat earret eará dagahedje Sámedikki ásaheami. Finnmárkku journalistasearvi čalmmustahtii earret eará Álttá-ášši iežaset jahkečoahkkimis ja NRK Sápmi lea čalmmustahtán ahte leat 30 jagi vássán Álttá-Guovdageainnu ášši rájes.

RiddoDuottar Musea lea ásaheamen duodaštanguovddáža Mázi, ja dat lea hui deatalaš bargu mii ferte vuoruhuvvon hui bajás go lea hoahppu sihkarastit dieđuid boahttevaš buolvvaide. Seammas lea maid

deatalaš lagabui geahčadit sin eallindiliid, geat ledje mielde áššis ja geat ain leat eallimin. Danne berre árvvoštallat nammadit áššedovdi lávdegotti guorahallat sis dili geat ledje mielde nealgudemiin ja Álttá-Guovdageainnu áššis dainna áigumušain ahte evttohit čuovvoleami.

Evttohus 6, áirras Miriam Paulsen, NSR:a sámediggejoavku

Mediafálaldat mánáide julevsámegillii

NSR mearkaša ahte dálá dili lea nu ahte ii gávdno medijafálaldat mánáide julevsámegillii. NSR hásttuha danin NRK Sápmi ja eará vejolaš aktevrraid ásahit mediafálaldaga mánáide julevsámegillii. NSR bivdá Sámedikki ovddidit ášši NRK Sápmái ja eará aktevrraide vai julevsámegiel mánát ožžot mediafáladaga.

Evttohus 7, áirras Miriam Paulsen, NSR:a sámediggejoavku

Geavahit ja čalmmustahttit daid iešguđetge sámegielaid

Sámedikkeviesus Kárásjogas galbejuvvo/merkejuvvo odne dušše davvisámegielain ja dárogielain. Vuoi dat iešguđetge sámegielat bohtet oidnosii árvala NSR ahte sámediggi maid atná julev- ja lullisámegiela galbbain Sámedikkeviesus.

Evttohus 8, áirras Alf Isaksen, Árja sámediggejoavku

Dárbu ođasmahttit Sámedikki čoahkkinortnega: Sárdnunlohpi Sámedikki šiehtadallamiin

Sámedikki čoahkkinortnegis leat njuolggadusat dan birra geain dat galgá leat sárdnunlohpi Sámedikki šiehtadallamiin. Sámedikki sárdnestuollu lea vuolggasajis várrejuvvon dikki áirasiidda ja Sámediggeráđi lahtuide.

Vaikke vel dát lea ge váldonjuolggadus, de spiehkastuvvo das dievasčoahkkinjođihangotti bealis go stáhtaráđit, stáhtačállit ja earát, geat háliidit buktit dearvvuođaid Sámedikki bajimus orgánii, galledit Sámedikki. Árja mielas lea buorre go čoahkkinjođihangoddi beassá addit vejolašvuođa earáide go Sámedikki áirasiidda geavahit Sámedikki sárdnestuolu. Dattetge ii leat Sámedikkis čoahkkinortnegis rahppojuvvon eará orgánaide olggobealde Sámedikki politihkalaš organisašuvnna, nu go Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL:ii) ja Sámedikki boarrásiidráđđái, sárdnunvuoigatvuohta šiehtadallamiin. Boarrásiidráđđi lea bivdán oažžut sárdnuáiggi Sámedikki sárdnestuolus dievasčoahkkimis. Seammá lea SNPL bivdán oažžut.

Árja sámediggejoavku oaidná deatalažžan ahte Sámediggi addá sárdnunáiggi SNPL:ii ja Sámedikki boarrásiidráđđái vai sii besset ovdanbuktit oainnuideaset Sámedikki dievasčoahkkimii njuolgga Sámedikki sárdnestuolus. Árja evttoha ahte SNPL ja Sámedikki boarrásiidráđđi galget oažžut sárdnunáiggi dievasčoahkkinšiehtadallamiin, ahte dan mo dát sárdnunvuoigatvuohta galgá geavahuvvot, berre dievasčoahkkinjođihangoddi hálddašit ja muddet Sámedikki čoahkkinortnega bokte. Árja háliida ođđa ášši ovddiduvvot dievasčoahkkimii farggamusat ja evttohit mo dán sáhtta čadahit.

Evttohus 9, áirras Áge Nordkild, NSR:a sámediggejoavku

Sápmelaččat galget beassat oahppat sámegiela ollesáiggis/beavet báلكkáin

Sámegielat leat heajos dilis ja dat leat biddjon UNESCO áitojuvvon gielaide listui. Media lea maŋemus áiggi čájehan ahte mánát ohppet sámegiela mánáidgárddiin ja skuvllain, vaikko ruovttugiella ii leat sámegiella. Dat muitala ahte lea ávki guhkit áiggi ánggiruššat giellabargguin. Dáid mánáid gielladili sáhtášii vel eanet nannet, jus maddái sin váhnemat beasašedje oahppat giela.

Bušehtameannudeamis skábmamánu 2011 evttohi NSR čuovvovaš bušehtadárbbu 2012:i: Sápmelaččaid riekti oahppat ja ovdánahttit iežaset eatnigiela lea vuodđoriekti. Olu sápmelaččat leat bajásšaddan sámegiela haga, ja sámegiela lohkan- ja čállinhárjehallama haga. Sámediggi áigu láchit dili nu ahte buot sápmelaččat ožžot vejolašvuođa oahppat geavahit sámegiela, sihke njálmmálaččat ja čálalaččat. Ulbmil lea oččodit eanet giellaguddiid ja dainna lágiin sihkkarastit sámegiela. Dárbbasuovvo ođđa ulbmillaš giellapolitihka jus galgá nákcet oažžut eanet sápmelaččaid hupmat ja čállit sámegillii.

Sámediggi lea bargame giellaloktemiin mii galgá sihkkarastit buot sápmelaččaide sámi giellaarenaid, sámegiela bálvalusfálaldagaid ja vejolašvuoda geavahit gielaset. Dat bargu galgá hábmejuvvot rávisolbmuidloktemin, gos luovosoastinortnet ja oahppofápmudusat leat mielde dehálaš váikkuhangaskaoapmin.

NSR evttoha ahte sámediggeráđđi lokte dán ášši guovddáš eiseválddiide oazžun dihte varas ruđa rávisolbmuidloktemii, gos luovosoastinortnegat ja oahppofápmudusat leat mielde dehálaš váikkuhangaskaoapmin. Mihttu lea ahte sámi váhnemat galget beassat oahppat sámegiela ollesáiggis/beaivet dihto áigodagas.

Evttohus 10, áirras Kirsti Guvsám, NSR:a sámediggejoavku

Plána sámi rávesolbmuoahpaheapmái

Norgga Sámiid Riikkasearvi háliida ahte eanebut galget hállat sámegiela ja ahte árbevierut galget fievrividuvvot viidáseappot boahhte buolvvaide. Dánne lea áŋgiruššan rávesolbmuidoahpahemiin deatalaš. NSR bivdá Sámedikki ráhkadit sámi rávesolbmuidplána sihkkarastin dihtii buori ulbmilolahusa ja ollislaš politihka.

NSR mielas lea dakkár rávesolbmuidoahppoplána deatalaš, masa gullet buot dárbbu kártema rájes rávesolbmuidoahpaheami, giela ja árbedieđuid ovddasvástádusa ja bargujoagu rádjai. Dasa berre maid gullat kvalitehta- ja máhttoovddideapmi rávesolbmuid oahppama deattuhemiin, ja rávesolmuiddidaktihkalaš ovddidanbargguin.

Evttohus 11, áirras Geir Johnsen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

El-fápmolinnjá Ofohtas Finnmáarkui

NVE lea iežas odđa 420-KW linnjaplánain Ofohtas Finnmáarkui, bidjan linnjaspáittu njuolga Kvernmo ássanguovllu čađa, Rivttat suohkanis, vaikko báikki olbmot leat vuostálastan dán spáittu. Báikki olbmot ja Rivttat suohkan hálidedje ahte spáitu galggai leat nuorttit molssaeavttu mielde. Mii eat dieđe vel odne mot dakkár el-fápmolinnját ássanguovllu čađa sáhtta váikkuhit dearvvašvuhtii. Dakkár el-fápmolinnjain leat váikkuhusat sihke suotnjarastima bokte ja maiddái psyhkalaš áitagin dan geažil go lea eahpesihkárvuolta ahte sáhttet go dagahit borasdávdda. Seamma gilázis Kvernmoas lea borasdávda lassánan dain jagiin go dálá el-fápmolinnját leat leamaš doppe.

Nubbi ágga manne galggašii geavahit nuorttit spáittu lea ahte sámi gilázis Kvernmoas lea ovddidanvejolašvuolta. Hålogalandšaldi huksema dihte šaddá dat guovlu hui guovddáš guovlu ovddideapmái. Ja dat nannešii guovllu sámi ássama.

Sámediggi ferte konsulteredettiin Oljo- ja energijadirektoráhain čalmmustahttit man dehálaš lea buoridit Kvernmo dili, ja gili boahhteáiggi vejolašvuodaid jus el-fápmolinnjá biddjo olggobeallái ássanguovllu.

Evttohus 12, áirras Geir Johnsen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Sámi skuvlahistorjá

Sámi skuvlahistorja lea mánga oktavuodain mitaluvvon, nu maiddái Ástávuona guovlluin. Oassi historjás ii leat goitge doarvái bures mitaluvvon. Sulli 1740 de huksii Thomas Von Westen “Finneskole” Labergas Rivttágis. Skuvla huksejuvvui ruoŧa johttisápmelaččaide várás. Okta dain vuosttáš skuvllain davvin. Šattai dego unna kulturguovddáš dan guovllus. Skuvlla historjá lea veahá mitaluvvon boares Ástávuona gilagirjii, gos čujuhuvvo Ránáidsuolu girkogirjái. Lei oktasaš skuvla buot sámi ássiide Ástávuona guovllus. Skuvlla bázasat ain gávdnojit odne, ja dat lea deatalaš daid gártet. Dát lea stuorra ávki guovllu ássiide, ja servodahkii maid, go dovdá dan guovllu historjái. Sámediggi berre jodaneamos lági mielde dan registreret kulturmuittun, ja sihkkarastit dán oasi historjás boahttevaš buolvvaide.

Evttohus 13, áirras Geir Johnsen, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Áŋgiruššan giellalávgunmetodihkain

Loabága proševtta bokte lea bargojuvvon dainna ahte ovddidit giellalávgunmetodihka Wales málle vuodul. Bohtosat dán rádjai čájehit posiitiiva giellaovdáneami daid nuoraid gaskkas geat oassálastet dán prošektii. Seammás lea deatlaš ovddidit dán málle viidáseappot, ja eanet guovlluide. Go lámččojuvvo geahččaleapmái eanet báikkiin, de dat addá buoret vuodu málle beavttu viidáset árvvoštallamii. Bargiidbellodaga sámediggejoavku háliida ahte addojuvvo vejolašvuohta ásahtit sullasaš proševtta Julevsámi guvlu. Lea maid deatlaš ávkástallat dainna gelbbolašvuodain mii lea juo ovddiduvvon Loabágis, proševttaid bokte maid Sámediggi ruhtada.

Evttohus 14, áirras Heidi Greiner Haaker, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Mánáin geain leat erenoamáš dárbbut fertejit oažžut nannejuvvot vuoigatvuodaid Sámedikki vehkiin

Mánáin geain leat erenoamáš dárbbut lea servodagas okta dain geahnoheamos joavkkuin oažžut iežaset gullot, ja oažžut vuoigatvuodaid ea.ea. dearvvašvuođafálaldagaide ja skuvlavázzimii. Nu go dilli lea otne, de fertejit mánás leat gievrassá váhnemat geat dorrot vuogádagaiguin ja geat nagodit gáibidit dohkálaš dearvvašvuođafálaldagaid, skuvlafálaldagaid ja oktagaslaš oahppoplánaid mat leat heivehuvvon mánáid dássái. Jus máná dasa lassin lea sápmelaš, de lea diet bargu duppalit losit. Dát mánát dárbbasit eiseválddi geat ovddidit sin vuoigatvuodaid, ja geat ovddastit sin áššiid. Bargiidbellodaga sámediggejoavku bivdá Sámedikki nannet barggu mii guoská dáid mánáid vuoigatvuodaid ja leat mielde bearráigeahččat ahte dien geahnohis joavkku vuoigatvuodát váldojuvvojit vuhtii servodagas. Omd. veahkehit ekonomalaččat ja leat nanu doarjjan váhnemiidda go sii galget válljet iešguđetlágan molssaektosaš oahppovugiid ja hárbhallanvugiid mánáideaset. Suohkaniid skuvlavuogádagat ja dearvvašvuođavuogádagat fertejit buoridit, lámččit dili ovttasbargui ja oahppat mot áimmahuššat ja hálddašit dieid mánáid vuoigatvuodaid, dearvvašvuođafálaldaga, skuvlavázzima ja sosialiserema.

Evttohus 15, áirras Geir Tommy Pedersen, NSR/SÁB

Riddoguolástanlávdegotti

Stuorradiggi dagai geassemánu 4.b. 2012 mearrádusa mii ii dohkket mearrasápmelaččaid ja riddoálbmoga vuoigatvuodá guolásteapmái riddo- ja vuotnaguovlluin. NSR ii sáhte dohkkelit ahte Norgga stáhta badjelgeahččá mearrasámi guolástanvuoigatvuodaid dán lámkai. Mearrádus lea min mielas njulgestaga dáid vuoigatvuodaid rihkkun, mat mearrasápmelaččain ja earáin geat ássat riddo- ja vuotnaguovlluin, leat leamaš don doloža rájes riddoguolásteapmái min lagašguovlluin. Sámediggi ferte čielggadit mo Sámediggi galgá čuoovvilit ášši. Sámediggi ferte ráhkkanit dasa mo Sámediggi galgá gieđahallat mearrasámi guovlluide sámi vuoigatvuodaid vejolaš rievttálaš čielggadeami. Sámediggi ferte árvvoštallat vuoruhit ráhkkanit dakkár rievttálaš čielggadeami sihke nátionála ja riikkaidgaskasaš riektavuogádagas. Sámediggi ferte árvvoštallat vuoruhit resurssaid lihttohuksemiidda vuoigatvuodaeaiggáid ja/dahje sin organisašuvnnaid ektui, čielggadit gi dat ovddidit riektegáibádusaid ja bivdit juridihkalaš, ekonomalaš ja geavtlaš veahki dassážiigo leat geahččaluvvon dat rievttálaš vejolašvuođat mat gávdnojit sihkkarastin dihtii mearrasámi vuoigatvuodaid. NSR bivdá ahte ášši ovddiduvvo Sámedikki dievasčoahkkimii nu johtilit go vejolaš.

Evttohus 16, áirras Anne Helene Moeng Saari, Bargiidbellodaga sámediggejoavku

Dárbu oažžut alla oahppan sámi nuoraid ruovttoluotta

Lea čájevuvvon ahte daid maŋimus áiggiid leamaš váttis oažžut alla oahppan sámi nuoraid ruovttoluotta ruovttubáikkiide bargat dan barggu masa leat váldán oahppu. Dát lea heajos ovdáneapmi, ja dagaha ahte eretfáren bissu stuorisin ja sámi servvodat ii ovdán seammá bures dego jus aiddo oahppan nuorat boadášii ruovttoluotta. Bargiidbellodaga sámediggejoavku dahttu Sámedikki kártet manin sámi nuorat, geain lea alla oahppu, eai boade ruovttoluotta ruovtto servvodahkii. Seammá áiggiis sáhtta maid kártet man lámkai ja mo

galgá sámi servodat láhččit dili vai sámi nuorat välljejit boahit ruovttoluotta bargat ruovttubáikkis ja ovddidit sámi servodaga. Lea maid dehálaš ahte Sámediggi bidjá váikkuhangaskaomiid vai beassá rekruteret sámi nuoraid ruovttoluotta sámi servodahkii.

Evttohus 17, áirras Alf Isaksen, Árja sámediggejoavku

Giđđalodden

Árja sámediggejoavku bivdá Sámediggeráđi ovddidit dievasčoahkkinášši giđđaloddema geahččalanortnega birra Guovdageainnu suohkanis.

Geahččalanortnet lea bistán 18 jagi, ja dán jagi leat 127 bivdi ožžon loddenlobi eriid mielde Guovdageainnus. Árja oaidná ahte lea áigi evalueret dán ortnega ja oažžut sadjái lága mii sihkkarastá dán árbevirolaš bivdinvuogi boahhteáigái.

Evttohus 18, áirras Odd Iver Sara, Árja sámediggejoavku

Kataloga mii čájeha Sámedikki váikkuhangaskaomiid ja doarjagiid

Árja sámediggejoavku oaidná dárbbu dahkat oainnusin ja olahttin dieđuid Sámedikki váikkuhangaskaomiid birra ja daid doarjagiid mat mat jahkásaččat addojuvvojit dakkár surggiin go giella, oahpahuš, ealáhuš, kultuvra, árbediehtu ja iešguđetlágan stipeanddat mat juhkkovuvvojit iešguđet surggiin.

Lea deatalaš ahte sámi álbmot diehtá makkár doarjagat addojuvvojit ja makkár proševttat leat álggahuvvon sámi servodagas. Go ráhkada sierra kataloga mii čájeha doarjagiid, de ožžot buohkat geat dan háliidit, media, jienasteaddjit, dutkit, studeanttat ja earát buoret systemáhtalaš visogova dain doarjagiin maid Sámediggeráđi ja Sámedikki hálddahus addá jahkásaččat. Dát nannešii Sámedikki legitimizehta ja addá eanet rabasvuodas Sámedikki doarjahálddašeami birra, mii guhkit áiggi vuollái nannešii Sámedikki ásašusan.

Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus Sámediggái

- Ođđa áššit 1 - 18 sáddejuvvojit Sámediggeráđái meannudeapmái.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 23 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Čoahkkinjođihangotti árvalus mearriduvvui ovttajenalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Per Andersen Bæhr	Silje Karine Muotka
		Kirsti Guvsám
2	Sten Erling Jønsson	
3	Ida Marie Bransfjell	
4	Odd Iver Sara	Anders Somby jr.
	Odd Iver Sara	
5	Silje Karine Muotka	
6	Miriam Paulsen	
7	Miriam Paulsen	
8	Alf Isaksen	Anne Helene Moeng Saari
		Rolf Johansen

	Alf Isaksen	
9	Åge Nordkild	Geir Johnsen
	Åge Nordkild	
10	Kirsti Guvsám	
11	Geir Johnsen	
12	Geir Johnsen	
13	Geir Johnsen	
14	Heidi Persdatter Greiner Haaker	
15	Geir Tommy Pedersen	Olaf Eliassen
	Geir Tommy Pedersen	
16	Anne Helene Moeng Saari	Jørn Are Gaski
	Anne Helene Moeng Saari	
17	Alf Isaksen	
18	Odd Iver Sara	

VI Sámedikki mearrádus

- Ođđa áššit 1 - 18 sáddejuvvojit Sámediggeráđđái meannudeapmái.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 06.06.12 dii. 18.40.

Ášši/Sak DC 024/12

Sámediggeráđi čilgehus sámi mánáidgárdefálaldaga birra

Arkiivaáššennr..
11/603806 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđi	24.04.12	SR 062/12
Sámedikki dievasčoahkkinn	04. – 08.06.12	DC 24/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 06.06.12 dii. 18.40.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi lea digaštallan čilgehusa sámi mánáidgárdefálaldaga birra. Čilgehus lea biddjojuvvon mielddusin beavdegirjái.

Sámediggeráđi čilgehus sámi mánáidgárdefálaldaga birra

Duogáš

Sámediggeráđi áigu 2012:s ovddidit dieđáhusa mánáidgárddiid birra main leat sámi mánát. Dieđáhus bargu lea ovddeš 2005 dieđáhusa, “Sámediggeráđi dieđáhus sámi mánáidgárddiid birra”, ođasmahttin ja čuovvola”Sámi mánáidgárddiid strategalaš plána 2008-2011”. Sámediggeráđi háliida dáinna čielggadusain ovddidit iežas politiikka ja oazžut árvalusaid Sámedikki dievasčoahkkimis dasa maid dieđáhus berre sistisdoallat ja deattuhit. Sámediggeráđi háliida maiddái bovdet sámi servodaga buktit árvalusaid dieđáhussii. Fylkkamánit, gielddat, mánáidgárdebargit ja váhnemat leat bovdjuvvon addit máhttovuođu. Dainna lágiin mii háliidit digaštallama dakkár boahhtevaš mánáidgárdepolitiikka birra, mii lea láidesteadjin ja mii čielggada prinsihpalaš gažaldagaid sámi mánáid mánáidgárdefálaldaga ektui.

Stáhtus

Mánáidgárddi servodatváldi lea earret eará ahte mánáidgárddi galgá fállat daidda mánáide, mat leat vuollel oahpahušgeatnegahttojuvvon agi, dakkár fuolahus- ja oahppobirrasa mii lea buoremussan mánnái. Nappo lea ge mánáidgárddi seamma dásis go skuvla, oassin máná 18-jagi oahppogearddis. Sámediggi áigu ovddidit dakkár politiikka mii nanne mánáidgárddiid deatalaš rolla sámi mánáid bajásšaddamis. Mánáidgárddiin leat deatalaččat mánáid ovdáneapmái giella- ja kulturoahppama ja

identitehtaovddideami ektui. Mánáidgárđi lea okta dain deataleamos arenain sámegiela ja sámii kultuvrra viidáset ovddideami várás. Danne lea áŋgiruššan mánáidgárđdiiguin sámii mánáid várás deatalaš olles sámii servodahkii.

Buot mánáidgárđdit galget vuodđudit doaimmaset dan árvovuđđui ja sisdollui mii lea mearriduvvon 2005 mannosáš Mánáidgárđeláhkii ja daidda riikkaidgaskasaš soahpamušaide maidda Norga lea guorrasan.

Mánáidgárđelága 2. paragrafa deattasta ahte “mánáidgárđi galgá vuhtiváldit mánáid agi, doaimmadási, sohka beali, sosiála, čearddalaš ja kultuvrralaš duogáža, dákkko bakte sámii mánáid giela ja kultuvrra.”

Mánáidgárđelága 8. paragrafa dadjá ahte suohkan ovddasvástida ahte mánáidgárđefálaldat sámii mánáide sámii guovlluin doaimmá sámii giela ja kultuvrra vuodul eará suohkaniin galget dilálašvuodát láččejuvvot nu ahte sámii mánát sáhttet váfistit ja ovdánahttit iežaset giela ja kultuvrra.

Ovddasvástádus lea gielddain mánáidgárdeeaiggádin mii galgá láhčit diliid nu ahte sámii mánát ieža sáhttet sihkkarastit ja ovddidit sin giela ja kultuvrra. Dat mánáidgárđdit sámii guovlluin galget leat oassin sámii servodagas ja nu čalmmustahttit sámii servodaga máŋggabealatvuoda. Sii galget njuolggadusain leat mearridan ahte mánáidgárđdi mihttomearri lea nannet mánáid identitehta sápmelažžan dakko bokte ahte geavahit sámegiela ja gaskkustit sámii kultuvrra. Viidáseappot galget deatalaš oasit sámii mánáidbajásgeassimis fuolahuvvot sihke bargovugiin ja beaivválaš eallimis.

Mánáidgárđdi fálaldat galgá lágíduvvot nu ahte mánát váldojuvvojit mielde iešguđet bargoproseassaide ja besset searvat kultuvrralaš ja sosiála doaimmaide, ja eaktun lea ahte bargit hálldašit sámegiela. Dain mánáidgárđdiin sámii guovlluid olggobealde, main leat sámii mánát, lea váhnemiin ja mánáin vuoigatvuodta vuordit ahte mánáidgárdebargit dovdet ja deattuhit sámii kultuvrra oassin dan sisdoalus. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte sámii mánát ožžot ovttagaslaš vuoigatvuoda sámii mánáidgárđefálaldahkii.

Go mánáidgárđdis láhččojuvvo oahppamii, de galgá vuhtiváldit sámii mánáid giela ja kultuvrra, vai sii ieža dan sáhttet sihkkarastit ja ovddidit. Dás lea sáhka mánáid vuoigatvuodas beassat leat mielde váikkuheamen ja mearrideamen. Sámii mánát leat álo muhtun muttus guovttegielalašvuoda ovdáneamis ovttá dahje eanet sámegielain ja dárogielain, dahje eará gielain. Mánáidgárđi galgá sihkkarastit ahte mánát ožžot additiiva guovttegielalaš ovdáneami, amas sin sámegiella ja sámii kultuvrralaš sisdoallu ii raššuduvvo, muhto nannejuvvo. Mánáidgárđi galgá ovttas mánáid ruovttuiguin sihkkarastit ahte sámegiella lea mearrideaddjin guovttegielalaš ovdáneamis. Mánáidgárđeláhkka deattasta ahte mánáidgárđi ovttas ruovttuin ja dan miedihemiin galgá fuolahit mánáid dárbbu fuolahussii ja beassat stoahkat, ja ovddidit oahppama ja hápmašuvvama vuodđun buotbeallássaš ovdáneapmái. Giellabargu mánáidgárđdis gáibida stuorra áŋgiruššama sihke bargiin ja váhnemiin.

Mánáidgárđelága 8. paragrafa addá gildii ovddasvástádusa báikkálaš mánáidgárdeiseváldin, mii mearkkaša ahte sii galget sihkkarastit dan ahte mánát ožžot buori ja dohkálaš mánáidgárđefálaldaga. Fylkkamánni veahkeha mánáidgárdepolitihka čadahemiin stáhtalaš doarjagiid hálldašeamii bokte ja gielddaid bagadeami bokte. Fylkkamánni galgá gozihit ahte giella čadaha daid bargamušaid maid dat lea geatnegahttojuvvon čadahit mánáidgárdeiseváldin.

Leat stuorra erohusat dan mánáidgárđefálaldagas mii addojuvvo sámii mánáide. Sáhtta lea fálaldat sámii mánáide dakkár mánáidgárđdiin mat deattuhit sámegiela dahje fálaldat dárogielat sámii mánáide dáža mánáidgárđdiin. Dáinna dieđáhusain áigu Sámediggi deattuhit ahte addojuvvo sámii mánáidgárđefálaldat buohkaide geat dan háliidit ožžut. Sámediggi áigu sihkkarastit ahte mánáidgárđdiin lea doarvái ruhta dasa ahte addit dakkár fálaldaga mas lea buorre kvalitehta. Áŋgiruššan mánáidgárđdiiguin lea áibbas deatalaš dasa ahte sámii servodat ovdána sámii álbmoga iežas višuvnnaid, árvvuid ja eavttuid vuodul. Sámedikki mánáidgárdepolitihkas lea sáhka das ahte mánát ožžot fálaldaga sámii gielas ja kultuvrras. Mánáid alcesis lea deatalaš hálldašit sámii giela ja kultuvrra, muhto maiddá sámii servodahkii. Dát addá vejolašvuoda maŋŋá válljet fidnu sámii servodagas.

Mañimus statistihkka 2011:s (Sámedikkis) čájeha ahte leat registrerejuvvon 13 sámi mánáidgárddi ja 28 dáža mánáidgárddi main lea sámi fálaldat. Sámi mánáidgárddit gávdnojit Čáhcesullo rájes davvin gitta Osloi máddin. Sullii 70 proseantta sámi mánáidgárddiin lea Finnmárkku fylkkas. Dattetge lea deatalaš aiddostahttit ahte statistihkka ii muital maidege mánáidgárddiid sisdoalus. Dan lea “Sámi logut muitalit” čujuhan ja Sámediggi áigu dan čuovvolit.

Sámi mánáidgárddis ii leat guhkes árbevierru, muhto lea sajáiduvvan ollu sámi servodagain ja maiddá eará guovlluin ge. Otná servodagas lea stuorra oassi sámi mánáin mánáidgárddis. Mánáidgárdi lea deatalaš ásahus sámi giela, identitehta ja kultuvrra ovddideamis. Unnitlohkun lea sápmelaččaide deatalaš ahte giella ja kultuvra oažžu doarjaga ja ahte dat ovddiduvvo.

Ollu sámi vanhemat háliidit ahte sin mánáid rivttiid galgá ollašuttit ON mánáidkonvenšuvnna ja mánáidgárdelága mielde. Dat mearkaša dan ahte sámi mánát, maiddá olggobealde sámi guovlluid, geain lea mánáidgárdefálaldat, galget vásihit dan searvvaheaddji oahppobirasin, gos lea sáme gielat bargit, - geat geavahit sáme giela go leat ovttas mánáiguin, fágalaččat heivehuvvon vuogi mielde dávistettiin máná gielalaš ovdáneapmái ja individuála eavttuide. Mánáidgárdi ferte láchit diliid sámi mánáide nu ahte sii sáhtte sihkkarastit, ovddidit ja nannet sámi identitehta, ja ahte sii ovttas sáhttet geavahit sáme giela duhkoraddangiellan, oahppangiellan ja välljejit geavahit sáme giela go leat ovttas eará sáme gielagiiguin.

Sámedikkis leat dál iešguđetlágan doarjjaortnegat mánáidgárddiid várás. Sámediggi hálddaša doarjagiid a) sámi mánáidgárddiide, b) mánáidgárddiide main leat sámi ossodagat, c) mánáidgárddiide main lea fálaldat oahppat sáme giela ja d) prošeavttaide ja ovddidanbargui mánáidgárddiin. Doarjjaortnega ulbmilin lea fállat sámi mánáide dakkár mánáidgárdefálaldaga mii vuodđuduvvo sámi gillii ja kultuvrii ja gos sámi mánát sáhttet oahppat, gozihit ja ovddidit sámi gielaid ja kultuvrra (Sámedikki 2012 bušeahhta). 2011:s juolluduvvui 7,4 miljon ruvunno sámi mánáidgárddiide, badjel 1,3 miljonna mánáidgárddiide main lea fálaldat oahppat sáme giela ja 300 000 ru prošeavttaide mánáidgárddiin.

Sámediggi oažžu doarjagiid hálddašeami oktavuodas maid dat mánáidgárddit ožžot, main lea sámi mánát, dieđuid dan birra galle sámi máná ožžot sámi mánáidgárdefálaldaga. Soaitá leat nu ahte sámi mánáid lohku lea veaháš stuorát dannego sáhttet leat mánáidgárddit sámi mánáiguin mat eai oza doarjaga Sámedikkis, ja danne eai leat registrerejuvvon min statistihkkii sámi mánáid badjel.

Geahča Sámedikki visogova mii čájeha ahte 823 máná ožžo sámi mánáidgárdefálaldaga 2011.s. 2011 logut čájehit ahte 68 % mánáin ožžot sámi mánáidgárdefálaldaga Finnmárkkus, 21 % Romssa fylkkas, 3 % Nordlánddas, 2 % Davvi-Trøndelagas, 1 % Lulli-Trøndelagas, 0.1 % Rogalandas ja Hordalandas ja 4 % Oslos ja Akershusas.

Fylka	Davisáme gielat mánát	Julevsáme gielat mánát	Lullisáme gielat mánát
Finnmárku	555	4	1
Romssa fylka	176	0	0
Nordlándda	3	19	3
Davvi-Trøndelaga	3	0	12
Lulli-Trøndelaga	2	0	8
Rogalanda	1	0	0
Oslo ja Akershus	35	0	0
Hordalanda	1	0	0
Mánáid lohku oktiibuot	776	23	24

Analiisajoavku čájeha Sámi logut mitalit 4-girjji ahte daid mánáid lohku mat válde vuostái sámi mánáidgárdefálaldaga, njiejai 7,5 proseanttain 2009 rájes 2010 rádjai. Daid mánáid logu njiedjan, mat ožžot mánáidgárdefálaldaga, lea maŋimus viđa jagis leamaš oallu stuoris, muhto go dan geahččá njiedjama ektui mii lea vuodđoskuvllas, de ii leat njiedjan mánáidgárddiin dattetge nu stuoris. Sivvan dasa sáhtta leat ahte Sámediggi lea čavgen eavttuid doarjagiid oktavuodas mánáidgárddiide main leat sámi mánát ja ahte dát lea oassin dain váikkuhusain ahte registrerejuvvo ahte leat uhcit sámi mánát mánáidgárddiin.

Sámediggi registrere viidáseappot ahte sámi mánáidgárddiid lohku lea njiedjan ollu 2006 rájes 2010 rádjai. 2010:s lea 10 uhcit sámi mánáidgárddi 2006 ektui. Seammás leat lassánan dáža mánáidgárddit main lea sámi fálaldat, nu ahte lohku oktiibuot lea bisson seamma dásis. Sivvan dasa sáhtta leat ahte mánáidgárddit leat heaittihuvvon dahje ođđasis organiserejuvvon nu ahte daid lohku lea njiedjan. Eará sivva sáhtta leat ahte Sámediggi dán áigodagas lea čavgen eavttuid doarjagiid oktavuodas sámi mánáidgárddiide. Sámi mánáid logu ja sámi mánáidgárddiid logu njiedjan fuolastuhtta Sámedikki, ii ge Sámediggi leat duhtavaš dainna. Sámedikki áigumuš doarjagiiguin mánáidgárddiide lea láchčit dilálašvuodaid dasa ahte gielddat ja priváhta mánáidgárdecaiggádat galget sáhttit addit sámi mánáidgárdefálaldaga. Sámediggi oaidná ahte doarjjaortnega eavttuid berre árvvoštallat ja heivehit sierra mánáidgárddiide sivas go mánáidgárddit leat iešguđet dásis gielalaččat (doarjja lea heivehuvvon mánáidgárdelága sisdoallu),

Boahtteáiggi hástalusat

Mánáidgárdesuorggis lea hui ollu mii lea rievdan ja maiddá servodagas muđui maŋimus jagiid. Dát buktá ođđa hástalusaid boahtteáiggi mánáidgárddiide. Sáhtta maid jearrat ahte galgá go Sámedikkis leat dušše dakkár politihkka mii válldaha mánáidgárddiid gos leat sámi mánát vai galgá go Sámedikkis leat maiddá mánáidgárdepolitihkka mii válldaha buot mánáidgárddiid? Mánáidgárdeiedáhus sámi mánáidgárdefálaldaga birra galgá bidjat guovddáži ángirusšansurggiid ja oainnusmahttit makkár hástalusat leat ovddabealde barggus mánáidgárddiid dahkamis buoremus vejolažžan. Sámediggi áigu mánáidgárdeiedáhusa oktavuodas bidjat guovddáži guhtta ángirusšansuorggi.

Ángirusšansuorgi 1: Mánáidgárddiid sisdoallu

Sámedikki mánáidgárdepolitihkka vuodđuduvvá vuodđoektui ahte mánáidgárddiid kvalitehta ja sisdoallu ja mánáidgárddiid árvovuodđu leat guovddázis ollislaš sámi oahppopolitihka viidáseappot ovddideamis. Deatalaš lea ahte nátionála oahppopolitihkas leat mihttomearit ja strategiijat maiguin sihkkarastit dan ahte álgoálbmotrievttálaš unnimus standárddat dollojuvvojit. Ángirusšansuorgi reflektare ahte dárbašit ságastallama dan birra ahte makkár sámi árvvut galget leat vuodđun mánáidgárddiin ja movt dan buoremus vuogi mielde sáhtášii čoavdit.

Sápmelaččaid álgoálbmotstáhtus Norggas geatnegahtta mánáidgárdecaiggádiid, oassin stáhta eiseválddiin vuodđolága § 110 A vuodul, láchit dilálašvuodaid dasa ahte sápmelaččat besset sihkkarastit iežaset giela, kultuvrra ja servodateallima. Dat mearkkaša ahte mánáidgárddiin, mat addet fálaldaga sámi mánáide, galgá leat dakkár sámi sisdoallu mii sihkkarastá mánáidgárdelága ulbmilparagráfa (§2).

Mearrádusat mánáidgárddi sisdoalus ja árvovuodus leat mearriduvvon Mánáidgárdelágas (2006) nuppi paragráfas ja leat čiekŋuduvvon rámmaplánas mánáidgárddi sisdoalu ja doaimmaid birra (2011).

Sámedikki politihkka lea bearráigeahččat ahte buot sámi mánáin lea mánáidgárdefálaldat mii ollašuhtta mánáid vuogitvuodaid. Dat mearkkaš ásahtit dakkár fágainstánsaid, main lea gelbbolašvuohka suorggis, vai maiddá daid gielldain mat leat sámi guovlluid olggobealde, mat háliidit ráhkadit mánáidgárdefálaldaga sámi sisdoaluin sámi mánáide, lea sajis dárbašlaš gelbbolašvuohka vai sii sáhttet geavahit fágalaččat dohkálaš vuogi mielde dan doarjaga maid sii ožžot Sámedikkis, buoremussan sámi mánáide, sin oapmahaččaide ja sámi báikkálaš servodahkii.

Diedáhusas deattuhuvvojit čuovvovaš guovddáš áŋgiruššansuorggit 1: duhkoraddan ja oahppan, sámi mánáid bajásgeassin, mánáidgárđi kulturarenan, mánáid mieldeváikkuheapmi, dásseárvu.

Mánáidgárđi sisdoalu čađa manni fáddán lea kulturgaskkusteapmi. Kultuvrra oktavuodas lea sáhka árbbis ja árbevieruin, muhto seammás maiddái bajásdoallamis, háhkamis ja ođasmahttimis.

Mánáidgárđiide gos leat sámi mánát lea deatalaš ahte mánáidgárđiid vuolggasadjin lea sámi kultuvra nu ahte mánáidgárđdit sáhttet leat mielde nannemin sámi mánáid identitehtadovddu ja seammás suodjalit, nannet ja viidáseappot ovddidit sámi kultuvrra. Sámi kultuvra galgá leat sámi mánáidgárđi dovdomearkan lunddolaš oassin árgabeaivvis, ja galgá heivehuvvot mánáidgárđiid árgabeaivvis, dán ovddas áigu Sámediggi bargat.

Mii lea ulbmilin sámi gárđiin sisdoalu ja kultuvrra ektui? Galgá go gáibidit ahte sisdoallu galgá leat vuodđuduvvon sámi kultuvrii? Ruđat got dušše stivrejit sámi sisdoalu? Movt láhttet daid olmmošlaš resurssaiguin mat mis leat? Makkár višuvnnat leat sámi servodagas ja Sámedikkis mat gusket mánáidgárđiid rollii mánáid bajásgeassimis? Lea go árbevirolaš sámi mánáid bajásgeassin rievdamin? Mis leat stuorra hástalusat dan ektui ahte gávdnojit mánáidgárđdit gos leat sámi mánát iešguđege báikkiin Norggas. Galgá go ovdamearkka dihte mánáidgárđdis sámi mánáid várás Romssas leat seamma sisdoallu go mánáidgárđdis Oslos?

Ulbmil: Ollašuhttit mánáidgárdelága paragrafaid 2 ja 8, muhto maiddái buot daid eará paragrafaid, nu ahte sámi mánáin dákkko lea ovttárvosaš mánáidgárdefálaldat, mii addá sidjiide vejolašvuoda oahppat ja ovdánit.

Strategiija: Nannet sámi mánáid identitehta, dainna lágiin ahte sihkkarastit ahte buot mánáidgárdeeaiggádiin lea máhttu, ja fágalaččat buorre gelbbolašvuolta, láhčit oahppodili sámi mánáide, dainna lágiin ahte mánáidgárđdit váldá atnui sámegeielaid ja sámi kulturamáhtu sámi báikkálaš máhtu ja diedavuđot máhtu vuolggasajis ja vuodul sámiid ja sámiid diliid birra.

Áŋgiruššansuorgi 2: Giellamovttiidahttin mánáidgárđiin

Giellamovttiidahttin mánáidgárđiin lea okta dáin deatleamos bargguin. Mánŋga dáfus leat oaidnán ahte giellaoahpahus ii leat leamaš dohkálaš. Resursaolbmot ja fágaolbmot main lea gelbbolašvuolta sámegeielas váilot ja dat dagaha giellaoahpahusa váilevažžan. Go leat mánŋga lágan mánáidgárđdit de leat mánŋga lágan gáibádusat giellaohppui. Jus galgá bisuhit ja ovdánahttit sámegeiella, de ii sáhte sámegeielloahpahus leat soaitáhagas. Hástalusat lea sihkkarastit dan ahte giellaoahpahus mánáidgárđiin lea šaddá dohkálažžan, ja ahte Sámediggi áigu lágalaččat nannet ovttaskas sámi mánáidgárdefálaldaga. Ferte oažžut váhnemiid välljet sámegeiela iežaset mánáide nu ahte šaddá lunddolaš čuovvolit sámegeiela vuodđooahpahusas skuvllas. Hástalusat lea loktet sámegeiela árvvu vai váhnemat vällješedje sámegeiela juo mánáidgárđdis. Sámegeiela ferte nannoseappot čalmmustit sihke ruovttus ja mánáidgárđdis.

Giellaoahpahus mánáidgárđdis ii leat ovttalágan danin go mánáin lea mánŋgalágan gielladuogáš. Otnáš mánáidgárđiin gávdnojit ollut variašuvnnat giellafálaldaga dáfus. Jus vel leage njuolggadusaid mielde sámi mánáidgárđi, de sáhtta sámegeiela geavahandássi leat nu mánŋgalágan. Mii diehtit maiddái ahte dárogielmánát ohcet saji sámi mánáidgárđiide, ja mii diehtit ahte dárogiella vuoitá ja váikkuha giellabirrasa. Galgá go buot mánáidgárđiin leat seamma mihtu giellaoahpahusas? Sámedikki giellapolitiikka áigu sihkkarastit sámegeiela girjái vuoda ja variašuvnna. Sihke mánát geain lea sámegeiella eatnigiellan ja mánát geain lea sámegeiella nubbingiellan fertejit oažžut vejolašvuoda oahppat ja ovddidit giela. Dasto fertejit mánáidgárđiin leat sierralágan mihtut giellaoahpaheamis dan ektui goas guhtege mánná lea mánáidgárđdis. Mánáidgárđi šaddá arena gos dárogielat mánát ohppet sámegeiela ja gos sámegeiela mánát ovdánahttet sámegeiela.

Sámedikkis ii leat dála vuogádaga mielde bearráigeahččan rolla mánáidgárđiin. Lea go sávahahtti ahte Sámedikkis livččii bearráigeahččan rolla? Addit Sámediggái bearráigeahččanvállde orru leamen

lunddolaš go mii addit doarjaga mánáidgárddiide. Dát mielddisbuktá ahte šaddá geahppasit čuovvut mielde ahte doarjagat geavahuvvojit ulbmila mielde ja dát čalmmustahtta eambo sámi mánáid vuoigatvuodaid. Mis leat eanet hástalusat maid sáhtta čatnat doarjjaortnegii. Galget go odđasáhuvvon sámi mánáidgárddit oažžut eanet doarjaga, muhtun lágan álggahandoarjaga? Leago vejolaš oažžut doarjaga njuolggodoarjjan? Galgá go Sámediggi doalahit gáibádusa ahte mánáidgárddiin galget leat sámegeielat bargit? Muhtimat oaivvildit ahte vaikko mánáidgárddis eai leat sámegeielat bargit, de goittotge berrešedje sii oažžut sámi mánáidgárdedoarjaga danin go deattuhit sámi kultuvrra. Sámediggi lea dassáži doalahan ahte sámi mánáidgárddiin galget leat sámegeielat bargit ja dat galget deattuhit sámegeiela ja kultuvrra.

Ulbmil: Doalahit ja ovddidit sámegeiela mánáidgárddiin.
Strategiija: Váikkuhit ahte formálalaš gelbbolašvuohta sámegeielas lassána.

Ángiruššansuorgi 3: Giellalávgunmállet

Dán oktavuodas áddejuvvojit giellalávgunmállet giellaoahpahusmetodan, dalle go nubbi giella dahje amas giella geavahuvvo máná birrašiid. Deattuhuvvo ahte oahppá giella dalle go bargá eará doaimmaid. Vásihus čájeha ahte ollu nu gohčoduvvon sámi mánáidgárddiin lea beaivválaš giellan sihke dárogiella ja sámegeiella, ja giellaoahpahuš ulbmilat eai leat ovttaláganat buot guovlluin. Danne dárbašit ge mánáidgárddit dakkár ovddidanmodeallaid maid sáhtta čatnat ovttaskas olbmo gielladillái ja báikkálaš diliide. Hástalusat lea gávdnat oktasaš vuolggasaji bargiide giellaoahpahuš várás. Jos vällje geavahit nana giellalávgunmodeallaid mánáidgárddiin gos lea sámegeiela fáladat, de buktá positiivvalaš ahtanuššama ja máhttu ovdána giellaoahpahušas. Mánáidgárddit lávejit bahkket geavahit modeallaid maid eai leat árjjalaččat doppe gos giellabarggus ii leat šaddán boadus mii lea leamaš sávaldahkan. Dán háliida Sámediggi rievdat. Sámediggi lea ovdal juolludan ruđaid “Elgá-prošektii”, ja vásihusat čájehit (earret eará Walesis) –mis eai dáidde vuos leat vásihusat Loabágis mat muitalit maidege?) ahte lea ávkkálaš välljet strukturerejuvvon modeallaid. Dalle garvit dan ahte giellaoahpahuš mánáidgárddiin ii šattašii nu soaitáhagas ja sorjabaš ovttaskas olbmui.

Ulbmil: Mánáidgárddit feritejit váldit atnui giellalávgunmálleid ja giellamovttiidahttinhámiid mat leat geahččaluvvon ja main lea dutkanvuđot máhttu, vai diehtit ahte dat leat dohkálaččat dán ulbmili.

Strategiija: Sihkkarastit ahte mánáidgárdeeaiggádat sáhttet láchit dilálašvuođaid dasa ahte mánáidgárddit main lea sámi mánát, sáhttet geavahit daid giellalávgunmálleid mat leat geahččaluvvon ja maid mii diehtit doibmet.

Sámediggi sáhtta bidjat rámmaid odđa ovddidanbargui vai sihkkarastojuvvo ahte čađat gávdnojit vuogas mállet, vai sáhtta dustet boahtevaš hástalusaid servodatrievdamiid vuodul

Ángiruššansuorgi 4: Sámegeielašgiid rekrutteren bargui mánáidgárddiide

Sámi servodagas leat ovddabealde stuorra hástalusat go guoská ovdaskuvlaoahpaheddjiid rekrutteremii. Jos mánáidgárddiid galggaš sáhttit viidáseappot ovddidit orgánan gos oahppat ja ollašuttit oahppogáibádusa mánáidgárdelága mielde, de lea deatlaš hástalus oažžut eanet sámegeielat olbmuid geain lea pedagogalaš oahppu mánáidgárddiide. Boahteáiggi mánáidgárddiide lea vealtameahtun deatlaš ahte leat pedagogalaš bargit ja eará sámegeielat bargit, danne lea deatlaš rekrutteret sámegeielat ovdaskuvlaoahpaheddjiid ja eará bargiid. Mii dárbašit dakkár bargiid geain lea mánggabealat gelbbolašvuohta sierra dásiin buot golmma sámegeiela ektui. Studeanttat geat váldet ovdaskuvlaoahpaheaddjioahpu leat vuodđun boahteáiggis. Jos eai leat sámegeiela hálli ovdaskuvlaoahpaheaddjit kulturgelbbolašvuođain, de ovdáneapmi sámi servodagas ii dáhpáhuva nugo sávašeimmet.

Sámediggi lea gullan ollu sámi mánáidgárddiin ahte lea váttis rekrutteret juohkelágan sámegeielat bargiid, nugo veahkkebargiid, sadjásaččaid ja pedagogaid. Dát hástalus lea sámegeiela hálddašanguovllu olgobealde muhto maiddái sikkobealde. Sámediggi áigu politihkas bokte geahččalit buoridit

ovdaskuvlaoahpaheddjiid oažžuma, ja doarjut ahte livččii álkit rekrutteret ja bisuhit sámegielat ovdaskuvlaoahpaheddjiid. Šaddá deatlaš rekrutteret bargiid geain lea máhtolašvuohta árbedieđuin. Sámediggi fertte dasto oččodit eanet sámi albmáid mánáidgárddiide.

- Ulbmil: Mánáidgárddiin eanet sámegielat bargit sihke jodiheaddjit, ovdaskuvlaoahpaheaddjit ja veahkkebargit
- Strategiijat: Sihkkarastit ovdaskuvlaoahpaheddjiid/pedagogaid rekrutterema
Geahččalit bisuhit ovdaskuvlaoahpaheddjiid mánáidgárddis
Geahččalit oččodit ovdaskuvlaoahpaheddjiid geat barget eará sajiin mánáidgárddiide

Ángiruššansuorgi 5: Oahpponeavvut

Deatlaš hástalussan lea ovddidit eanet oahpponeavvuid mánáidgárddiid geavahussii. Sámi mánáid oahpponeavvodilli ii leat dál dohkálaš. Dál ráhkaduvvojit unnán oahppogirjijt mánáidgárddiid várás gos leat sámi mánát, ja dan geažil ráhkadit muhtun mánáidgárddit ieža oahpponeavvuid. Ovdamearkka dihte lea sámi duhkorasaid (kulturvuđot duhkorasaid) váttis fitnet, danne go daid fertte sierra diŋgot duojáriin. Mánáidgárddiin ferttejit leat dakkár oahpponeavvut mat nannejit máná oahppama sihke formálalaš ja eahpeformálalaš oahppandilis. Goappašiin lea pedagogalaš ulbmil ja dan fertte geahččat fárrrolaga rámmaplánain mánáidgárddi čieža fágasuorggi ektui. Mánáidgárddit gos leat sámi mánát dárbbasit duhkorasaid ja pedagogalaš ávdnasiid mat speadjalastet sámi servodaga girjái vuoda. Deatlaš lea ahte mánáidgárddit ge čuvvot teknologalaš ovdáneami ja ahte oččošeimmet neahttavuđot oahpponeavvuid nugo spillaid ja applikašuvnnaid sámegielaide. Storra hástalussan lea gávdnat resursaolbmuid ráhkadit oahpponeavvuid sámi mánáide sámegilli.

- Ulbmil: Ráhkadit eanet oahpponeavvuid sámi mánáid várás
- Strategiija: Barget dan ala ahte ráhkaduvvojit oahpponeavvut mánáidgárddiid sámi mánáid várás

Ángiruššansuorgi 6: Ovttasbargu ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla gaskasaš oktavuodas

Sámediggi áigu politihkas bokte láchit diliid nu ahte sámi mánát oččošedje ollislaš ja individuála dásis láchčojuvvon oahpahusa mánáidgárddis ja skuvllas. Mánáide lea deatlaš vásihit ahte mánáidgárddi ja skuvlla gaska lea oktavuodas go dat movttiidahtta viidáseappot oahppama. Dát fas addá oadjebasvuoda ja jáhku alccesis skuvlla ektui. Maiddá servodatperspektiivvas lea dárbu ahte mánát vásihit ahte mánáidgárddis skuvllii sirdin lea buorre. Dát sihkkarastá oahppobohtosiid ja jevde sosiálalaččat. Sihke mánáidgárddis ja skuvllas lea ovddasvástáduš oažžut áigái buori ovttasbarggu, sihke gaskaneaset ja vanhemiiguin. Mii diehtit ahte sámi mánáide sirdin mánáidgárddis skuvllii čuohcá mihá ollu eanet. Láchin lea erenoamáš deatlaš giela ektui. Dalle lea deatlaš hástalussan háhkat oktáva vuoda ohppui mánáid ja vanhemiid ektui go guoská sámi giela ja kultuvrra viidáseappot ovddideapmái. Deatlaš lea ahte oahpaheddjiin geat galget oahpahit sámi mánáid lea máhttu mánggagielatvuodas, ja sáhttet váldit dan vuhtii oahpahasas. Erenoamáš deatlaš lea ahte sámi mánát sáhttet gozihit kultuvrraset ja giellaset maiddá skuvllas.

- Ulbmil: Buot sámi mánáide sihkkarastojuvvo ahte sin giella ja kultuvra nannejuvvo dássedit ja oktilaččat, mánáidgárddis skuvllii sirdima oktavuodas.
- Strategiija: Ahte mánáidgárddiid eaiggádat / gielddat oktilaččat ožžot dárbbaslaš fágalaš gelbbolašvuoda sámi oahpahasáššiin ja sámi mánáid rivttiin, vai gielddat / mánáidgárddiid eaiggádat sáhttet sihkkarastit ahte sámi mánáid vuoigatvuodát gozihuvvojit sirdima oktavuodas mánáidgárddis skuvllii.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 26 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Láilá Susanne Vars, áššejođiheadji	
2	Silje Karine Muotka	
3	Miriam Paulsen	
4	Ida Marie Bransfjell	
5	Inga-Lill Sundset	
6	Geir Johnsen	
7	Willy Ørnebakk	Silje Karine Muotka Rolf Johansen
	Willy Ørnebakk	
8	Kirsti Guvsám	
9	Ida Marie Bransfjell	
10	Jørn Are Gaski	Silje Karine Muotka
	Jørn Are Gaski	
11	Anne Helene Moeng Saari	
12	Egil Olli	
13	Aili Keskitalo	
14	Láilá Susanne Vars	
15	Willy Ørnebakk	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi lea digaštallan čilgehusa sámi mánáidgárdefálaldaga birra. Čilgehus lea biddjojuvvon mielddusin beavdegirjái.

Sámediggeráđi čilgehus sámi mánáidgárdefálaldaga birra

Duogáš

Sámediggeráđi áigu 2012:s ovddidit dieđáhusa mánáidgárddiid birra main leat sámi mánát. Dieđáhus bargu lea ovddeš 2005 dieđáhusa, “Sámediggeráđi dieđáhus sámi mánáidgárddiid birra”, ođasmahttin ja čuovvola”Sámi mánáidgárddiid strategalaš plána 2008-2011”. Sámediggeráđi háliida dainna čielggadusain ovddidit iežas politihka ja oazžut árvalusaid Sámedikki dievasčoahkkimis dasa maid dieđáhus berre sistisdoallat ja deattuhit. Sámediggeráđi háliida maiddái bovdet sámi servodaga buktit árvalusaid dieđáhussii. Fylkkamánnit, gielddat, mánáidgárdebargit ja váhnemat leat bovdjuvvon addit máhttovuođu. Dainna lágiin mii háliidit digaštallama dakkár boahhtevaš mánáidgárdepolitihka birra, mii lea láidesteadjin ja mii čielggada prinsihpalaš gažaldagaid sámi mánáid mánáidgárdefálaldaga ektui.

Stáhtus

Mánáidgárddi servodatváldi lea earret eará ahte mánáidgárddi galgá fállat daidda mánáide, mat leat vuollel oahpahušgeatnegahttojuvvon agi, dakkár fuolahus- ja oahppobirrasa mii lea buoremussan mánái. Nappo lea ge mánáidgárddi seamma dásis go skuvla, oassin máná 18-jagi oahppogearddis. Sámediggi áigu ovddidit dakkár politihka mii nanne mánáidgárddiid deatlaš rolla sámi mánáid bajásšaddamis. Mánáidgárddiin leat deatlaš čat mánáid ovdáneapmái giella- ja kulturoahppama ja identitehtaovddideami ektui. Mánáidgárddi lea okta dain deatleamos arenain sámegeiela ja sámi kultuvrra viidáset ovddideami várás. Danne lea áŋgiruššan mánáidgárddiiguin sámi mánáid várás deatlaš olles sámi servodahkii.

Buot mánáidgárddit galget vuodđudit doaimmaset dan árvovuđđui ja sisdollui mii lea mearriduvvon 2005 mannosas Mánáidgárdeláhkii ja daidda riikkaidgaskasaš soahpamušaide maidda Norga lea guorrasan.

Mánáidgárdelága 2. paragrafa deattasta ahte “mánáidgárdi galgá vuhtiiváldit mánáid agi, doaibmadási, sohkaheali, sosiála, čearddalaš ja kultuvrralaš duogáža, dáikko bakte sámi mánáid giela ja kultuvrra.”

Mánáidgárdelága 8. Paragrafa dadjá ahte suohkan ovddasvástida ahte mánáidgárdefálaldat sámi mánáide sámi guovlluin doaibmá sámi giela ja kultuvrra vuodul eará suohkaniin galget dilálašvuodat láččejuvvot nu ahte sámi mánát sáhttet váfistit ja ovdánahttit iežaset giela ja kultuvrra.

Ovddasvástádus lea gielddain mánáidgárdeeaiggádin mii galgá láhčit diliid nu ahte sámi mánát ieža sáhttet sihkkarastit ja ovddidit sin giela ja kultuvrra. Dat mánáidgárddit sámi guovlluin galget leat oassin sámi servodagas ja nu čalmmustahttit sámi servodaga mánggabealatvuoda. Sii galget njuolggadusain leat mearridan ahte mánáidgárddi mihttomearri lea nannet mánáid identitehta sápmelažžan dakko bokte ahte geavahit sáme giela ja gaskkustit sámi kultuvrra. Viidáseappot galget deatalaš oasit sámi mánáidbajásgeassimis fuolahuvvot sihke bargovugiin ja beaivválaš eallimis.

Mánáidgárddi fálaldat galgá lágiduvvot nu ahte mánát váldojuvvojit mielde iešguđet bargoproseassaide ja besset searvat kultuvrralaš ja sosiála doaimmaide, ja eaktun lea ahte bargit hálldašit sáme giela. Dain mánáidgárddiin sámi guovlluid olggobealde, main leat sámi mánát, lea váhnemiin ja mánáin vuoigatvuohta vuordit ahte mánáidgárdebargit dovdet ja deattuhit sámi kultuvrra oassin dan sisdoalus. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte sámi mánát ožžot ovttagaslaš vuoigatvuoda sámi mánáidgárdefálaldahkii.

Go mánáidgárddis láhččojuvvo oahppamii, de galgá vuhtiiváldit sámi mánáid giela ja kultuvrra, vai sii ieža dan sáhttet sihkkarastit ja ovddidit. Dás lea sáhka mánáid vuoigatvuodas beassat leat mielde váikkuheamen ja mearrideamen. Sámi mánát leat álo muhtun muttus guovttegielalašvuoda ovdáneamis ovttá dahje eanet sáme gielain ja dárogielain, dahje eará gielain. Mánáidgárdi galgá sihkkarastit ahte mánát ožžot additiiva guovttegielalaš ovdáneami, amas sin sáme giela ja sámi kultuvrralaš sisdoallu ii raššuduvvo, muhto nannejuvvo. Mánáidgárdi galgá ovttas mánáid ruovttuiguin sihkkarastit ahte sáme giela lea mearrideaddjin guovttegielalaš ovdáneamis. Mánáidgárdeláhka deattasta ahte mánáidgárdi ovttas ruovttuin ja dan miedihemiin galgá fuolahit máná dárbbu fuolahussii ja beassat stoahkat, ja ovddidit oahppama ja hápmašuvvama vuodđun buotbeallasaš ovdáneapmái. Giellabargu mánáidgárddis gáibida stuorra áŋgiruššama sihke bargiin ja váhnemiin.

Mánáidgárdelága 8. paragrafa addá gildii ovddasvástádusa báikkálaš mánáidgárdeiseváldin, mii mearkaša ahte sii galget sihkkarastit dan ahte mánát ožžot buori ja dohkálaš mánáidgárdefálaldaga. Fylkkamánni veahkeha mánáidgárdepolitihka čađahemiin stáhtalaš doarjagiid hálldašemi bokte ja gielddaid bagadeami bokte. Fylkkamánni galgá gozihit ahte giela čađaha daid bargamušaid maid dat lea geatnegahttojuvvon čađahit mánáidgárdeiseváldin.

Leat stuorra erohusat dan mánáidgárdefálaldagas mii addojuvvo sámi mánáide. Sáhtta lea fálaldat sámi mánáide dakkár mánáidgárddiin mat deattuhit sáme giela dahje fálaldat dárogielat sámi mánáide dáža mánáidgárddiin. Dáinna dieđáhusain áigu Sámediggi deattuhit ahte addojuvvo sámi mánáidgárdefálaldat buohkaide geat dan háliidit ožžut. Sámediggi áigu sihkkarastit ahte mánáidgárddiin lea doarvái ruhta dasa ahte addit dakkár fálaldaga mas lea buorre kvalitehta.

Áŋgiruššan mánáidgárddiiguin lea áibbas deatalaš dasa ahte sámi servodat ovdána sámi álbmoga iežas višuvnnaid, árvvuidd ja eavttuid vuodul. Sámedikki mánáidgárdepolitihkas lea sáhka das ahte mánát ožžot fálaldaga sámi gielas ja kultuvrras. Mánáid alcesis lea deatalaš hálldašit sámi giela ja kultuvrra, muhto maiddái sámi servodahkii. Dát addá vejolašvuoda maŋŋá välljet fidnu sámi servodagas.

Maŋimus statistihkka 2011:s (Sámedikkis) čájeha ahte leat registrerejuvvon 13 sámi mánáidgárddi ja 28 dáža mánáidgárddi main lea sámi fálaldat. Sámi mánáidgárddit gávdnojit Čáhcesullo rájes davvin gitta Osloi máddin. Sullii 70 proseanta sámi mánáidgárddiin lea Finnmárkku fylkkas. Dattetge lea deatalaš aiddostahttit ahte statistihkka ii muitat maidege mánáidgárddiid sisdoalus. Dan lea “Sámi logut muitalit” čujuhan ja Sámediggi áigu dan čuovvolit.

Sámi mánáidgárddis ii leat guhkes árbevierru, muhto lea sajáiduvvan ollu sámi servodagain ja maiddá eará guovlluin ge. Otná servodagas lea stuorra oassi sámi mánáin mánáidgárddis. Mánáidgárdi lea deatalaš ásahus sámi giela, identitehta ja kultuvrra ovddideamis. Unnitlohkun lea sápmelaččaide deatalaš ahte giella ja kultuvra oažžu doarjaga ja ahte dat ovddiduvvo.

Ollu sámi vanhemat háliidit ahte sin mánáid rivttiid galgá ollašuttit ON mánáidkonvenšuvnna ja mánáidgárdelága mielde. Dat mearkkaša dan ahte sámi mánát, maiddá olggobealde sámi guovlluid, gain lea mánáidgárdefálaldat, galget vásihit dan searvvaheaddji oahppobirasin, gos lea sámegiela bargit, - geat geavahit sámegiela go leat ovttas mánáiguin, fágalaččat heivehuvvon vuogi mielde dávistettiin máná gielalaš ovdáneapmái ja individuála eavttuide. Mánáidgárdi fertte láchit diliid sámi mánáide nu ahte sii sáhtte sihkkarastit, ovddidit ja nannet sámi identitehta, ja ahte sii ovttas sáhttet geavahit sámegiela dukkoraddangiellan, oahppangiellan ja välljejit geavahit sámegiela go leat ovttas eará sámegielaiguin.

Sámedikkis leat dál iešguđetlágan doarjjaortnegat mánáidgárddiid várás. Sámediggi hálldaša doarjagiid a) sámi mánáidgárddiide, b) mánáidgárddiide main leat sámi ossodagat, c) mánáidgárddiide main lea fálaldat oahppat sámegiela ja d) prošeavttaide ja ovddidanbargui mánáidgárddiin. Doarjjaortnega ulbmilin lea fállat sámi mánáide dakkár mánáidgárdefálaldaga mii vuodđuduvvo sámi gillii ja kultuvrii ja gos sámi mánát sáhttet oahppat, gozihit ja ovddidit sámi gielaide ja kultuvrra (Sámedikki 2012 bušeahtta). 2011:s juolluduvvui 7,4 miljon ruvnno sámi mánáidgárddiide, badjel 1,3 miljovnna mánáidgárddiide main lea fálaldat oahppat sámegiela ja 300 000 ru prošeavttaide mánáidgárddiin.

Sámediggi oažžu doarjagiid hálldašemi oktavuodas maid dat mánáidgárddit ožžot, main lea sámi mánát, dieđuid dan birra galle sámi máná ožžot sámi mánáidgárdefálaldaga. Soaitá leat nu ahte sámi mánáid lohku lea veaháš stuorát dannego sáhttet leat mánáidgárddit sámi mánáiguin mat eai oza doarjaga Sámedikkis, ja danne eai leat registrerejuvvon min statistihkkii sámi mánáid badjel.

Geahča Sámedikki visogova mii čájeha ahte 823 máná ožžo sámi mánáidgárdefálaldaga 2011.s. 2011 logut čájehit ahte 68 % mánáin ožžot sámi mánáidgárdefálaldaga Finnmárkkus, 21 % Romssa fylkkas, 3 % Nordlánddas, 2 % Davvi-Trøndelagas, 1 % Lulli-Trøndelagas, 0.1 % Rogalandas ja Hordalandas ja 4 % Oslos ja Akershusas.

Fylka	Davvisámegiela mánát	Julevsámegiela mánát	Lullisámegiela mánát
Finnmárku	555	4	1
Romssa fylka	176	0	0
Nordlándda	3	19	3
Davvi-Trøndelaga	3	0	12
Lulli-Trøndelaga	2	0	8
Rogalanda	1	0	0
Oslo ja Akershus	35	0	0
Hordalanda	1	0	0
Mánáid lohku oktiibuot	776	23	24

Analiisajoavku čájeha Sámi logut muitalit 4-girjjiis ahte daid mánáid lohku mat válde vuostái sámi mánáidgárdefálaldaga, njiejai 7,5 proseanttain 2009 rájes 2010 rádjai. Daid mánáid logu njiedjan, mat ožžot mánáidgárdefálaldaga, lea mañimus viđa jagis leamaš oallu stuoris, muhto go dan geahččá

njiedjama ektui mii lea vuodđoskuvllas, de ii leat njiedjan mánáidgárddiin dattetge nu stuoris. Sivvan dasa sáhtttá leat ahte Sámediggi lea čavgen eavttuid doarjagiid oktavuodas mánáidgárddiide main leat sámi mánát ja ahte dát lea oassin dain váikkuhusain ahte registrerejuvvo ahte leat uhcit sámi mánát mánáidgárddiin.

Sámediggi registrere viidáseappot ahte sámi mánáidgárddiid lohku lea njiedjan ollu 2006 rájes 2010 rádjai. 2010:s lea 10 uhcit sámi mánáidgárddi 2006 ektui. Seammás leat lassánan dáža mánáidgárddit main lea sámi fállaldat, nu ahte lohku oktiibuot lea bisson seamma dásis. Sivvan dasa sáhtttá leat ahte mánáidgárddit leat heaittihuvvon dahje ođđasis organiserejuvvon nu ahte daid lohku lea njiedjan. Eará sivva sáhtttá leat ahte Sámediggi dán áigodagas lea čavgen eavttuid doarjagiid oktavuodas sámi mánáidgárddiide. Sámi mánáid logu ja sámi mánáidgárddiid logu njiedjan fuolastuhtta Sámedikki, ii ge Sámediggi leat duhtavaš dainna. Sámedikki áigumuš doarjagiiguin mánáidgárddiide lea láchčit dilálašvuodaid dasa ahte gielddat ja priváhta mánáidgárdeeaigádat galget sáhttit addit sámi mánáidgárdefálaldaga. Sámediggi oaidná ahte doarjaortnega eavttuid berre árvvoštallat ja heivehit sierra mánáidgárddiide sivas go mánáidgárddit leat iešguđet dásis gielalaččat (doarjja lea heivehuvvon mánáidgárdelága sisdollui),

Boahtteáiggi hástalusat

Mánáidgárdesuorggis lea hui ollu mii lea rievdan ja maiddá servodagas muđui mañimuš jagiid. Dát buktá ođđa hástalusaid boahtteáiggi mánáidgárddiide. Sáhtttá maid jearrat ahte galgá go Sámedikkis leat dušše dakkár politihka mii válldaha mánáidgárddiid gos leat sámi mánát vai galgá go Sámedikkis leat maiddá mánáidgárdepolitihka mii válldaha buot mánáidgárddiid? Mánáidgárdediedáhus sámi mánáidgárdefálaldaga birra galgá bidjat guovddáži ángiruššansurggiid ja oainnusmahttit makkár hástalusat leat ovddabealde barggus mánáidgárddiid dahkamis buoremus vejolažžan. Sámediggi áigu mánáidgárdediedáhusa oktavuodas bidjat guovddáži guhtta ángiruššansuorggi.

Ángiruššansuorgi 1: Mánáidgárddiid sisdoallu

Sámedikki mánáidgárdepolitihka vuodđduuvvá vuodđoektui ahte mánáidgárddiid kvalitehta ja sisdoallu ja mánáidgárddiid árvovuoddu leat guovddážiis ollislaš sámi oahppopolitihka viidáseappot ovddideamis. Deatalaš lea ahte nationála oahppopolitihkas leat mihttomearit ja strategiijat maiguin sihkarastit dan ahte álgoálbmotrievttálaš unnimus standárddat dollojuvvojit. Ángiruššansuorgi reflektere ahte dárbbasit ságastallama dan birra ahte makkár sámi árvvut galget leat vuodđun mánáidgárddiin ja movt dan buoremus vuogi mielde sáhtášii čovdit.

Sápmelaččaid álgoálbmotstáhtus Norggas geatnegahtta mánáidgárdeeaigádiid, oassin stáhta eiseválddiin vuodđolága § 110 A vuodul, láchit dilálašvuodaid dasa ahte sápmelaččat besset sihkarastit iežaset giela, kultuvrra ja servodateallima. Dat mearkkaša ahte mánáidgárddiin, mat addet fállaldaga sámi mánáide, galgá leat dakkár sámi sisdoallu mii sihkarastá mánáidgárdelága ulbmilparagráfa (§2).

Mearrádusat mánáidgárddi sisdoalus ja árvovuodus leat mearriduvvon Mánáidgárdelágas (2006) nuppi paragráfas ja leat čiekŋduvvon rámmaplánas mánáidgárddi sisdoalu ja doaimmaid birra (2011).

Sámedikki politihka lea bearráigeahččat ahte buot sámi mánáin lea mánáidgárdefálaldat mii ollašuhttá mánáid vuogiatvuodaid. Dat mearkkaš ásahtit dakkár fágainstánsaid, main lea gelbbolašvuohka suorggis, vai maiddá daid gielldain mat leat sámi guovlluid olggobealde, mat háliidit ráhkadit mánáidgárdefálaldaga sámi sisdoaluin sámi mánáide, lea sajis dárbbaslaš gelbbolašvuohka vai sii sáhttet geavahit fágalaččat dohkálaš vuogi mielde dan doarjaga maid sii ožžot Sámedikkis, buoremussan sámi mánáide, sin oapmahaččaide ja sámi báikkálaš servodahkii.

Diedáhusas deattuhuvvojit čuovvovaš guovddáš ángiruššansuorggit 1: duhkoraddan ja oahppan, sámi mánáid bajásgeassin, mánáidgárdi kulturarenan, mánáid mieldeváikkuheapmi, dásseárvu. Mánáidgárddi sisdoalu čađa manni fáddán lea kulturgaskkusteapmi. Kultuvrra oktavuodas lea sáhka

árbbis ja árbevieruin, muhto seammás maiddái bajásdoallamis, háhkamis ja ođasmahttimis. Mánáidgárddiide gos leat sámi mánát lea deatlaš ahte mánáidgárddiid vuolggasadjin lea sámi kultuvra nu ahte mánáidgárddit sáhttet leat mielde nannemin sámi mánáid identitehtadovddu ja seammás suodjalit, nannet ja viidáseappot ovddidit sámi kultuvrra. Sámi kultuvra galgá leat sámi mánáidgárddi dovdomearkan lunddolaš oassin árgabeaivvis, ja galgá heivehuvvot mánáidgárddiid árgabeaivvis, dán ovddas áigu Sámediggi bargat.

Mii lea ulbmilin sámi gárddiin sisdoalu ja kultuvrra ektui? Galgá go gáibidit ahte sisdoallu galgá leat vuodđuduvvon sámi kultuvrii? Ruđat got dušše stivrejit sámi sisdoalu? Movt láhttet daid olmmošlaš resurssaiguin mat mis leat? Makkár višuvnnat leat sámi servodagas ja Sámedikkis mat gusket mánáidgárddiid rollii mánáid bajásgeassimis? Lea go árbevirolaš sámi mánáid bajásgeassin rievdamin? Mis leat stuorra hástalusat dan ektui ahte gávdnojit mánáidgárddit gos leat sámi mánát iešguđege báikkiin Norggas. Galgá go ovdamearka dihte mánáidgárddis sámi mánáid várás Romssas leat seamma sisdoallu go mánáidgárddis Oslos?

Ulbmil: Ollašuhttit mánáidgárdelága paragrafáid 2 ja 8, muhto maiddái buot daid eará paragrafáid, nu ahte sámi mánáin dáikko lea ovttaárvosaš mánáidgárdefálaldat, mii addá sidjiide vejolašvuoda oahppat ja ovdánit.

Strategiija: Nannet sámi mánáid identitehta, dainna lágiin ahte sihkkarastit ahte buot mánáidgárdeeaiggádiin lea máhttu, ja fágalaččat buorre gelbbolašvuolta, lámhit oahppodili sámi mánáide, dainna lágiin ahte mánáidgárddit váldá atnui sámegeielaid ja sámi kulturmahtu sámi báikkálaš máhtu ja dieđavuđot máhtu vuolggasajis ja vuodul sámiid ja sámiid diliid birra.

Ángirusšansuorgi 2: Giellamovttiidahttin mánáidgárddiin

Giellamovttiidahttin mánáidgárddiin lea okta dán deatleamos bargguin. Mánngga dáfus leat oaidnán ahte giellaoahpahus ii leat leamaš dohkálaš. Resursaolbmot ja fágaolbmot main lea gelbbolašvuolta sámegeielas váilot ja dat dagaha giellaoahpahusa váilevažžan. Go leat mánngga lágan mánáidgárddit de leat mánngga lágan gáibádusat giellaoahppui. Jus galgá bisuhit ja ovdánahttit sámegeiella, de ii sáhte sámegeielloahpahus leat soaitáhagas. Hástalusat lea sihkkarastit dan ahte giellaoahpahus mánáidgárddiin lea šaddá dohkálažžan, ja ahte Sámediggi áigu lágalaččat nannet ovttaskas sámi mánáidgárdefálaldaga. Ferte oažžut váhnemiid válljet sámegeiela iežaset mánáide nu ahte šaddá lunddolaš čuovvolit sámegeiela vuodđooahpahasas skuvllas. Hástalusat lea loktet sámegeiela árvvu vai váhnemat vállješedje sámegeiela juo mánáidgárddis. Sámegeiela ferte nannoseappot čalmmustit sihke ruovttus ja mánáidgárddis.

Giellaoahpahus mánáidgárddis ii leat ovttalágan danin go mánáin lea mánnggalágan gielladuogáš. Otnáš mánáidgárddiin gávdnojit ollut variašuvnnat giellafálaldaga dáfus. Jus vel leage njuolggadusaid mielde sámi mánáidgárddi, de sáhtta sámegeiela geavahandássi leat nu mánnggalágan. Mii diehtit maiddá ahte dárogielmánát ohcet saji sámi mánáidgárddiide, ja mii diehtit ahte dárogiella vuoitá ja váikkuha giellabirrasa. Galgá go buot mánáidgárddiin leat seamma mihtu giellaoahpahasas? Sámedikki giellapolitiikka áigu sihkkarastit sámegeiela girjávuođa ja variašuvnna. Sihke mánát geain lea sámegeiella eatnigiellan ja mánát geain lea sámegeiella nubbingiellan fertejit oažžut vejolašvuoda oahppat ja ovddidit giela. Dasto fertejit mánáidgárddiin leat sierralágan mihtut giellaoahpaheamis dan ektui goas guhtege mánná lea mánáidgárddis. Mánáidgárddi šaddá arena gos dárogielat mánát ohppet sámegeiela ja gos sámegeiela mánát ovdánahttet sámegeiela.

Sámedikkis ii leat dála vuogádaga mielde bearráigeahččan rolla mánáidgárddiin. Lea go sávahahtti ahte Sámedikkis livččii bearráigeahččan rolla? Addit Sámediggái bearráigeahččánválddi orru leamen lunddolaš go mii addit doarjaga mánáidgárddiide. Dát miellidibuktá ahte šaddá geahppasit čuovvut mielde ahte doarjagat geavahuvvojit ulbmila mielde ja dát čalmmustahtta eambo sámi mánáid vuoigatvuodaid. Mis leat eanet hástalusat maid sáhtta čatnat doarjjaortnegii. Galget go ođđaásahuvvon sámi mánáidgárddit oažžut eanet doarjaga, muhtun lágan álggahandoarjaga? Leago vejolaš oažžut doarjaga njuolggodoarjjan? Galgá go Sámediggi doalahit gáibádusa ahte mánáidgárddiin

galget leat sámegiela bargit? Muhtimat oaivvildit ahte vaikko mánáidgárddis eai leat sámegiela bargit, de goittotge berrešedje sii oažžut sámi mánáidgárdedoarjaga danin go deattuhit sámi kultuvrra. Sámediggi lea dassáži doalahan ahte sámi mánáidgárddiin galget leat sámegiela bargit ja dat galget deattuhit sámegiela ja kultuvrra.

Ulbmil: Doalahit ja ovddidit sámegiela mánáidgárddiin.

Strategiija: Váikkuhit ahte formálalaš gelbbolašvuohta sámegiela lassána.

Ángirusšansuorgi 3: Giellalávgunmállet

Dán oktavuodas áddejuvvojit giellalávgunmállet giellaoahpahasmetodan, dalle go nubbi giella dahje amas giella geavahuvvo máná birrasiin. Deattuhuvvo ahte oahppá giella dalle go bargá eará doaimmaid. Vásihus čájeha ahte ollu nu gohčoduvvon sámi mánáidgárddiin lea beaivválaš giellan sihke dárogiella ja sámegiella, ja giellaoahpahas ulbmilat eai leat ovttaláganat buot guovlluin. Danne dárbbasit ge mánáidgárddit dakkár ovddidanmodeallaid maid sáhtta čatnat ovttaskas olbmo gielladillái ja báikkálaš diliide. Hástalus lea gávdnat oktasaš vuolggasaji bargiide giellaoahpahas várás. Jos vállje geavahit nana giellalávgunmodeallaid mánáidgárddiin gos lea sámegiela fáladat, de buktá positiivvaš ahtanuššama ja máhttu ovdána giellaoahpahas. Mánáidgárddit lávejit bahkket geavahit modeallaid maid eai leat árrjalaččat doppe gos giellabarggus ii leat šaddán boadus mii lea leamaš sávaldahkan. Dán háliida Sámediggi rievdat. Sámediggi lea ovdal juolludan ruđaid “Elgá-prošektii”, ja vásihusat čájehit (earret eará Walesis) –mis eai dáidde vuos leat vásihusat Loabágis mat muitalit maidege?) ahte lea ávkálaš válljet strukturerejuvvon modeallaid. Dalle garvit dan ahte giellaoahpahas mánáidgárddiin ii šattašii nu soaitáhagas ja sorjávaš ovttaskas olbmuin.

Ulbmil: Mánáidgárddit fertet váldit atnui giellalávgunmálle ja giellamovttiidahttinhámiid mat leat geahččaluvvon ja main lea dutkanvuodot máhttu, vai diehtit ahte dat leat dohkálaččat dán ulbmili.

Strategiija: Sihkkarastit ahte mánáidgárdeaiiggádat sáhttet láchit dilálašvuodaid dasa ahte mánáidgárddit main lea sámi mánát, sáhttet geavahit daid giellalávgunmálle mat leat geahččaluvvon ja maid mii diehtit doibmet.

Sámediggi sáhtta bidjat rámmaid ođđa ovddidanbargui vai sihkkarastojuvvo ahte čadat gávdnojit vuogas mállet, vai sáhtta dustet boahtevaš hástalusaid servodatrievdamiid vuodul

Ángirusšansuorgi 4: Sámeagielaidd rekrutteren bargui mánáidgárddiide

Sámi servodagas leat ovddabealde stuorra hástalusat go guoská ovdaskuvlaoahpaheddjiid rekrutteremii. Jos mánáidgárddiid galggaš sáhttit viidáscappot ovddidit orgánan gos oahppat ja ollašuttit oahppogáibádusa mánáidgárdelága mielde, de lea deatlaš hástalus oažžut eanet sámegiela olbmuid geain lea pedagogalaš oahppu mánáidgárddiide. Boahteáiggi mánáidgárddiide lea vealtameahtun deatlaš ahte leat pedagogalaš bargit ja eará sámegiela bargit, danne lea deatlaš rekrutteret sámegiela ovdaskuvlaoahpaheddjiid ja eará bargiid. Mii dárbbasit dakkár bargiid geain lea mánggabealat gelbbolašvuohta sierra dásiin buot golmma sámegiela ektui. Studeanttat geat váldet ovdaskuvlaoahpaheaddjioahpu leat vuodđun boahteáiggis. Jos eai leat sámegiela hálli ovdaskuvlaoahpaheaddjit kulturgelbbolašvuodain, de ovdácapmi sámi servodagas ii dáhpuva nugo sávašimmet.

Sámediggi lea gullan ollu sámi mánáidgárddiin ahte lea váttis rekrutteret juohkelágan sámegiela bargiid, nugo veahkkebargiid, sadjásaččaid ja pedagogaid. Dát hástalus lea sámegiela hálddašanguovllu olggobealde muhto maiddá sikkobealde. Sámediggi áigu politihkas bokte geahččalit buoridit ovdaskuvlaoahpaheddjiid oažžuma, ja doarjut ahte livččii álkit rekrutteret ja bisuhit sámegiela ovdaskuvlaoahpaheddjiid. Šaddá deatlaš rekrutteret bargiid geain lea máhtolašvuohta árbedieđuin. Sámediggi ferte dasto oččodit eanet sámi albmáid mánáidgárddiide.

- Ulbmil: Mánáidgárddiin eanet sámegeilat bargit sihke jođiheaddjit, ovdaskuvlaoahpaheaddjit ja veahkkebargit
- Strategiijat: Sihkkarastit ovdaskuvlaoahpaheddjiid/pedagogaid rekrutterema
Geahččalit bisuhit ovdaskuvlaoahpaheddjiid mánáidgárddis
Geahččalit oččodit ovdaskuvlaoahpaheddjiid geat barget eará sajiin mánáidgárddiide

Ángiruššansuorgi 5: Oahpponeavvut

Deatalaš hástalussan lea ovddidit eanet oahpponeavvuid mánáidgárddiid geavahussii. Sámi mánáid oahpponeavvodilli ii leat dál dohkálaš. Dál ráhkaduvvojit unnán oahppogirjijt mánáidgárddiid várás gos leat sámi mánát, ja dan geažil ráhkadit muhtun mánáidgárddit ieža oahpponeavvuid. Ovdamearkka dihte lea sámi duhkorasaidd (kulturvuđot duhkorasaidd) váttis fitnet, danne go daid ferte sierra diŋgot duojáriin. Mánáidgárddiin fertejit leat dakkár oahpponeavvut mat nannejit máná oahppama sihke formálalaš ja eahpeformálalaš oahppandilis. Goappašiin lea pedagogalaš ulbmil ja dan ferte geahččat fárrolaga rámmaplánain mánáidgárddi čieža fágasuorggi ektui. Mánáidgárddit gos leat sámi mánát dárbbasit duhkorasaidd ja pedagogalaš ávdnasiid mat speadjalastet sámi servodaga girjái vuoda. Deatalaš lea ahte mánáidgárddit ge čuvvot teknologalaš ovdáneami ja ahte oččošeimmet neahttavuđot oahpponeavvuid nugo spillaid ja applikašuvnnaid sámegeleide. Stuorra hástalussan lea gávdnat resursaolbmuid ráhkadit oahpponeavvuid sámi mánáide sámegeilli.

- Ulbmil: Ráhkadit eanet oahpponeavvuid sámi mánáid várás
- Strategiija: Bargat dan ala ahte ráhkaduvvojit oahpponeavvut mánáidgárddiid sámi mánáid várás

Ángiruššansuorgi 6: Ovttasbargu ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla gaskasaš oktavuodas

Sámediggi áigu politihkas bokte láchit diliid nu ahte sámi mánát oččošedje ollislaš ja individuála dásis láchčojuvvon oahpahusa mánáidgárddis ja skuvllas. Mánáide lea deatalaš vásihit ahte mánáidgárddi ja skuvlla gaska lea oktavuodta go dat movttiidahtta viidáseappot oahppama. Dát fas addá oadjebasvuoda ja jáhku alccesis skuvlla ektui. Maiddái servodatperspektiivvas lea dárbu ahte mánát vásihit ahte mánáidgárddis skuvlii sirdin lea buorre. Dát sihkkarastá oahppobohtosiid ja jevde sosiálalaččat. Sihke mánáidgárddis ja skuvllas lea ovddasvástáduš oazžut áigái buori ovttasbarggu, sihke gaskaneaset ja vanhemiiguin. Mii diehtit ahte sámi mánáide sirdin mánáidgárddis skuvlii čuohtá mihá ollu eanet. Láchin lea erenoamáš deatalaš giela ektui. Dalle lea deatalaš hástalussan háhkat oktilašvuoda ohppui mánáid ja vanhemiid ektui go guoská sámi giela ja kultuvrra viidáseappot ovddideapmái. Deatalaš lea ahte oahpaheddjiin geat galget oahpahit sámi mánáid lea máhttu mánggagielatvuodas, ja sáhttet váldit dan vuhtii oahpahusas. Erenoamáš deatalaš lea ahte sámi mánát sáhttet gozihit kultuvrraset ja giellaset maiddái skuvllas.

- Ulbmil: Buot sámi mánáide sihkkarastojuvvo ahte sin giella ja kultuvra nannejuvvo dássedit ja oktilaččat, mánáidgárddis skuvlii sirdima oktavuodas.

- Strategiija: Ahte mánáidgárddiid eaiggádat / gielddat oktilaččat ožžot dárbbaslaš fágalaš gelbbolašvuoda sámi oahpahusaššiin ja sámi mánáid rivttiin, vai gielddat / mánáidgárddiid eaiggádat sáhttet sihkkarastit ahte sámi mánáid vuoigatvuodát gozihuvvojit sirdima oktavuodas mánáidgárddis skuvlii.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 07.06.12 dii. 18.20.

Ášši/Sak DC 025/12

Guovlopolitihkalaš strategijat – čilgehus

Arkiivaáššennr..
12/236206 / 25 - 58

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđđi	24.04.12	SR 067/12
Sámedikki dievasčoahkkin	04. – 08.06.12	DC 25/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 06.06.12 dii. 19.00.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi lea digaštallan čilgehusa regionálapolitihkalaš strategijaid birra. Čilgehus lea biddjojuvvon mielddusin beavdegirjái.

Guovlopolitihkalaš strategijat – čilgehus

1 Duogáš

Guovloovddideamis lea sáhka ovddideamis ealaskas ja geasuheaddji báikkálaš servodagaid gos olbmot háliidit ássat. Sámedikki váldomihttomearri guovloovddideamis lea árjjalaš ja ulbmillaš ovttasbargu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin nannen ja ovddidan dihtii sámi giela, kultuvrra ja servodateallima.

Sámediggi veahkeha maiddái ekonomalaččat ovddidit sámi servodagaid dainna lágiin ahte addá mearkkašahti ollu ruđaid ovttaskasaide, gielddaide ja fylkkagielddaide. Sámedikki lávdaduvvon organiseremis lea maid mearkkašupmi barggaheapmái gielldain. Sámediggi lea gealbobargosadji mii geasuha sámi nuoraid. Sámediggi ja sámi ásausat váikkuhit árvoháhkami olli báikegottiin.

Gielddat ja muhtumassii fylkkagielddat dat dábálaččat lámččet dilálašvuodaid guovlo- ja regiovnapolitihkkii. Sámediggi háliida doaibmat buoret ovttasbargin dán barggus. Sámediggi áigu maid leat mielde lámččet dilálašvuodaid dasa ahte sámi álbmogis alddis, iežas eavttuid vuodul, galgá beassat ovddidit iežas servodagaid, giela ja kultuvrra buoremus lági mielde. Dán stuorra ovddasvástádusa ii galgga ii ge sáhte Sámediggi okto guoddit.

Sámediggeráđđi ovddidii 2011:s juo čielggadusa báikkálaš ja regionála ovttasbarggu birra. Sámediggeráđđi joatká dál govddit strategijadigaštallamiin geahččalan dihtii dustet daid hástalusaid maid rievdaduvvon demográfalaš dilit mielddisbuktet sámi servodagaide.

2 Stáhtus

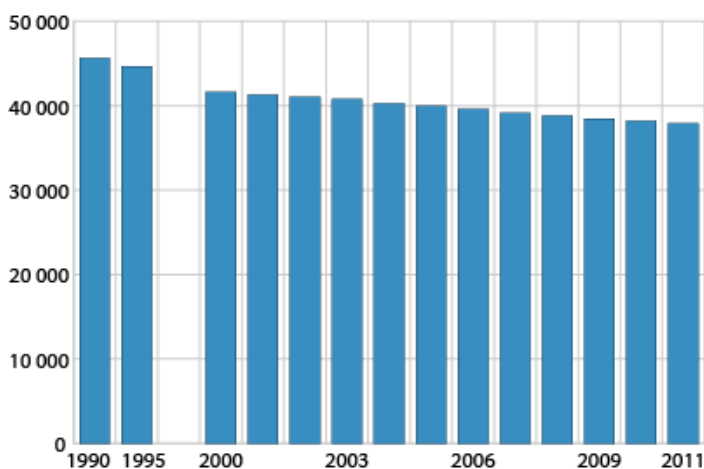
Dálá dili válddaheamis leat golbma beali mat leat lunddolaččat ja mat válddahuvvojit dárkileappot:

Veahkadatnjiedjan. Sámi árbevirolaš ássanguovlluin fárrejit olbmot eret.
Guovddáštahttin. Seammás go olbmot fárrejit eret árbevirolaš ássanguovlluin, de stuorrot gávpogat.
Ealáhusstruktuvra rievdá. Sámi servodagas rivdet bargosadješlájat sakka.
Ovttasbargu fylkkagiellaiguin ja giellaiguin.

Veahkadatnjiedjan

Maŋimus 20 jagis lea veahkadatlohku Sámedikki ealáhusovddideami doarjjaortnegiid doaibmaguovllus (SDE-guovllus) njiedjan 16 proseanttain. Dát lea duođalaš njiedjan. Dan ektui lassáni olmmošlohku muđui riikkas 15 proseanttain, geahča Sámi statistihka 2012.

Folketallet i STN-området¹ per 1.1. 1990-2011

¹Virkeområdet for Sametingets tilskuddsordninger til næringslivet.
Inndeling av STN-området per 1/1-2011 er lagt til grunn.

Gáldu: <http://www.ssb.no/samer/>

Sivvan olmmošlogu njiedjamii SDE-guovllus lea eretfárren ja go jápmet eanet olbmot go dan mat riegádit. Olbmot fárrejit gávpogiidda. Lea eanemusat nisssonolbmot ja nuorat mat fárrejit. Áigodagas 2007-2009 lei nettoeretfárren nisssonolbmuid gaskkas 560 ja almmáiolbmuid gaskkas fas 450.

Tabealla: Mo nettoeretfárren STN-guovllus áigodagas 2007-2009 juohkása sohkabeliide.

	Almmáiolbmot	Nisssonolbmot
Buohkanassii 2007-2009	450	560

Gáldu: Sámi logut mitalit 4

Sivvan dasa manne eanet nisssonolbmot fárrejit, sáhtta leat ahte bargosajit boaittomeliin eai leat heivehuvvon oahppodássái. Sámi logut 4 mitalit ahte 13 % eanet nisssonolbmuiin go almmáiolbmuiin SDE-guovllus lea 3 jagi allaskuvla/universitehta oahppu dahje eanet. Hástalussan lea oážžut daid nisssonolbmuid ja nuoraid mat fárrejit, boahit ruovttoluotta maŋŋágo sii leat váldán oahpu.

Das leat váikkuhusat mánáidlohkui go nisssonolbmot ja nuorat fárrejit. Áigodagas 2000 rájes 2011 rádjai njiejai 0-9 jáhkásaš mánáid lohku lagabui 1 500 (SSB – Sámi statistihka 2012). Ná dat várra jotkojuvvo ja álkes meroštallamat čájejit ahte mánáidlohku 2022:s gártá beallin jagi 2000 ektui.

Tabella: Mo olmmošlohku STN-guovllus juohkása guovtti ahkejovkui.

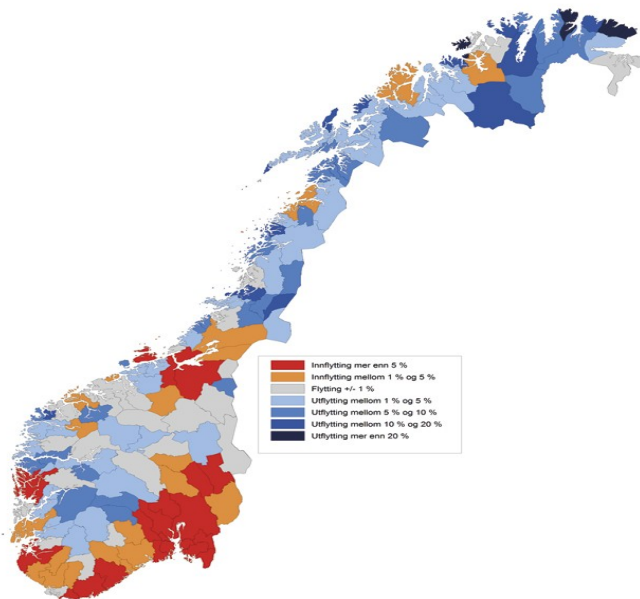
	2000	2011	Diff. 2011-2000	2022 *)
0-9 jagi	5276	3787	-1489	2587
10-19 jagi	5215	4951	-264	4701

Gáldu: Sámi statistihkka 2012 – SSB. *) Sámedikki meroštallamat.

Guovddáštahttin

Vuolábeale govus čájeha guovddáštahttima váikkuhus. Davvi-Norggas leat guovllut Álttá, Romssa ja Bådåddjo birra mat sturrot. Lulli-Norggas sturrot guovllut stuorámus gávpogiid birra. Seammás čájehit alit ja čohkkesalit ruktát ahte eretfárren lea stuoris sámi guovlluin.

Govus: Nettofárren 1.1.2000–1.1.2010 meroštallojuvvon proseantan gaskamearálaš olmmošlogus.

Gáldu: NOU 2011:3 Gealbobargosajit.

Ealáhusstruktuvra rievdá

Bargosajit leat rievdan vuodđoealáhusas/industriijas gealbobargosadjin, geahča NOU 2011.3 Gealbobargosajit. Norggas lea barggolašvuohta lassánan eanemusat gealbointensiiva ealáhusain. Dát lassáneapmi boahá gávpogiin ja stuorát čoahkkebáikkiin, ja vurdojuvvo ahte dát lassáneapmi joatká. Seamma ovdáneapmi lea leamaš sámi guovlluin. Telemarksforskninga raporttat sámi guovlluid birra 2010:s ja čuovvovaš raporta 2011:s čájehit ahte sámi guovlu lea massán 4 % bargosajiin 2000 rájes. Bargosajiid lohku vuodđoealáhusain ja industriijas lea maid njiedjan garrasit. Buohkanassii leat 405 bargosaji jávkan dain ealáhusain 2009:s ja 2010:s.

Telemarksforskninga analysa čájeha bargosajiid lassáneapmi, vistehuksen ja suhkkojohtalanvejolašvuođat mearkkašit eanemusat dasa guđe gielddaide olbmot fárrejit.

Ovttasbargu fylkkagielddaiguin ja gielddaiguin

Sámediggeráđđi oaivvilda ahte jus galgá ollašuttit árijalaš ja ulbmillaš ovttasbarggu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin, de ferde ovddidit gulahallama ja ovttasbarggu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará guoskevaš oassálastiiguin.

Ovttasbargu fylkkagiielddaiguin

Ovttasbargošiehtadusat fylkkagiielddaiguin gáibida ollislaš ja ulbmillaš ovttasbarggu. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte ovttasbargošiehtadusat eai doaimma buoremus lági mielde, ja lea danne álggahan ovttasbargošiehtadusaid álkideami. Mihttomearri lea stuorát politihkalaš fokus ja ovttasbargu vuoruhuvvon doaimbajuid dáfus.

Álggos geahččaluvvo álkidit ja ođasmahttit ovttasbargošiehtadusa Finnmárkku fylkkagiielddain. Jus dát bargu lihkostuvvá, de háliida Sámediggi joatkit dán barggu eanet fylkkagiielddaid ektui.

Ovttasbargu giielddaiguin

Ollislaš politihkka giieldda ektui sáhtta dagahit árjjaleappo ja bevttoleappo váikkuhangaskaopmegeavaheami. Iešguđet dilid ja iešguđet dárbbut giielddain buvttihit hástalusaid návccaid dáfus go galgá heivehit ovttasbarggu ja váikkuhangaskaomiid.

Ovdamearkan giielddalaš ovttasbarggu formaliseremi lea oččodeapmi ovttasbargošiehtadusa Oslo ja Romssa suohkaniiguin. Mihttomearri lea čalmmustahttit Oslo sámi álbmoga, ja sihkarastit sin vuoigatvuodaid beassat geavahit sáme giela, doaimmahit kultuvrra ja oazžut oahpahusa.

Sámediggi lea formaliseren ovttasbarggu sáme giela hálddašanguovllu giielddaiguin guovttagielalášvuodaruđaid geavaheamis. Leat sohppojuvvon ovttagaslaš ovttasbargošiehtadusat daid giielddaiguin mat ožžot guovttagielalášvuodaruđaid. Ovttasbargošiehtadusat geatnegahttet giielddaid eanet árjjalaččat leat mielde nannemin ja gáhttemin sáme giela.

3 Hástalusat

Dat máhttu mii gávdno ja masa lea čujuhuvvon bajábealde, čájehit čuovvovaš guovddáš hástalusaid mat gieđahallojuvvojit lagabui:

Máhttu fárrenmálla birra
Mánáidlogu njiedjan beallái
Bargosadjeovdáneapmi
Álbmoga boarásmuvvan
Vuordámušat gávpogiin

Máhttu fárrenmálla birra

Nu mo čájehuvvon bajábeale kapihttalas, de fárrejit olbmot sámi guovlluin (SDE-guovllus) gávpogiidda. Guhkit áiggi juo lea leamaš uhcit eanet guovddusteapmi. Dat mii lea ođas, lea ahte dát sojut leat čielgaseappot go ovdal, ja ahte dat čuhcet sámi guovlluide garraseappot go eará guovlluide. Deatalaš lea dat ahte árbevirolaš sámi guovlluin eai leat leamaš stuorát čoahkkebáikkid dahje gávpogat maidda olbmot sáhttet fárret. Danne fárrejit olbmot eret dain báikkiin mat leat adnojuvvon sámi ássanguovllun.

Sámediggi dárbbasa eanet dieđuid fárrenmálla birra, manne olbmot fárrejit, gosa sii fárrejit ja geat dat fárrejit. Maiddái máhtu dan birra mii sáhtášii bissehit dán eretfárrema. Dáidda gažaldagaide lea lunddolaš máhccat doaimbaplánas dahje dieđáhusas.

Mánáidlogu njiedjan beallái

Stuorámuš hástalusas sámi servodahkii lea várra dat ahte daid mánáid lohku, mat leat gaskal 0 ja 9 jagi, njiedjá beallái 2000 rájes 2020 rádjai árbevirolaš sámi ássanguovlluin. Uhcit ja uhcit mánát šaddet bajás dain sámi birrasiin, gos giella ja kultuvra lea doaimmas. Dat mearkaša uhcit mánát mánáidgárddiin, ja uhcit skuvlaoahppit. Boađusin lea ahte skuvllat ja sámi mánáidgárddit heaittihuvvojit.

Bargosadjeovdáneapmi

Maiddáí sámi servodagat vásihit riev dama máhttovuđot ekonomii, mas vuodđoealáhusaid ja industriija bargosajit uhccot dakkár ealáhusaid bargosajiid ektui, main gáibiduvvo alla oahppu. Seammás čájehuvvo ahte máhttointensiiva bargosajit ášahuvvojit gávpogiidda ja stuorát čoahkkebáikkiide. Go lea nu ahte bargosajit dat vuosttažettiin mearridit guđe guovlluide olbmot fárrejit, de vuottahallet sámi árbevirolaš guovllut.

Álbmoga boarásmuvvan

Boarrásiid lohku lassána miehtá riikka. Maiddáí sámi boarrásiid lohku lassána sihke gávpotgielddain ja boaittobeliin. Gávpogiid sámi boarrásat lea dakkár joavku mii lea loktejuvvon politihkalaš dássái maŋimus áiggiid. Boarráset sámi álbmoga birra gávpogiin lea uhccán máhttu. Sámediggi ballá ahte sámi boarrásiid dárbbut boarrásiidfuolahusas eai leat fuolahuvvon, erenoamážit giela ja kultuvrra dáfus.

Seammás váilot sámegeilat bargit boarrásiidfuolahusas sámi guovlluin. Stuorra oassi sisafárremis sámi guovlluide leat olgoriikka bargit. Sii hálddašit uhccán sámegeiela, ja dat hedjonahtta gulahallama gaskal sámegeilat boarrásiid ja dearvvašvuodabargiid sámi guovlluin.

Vuordámušat gávpogiin

Gávpot gielddaid hástalus lea addit dohkálaš sámegeielaohpu, dearvvašvuodabálvalusa ja láchčima kulturdoaimmaheami várás. Guhkit áiggi vuollái šaddá maiddáí sámi fáldadaga addin boarrásiidda stuorra hástalus gávpotgielddaide.

Sámediggi oaidná ahte dárbbášuvvojit sámi deaivvadansajit gávpogiin, mat maiddáí sáhttet leat sámi dáidaga ja kultuvrra gaskkusteami arenan.

4 Scenariat

Sámediggeráđđi háliida digaštallat servodaga duohta ovdáneami. Scenariat leat jurddašuvvon govvan mat čájehit guđe guvlui sámi servodat sáhtta ovdánit. Eaktun lea ahte Sámedikki rámmat leat sullii dálá dásis ja dat gáibida vuoruhemiid. Dás biddjojuvvojit ovdan golbma boahteáigge scenaria mat sáhttet leat oassin digaštallamis:

Molssaeaktu 1: Joatkit nu mo dál

Sámediggeráđđi sáhtta joatkit gulahallama Álttáin, Romssain ja Osloin. Váikkuhangaskaomiid geavaheapmi doalahuvvo dálá dásis gávpogiin, ja lágiduvvojit sámi deaivvadansajit, sámi vahkut, sámi viesut ja eaŋkilláideamit. Oktavuohta Sámedikki ealáhusovddidandoarjagiid doaibmaguovllu gielddaiguin dáhpáhuvvá surggiid mielde ja soaittáhagas.

Jus dát strategiija välljejuvvo, de fárrejit ain nissonolbmot ja nuorat sámi árbevirolaš guovlluin gávpogiidda. Guovdduštahttin nannejuvvo. Giliskuvllat heaittihuvvojit ja sáhtta dagahit ahte uhcit mánát ohppet sámegeiela. Šaddá dárbu háhkat bargofámuid eará sajiin dusten dihtii dearvvašvuoda- ja fuolahussuorggi hástalusaid.

Molssaeaktu 2: Árijalaš gávpotpolitihkka

Sámediggi intensivere ovttasbarggu gávpotgielddaiguin, ja áŋgiruššá árijalaččat iešguđet kultuvrralaš doaibmabijuguin, festiválaiguin, sámi viesuiguin ja eará. Seammás addojuvvo vejolašvuotta doarjut ealáhusovddidandoaibmabijuid gávpogiin. Seammás áŋgiruššojuvvo eanet sámi mánáidgárddiiguin ja sámi oahpahusain gávpogiin.

Jus dát strategiija välljejuvvo, de ii leat eahpelunddolaš jus mahká Romsa nanusmahtta iežas dili sámi gávpogin. Eanet gávpogat välljejit čalmmustahttit sámi giela ja kultuvrra, huksejuvvojit posiitiivva guottut sápmelaččaid ektui oppalaččat ja jienastuslohku lassána gávpogiin. Go sámevuotta

čalmmustahttojuvvo gávpogiin, de dat dagaha ahte eanebut háliidit oahppa sámegiela ja oassálastit sámi kultuvrii.

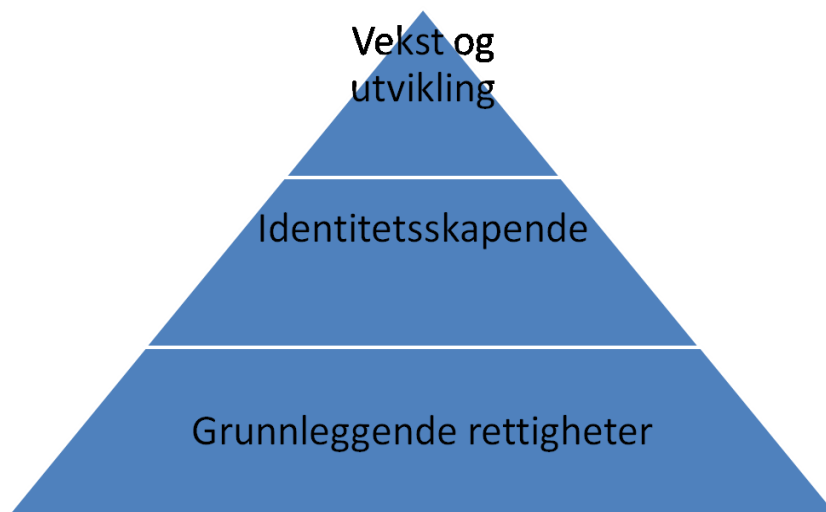
Molssaeaktu 3: Sámi guovllut ođđa lassánanregiovdnan

Sámediggi ráhkada ovttas árbevirolaš ássanguovlluid gielddaiguin guhkesáigge ovddidanstrategiijaid, ángiruššojuvvo árjjalaččat gealbobargosajiiguin ja kulturealáhusaiguin. Sámi oahpaheddjiid ja pedagogaid oahpaheapmi vuoruhuvvo, ja ovttas gielddaiguin loktejuvvo mánáidgárddiid ja skuvllaid kvalitehta. Resursageavaheapmi gávpogiid ektui doalahuvvo dálá dásis.

Jus dakkár ángiruššan sámi surggiiguin lihkostuvvá, mas deattuhuvvojit buorit giella- ja kulturfálaldagat oktan dakkár bargosajiiguin mat gáibidit alit oahpu, de dat sáhtta mielddisbuktit ahte eanebut fárrejit árbevirolaš sámi guovlluide. Mánát šaddet guovttegielagin ja sámegiella doaibmá ealli giellan. Gelbbolašvuolta, máhttu ja kulturealáhusat addet ovttas ođđa bargosajiid mat geasuhit nuorat olbmuid geain lea gelbbolašvuolta.

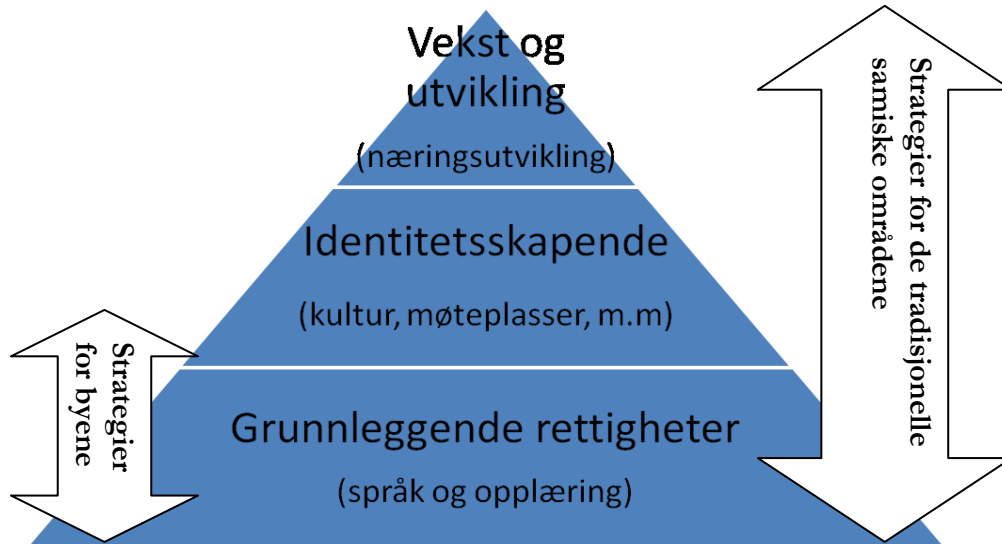
5 Strategiijat

Sámi álbmogis leat vuoddo vuoigatvuodát, vuoigatvuolta identitehta huksejeddji arenaide ja iešguđet lassánan- ja ovdánandárbbut. Vuoddo vuoigatvuodaide gullet ovdamearkka dihtii vuoigatvuolta sámegillii ja vuoigatvuolta sámegielohppui. Identitehta huksejeddji arenat sáhttet leat iešguđet kulturovdanbuktima ja deaivvadansajit. Lassáneapmi ja ovdáneapmi sáhtta ovdamearkka dihtii lea doaibmabijut ealáhusovddideamis.

Stuorát sámi álbmot gávpotgielddain buvttiha stuorát deaddu dasa ahte fuolahit vuoddo vuoigatvuodaide, seammás go jearahuvvojit doaibmabijut sihke identitehta huksejeddji arenain ja lassáneamis ja ovdáneamis. Muhtun árbevirolaš sámi guovlluin, gos vuđolet vuoigatvuodát fuolahuvvojit, biddjojuvvo gáibádus almmolašvuhtii eanet lassáneami ja ovdáneami dáfus. Gávpotgielddain biddjojuvvo dávjá ovddasvástádus Sámediggái.

Bajábeale pyramida vuodul lea vejolaš válddahit boahhtevaš strategiija politihkaovddideamis gávpogiid ektui ja árbevirolaš sámi guovlluid ektui. Pyramida bajimus oassi mii čájeha bargosajiid ásaheami ja eará ovddidandoaibmajuid sihkkarastin dihtii ássama, gullá árbevirolaš sámi guovlluide. Pyramida vuolit oasi sáhtta maiddái geavahit gávpogiid várás.

6 Loahpaheapmi ja čeahkkáigeassu

Sámedikkis leat uhccán resurssat ja váldi okto sáhttit čadahit dan politihka maid mii háliidit regionálovddidansuorggis. Sámi giela, kultuvrra ja servodateallima nannemii ja ovddideapmái lea deatalaš optimaliseret ovttasbargošiehtadusaid fylkkagielddaiguin ja oččodit dievaslaš politihka gielddaid ektui. Fylkkagielddat leat deatalaš regionála ovddideaddjit, ja gielddat fas leat deatalaččat doaibmajuid álgaheaddjin sámi álbmoga ektui.

Ovddasvástideaddji eiseválddit fertejit čielggadit sámi álbmoga vuoigatvuođaid go sii deaivvadit gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin. Dakkár vuoddo vuoigatvuođat go vuoigatvuohta oahpahussii sámegeilas ja sámegeillii fertejit čadahuvvot beroškeahtá das gos dal olbmot ásašedje.

Identitehtahuksejeadji fáaldagat iešguđet gielddain lea eaktun dasa ahte sealluhit ja čalmmustahttit sámi kultuvrra ja leahkima.

Sámediggi lea juo mielde dan barggus maid gielddat ja fylkkagielddat čadahit. Sámedikki bargu álkidahttimin ovttasbargošiehtadusaid fylkkagielddaiguin, siehtadusaid gielddaiguin guovttegielalašvuodarudaid dáfus ja siehtadusaid Oslo ja Romssa suohkaniiguin, lea ovdamearkan Sámedikki regiovdnapolitihkkii. Dát lea maid dakkár bargu maid sámediggeráđdi háliida nannet ja viidáseappot ovddidit. Bargu sihkkarastit sápmelaččaid vuoddo vuoigatvuođa sámi gillii ja oahpahussii galgá jotkojuvvot.

Sámediggeráđi mielas lea deatalaš gávdnat nannoset váikkuhangaskaomiid ja čielgaset strategiijaid bisuhan dihtii árbevirolaš sámi guovlluid ássama. Odđa bargosajit leat hui deatalaččat árbevirolaš sámi guovlluid ássamii. Ealáhusovddideapmi lea stuorát hástalus boaittobeliide go gávpotlagaš guovlluide. Sámediggi ferte ángiruššat lassánemiin ja ovddidemiin dain guovlluin gos lea negatiiva servodatovdáneapmi. Sámediggi ferte čuovvolit servodatovdáneami vai váikkuhangaskaomii geavahuvvojit dain guovlluin gos hástalusat leat stuorámusat.

Sámediggeráđdi lea dán áššis čielggadan muhtun čuolbmačilgehusaid mat čatnasit guovlo- ja regiovdnapolitihka sámi perspektiivii. Sámedikki mielas lea duohta ahte sámi guovddáš lea dáža boaittobealli. Danne ferte Norgga guovlo- ja regiovdnapolitihkka fuolahit sámi perspektiivva ja daid erenoamáš hástalusaid maid sámi servodat ferte dustet. Ráđdehus galgá ovddidit odđa dieđáhusa

guovlo- ja regiovdnapolitihka birra 2013:s. Sámediggeráđđi bargá dainna ulbmiliin ahte sámi perspektiiva válđojuvvo mielde dieđáhussii.

III Jienasteapmi

- 39 áirasis ledje 23 čeahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Marianne Balto, áššejođiheaddji	
2	Geir Johnsen	Jørn Are Gaski
		Olaf Eliassen
	Geir Johnsen	
3	Ann-Mari Thomassen	Jørn Are Gaski
		Anne Helene Moeng Saari
	Ann-Mari Thomassen	
4	Aili Keskitalo	Jørn Are Gaski
		Geir Johnsen
		Ann-Mari Thomassen
	Aili Keskitalo	
5	Rolf Johansen	Jørn Are Gaski
	Rolf Johansen	
6	Willy Ørnebakk	Silje Karine Muotka
		Geir Tommy Pedersen
		Ann-Mari Thomassen
	Willy Ørnebakk	
7	Anders Somby jr.	Jørn Are Gaski
	Anders Somby jr.	
8	Marianne Balto	
9	Inga-Lill Sundset	Silje Karine Muotka
10	Jørn Are Gaski	Silje Karine Muotka
		Aili Keskitalo
	Jørn Are Gaski	
11	Anne Helene Moeng Saari	
12	Olaf Eliassen	
13	Egil Olli	
14	Alf Isaksen	
15	Jørn Are Gaski	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi lea digaštallan čilgehusa regionálapolitihkalaš strategiijaid birra. Čilgehus lea biddjojuvvon mielddusin beavdegirjái.

Guovlopolitihkalaš strategiijat – čilgehus

1 Duogáš

Guovloovddideamis lea sáhka ovddideamis ealaskas ja geasuheaddji báikkálaš servodagaid gos olbmot háliidit ássat. Sámedikki váldomihttomearri guovloovddideamis lea árjjalaš ja ulbmillaš ovttasbargu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin nannen ja ovddidan dihtii sámi giela, kultuvrra ja servodateallima.

Sámediggi veahkeha maiddái ekonomalaččat ovddidit sámi servodagaid dainna lágiin ahte addá mearkkašahtti ollu ruđaid ovttaskaide, gielddaide ja fylkkagielddaide. Sámedikki lávdaduvvon organiseremis lea maid mearkkašupmi barggaheapmái gielddain. Sámediggi lea gealbobargosadji mii geasuha sámi nuoraid. Sámediggi ja sámi ásahusat váikkuhit árvoháhkamii olli báikegottiin.

Gielddat ja muhtumassii fylkkagielddat dat dábálaččat lámčat dilálašvuodaid guovlo- ja regionálapolitihkkii. Sámediggi háliida doaibmat buoret ovttasbargin dán barggus. Sámediggi áigu maid leat mielde lámčit dilálašvuodaid dasa ahte sámi álbmogis alddis, iežas eavttuid vuodul, galgá beassat ovddidit iežas servodagaid, giela ja kultuvrra buoremus lági mielde. Dán stuorra ovddasvástádusa ii galgga ii ge sáhte Sámediggi okto guoddit.

Sámediggeráđđi ovddidii 2011:s juo čielggadusa báikkálaš ja regionála ovttasbarggu birra. Sámediggeráđđi joatká dál govddit strategiijadigaštallamiin geahččalan dihtii dustet daid hástalusaid maid rievdaduvvon demográfalaš dilit mielddisbuktet sámi servodagaide.

2 Stáhtus

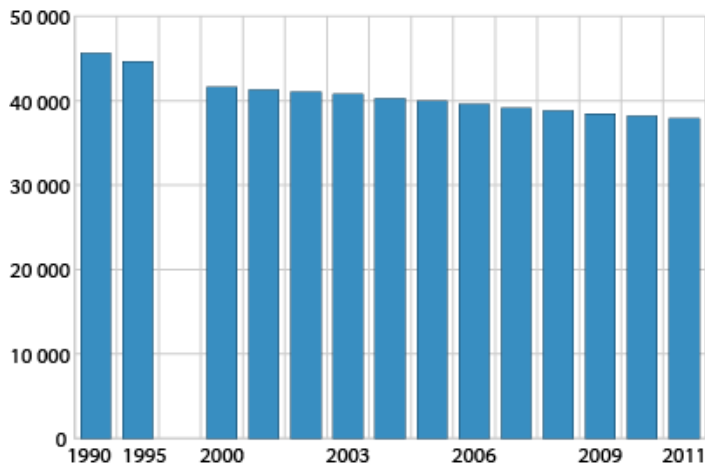
Dála dili válddaheamis leat golbma beali mat leat lunddolaččat ja mat válddahuvvojit dárkileappot:

Veahkadatnjiedjan. Sámi árbevirolaš ássanguovlluin fárrejit olbmot eret. Guovddáštahttin. Seammas go olbmot fárrejit eret árbevirolaš ássanguovlluin, de stuorrot gávogat. Ealáhusstruktuvra rievdá. Sámi servodagas rivdet bargosadješlájat sakka. Ovttasbargu fylkkagielddaiguin ja gielddaiguin.

Veahkadatnjiedjan

Maŋimus 20 jagis lea veahkadatlohku Sámedikki ealáhusovddideami doarjjaortnegiid doaibmaguovllus (SDE-guovllus) njiedjan 16 proseanttain. Dát lea duodalaš njiedjan. Dan ektui lassánii olmmošlohku muđui riikkas 15 proseanttain, geahča Sámi statistihka 2012.

Folketallet i STN-området¹ per 1.1. 1990-2011

¹Virkeområdet for Sametingets tilskuddsordninger til næringslivet. Inndeling av STN-området per 1/1-2011 er lagt til grunn.

Gáldu: <http://www.ssb.no/samer/>

Sivvan olmmošlogu njiedjamii SDE-guovllus lea eretfárren ja go jápmet eanet olbmot go dan mat riegiidit. Olbmot fárrejit gávpoigiidda. Leat eanemusat nissonolbmot ja nuorat mat fárrejit. Áigodagas 2007-2009 lei nettoeretfárren nissonolbmuid gaskkas 560 ja almmáiolbmuid gaskkas fas 450.

Tabella: Mo nettoeretfárren STN-guovllus áigodagas 2007-2009 juohkása sohkaelliide.

	Almmáiolbmot	Nissonolbmot
Buohkanassii 2007-2009	450	560

Gáldu: Sámi logut mitalit 4

Sivvan dasa manne eanet nissonolbmot fárrejit, sáhtta leat ahte bargosajit boaittomeliin eai leat heivehuvvon oahppodássái. Sámi logut 4 mitalit ahte 13 % eanet nissonolbmuidin go almmáiolbmuidin SDE-guovllus lea 3 jagi allaskuvla/universitehta oahppu dahje eanet. Hástalussan lea oážžut daid nissonolbmuid ja nuoraid mat fárrejit, boahit ruovttoluotta maŋŋágo sii leat váldán oahpu.

Das leat váikkuhusat mánáidlohkui go nissonolbmot ja nuorat fárrejit. Áigodagas 2000 rájes 2011 rádjai njiejai 0-9 jahkásaš mánáid lohku lagabui 1 500 (SSB – Sámi statistihkka 2012). Ná dat várra jotkojuvvo ja álkes meroštallamat čájehit ahte mánáidlohku 2022:s gártá beallin jagi 2000 ektui.

Tabella: Mo olmmošlohku STN-guovllus juohkása guovtti ahkejovkui.

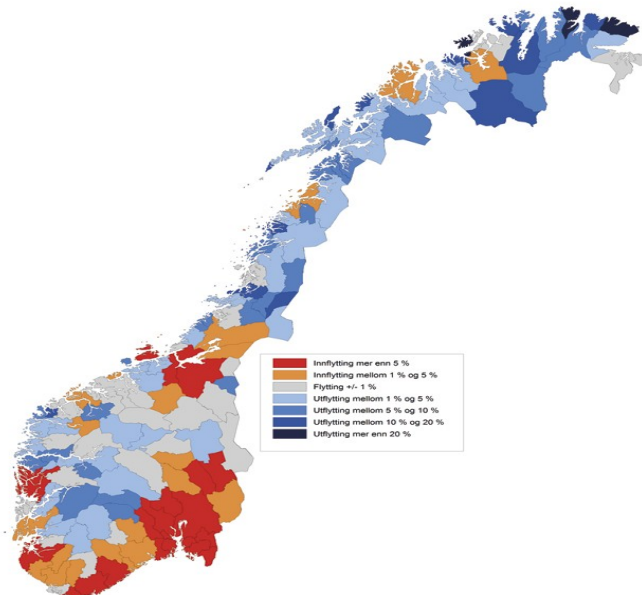
	2000	2011	Diff. 2011-2000	2022 *)
0-9 jagi	5276	3787	-1489	2587
10-19 jagi	5215	4951	-264	4701

Gáldu: Sámi statistihkka 2012 – SSB. *) Sámedikki meroštallamat.

Guovddáštahttin

Vuolábeale govus čájeha guovddáštahttima váikkuhus. Davvi-Norggas leat guovllut Álttá, Romssa ja Bådåddjo birra mat sturrot. Lulli-Norggas sturrot guovllut stuorámus gávpgiud birra. Seammás čájehit alit ja čohkkesalit ruktát ahte eretfárren lea stuoris sámi guovlluin.

Govus: Nettofárren 1.1.2000–1.1.2010 meroštallojuvvon proseantan gaskamearálaš olmmošlogus.

Gáldu: NOU 2011:3 Gealbobargosajit.

Ealáhusstruktuvra rievda

Bargosajit leat rievdan vuoddoealáhusas/industriijas gealbobargosadjin, geahča NOU 2011.3 Gealbobargosajit. Norggas lea barggolašvuohta lassánan eanemusat gealbointensiiva ealáhusain. Dát lassáneapmi bohtá gávpgiun ja stuorát čoahkkebáikkiin, ja vurdojuvvo ahte dát lassáneapmi joatká. Seamma ovdáneapmi lea leamaš sámi guovlluin. Telemarksforskninga rapportat sámi guovlluid birra 2010:s ja čuovvovaš raporta 2011:s čájehit ahte sámi guovlu lea massán 4 % bargosajiin 2000 rájes. Bargosajiid lohku vuoddoealáhusain ja industriijas lea maid njiedjan garrasit. Buohkanassii leat 405 bargosaji jávkan dain ealáhusain 2009:s ja 2010:s.

Telemarksforskninga analysa čájeha bargosajiid lassáneapmi, vistehuksen ja suhkkajohtalanvejolašvuođat mearkkašit eanemusat dasa guđe gielddaide olbmot fárrejit.

Ovttasbargu fylkkagielddaiguin ja gielddaiguin

Sámediggeráđđi oaivvilda ahte jus galgá ollašuttit árrjalaš ja ulbmillaš ovttasbarggu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin, de ferte ovddidit gulahallama ja ovttasbarggu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará guoskevaš oassálastiiguin.

Ovttasbargu fylkkagielddaiguin

Ovttasbargošiehtadusat fylkkagielddaiguin gáibida ollislaš ja ulbmillaš ovttasbarggu. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte ovttasbargošiehtadusat eai doaimma buoremus lági mielde, ja lea danne álggahan ovttasbargošiehtadusaid álkideami. Mihttomearri lea stuorát politihkalaš fokus ja ovttasbargu vuoruhuvvon doaibmabijuid dáfus.

Álggos geahččaluvvo álkidit ja ođasmahttit ovttasbargošiehtadusa Finnmárkku fylkkagiielddain. Jus dát bargu lihkostuvvá, de háliida Sámediggi joatkit dán barggu eanet fylkkagiieldaid ektui.

Ovttasbargu gielddaiguin

Ollislaš politihkka gieldda ektui sáhtta dagahit árijaleappo ja bevttoleappo váikkuhangaskaoapmegeavaheami. Iešgudet dilít ja iešgudet dárbbut gielddain buvttihit hástalusaid návccaid dáfus go galgá heivehit ovttasbarggu ja váikkuhangaskaomiid.

Ovdamearkan gielddalaš ovttasbarggu formaliseremii lea oččodeapmi ovttasbargošiehtadusa Oslo ja Romssa suohkaniiguin. Mihttomearrin lea čalmmustahttit Oslo sámi álbmoga, ja sihkkarastit sin vuoigatvuodaid beassat geavahit sámegeala, doaimmahit kultuvrra ja oazžut oahpahusa.

Sámediggi lea formaliseren ovttasbarggu sámegeala hálddašanguovllu gielddaiguin guovttagielalášvuodaruđaid geavaheamis. Leat sohppojuvvon ovttagaslaš ovttasbargošiehtadusat daid gielddaiguin mat ožžot guovttagielalášvuodaruđaid. Ovttasbargošiehtadusat geatnegahttet gielddaid eanet árijalaččat leat mielde nannemin ja gáhttemin sámegeala.

3 Hástalusat

Dat máhttu mii gávdno ja masa lea čujuhuvvon bajábealde, čájehit čuovvovaš guovddáš hástalusaid mat gieđahallojuvvojit lagabui:

Máhttu fárrenmálle birra
Mánáidlogu njiedjan beallái
Bargosadjeovdáneapmi
Álbmoga boarásmuvvan
Vuordámušat gávpogiin

Máhttu fárrenmálle birra

Nu mo čájehuvvon bajábeale kapihttalís, de fárrejit olbmot sámi guovlluin (SDE-guovllus) gávpogiidda. Guhkit áiggi juo leamaš uhcit eanet guovddušteapmi. Dat mii lea ođas, lea ahte dát sojut leat čielgaseappot go ovdal, ja ahte dat čuhcet sámi guovlluide garraseappot go eará guovlluide. Deatalaš lea dat ahte árbevirolaš sámi guovlluin eai leat leamaš stuorát čoahkkebáikkít dahje gávpogat maida olbmot sáhttet fárret. Danne fárrejit olbmot eret dain báikkiin mat leat adnojuvvon sámi ássanguovlun.

Sámediggi dárbbasa eanet dieđuid fárrenmálle birra, manne olbmot fárrejit, gosa sii fárrejit ja geat dat fárrejit. Maiddá máhtu dan birra mii sáhtášii bissehit dán eretfárrema. Dáidda gažaldagaide lea lunddolaš máhccat doaimmaplánaš dahje dieđáhusas.

Mánáidlogu njiedjan beallái

Stuorámuš hástalusán sámi servodahkii lea várra dat ahte daid mánáid lohku, mat leat gaskal 0 ja 9 jagi, njiedjá beallái 2000 rájes 2020 rádjai árbevirolaš sámi ássanguovlluin. Uhcit ja uhcit mánát šaddet bajás dain sámi birrasiin, gos giella ja kultuvra lea doaimmas. Dat mearkkaša uhcit mánát mánáidgárddiin, ja uhcit skuvlaoahppit. Bođusin lea ahte skuvllat ja sámi mánáidgárddit heaittihuvvojit.

Bargosadjeovdáneapmi

Maiddá sámi servodagat vásihit riev dama máhttovuđot ekonomii, mas vuodđoaláhusaid ja industriija bargosajit uhccot dakkár ealáhusaid bargosajiid ektui, main gáibiduvvo alla oahppu. Seammas čájehuvvo ahte máhttointensiiva bargosajit áshuvvojit gávpogiidda ja stuorát čoahkkebáikkiide. Go lea nu ahte bargosajit dat vuosttažettiin mearridit guđe guovlluide olbmot fárrejit, de vuoittahallet sámi árbevirolaš guovllut.

Álbmoga boarásmuvvan

Boarrásiid lohku lassána miehtá riikka. Maiddái sámi boarrásiid lohku lassána sihke gávpotgielddain ja boaittobeliin. Gávpogiid sámi boarrásat lea dakkár joavku mii lea loktejuvvon politihkalaš dássái maŋimus áiggiid. Boarráset sámi álbmoga birra gávpogiin lea uhccán máhttu. Sámediggi ballá ahte sámi boarrásiid dárbbut boarrásiidfuolahusas eai leat fuolahuvvon, erenoamážit giela ja kultuvrra dáfus.

Seammás váilot sámegeilat bargit boarrásiidfuolahusas sámi guovlluin. Stuorra oassi sisafárremis sámi guovlluide leat olgoriikka bargit. Sii hálddašit uhccán sámegeiela, ja dat hedjonahttá gulahallama gaskal sámegeilat boarrásiid ja dearvvašvuodabargiid sámi guovlluin.

Vuordámušat gávpogiin

Gávpot gielddaid hástalus lea addit dohkálaš sámegeiloahpu, dearvvašvuodabálvalusa ja láchčima kulturdoaimmaheami várás. Guhkit áiggi vuollái šaddá maiddái sámi fáladaga addin boarrásiidda stuorra hástalusson gávpotgielddaide.

Sámediggi oaidná ahte dárbbášuvvojit sámi deaivvadansajit gávpogiin, mat maiddái sáhttet leat sámi dáidaga ja kultuvrra gaskkusteami arenan.

4 Scenariat

Sámediggeráddi háliida digaštallat servodaga duohta ovdáneami. Scenariat leat jurddašuvvon govvan mat čájehit guđe guvlui sámi servodat sáhtta ovdánit. Eaktun lea ahte Sámedikki rámmat leat sullii dálá dásis ja dat gáibida vuoruhemiid. Dás biddjojuvvojit ovdan golbma boahhteáigge scenaria mat sáhttet leat oassin digaštallamis:

Molssaeaktu 1: Joatkit nu mo dál

Sámediggeráddi sáhtta joatkit gulahallama Álttáin, Romssain ja Osloin. Váikkuhangaskaomiid geavaheapmi doalahuvvo dálá dásis gávpogiin, ja lágiduvvojit sámi deaivvadansajit, sámi vahkut, sámi viesut ja eaŋkilágideamit. Oktavuohta Sámedikki ealáhusovddidandoarjagiid doaibmaguovllu gielddaiguin dáhpáhuvvá surggiid mielde ja soaitáhagas.

Jus dát strategiija välljejuvvo, de fárrejit ain nissonolbmot ja nuorat sámi árbevirolaš guovlluin gávpogiidda. Guovdduštahttin nannejuvvo. Giliskuvllat heaittihuvvojit ja sáhtta dagahit ahte uhcit mánát ohppet sámegeiela. Šaddá dárbu háhkat bargofámuid eará sajiin dusten dihtii dearvvašvuoda- ja fuolahussuorggi hástalusaid.

Molssaeaktu 2: Árrjalaš gávpotpolitihkka

Sámediggi intensivere ovttasbarggu gávpotgielddaiguin, ja áŋgiruššá árrjalaččat iešguđet kultuvrralaš doaibmabijuiguin, festiválaiguin, sámi viesuiguin ja eará. Seammás addojuvvo vejolašvuohta doarjut ealáhusovddidandoaibmajuid gávpogiin. Seammás áŋgiruššojuvvo eanet sámi mánáidgárddiiguin ja sámi oahpahusain gávpogiin.

Jus dát strategiija välljejuvvo, de ii leat eahpelunddolaš jus mahká Romsa nanusmahtta iežas dili sámi gávpogin. Eanet gávpogat välljejit čalmmustahttit sámi giela ja kultuvrra, huksejuvvojit posiitiivva guottut sápmelaččaid ektui oppalaččat ja jienastuslohku lassána gávpogiin. Go sámevuolta čalmmustahttojuvvo gávpogiin, de dat dagaha ahte eanebut háliidit oahppa sámegeiela ja oassálastit sámi kultuvrii.

Molssaeaktu 3: Sámi guovllut ođđa lassánanregiovdnan

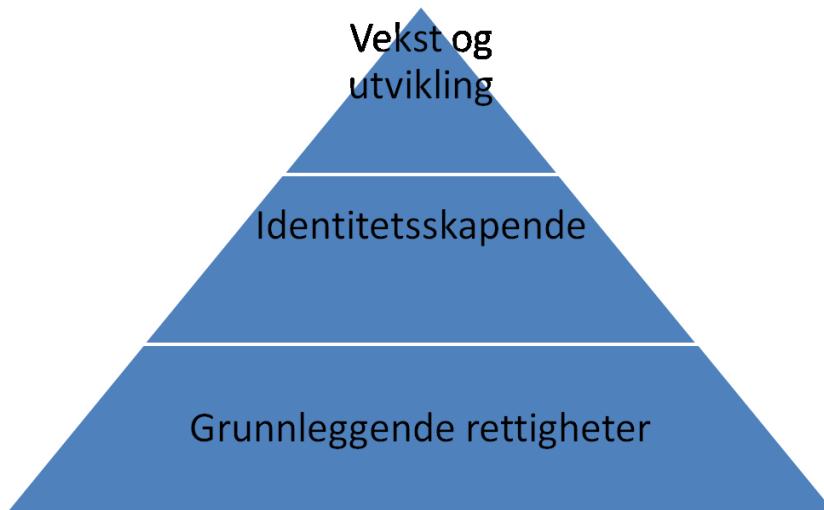
Sámediggi ráhkada ovttas árbevirolaš ássanguovlluid gielddaiguin guhkesáigge ovddidanstrategiijaid, áŋgiruššojuvvo árrjalaččat gealbobargosajiiguin ja kulturealáhusaiguin. Sámi oahpaheddiid ja

pedagogaid oahpaheapmi vuoruhuvvo, ja ovttas gielddaiguin loktejuvvo mánáidgárddiid ja skuvllaid kvalitehta. Resursageavaheapmi gávpogiid ektui doalahuvvo dálá dásis.

Jus dakkár ángirusšán sámi surggiiguin lihkestuvvá, mas deattuhuvvojit buorit giella- ja kulturfálaldagat oktan dakkár bargosajiiguin mat gáibidit alit oahpu, de dat sáhtta mielddisbuktit ahte eanebut fárrejit árbevirolaš sámi guovlluide. Mánát šaddet guovttegielagin ja sámegiella doaibmá ealli giellan. Gelbbolašvuohta, máhttu ja kulturealáhusat addet ovttas ođđa bargosajiid mat geasuhit nuorat olbmuid geain lea gelbbolašvuohta.

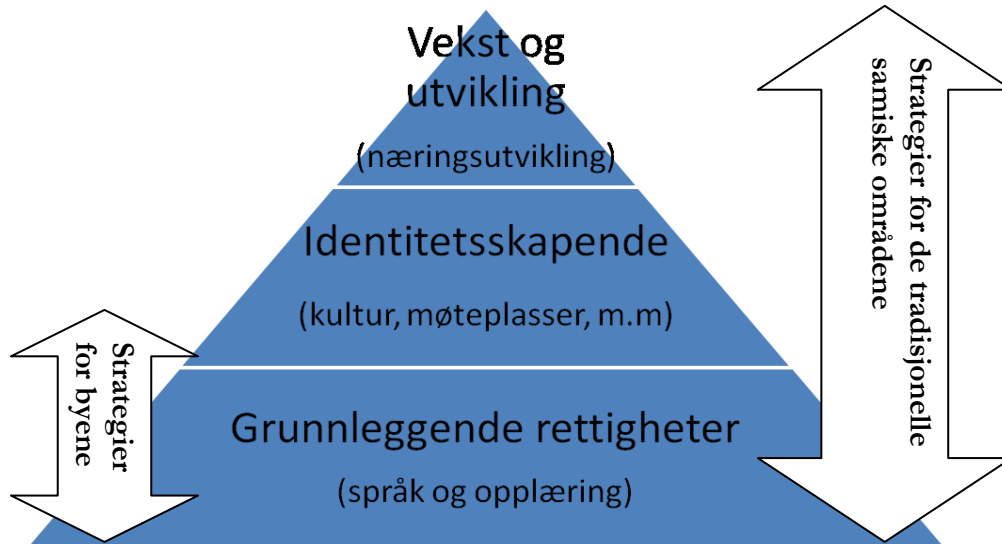
5 Strategiiijat

Sámi álbmogis leat vuoddo vuoigatvuodát, vuoigatvuohta identitehta huksejeddji arenaide ja iešguđet lassánan- ja ovdánandárbbut. Vuoddo vuoigatvuođaide gullet ovdamearkka dihtii vuoigatvuohta sámegiellii ja vuoigatvuohta sámegiellohppui. Identitehta huksejeddji arenat sáhttet leat iešguđet kulturovdanbuktima ja deaivvadansajit. Lassáneapmi ja ovdáneapmi sáhtta ovdamearkka dihtii lea doaibmabijut ealáhusovddideamis.

Stuorat sámi álbmot gávpotgielddain buvttiha stuorat deaddu dasa ahte fuolahit vuoddo vuoigatvuođaid, seammás go jearahuvvojit doaibmabijut sihke identitehta huksejeddji arenain ja lassáneamis ja ovdáneamis. Muhtun árbevirolaš sámi guovlluin, gos vuđolet vuoigatvuođat fuolahuvvojit, biddjojuvvo gáibádus almmolašvuhtii eanet lassáneami ja ovdáneami dáfus. Gávpotgielddain biddjojuvvo dávjá ovddasvástáduš Sámediggái.

Bajábeale pyramida vuodul lea vejolaš válddahit boahttevaš strategiija politihkkaovddideamis gávppiid ektui ja árbevirolaš sámi guovlluid ektui. Pyramida bajimus oassi mii čájeha bargosajiid ásaheami ja eará ovddidandoaibmajuid sihkkarastin dihtii ássama, gullá árbevirolaš sámi guovlluide. Pyramida vuolit oasi sáhtta maiddái geavahit gávppiid várás.

6 Loahpaheapmi ja čeahkkáigeassu

Sámedikkis leat uhccán resurssat ja váldi okto sáhttit čadahit dan politihka maid mii háliidit regionálaovddidansuorggis. Sámi giela, kultuvrra ja servodateallima nannemii ja ovddideapmái lea deatalaš optimaliseret ovttasbargošiehtadusaid fylkkagielladaiguin ja oččodit dievaslaš politihka gielladaid ektui. Fylkkagielladat leat deatalaš regionála ovddideaddjit, ja gielladat fas leat deatalaččat doaibmajuid álgaheaddjin sámi álbmoga ektui.

Ovddasvástideaddji eiseválddit fertejit čielggadit sámi álbmoga vuoigatvuođaid go sii deaivvadit gielladaiguin ja fylkkagielladaiguin. Dakkár vuoddo vuoigatvuođat go vuoigatvuohta oahpahussii sámegeilas ja sámegeillii fertejit čadahuvvot beroškeahtta das gos dal olbmot ásašedje.

Identitehtahuksejeadji fáaldagat iešguđet gielladaid lea eaktun dasa ahte sealluhit ja čalmmustahttit sámi kultuvrra ja leahkima.

Sámediggi lea juo mielde dan barggus maid gielladat ja fylkkagielladat čadahit. Sámedikki bargu álkidahttimin ovttasbargošiehtadusaid fylkkagielladaiguin, siehtadusaid gielladaiguin guovttegielalašvuodarudaid dáfus ja siehtadusaid Oslo ja Romssa suohkaniiguin, lea ovdamearkan Sámedikki regiovdnapolitiikkii. Dát lea maid dakkár bargu maid sámediggeráđdi háliida nannet ja viidáseappot ovddidit. Bargu sihkkarastit sápmelaččaid vuoddo vuoigatvuođa sámi gillii ja oahpahussii galgá jotkojuvvot.

Sámediggeráđi mielas lea deatalaš gávdnat nannoset váikkuhangaskaomiid ja čielgaset strategiijaid bisuhan dihtii árbevirolaš sámi guovlluid ássama. Ođđa bargosajit leat hui deatalaččat árbevirolaš sámi guovlluid ássamii. Ealáhusovddideapmi lea stuorát hástalus boaittobeliide go gávpotlagaš guovlluide. Sámediggi ferte ángiruššat lassánemiin ja ovddidemiin dain guovlluin gos lea negatiiva servodatovdáneapmi. Sámediggi ferte čuovvolit servodatovdáneami vai váikkuhangaskaomii geavahuvvojit dain guovlluin gos hástalusat leat stuorámusat.

Sámediggeráđđi lea dán áššis čielggadan muhtun čuolbmačilgehusaid mat čatnasit guovlo- ja regiovdnapolitihka sámi perspektiivii. Sámedikki mielas lea duohta ahte sámi guovddáš lea dáža boaittoealli. Danne ferte Norgga guovlo- ja regiovdnapolitihkka fuolahit sámi perspektiivva ja daid erenoamáš hástalusaid maid sámi servodat ferte dustet. Ráđđehus galgá ovddidit odđa dieđáhusa guovlo- ja regiovdnapolitihka birra 2013:s. Sámediggeráđđi bargá dainna ulbmiliin ahte sámi perspektiiva válđojuvvo mielde dieđáhussii.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 08.06.12 dii. 14.40.

Ášši/Sak PFL	005/12
Ášši/Sak DC	026/12

Samedikki 2012 reviderejuvvon buseahtta

Arkiivaáššennr..
12/213806 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	24.04.12	SR 061/12
Plána- ja finánsalávdegoddi	04. – 05.06.12	PFL 005/12
Sámedikki dievasčoahkkinn	06. – 08.06.12	DC 26/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 07.06.12 dii. 09.45.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

Sámediggeáirras Olaf Eliassen celkkii iežas bealálážžan áššis Sámedikki 2012 reviderejuvvon bušeahhtta.

Várrelahttu Amund Peder Teigmo oassálasttii Olaf Eliassen ovddas áššis 26/12 Sámedikki 2012 reviderejuvvon bušeahhtta.

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámedikki doaibma lea meroštallojuvvon netto bušeahhtadoaibman, danne bisuha ja juohká Sámediggi iežas bušeahhta badjelbáhcaga. Vejolaš vuolláibáza váldojuvvo sisa maŋit jagi bušeahhtas. Sámediggi láve jahkásaččat revideret bušeahhtas dievasčoahkkimis geassemánus, jahkedieđáhusa mearrádusa vuodul miessemánus mas mielde maiddái jahkerekketdoallu.

Sámediggi sáhtta hálldašit poastta 50 ruđaid maid lea ožžon departemeanttain friija. Dát ii guoskka merkejuvvon ruđaide mat bohte eará departemeantapoasttain, nugo poasttain 22 ja 72. Lassijuolludusat váldojuvvojit dattetge mielde reviderejuvvon bušeahhtas.

Čujuhit muđui Sámedikki jahkerekketdollui ja Sámedikki 2011 jahkedieđáhussii, ášši 005/12.

Sámedikki 2011 rehketoallu čájeha rehketoallu dáfus vuolláibáhcaga mii lea 11 643 871 ru. Jagi 2011 loahpaheapmi čájeha ahte Sámediggi lea gártadan iežaskapitála 13 046 290 ru, go das geassit eret vuolláibáhcaga mii lea 11 643 871 ru, de šaddá badjelbáza 1 402 419 ru odđasis juohkin láhkai reviderejuvvon bušeahhtas 2012.

Liige juolludusaid juohkin ja ođđasis juohkin bušehtas 2012 oidno tabeallain vuolábealde ja válddahus ovttaskas poasttaid birra maid lea vuolábealde.

Departemeanttaid juolludusat

Ollislaš juolludus Sámediggái

Čilgehus	Bušehtta -12	Liigejuollud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-12
Ođasmahttin-, háldd.- ja girgodepartemeanta-OHG	233 650 000	0	0	233 650 000
Máhtodepartemeanta - MD	36 518 000	0	0	36 518 000
Máhtodepartemeanta - MD	14 179 000	0	0	14 179 000
Birasdepartemeanta - BD	3 093 000	0	0	3 093 000
Kulturdepartemeanta - KD	70 379 000	0	0	70 379 000
Dearvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta DFD	5 800 000	0	0	5 800 000
Mánaid-, dásseárvo- ja searvadahttindep.- MDD	1 000 000	0	0	1 000 000
Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta - EBD	4 000 000	0	0	4 000 000
Juolluduvvon oktiibuot I	368 619 000	0	0	368 619 000
Sámeálbmotfoanda	2 535 000	0	0	2 535 000
Juolluduvvon oktiibuot II	371 154 000	0	0	371 154 000

Sámedikki 2012 bušehtta lea oktiibuot 368 619 000 ru, das ii mielde sámeálbmotfoanda 2 535 000 ru.

Sámedikki ollisalaš sisabohtu ja golut

Sámedikki boađut ja golut buohkanassii

	Bušehtta -12	Liigejuolludeap	Ođđasisjuog. buš	Rev.buš-12
Doaibmaboáđut				
Departemeanttaid juolludusat	368 619 000	0	0	368 619 000
Sámeálbmotfoanda	7 950 000	0	0	7 950 000
Doaibmaboáđuid submi	376 569 000	0	0	376 569 000
Váikkuhangaskaomit				
Giella	65 563 000	0	0	65 563 000
Kultuvra	94 587 000	0	-150 000	94 437 000
Máhtolašvuoha	41 980 000	0	0	41 980 000
Dearvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan	3 965 000	0	0	3 965 000
Areálat ja Biras	1 000 000	0	0	1 000 000
Birasgáhtten ja kultursuodjalus	2 500 000	0	400 000	2 900 000
Ealáhus	37 627 000	0	0	37 627 000
Regionalá ovddeapmi	3 707 000	0	0	3 707 000
Riikaaidgaskaš ja sámi ovttasbargu	1 219 000	0	0	1 219 000
Sámi organisašuvnnat	3 651 000	0	0	3 651 000
Eará váikkuhangaskaomit	5 672 000	0	0	5 672 000
Eará doaibmabijut	3 848 000	0	952 419	4 800 419
Váikkuhangaskaomiid submi	265 319 000	0	1 202 419	266 521 419
Doaibmaboáđuid - Váikkuhangaskaomiid submi	111 250 000	0	-1 202 419	110 047 581
Doaibmagolut				
Politiikkalaš dási doaibma	21 250 000	0	0	21 250 000
Hálddahusa doaibma	90 000 000	0	200 000	90 200 000
Doaibmagoluid submi	111 250 000	0	200 000	111 450 000
JAHKEBOAĐUS	0	0	-1 402 419	-1 402 419

Badjelbáhčaga juohkin

Tabeallat vuolábealde čujuhit movt badjebáza 1 402 419 ru juogaduvvo.

Kultuvra

Čoahkketabealla - Sámi kultuvra

Čilgehus	Bušeahhta -12	Liigejuollud.	Odđasisj. buš	Rev.buš-12
Njuolgga doarjagat	71 891 000	0	350 000	72 241 000
Ohcanvuđot doarjja	15 901 000	0	0	15 901 000
Prošeakta iezamet hálddus	500 000	0	-500 000	0
Sámi dáiddáršiehtadus	6 295 000	0	0	6 295 000
Submi	94 587 000	0	-150 000	94 437 000

Njuolgga doarjagat - Sámi kultuvra

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -12	Liigejuollud.	Odđasisj. buš	Rev.buš-12
150	Sámi kulturviesut	11 034 000	0	350 000	11 384 000
151	Sámi festiválat	3 125 000	0	0	3 125 000
152	Sámi valášállan	2 748 000	0	0	2 748 000
153	Sámi teáhter	19 273 000	0	0	19 273 000
154	Mobiila girjerádjobálvalusat	7 184 000	0	0	7 184 000
155	Museat	24 779 000	0	0	24 779 000
156	NuorajTV	300 000	0	0	300 000
Submi		68 443 000	0	350 000	68 793 000

Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáži várrejuvvo 350 000 ru reviderejuvvon 2012 bušehtas. Dan geažil go Porsáŋggu gielddat ii šat atte jahkásaš doaibmadoarjaga 2012:s Mearrasámi gelbbolašvuoda guovddáži. Ekonomalaš dili geažil várrejuvvo 350 000 ru ovttá gearddi submin 2012:s.

Beaivváš Sámi Našunálateáhtera teáhtervistti ovdaprošeakta - prošeakta iezamet hálddus

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -12	Liigejuollud.	Odđasisj. buš	Rev.buš-12
180	Beaivváš Sámi Našunálateáhter teáhtervistti ovdaprošeakta	500 000	0	-500 000	0
Submi		500 000	0	-500 000	0

Beaivváš Sámi Našunálateáhtera ovdaprošeakta gárvvistuvvui ja máksojuvui 2011:s. Dan vuodul juhkkovuvvo 500 000 ru eará doaibmabijuide 2012:s.

Kulturmuutosuodjaleapmi

Čoahkketabealla - Kulturmuutosuodjalus

Čilgehus	Bušeahhta -12	Liigejuollud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-12
Ohcanvuđot doarjja	2 000 000	0	0	2 000 000
Prošeakta iezamet hálddus	500 000	0	400 000	900 000
Submi	2 500 000	0	400 000	2 900 000

Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gillis - prošeakta iezamet hálddus

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -12	Liigejuollud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-12
360	Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gillis	500 000	0	400 000	900 000
Submi		500 000	0	400 000	900 000

Jagi 2012 bušeahas lea várrejuvvon 500 000 ru bisánansadjái Nuortalašgillis. Oassi dán supmis lea geavahuvvon detáljaplánemii fáldalaga oktavuodas. Čájeha ahte fáldatrahpmis bodđi ovdan dárbu oazžut lasi 400 000 ru vai bisánansaji sáhtta hukset dán jagi. Reviderejuvvon 2012 bušeahas várrejuvvo 400 000 ru Nuortalaš gili kulturbirrasii.

Ealáhusat

Dárbu lea rievdadit kapihtala 9.4 ángiruššansuorgi geasuheaddji báikegottit Sámedikki 2012 bušeahas. Dát rievdadus dagaha dan ahte ferte ráhkadit ođđa vuollekapihtala 18.18 Erenoamáš eavttut vuollái ovttaskas ohcanvuđot doarjjaortnegiid várás. Rievdadusat mat fertejit dahkkojuvvot Sámedikki ohcanvuđot doarjjaortnegiid njuolggadusaid mielde bohtet ovdan loahpas dán dokumeanttas.

Sámedikki 2012 reviderejuvvon bušeahas lea rievdaduvvon čuovvovaš:

Kapihtal 9.4.6.1 Doaimbaidju 1: Álggahit ja čuovvolit Ovttasbarggu ovddidanbirrasiiguin – iežas prošeavtta sadjái biddjojuvvo čuovvovaš teaksta:

Doaimbaidju 1: Ovddidanbirrasiid movttiidahttin – ohcanvuđot ortnet

Jagi 2012 vuoruheamit:

- Ealáhusprošeavttat mat buvttihit oalle ollu fitnodatovddideami sámi guovlluin.

Doarjjaoazžut ja olahusjoavku ortnegis:

Ovddidanbiras ja organisašuvnnat mat barget ealáhusovddideami nannemiin sámi guovlluin

Bušeahhta:

- 600 000 ru

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Sámi guovlluide šaddá árjjalaš ealáhusovddidanbiras

Eará doaibmabijut

Čoahkketabealla - eará doaibmabijut

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -12	Liigejuollud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-12
800	Sámedikki konferánsat	1 873 000	0	700 000	2 573 000
801	Sámiide guoski statistihkka Norggas	375 000	0	0	375 000
850	Bálkkašumiid ja stipeandaid juohkin	100 000	0	0	100 000
860	Dutkan ja ovddeapmi, čielggadeamit ja duođ.prošeavtt	500 000	0	252 419	752 419
870	Árvvoštallamat	1 000 000	0	0	1 000 000
Submi		3 848 000	0	952 419	4 800 419

Konferánsat Sámedikki oktavuodas

Sámediggi Norgga bealde lea bovdejuvvon ráhkkaneddji konferánsii álgoálbmogii 2014 máilmmikonferánsa oktavuodas (WCIP 2014) Álttás gassemánus 2013. Dát dagaha dan ahte šaddá hui ollu ráhkkanan- ja láchčn bargu 2012:s:

- **Ráhkkanančoahkkin Københámmanis** lea čadahuvvon ođđajagimánus. Københámmanis mearriduvvui ahte biddjojuvvo **máilmmiviidosaš oktiordnenjoavku (GCG)** dán máilmmikonferánsa várás. Dán oktavuodas adno ruhta joavkku mátkkiide ja dárbbuide, dán proseassa ruhtadit maiddá earát.
- **Visotsámi/regionála ráhkkanemiid** oktiordnen. Sihkarastin dihte ahte dán barggus šaddá nu viiddis go vejolaš, mii lea mearrideaddji deatalaš proseassa lágalašvuhtii, de fertet sáhttit doarjut guoskevaš organisašuvnnaid láchčima ja searvama.
- **VIA Alta** áigu bargagoahtit dainna ja áigu ásahit dieđihanliŋkka, láchčn- ja ráhkkananbarggu konferánsa ektui Álttás ja nu ain.

Várrejuvvo 700 000 ru reviderejuvvon 2012 bušeahas ráhkkaneddji riikkaidgaskasaš álgoálbmotkonferánsii mii galgá dollojuvvot Álttás 2013:s.

Čielggadusat ja duođastanprošeavttat

Postii lasihuvvo 252 419 ru.

Sámediggi áigu álggahit čielggadanbarggu sámi skuvlla ektui. Čielggadusbargui gullá guorahallat mii galgá leat sámi skuvllaid dovdomearkan, makkár hástalusat ja dárbbut skuvllain leat čadahit daid sámi prinsihpaid mat leat Máhttoloktema oahppoplánadahkosis, ja makkár spiehkastagaide sáhttá leat dárbu dalle go skuvllat galget addit ovttáárvosaš oahpahusa ohppiide nugo muđui lea eará skuvllain Norggas.

Hálddahusdási doaibmagolut

Hálddahusa doaibmagolut

Poasta 01	Čilgehus	Bušeahhta -12	Liigejuollud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-12
-	Hálddahusa doaibmagolut	90 000 000	0	200 000	90 200 000
Submi		90 000 000	0	200 000	90 200 000

Sámediggi lea ožžon ohcamiid Báhccavuona, Gálssá, Ráissa, Skiervvá ja Siellaga suohkaniin beassat mielde sámedikki ealáhusovddideami doarjagiid doaibmaguvlui (SDE-guvlui). Dát servodagat rahčēt heajos ealáhuseallimiin, uhccán ođđáálggahemiiguin, negatiiva veahkadatovdánemiin ja guovdduštahtimiin. Sámediggi háliida veahkehit ealáhusovddideami dáid suohkaniin, ja searvvaha dákko bokte dáid suohkaniid doaibmaguvlui. SDE-guovllu ovddeš viiddideami vuodul diehtá

Sámediggi ahte dát dagaha ahte eanebut háliidit juogadit Sámedikki váikkuhangaskaomiid. Danne vurdojuvvo ahte váikkuhangaskaoamit ealáhusovddideapmái lasihuvvojit boahttejagi bušehtas.

Sámedikki ealáhusovddideami doarjagiid doaibmaguovllu (SDE-guovllu) viiddideapmi mearkkaša eanet ohcamiid ohcciin ja suohkaniin. Danne várre Sámediggi 200 000 ru, mii vástida virgeresurssa 2012 lohppii, gokčat dán dárbbu. Vuordimis lea ahte dárbbasuovvo vel 1 virgi gokčat dan lasse barggu maid viiddideapmi mielddisbuktá.

Sámedikki njuolggá doarjjaortnegiid njuolggadusat

Dárbu lea rievdatit kapihtala 17.7 Máksineavttut NuorajTV:ii. Ii leat leamaš vejolašvuohta oažžut ovttas ruhtadeami departemeanttaiguin. NuorajTV lea očcodeamen ovttas ruhtadeami eará aktevrraiguin. Sámedikki 2012 reviderejuvvon bušehtas leat dahkkojuvvon čuovvovaš rievdadusat:

Kapihtal 17.7 máksineavttut

NuorajTV:ii: 50 % doarjagis máksujuvvo dalle go ovttas ruhtadeapmi eará aktevrraiguin lea dahkkojuvvon. Loahppa 50 % máksujuvvo dalle go eavttut leat ollašuttujuvvon ja doarjjaoažžu lea sádden máksinávžžuhusa Sámediggái. Sus gii vuolláičállá máksinávžžuhusa galgá leat fápmudus čatnat fitnodaga/ásahusa jna.

Dárbu lea rievdatit vuolitkapihtala 17.9 Doarjaga geahpedeapmi ja 17.12.5 Sámi festiválat Sámedikki 2012 bušehtas. Sámedikki 2012 reviderejuvvon bušehtas leat dahkkojuvvon čuovvovaš rievdadusat:

Kapihtalii 17.9 Doarjaga geahpedeapmi biddjuvvo sadjai čuovvovaš teaksta:

Jos badjelbáza (jahkeboadus) ovddit jagis manná badjel 20 % doarjjasupmis, de geahpeda Sámediggi doarjjasupmi čuovvovaš bušehttajagis vásttolaččat. Dát ii guoskka doarjagii mii lea addojuvvon gielddaide ja fylkkagielddaide.

Kapihtalis 17.12.5 Sámi festiválat sihkkujuvvo nubbi kuvlačuokkis eavttuid vuolde:

“Doarjjaoažžu ii sáhte oažžut doarjaga Sámedikki ohcanvuđot doarjjaortnegiin mat gusket doaimmaide festivála oktavuodas.”

Sámedikki ohcanvuđot doarjjaortnegiid njuolggadusat

Dárbu lea rievdatit ja láchit vuollekapihtaliiid kapihtalis 18.18 Sierra eavttut ovttaskas ohcanvuđot doarjjaortnegiidda mat leat Sámedikki bušehtas 2012:s. Sámedikki 2012 reviderejuvvon bušehtas leat dahkkojuvvon čuovvovaš rievdadusat:

Kapihtalii 18.18.7.2 Eanadoallu biddjuvvo čuovvovaš teaksta sadjai:

Eanadoallu

Dieđut mat galget leat mielde ohcamis:

- Ásahuvvon doaimmat mat ožžot doarjaga galget sáhttit čujuhit posiitivlaš fitnodekonomalaš ovdáneapmái
- Ohccis galgá leat dohkálaš fágagelbbolašvuohta nugo relevánta oahppu ja fitnovásihus

Eavttut:

- Doarjja stáhta mielkeeriide addojuvvo 3 jagi rádjai ásaheami maŋŋá
- Doarjaga vuolimus rájji proševttaide dahje doaibmabijuide lea 50 000 ru.
- Doarjja ii addojuvvo mašinnaide ja reaiduide, gálvogoluide, bajásdoallamii, doaibmavuđot goluide, doaibmabijuide mat botnjet gilvuu, láigohanvisttiide, vuorkávisttiide, giddodagaid oastimii, leasemii, sieiva lonuhemiide, bálkágoluide, vuodđoohppui, kurssaid, semináraid ja konferánsaid lágideapmái, ja doaibmabijuide mat ruhtaduvvojit almmolaš bušehtta-poasttaid bokte.
- Prošeakta galgá gárvvistuvvot maŋimuštá jagi maŋŋá doarjja-reivve dáhtona.

Meroštallannjuolggadusat:

- Gitta 30 % dohkkehuvvon gollomeroštallamis ja eanemusat 400 000 ru
- Ovttasbargodoaimbajuide main lea stuorra mearkkašupmi báikkálaš sámi álbmogii lea doarjja eanemusat 500 000
- Ođđa ásaheiddjiid rekrutteremii dahje doaluid badjeliid váldimii ja gitta 3 jagi maŋŋá álggaheami: Eanemusat 100 000 ru ja gitta 1 ru rádjai mielkelihhtera nammii doarjja stáhta mielkeeriid oastimii. Stuorámuš almmolaš doarjja ii sáhte leat eanet go 50 % (1,75 ru lihhtera nammii
- Iežas bargu ja iežas ávdnasiid oassi ii sáhte leat badjel 20 % dohkkehuvvon gollomeroštallamis

Ohcanáigemearri:

- Rabas ohcanáigemearri
- Ohcanáigemearri mielkeeriid oastimii lea guovvamánu 1. b. 2012. Ohcamat mat leat sáddejuvvon dán dáhttona maŋŋá eai realitehta meannuduvvo.

Kapihtal 18.18.7.3 Lassiealáhusat boazodoalus lea rievdaduvvon čuovvovaččat:

Ođđa kuvlačuokkis eavttuid vuolde:

Eavttut:

- Vuolimus doarjjarádjji proševttaide dahje doaimbajuide lea 30 000 ru

Rievdaduvvon ohcanáigemearri:

Ohcanáigemearri:

- Rabas ohcanáigemearri.

Kapihtalis 18.18.7.5 Sámi mátkecaláhusat ahtanuššamin – Árvoháhkkanprográmma, leat dahkkojuvvon čuovvovaš rievdadusat:

Ođđa kuvlačuokkis eavttuid vuollái:

Eavttut:

- Vuolimus doarjjarádjji proševttaide dahje doaimbajuide lea 30 000 ru

Rievdaduvvon ohcanáigemearri:

Ohcanáigemearri:

- Rabas ohcanáigemearri.

Kapihtal 18.18.7.6 Ovddidan- ja investerendoaimbajut – duoji ealáhusšiehtadusas lea rievdaduvvon čuovvovaččat:

Ohcanáigemearit rievdaduvvon:

Guoská investeren- ja ovddidandoarjagii:

- Rabas ohcanáigemearri

Álggahanstipeanda:

- Rabas ohcanáigemearri

Kapihtal 18.18.7.9 Meahcástanealáhusaid ovddideapmi – lotnolasealáhusaid árvoháhkkan prográmma, lea čuovvovaččat rievdaduvvon:

Vuosttáš kuvlačuokkis eavttuid vuolde sihkkkojuvvo ja sadjái biddjojuvvo dát:

Eavttut:

- Vuolimus doarjjarádjji prošeavttaide dahje doaibmabijuide lea 30 000 ru

Vuosttaš kuvlačuokkis meroštallannjuolggadusaid vuolde sihkkovuvvo ja sadjái biddjojuvvo čuovvovaš:

Meroštallannjuolggadusat:

- Gitta 50 % dohkkehuvvon gollomeroštallamis ja eanemusat 300 000 ru.
Ovttasbargodoaibmabijuide main lea stuorra mearkkašupmi báikkálaš sámi álbmogii lea doarjja eanemusat 500 000 ru

Rievdaduvvon ohcanáigemearri:

Ohcanáigemearri:

- Rabas ohcanáigemearri

Ođđa ortnet kapihttalii ealáhusat, Ángiruššansuorgi geasuheaddji báikegottit, Doaibmabidju 1: Ovddidanbirrasiid movttiidahttin – ohcanvuđot doarjja

Ođđa ohcanvuđot ortnega vuodul lea dárbu ráhkadit ođđa vuollekapihttala kapihttalii Sierra eavttut ovttaskas ohcanvuđot doarjjaortnegiid várás man namma lea:

Ovddidanbirrasiid movttiidahttin

Dieđut mat galget boahtit ovdan ohcamis:

- Ohcci galgá čujuhit ahte prošeakta ovddida árijalaš ealáhusovddidanbirrasa sámi guovlluin. Ovttasbargu giełddaiguin ja eará aktevrraiguin deattuhuvvo.
- Ohcama vuodđun galgá leat prošeaktaplána. Galgá čielgasit boahtit ovdan mii lea prošeavtta mihttomearri ja strategiijat, makkár organisašuvnnas lea ovddasvástáduš prošeavttas, movt ovttasbargu eará aktevrraiguin galgá doaibmat ja mii leat prošeavtta áigerámma

Eavttut:

- Vuolimus doarjjarádjji lea 100 000 ru
- Doarjja ii addojuvvo almmolaš aktevrraide, fysalaš investeremiidda ja doaibmabijuide mat ruhtaduvvojit almmolaš bušehtapoasttaid bokte.
- Doarjja ii addojuvvo dan vuodul man ollu lahtut organisašuvnnas leat
- Prošeakta gárvvistuvvo mañimuštá jagi mañjá doarjjareivve dáhtona

Meroštallannjuolggadusat:

- Eanemustá sáhtttá addojuvvot doarjja gitta 50 % dohkkehuvvon goluin ja doarjja eanemusat sáhtttá leat 500 000 ru
- Sámediggi ii searvva dakkár prošeavttaid ruhtadeapmái maid gollomeroštallan lea badjel 5 000 000 ru
- Iežas bargu ii sáhte leat badjel 20 % dohkkehuvvon gollomeroštallamis

Ohcanáigemearri:

Rabas ohcanáigemearri

EEO-njuolggadusat:

Doarjja juolluduvvo EEO-šiehtadusa njuolggadusaid mearkkašmeahttun doarjaga mielde.

Mearkkašmeahttun doarjaga njuolggadusat čuvvot skábmamánu 14. b. 2008 lálkkaásahusa nr 1213.

Dáid njuolggadusaid mielde ii sáhte doarjjaoažžu vuostáiváldit mearkkašmeahttun doarjaga eanet go oktiibuot 200 000 Euro (mii lea sullii 1,6 miljon ruvnnu 2011:s) ovttá dahje mángga sajis 3 jagi rehketdoallojagi áigodagas.

Ovdalgo doarjaga sáhtta máksit ferte doarjjaoažžu duodaštit Sámediggái ahte ii oaččo mearkkašmeahtun doarjaga eará sajis máksinjagi dahje guovtti ovddit jagiin mat oktiibuot Sámedikki doarjagiin gaskamearálaččat eai leat eanet go 515 000 Norgga ruvnu. Vejolaš odđa almmolaš doarjaohcamiid oktavuodas (beroškeahhtá gos oažžu doarjaga) lea doarjjaoažžus geatnegasvuohta dieđihit dán doarjaga birra. Dieđihangeasku gusto 3 rehketdoallojagi fáladatáigemeari rájes

Plána- ja finánsalávdegotti árvalus

Álggahus

Bušeahhta lea háhkan- ja resursageavahanplána, seammás go dat lea deatalaš bearráigeahččan- ja čuovvolanreaidu Sámedikki ekonomijastivremis. Bušeahhta čájeha dihto bušeahhtaáigodaga plánaid ekonomalaš váikkuhusa, danne ovddida Sámediggeráđđi 2012 reviderejuvvon bušeahhta. Jahkeloahpas 2011 čájehuvvo ahte Sámedikkis lea 11.643.871 ruvdnosaš vuollebáza rehketdoalus. Go dán supmi geassá eret 13.046.290 ruvdnosaš gártaduvvon iežaskapitálas, de gártá 1.402.419 ruvdnosaš badjebáza odđasis juogadeapmái jagi 2012 reviderejuvvon bušeahhtas.

Mearkkašumit

Lávdegotti eanetlohku, Bargiidbellodaga sámediggejoavkkeku (Bb) labttut Sten Erling Jønsson, Hilde Anita Nyvoll, Ronny Wilhelmsen ja Willy Ørnebakke, Árja labttu Alf Isaksen, Sámit Máttá-Norggas labttu Marie Therese Nordsetta Aslaksen ja Ovddádusbellodaga labttu (FrP) Arthur Tørfoss dorjot mearkkašumi vuosstaš ja nuppi teakstaosi. Lávdegoddi ovddida čuovvovaš mearkkašumi:

Sámi oahpponeavvo- ja terminologijaráhkadeapmi

Lávdegotti eanetlohku mihtte ahte reviderejuvvon nátionálabušeahhta lea juolluduvvon Sámedikki bokte 700.000 ru. mii galgá geavahuvvot lullisámi oahpponeavvo- ja terminologijaráhkadeapmái Elgá-proševttas.

Gollegiella

Stáhta lea reviderejuvvon nátionálabušeahhtas juolludan 100.000 ru. Gollegilli, davviriikkalaš sámi giellabálkkašupmái, gokčat goluid juolludeapmái maid davviriikkat juhket vuoruid mielde. 2012:s galgá Norga máksit.

Juolludaneavttut doarjagii čalmmustahttit Sámiid Álbmotbeaivvi

Sámediggi áigu árvoštallat rievdadit juolludaneavttuid dorjagii čalmmustahtti Sámiid Álbmotbeaivvi go meannuda jagi 2013 bušeahhta, vai dat giełldat geat bidjet bargonávccaid ja addet ekonomalaš doarjaga, sáhttet oažžut doarjaga lágideapmái.

Lávdegotti unnitlohku, Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) labttut Ann-Mari Thomassen, Aili Keskitalo, Rolf Johansen, Jarle Jonassen ja Aile Javo, ovddidedje čuovvovaš mearkkašumi:

Riddoguolástanvuoigatvuođat fertejit dohkkehuvvot rievttálaččat

Barggus nannet riddoguolásteddjiid vuoigatvuođaid, lea Sámediggi dál joavdan odđa dássái.

Maŋgel go Stuoradiggi meannudii ášši geassemánu 4. beaivvi 2012, lea bakkolaš ja dárbu ráhkkanahhtit ja čadahit rievttálaš proseassaid, oaččuhit juridihkalaš nannema álbmoga vuoigatvuođain guolástit sámi riddo- ja vuotnaguovlluin.

Álggos ferte vuos ráddjet ruđaid ráhkkananbargui, mii čuovvu NSR evttohusa odđa kapihttalii namahuvvon Borjadat/miehtebiegga. Dát galgá gustot oktiisearvamiid ja doarjagiid vuoigatvuođalaččaide ja berošteddjiide, geat áigot guolástanvuoigatvuođaideaset oažžut geahččaluvvot duopmostuoluin našuvnnaččat ja gaskariikkalaččat. Lassin dasa galget vuoruheapmái gullat

ekonomalaš, juridihkalaš ja praktihkalaš veahkki. Reviderejuvvon bušeahta ekonomalaš rámmat addet ráddjejuvvon vejolašvuodaid, ja ferte dasto čuovvoluvvot 2013 bušeahtas viiddis juolludemiiiguin.

Lassin dása berre Sámediggeráđđi geavahit iežas fápmudusa sirdit bušeahttaruđaid, vai dát bargu oažžu dárbbalaš viidodaga nu fargga go vejolaš.

Evttohus

Evttohus 1

Evttohus Norgga sámiid riikkasearvvis (NSR)

Reviderejuvvon bušeahta 2012 – álgaheapmi

Sámediggi lea bargan sihkkarastit sámi vuoigatvuodaid mearrariggodagaide, dan rájes go Sámediggi áshuvvui. Guolástanriggodagat leat leamaš ja leat ain dehálaš vuodđun sámi gillii, kultuvrii ja ássamii sámi riddo- ja vuotnaguovlluin. Sámediggi doarju ovttajienalaččat Riddoguolástanlávdegotti, NOU2008:5, mii buvttii mielddis riddoálbmoga historjjálaš vuoigatvuodaid dohkkeheami guolásteapmái, ja maiddái oassálastima guolástanriggodagaide hálddašcapmái Finnmárkkus.

Ášši lea dál meannuduvvon Stuoradikkis. Ii Stuoradiggi ge áiggo dohkkehit mearrasámeálbmoga historjjálaš vuoigatvuodaid guolástanriggodagaide. Prinsihppa historjjálaš vuoigatvuodaid hárrái ja oassálastin guolástanhálddašeamis, lea nu dehálaš Sámediggái, ahte dat ferte vuoruhuvvot. Min lagas historjá lea čájehan ahte váilevaš dohkkeheapmi lea dagahan ahte mánga sámi vuotnaguolásteaddji leat “guđđojuvvon gáddái”, ja váilevaš ipmárdus guolástanpolitihka hábmemis ja hálddašeamis, leat dahkan dán dili vearrábun.

Sivas go ráđdehus ja Stuoradiggi leat hilgon dehálaš osiid Riddoguolástanlávdegotti evttohusas, de ferte Sámediggi ráhkkanit sámi vuoigatvuodaid ja mearrariggodagaide rievttálaš čielggadeapmái. Sámediggi bidjá reviderejuvvon bušeahtas miljovna ruvno ráhkkanahhtit vuoruhanbarggu Borjadat. Borjadat gusto ollislaččat oktiisearvanbarggu vuoigatvuodalaččaid dáfus ja /dahje sin organisašuvnnaid, čielggadeami geat galget sáhttit rievttálaš gáibádusa ovddidit ja maid ekonomalaš, juridihkalaš ja praktihkalaš veahki, dassá go dat rievttálaš vejolašvuodát mat gávdnojit, leat geahččaluvvon. Borjadat gusto maiddái dieđuid ja gulahallama áššis, báikkálaččat sámi birrasis ja muđui riddoálbmogis, norgga politihkalaš birrasis ja gaskariikkalaš oktavuodain. Lassin dasa galget várrejuvvot ruđat ovdánahttit eará evttohusuvvon váidudandoaimmaid, mat sáhttet buoridit ásaideami ja ássanhálu lagas riddoguovlluin, nugo Doaibmaplána hámis, sámi riddo- ja vuotnaguovlluid várás.

Evttohus 1

9.8 ÁÐIRUŠŠANSUORGI: BORJADAT: SÁMI VUOIGATVUOĐAT – MARIIDNA RESURSSAT

9.8.1 Mihttomearit

- Buoret vuodđu ássamii sámi riddo- ja vuotnaguovlluin, sámi kultuvrra ávnnaslaš vuoddu sihkkarastima bokte.
- Sámi vuoigatvuodaid máhcaheapmi mearraareálaide ja mariidnaresurssaide

9.8.2 Oassemihttomearit

- Riektegažaldaga čilgen nationála ja riikkaidgaskaš riektivuogádagas
- Stuorát sámi váikkuhanfámu sihkkarastin guolástuspolitihka hábmemis
- Doaibmaplána ráhkadeapmi sámi riddo- ja vuotnaguovlluid várás

9.8.3 Strategijjat

- Váikkuhit dan ahte vuoigatvuodaoamasteaddjit dahje vuoigatvuodaoamasteddjiid ovddasteaddjit čuočaldahttet ášši
- Veahkehit vuoigatvuodaoamasteddjiid geavatlaččat, juridihkalaččat ja ekonomalaččat olles riekteproseassa čađa, sihke riikka siste ja riikkaidgaskasaččat
- Lihtodit relevánta guolástus- ja riddopolitihka beroštumiiguin
- Diehtujuohkin ja gulahallan ášši birra báikkálaččat, nátionálalaččat ja riikkaidgaskasaččat
- Čađahit proseassa váidudeaddji doaibmabijuid birra

9.8.4 Ulbmilolahusa eavttut

- Čađahuvvon doaimmat plána ektui

9.8.5 Geahčastat ekonomalaš váikkuhangaskaomiin

Tabealla 9.7.5

Akt.	Čilgehus	RR 2010	Buš 2011	Rev 2011	Buš 2012	Revidert 2012	(1000 ru:in) Avvik i %
	IEŽAS PROŠEAKTA	0	0	0	0	1 000	-
Submi		0	0	0	0	1 000	-

9.7.5.1 BORJADAT

Akt.	Čilgehus	RR 2010	Bud 2011	Rev 2011	Bud 2012	Rev 2012	Avvik i %
	Borjadat	0	0	0	0	1 000	-
Submi		0	0	0	0	1 000	-

Ortnega hálldaša Sámediggeráđđi dahje dat orgána masa Sámediggeráđđi fápmuda válddi.

Jahkái 2012 várrejuvvo 1 000 000 ru. Čielggadit rievttálaččat historjjálaš guolástanvuoigatvuodaid mearrasámi vuotna- ja riddoguovlluin.

Gokčojuvvo ná:

Evttohus 2:

Kapihtal 9.4.6.1 Doaibmabidju 1: Álggahit ja čuoovvolit ovttasbarggu ovddidanberrasiguin - hálldahuslaš bargamušat - 600 000 ru vuoruhuvvo odđasis áŋgiruššansuorgái Kap 9.8 Borjadat: Sámi vuoigatvuodát - mariidna resurssat

Evttohus 3:

Poasta 01 hálldahuslaš dási golut 200 000 ru vuoruhuvvo odđasis áŋgiruššansuorgái Kap 9.8 Borjadat: Sámi vuoigatvuodát - mariidna resurssat

Evttohus 4:

9.3.6.1 Áŋgiruššansuorgi Vuodđoeláhusaid rámmaeavttut dábálaš bušehtas Doaibmabidju 1: Bargat strategalaččat sihkkarastin dihtii areálaid ja resurssaid: - 200 000 ru hálldahuslaš goluin vuoruhuvvo odđasis áŋgiruššansuorgái Kap 9.8 Borjadat: Sámi vuoigatvuodát - mariidna resurssat

Evttohus 5:

Sihkkut: Ođđa ortnega ealáhuskapihttalas, Ángiruššansuorgi geasuheaddji báikegottit, doaibmabidju 1 ... jna Ráđi diedáhusas

Evttohus 6:

Kap 4.3.11 Eará kulturdoaibmabijut - ohcanvuđot doarjagat **dábálaš bušeahτας**:

Ođđa kuvlačuokkis vuoruhemiid vuolde:

- Verddevuohta

Evttohus 7:

Kapihtal 18.18.7.2 Eanadoallu: Dieđut mat galget boahit ovdan ohcamis::

Sihkkut nuppi kuvlačuoggá: *Ohccis galgá leat dohkálaš fágagelbbolašvuobta nugo relevánta oahppu ja fitnovásibus*

Evttohus 8:

Kapihtal 18.18.7.2 Eanadoallu: Eavttut:

kuvlačuokkis 3: sihkkut sáni *reaidduid*

Evttohus 9:

Kapihtal 9.3.6.4: Doaibmabidju 4: Eanadoallu - Ohcanvuđot doarjagat *dábálaš bušeahτας*:

Ođđa kuvlačuokkis vuoruhemiid vuolde:

- Eanadoalloreaidut

Evttohus 2

Ovddádusbellodaga evttohus (FrP) Arthur Torfoss

Nu mo evttohus, muhto čuovvovaš rievdadusaiguin:

Eará doaibmabijut

Poasta	Čilgehus	Bušeahтта 2012	Ođđasis juogaduvvon bušeahтта	FrP evttohus
800	Konferánssat maid Sámediggi lágida	1 873 000	700 000	0

Sámi gielat

Poasta	Čilgehus	Bušeahтта 2012	Ođđasis juogaduvvon	FrP evttohus
Ođđa prošeakta iežamet hálddus	E-oahppan sámebiet	(3 400 000)	0	700 000

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui Sámediggeráđi árvalusevttohusa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 34 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 2 hilgojuvvui 31 jienain. 3 jienastedje beali.
- Evttohus 1 hilgojuvvui 21 jienain. 13 jienastedje beali.
- Plána- ja finánsalávdegotti ráva mearriduvvui 31 jienain 3 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Norgga Sámiid Riikasearvi, ovddidii čuovvovaš beavdegirjelasáhusa:

NSR doarju čuoggáid 1 ja 2 mearkkašumis maid Plána- ja finánsalávdegotti eanetlohku lea evttohan lávdegoddemeannudeamis.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Hilde Anita Nyvoll, áššejođiheaddji	Ann-Mari Thomassen
	Hilde Anita Nyvoll	
2	Aud Marthinsen	Willy Ørnebakk
		Ann-Mari Thomassen
3	Aili Keskitalo	Willy Ørnebakk
	Aili Keskitalo	
4	Willy Ørnebakk	Aili Keskitalo
		Rolf Johansen
		Ann-Mari Thomassen
	Willy Ørnebakk	
5	Ann-Mari Thomassen	Hilde Anita Nyvoll
	Ann-Mari Thomassen	
6	Ronny Wilhelmsen	Aili Keskitalo
		Ann-Mari Thomassen
		Jarle Jonassen
	Ronny Wilhelmsen	
7	Rolf Johansen	Willy Ørnebakk
	Rolf Johansen	
8	Jarle Jonassen	
9	Geir Johnsen	Rolf Johansen
		Ann-Mari Thomassen
		Silje Karine Muotka
	Geir Johnsen	
10	Mariann Wollmann Magga	Ann-Mari Thomassen
	Mariann Wollmann Magga	
11	Per Andersen Bæhr	Hilde Anita Nyvoll
		Willy Ørnebakk
		Ann-Mari Thomassen
	Per Andersen Bæhr	
12	Anders Somby jr.	
13	Láilá Susanne Vars	Ann-Mari Thomassen
		Silje Karine Muotka
		Geir Tommy Pedersen
	Láilá Susanne Vars	

14	Willy Ørnebakk	Geir Tommy Pedersen
		Ann-Mari Thomassen
		Rolf Johansen
	Willy Ørnebakk	
15	Aili Keskitalo	
16	Vibeke Larsen	
17	Láilá Susanne Vars	
18	Geir Tommy Pedersen	
19	Willy Ørnebakk	
20	Anders Somby jr.	
	Hilde Anita Nyvoll	

VI Sámedikki mearrádus

Sámedikki doaibma lea meroštallojuvvon netto bušeahhtadoaibman, danne bisuha ja juohká Sámediggi iežas bušeahta badjelbáhcaga. Vejolaš vuolláibáza válđojuvvo sisa maŋit jagi bušeahtas. Sámediggi láve jahkásaččat revideret bušeahtas dievasčoahkkimis geassemánus, jahkedičáhusa mearrádusa vuodul miessemánus mas mielde maiddái jahkerekketdoallu.

Sámediggi sáhtá hálldašit poastta 50 ruđaid maid lea ožžon departemeanttain friija. Dát ii guoskka merkejuvvon ruđaide mat bohte eará departemeantapoasttain, nugo poasttain 22 ja 72. Lassijuolludusat válđojuvvojit dattetge mielde reviderejuvvon bušeahtas.

Čujuhit muđui Sámedikki jahkerekketdollui ja Sámedikki 2011 jahkedičáhussii, ášši 005/12.

Sámedikki 2011 rehketoallu čájeha rehketoalu dáfus vuolláibáhcaga mii lea 11 643 871 ru. Jagi 2011 loahpaheapmi čájeha ahte Sámediggi lea gártadan iežaskapitála 13 046 290 ru, go das geassit eret vuolláibáhcaga mii lea 11 643 871 ru, de šaddá badjelbáza 1 402 419 ru ođđasis juohkin láhkai reviderejuvvon bušeahtas 2012.

Liige juolludusaid juohkin ja ođđasis juohkin bušeahtas 2012 oidno tabeallain vuolábealde ja válddahus ovttaskas poasttaid birra maid lea vuolábealde.

Departemeanttaid juolludusat

Ollislaš juolludus Sámediggái

Čilgehus	Bušeahhta -12	Liigejuollud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-12
Ođasmahttin-, hálld.- ja girgodepartemeanta-OHG	233 650 000	0	0	233 650 000
Máhtodepartemeanta - MD	36 518 000	0	0	36 518 000
Máhtodepartemeanta - MD	14 179 000	0	0	14 179 000
Birasdepartemeanta - BD	3 093 000	0	0	3 093 000
Kulturdepartementa - KD	70 379 000	0	0	70 379 000
Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta DFD	5 800 000	0	0	5 800 000
Mánaid-, dásseárvo- ja searvadahttindep.- MDD	1 000 000	0	0	1 000 000
Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta - EBD	4 000 000	0	0	4 000 000
Juolluduvvon oktiibuot I	368 619 000	0	0	368 619 000
Sámeálbmotfoanda	2 535 000	0	0	2 535 000
Juolluduvvon oktiibuot II	371 154 000	0	0	371 154 000

Sámedikki 2012 bušeahhta lea oktiibuot 368 619 000 ru, das ii mielde sámeálbmotfoanda 2 535 000 ru.

Sámedikki ollisalaš sisabohtu ja golut

Sámedikki boadut ja golut buohkanassii

	Bušeahhta -12	Liigejuolludeap	Ođđasisjuog. buš	Rev.buš-12
Doaibmaboadut				
Departemeanttaid juolludusat	368 619 000	0	0	368 619 000
Sámeálbmotfoanda	7 950 000	0	0	7 950 000
Doaibmaboaduid submi	376 569 000	0	0	376 569 000
Váikkuhangaskaoamit				
Giella	65 563 000	0	0	65 563 000
Kultuvra	94 587 000	0	-150 000	94 437 000
Máhtolašvuohta	41 980 000	0	0	41 980 000
Dearvvašvuođa- ja sosiálaáŋgiruššan	3 965 000	0	0	3 965 000
Areálat ja Biras	1 000 000	0	0	1 000 000
Birasgáhtten ja kultursuodjalus	2 500 000	0	400 000	2 900 000
Ealáhus	37 627 000	0	0	37 627 000
Regionálá ovddideapmi	3 707 000	0	0	3 707 000
Riikaaidgaskasaš ja sámi ovttasbargu	1 219 000	0	0	1 219 000
Sámi organisašuvnnat	3 651 000	0	0	3 651 000
Eará váikkuhangaskaoamit	5 672 000	0	0	5 672 000
Eará doaibmajijut	3 848 000	0	952 419	4 800 419
Váikkuhangaskaomiid submi	265 319 000	0	1 202 419	266 521 419
Doaibmaboaduid - Váikkuhangaskaomiid submi	111 250 000	0	-1 202 419	110 047 581
Doaibmagolut				
Politiikkalaš dási doaibma	21 250 000	0	0	21 250 000
Hálddahusa doaibma	90 000 000	0	200 000	90 200 000
Doaibmagoluid submi	111 250 000	0	200 000	111 450 000
JAHKEBOAÐUS	0	0	-1 402 419	-1 402 419

Badjelbáhca ja juohkin

Tabeallat vuolábealde čujuhit movt badjebáza 1 402 419 ru juogaduvvo.

Kultuvra

Čoahkketabealla - Sámi kultuvra

Čilgehus	Bušeahhta -12	Liigejuollud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-12
Njuolggá doarjagat	71 891 000	0	350 000	72 241 000
Ohcanvuđot doarjja	15 901 000	0	0	15 901 000
Prošeakta iezamet hálddus	500 000	0	-500 000	0
Sámi dáiddáršiehtadus	6 295 000	0	0	6 295 000
Submi	94 587 000	0	-150 000	94 437 000

Njuolggá doarjagat - Sámi kultuvra

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -12	Liigejuollud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-12
150	Sámi kulturviesut	11 034 000	0	350 000	11 384 000
151	Sámi festiválat	3 125 000	0	0	3 125 000
152	Sámi valástallan	2 748 000	0	0	2 748 000
153	Sámi teáhter	19 273 000	0	0	19 273 000
154	Mobiila girjerádjobálvalus	7 184 000	0	0	7 184 000
155	Museat	24 779 000	0	0	24 779 000
156	NuorajTV	300 000	0	0	300 000
Submi		68 443 000	0	350 000	68 793 000

Mearrasámi gelbbolašvuodaguovddáži várrejuvvo 350 000 ru reviderejuvvon 2012 bušehtas. Dan geažil go Porsáŋgu gielddat ii šat atte jahkásaš doaibmadoarjaga 2012:s Mearrasámi gelbbolašvuoda guovddáži. Ekonomalaš dili geažil várrejuvvo 350 000 ru ovttat gearddi submin 2012:s.

Beaivváš Sámi Našunálateáhtera teáhtervistti ovdaprošeakta - prošeakta iezamet hálddus

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -12	Liigejuollud.	Oddasisj. buš	Rev.buš-12
180	Beaivváš Sámi Našunálateáhter teáhtervissti ovdaprošeakta	500 000	0	-500 000	0
Submi		500 000	0	-500 000	0

Beaivváš Sámi Našunálateáhtera ovdaprošeakta gárvvistuvvui ja máksojuvui 2011:s. Dan vuodul juhkkujuvvo 500 000 ru eará doaibmabijuide 2012:s.

Kulturmuutosuodjaleapmi

Čoahkketabealla - Kulturmuutosuodjalus

Čilgehus	Bušeahhta -12	Liigejuollud.	Oddasisj. buš	Rev.buš-12
Ohcanvuđot doarjja	2 000 000	0	0	2 000 000
Prošeakta iezamet hálddus	500 000	0	400 000	900 000
Submi	2 500 000	0	400 000	2 900 000

Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gillis - prošeakta iezamet hálddus

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -12	Liigejuollud.	Oddasisj. buš	Rev.buš-12
360	Nuortasámi kulturbiras nuortalaš gillis	500 000	0	400 000	900 000
Submi		500 000	0	400 000	900 000

Jagi 2012 bušehtas lea várrejuvvon 500 000 ru bisánansadjái Nuortalašgilis. Oassi dán supmis lea geavahuvvon detáljaplánemii fálddaga oktavuodas. Čájeha ahte fálddatrahpamis bođdi ovdan dárbu oázžut lasi 400 000 ru vai bisánansaji sáhtta hukset dán jagi. Reviderejuvvon 2012 bušehtas várrejuvvo 400 000 ru Nuortalaš gili kulturbirrasii.

Ealáhusat

Dárbu lea rievdadit kapihtala 9.4 áŋgiruššansuorgi geasuheaddji báikegottit Sámedikki 2012 bušehtas. Dát rievdadus dagaha dan ahte ferte ráhkadit odđa vuollekapihtala 18.18 Erenoamáš eavttut vuollái ovttaskas ohcanvuđot doarjjaortnegiid várás. Rievdadusat mat fertejit dahkkojuvot Sámedikki ohcanvuđot doarjjaortnegiid njuolggadusaid mielde bohtet ovdan loahpas dán dokumeanttas.

Sámedikki 2012 reviderejuvvon bušehtas lea rievdaduvvon čuovvovaš:

Kapihtal 9.4.6.1 Doaibmabidju 1: Álggahit ja čuovvolit Ovttasbarggu ovddidanbirrasiiiguin – iežas proševtta sadjái biddjojuvvo čuovvovaš teaksta:

Doaibmabidju 1: Ovddidanbirrasiid movttiidahttin – ohcanvuđot ortnet

Jagi 2012 vuoruheamit:

- Ealáhusproševttat mat buvttihit oalle ollu fitnodatovddideami sámi guovlluin.

Doarjjaoažžut ja olahusjoavku ortnegis:

Ovddidanbiras ja organisašuvnnat mat barget ealáhusovddideami nannemiin sámi guovlluin

Bušeahhta:

- 600 000 ru

Galgá váikkuhit dan ahte:

- Sámi guovlluide šaddá árjjalaš ealáhusovddidanbiras

Eará doaibmabijut

Čoahkketabealla - eará doaibmabijut

Poasta	Čilgehus	Bušeahhta -12	Liigejuollud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-12
800	Sámedikki konferánsat	1 873 000	0	700 000	2 573 000
801	Sámiide guoski statistihkka Norggas	375 000	0	0	375 000
850	Bálkkašumiid ja stipeandaid juohkin	100 000	0	0	100 000
860	Dutkan ja ovddideapmi, čielggadeamit ja duod.proševtt	500 000	0	252 419	752 419
870	Árvvoštallamat	1 000 000	0	0	1 000 000
Submi		3 848 000	0	952 419	4 800 419

Konferánsat Sámedikki oktavuodas

Sámediggi Norgga bealde lea bovdejuvvon ráhkkaneddji konferánsii álgoálbmogii 2014

máilmmikonferánsa oktavuodas (WCIP 2014) Álttás gassesmánus 2013. Dát dagaha dan ahte šaddá hui ollu ráhkkanan- ja láchčn bargu 2012:s:

- **Ráhkkanančoahkkin Kòbenhámmanis** lea čađahuvvon ođđajagimánus. Kòbenhámmanis mearriduvvui ahte biddjojuvvo **máilmmiviidosaš oktiordnenjoavku (GCG)** dán máilmmikonferánsa várás. Dán oktavuodas adno ruhta joavkku mátkkiide ja dárbbuide, dán proseassa ruhtadit maiddái earát.
- **Visotsámi/regionála ráhkkanemiid** oktiordnen. Sihkkarastin dihte ahte dán barggus šaddá nu viiddis go vejolaš, mii lea mearrideaddji deatalaš proseassa lágalašvuhtii, de fertet sáhttit doarjut guoskevaš organisašuvnnaid láchčima ja searvama.
- **VIA Alta** áigu bargagoahtit dainna ja áigu ásahtit dieđihanliŋkka, láchčn- ja ráhkkananbarggu konferánsa ektui Álttás ja nu ain.

Várrejuvvo 700 000 ru reviderejuvvon 2012 bušeahas ráhkkaneddji riikkaidgaskasaš álgoálbmotkonferánsii mii galgá dollojuvvot Álttás 2013:s.

Čielggadusat ja duodástanproševttat

Postii lasihuvvo 252 419 ru.

Sámediggi áigu álggahit čielggadanbarggu sámi skuvlla ektui. Čielggadusbargui gullá guorahallat mii galgá leat sámi skuvllaid dovdomearkan, makkár hástalusat ja dárbbut skuvllain leat čađahit daid sámi prinsihpaid mat leat Máhttoloktema oahppoplánadahkosis, ja makkár spiehkastagaide sáhttá leat dárbu dalle go skuvllat galget addit ovttáárvosaš oahpahusa ohppiide nugo muđui lea eará skuvllain Norggas.

Hálddahusdási doaibmagolut

Hálddahusa doaibmagolut

Poasta 01	Čilgehus	Bušeahhta -12	Liigejuollud.	Ođđasisj. buš	Rev.buš-12
-	Hálddahusa doaibmagolut	90 000 000	0	200 000	90 200 000
Submi		90 000 000	0	200 000	90 200 000

Sámediggi lea ožžon ohcamiid Báhccavuona, Gálssá, Ráissa, Skiervvá ja Siellaga suohkaniin beassat mielde sámedikki ealáhusovddideami doarjagiid doaibmaguvlui (SDE-guvlui). Dát servodagat rahčet heajos ealáhuseallimiin, uhccán ođđáálggahemiiguin, negatiiva veahkadatovdánemiin ja guovdduštahttimiin. Sámediggi háliida veahkehit ealáhusovddideami dáid suohkaniin, ja searvvaha dáikko bokte dáid suohkaniid doaibmaguvlui. SDE-guovllu ovddeš viiddideami vuodul diehtá Sámediggi ahte dát dagaha ahte eanebut háliidit juogadit Sámedikki váikkuhangaskaomiid. Danne vurdojuvvo ahte váikkuhangaskaomait ealáhusovddideapmái lasihuvvojit boahhtejagi bušehtas.

Sámedikki ealáhusovddideami doarjagiid doaibmaguovllu (SDE-guovllu) viiddideapmi mearkkaša eanet ohcamiid ohcciin ja suohkaniin. Danne várre Sámediggi 200 000 ru, mii vástida virgeresurssa 2012 lohppii, gokčat dán dárbbu. Vuordimis lea ahte dárbbasuovvo vel 1 virgi gokčat dan lasse barggu maid viiddideapmi mielddisbuktá.

Sámedikki njuolggadusat doarjjaortnegiid njuolggadusat

Dárbu lea rievdatit kapihtala 17.7 Máksineavttut NuorajTV:ii. Ii leat leamaš vejolašvuhta oažžut ovttas ruhtadeami departemeanttaiguin. NuorajTV lea očcodeamen ovttas ruhtadeami eará aktevrraiguin. Sámedikki 2012 reviderejuvvon bušehtas leat dahkkojuvvon čuovvovaš rievdadusat:

Kapihtal 17.7 máksineavttut

NuorajTV:ii: 50 % doarjagis máksujuvvo dalle go ovttas ruhtadeapmi eará aktevrraiguin lea dahkkojuvvon. Loahppa 50 % máksujuvvo dalle go eavttut leat ollašuttujuvvon ja doarjjaoažžu lea sádden máksinávžžuhusa Sámediggái. Sus gii vuolláičállá máksinávžžuhusa galgá leat fápmudus čatnat fitnodaga/ásahusa jna.

Dárbu lea rievdatit vuolitkapihtala 17.9 Doarjaga geahpedeapmi ja 17.12.5 Sámi festiválat Sámedikki 2012 bušehtas. Sámedikki 2012 reviderejuvvon bušehtas leat dahkkojuvvon čuovvovaš rievdadusat:

Kapihtali 17.9 Doarjaga geahpedeapmi biddjojuvvo sadjái čuovvovaš teaksta:

Jos badjelbáza (jahkeboadus) ovddit jagis manná badjel 20 % doarjjasupmis, de geahpeda Sámediggi doarjjasupmi čuovvovaš bušehttajagis vásttolaččat. Dát ii guoskka doarjagi mii lea addojuvvon gielddaide ja fylkkagielddaide.

Kapihtalis 17.12.5 Sámi festiválat sihkkujuvvo nubbi kuvlačuokkis eavttuid vuolde:

“Doarjjaoažžu ii sáhte oažžut doarjaga Sámedikki ohcanvuđot doarjjaortnegiin mat gusket doaimmaide festivála oktavuodas.”

Sámedikki ohcanvuđot doarjjaortnegiid njuolggadusat

Dárbu lea rievdatit ja láchit vuollekapihtaliid kapihtalis 18.18 Sierra eavttut ovttaskas ohcanvuđot doarjjaortnegiidda mat leat Sámedikki bušehtas 2012:s. Sámedikki 2012 reviderejuvvon bušehtas leat dahkkojuvvon čuovvovaš rievdadusat:

Kapihtali 18.18.7.2 Eanadoallu biddjojuvvo čuovvovaš teaksta sadjái:

Eanadoallu

Dieđut mat galget leat mielde ohcamis:

- Ásahuvvon doaimmat mat ožžot doarjaga galget sáhttit čujuhit posiitivvaš fitnodekonomalaš ovdáneapmái
- Ohccis galgá leat dohkálaš fágagelbbolašvuhta nugo relevánta oahppu ja fitnovásihus

Eavttut:

- Doarjja stáhta mielkeeriide addojuvvo 3 jagi rádjai ásaheami maŋŋá
- Doarjaga vuolimus rádji prošeavttaide dahje doaibmabijuide lea 50 000 ru.
- Doarjja ii addojuvvo mašiinnaide ja reaidduide, gálvogoluide, bajásdoallamii, doaibmavuđot goluide, doaibmabijuide mat botnjet gilvvu, láigohanvisttiide, vuorkávisttiide, giddodagaid oastimii, leasemii, sieiva lonuhemiide, bálkágoluide, vuodđoohppui, kurssaid, semináraid ja konferánsaid lágideapmái, ja doaibmabijuide mat ruhtaduvvojit almmolaš bušehtta-poastaid bokte.
- Prošeakta galgá gárvvistuvvot maŋimuštá jagi maŋŋá doarjjareivve dáhtona.

Meroštallannjuolggadusat:

- Gitta 30 % dohkkehuvvon gollomeroštallamis ja eanemusat 400 000 ru
- Ovttasbargodoaibmabijuide main lea stuorra mearkkašupmi báikkálaš sámi álbmogii lea doarjja eanemusat 500 000
- Ođđa ásheddjiid rekrutteremii dahje doaluid badjeliid váldimii ja gitta 3 jagi maŋŋá álggaheami: Eanemusat 100 000 ru ja gitta 1 ru rádjai mielkelihterra nammii doarjja stáhta mielkeeriid oastimii. Stuorámus almmolaš doarjja ii sáhte leat eanet go 50 % (1,75 ru lihterra nammii
- Iežas bargu ja iežas ávdnasiid oassi ii sáhte leat badjel 20 % dohkkehuvvon gollomeroštallamis

Ohcanáigemearri:

- Rabas ohcanáigemearri
- Ohcanáigemearri mielkeeriid oastimii lea guovvamánu 1. b. 2012. Ohcamat mat leat sáddejuvvon dán dáhtona maŋŋá eai realitehta meannuduvvo.

Kapihtal 18.18.7.3 Lassiealáhusat boazodoalus lea rievdaduvvon čuovvovaččat:

Ođđa kuvlačuokkis eavttuid vuolde:

Eavttut:

- Vuolimus doarjjarádjii prošeavttaide dahje doaibmabijuide lea 30 000 ru
- Rievdaduvvon ohcanáigemearri:

Ohcanáigemearri:

- Rabas ohcanáigemearri.

Kapihtalis 18.18.7.5 Sámi mátkeealáhusat ahtanuššamin – Árvoháhkkanprográmma, leat dahkkojuvvon čuovvovaš rievdadusat:

Ođđa kuvlačuokkis eavttuid vuollái:

Eavttut:

- Vuolimus doarjjarádjii prošeavttaide dahje doaibmabijuide lea 30 000 ru

Rievdaduvvon ohcanáigemearri:

Ohcanáigemearri:

- Rabas ohcanáigemearri.

Kapihtal 18.18.7.6 Ovddidan- ja investerendoaibmabijut – duoji ealáhusšiehtadusas lea rievdaduvvon čuovvovaččat:

Ohcanáigemearit rievdaduvvon:

Guoská investeren- ja ovddidandoarjagii:

- Rabas ohcanáigemearri

Álggahanstipeanda:

- Rabas ohcanáigemearri

Kapihtal 18.18.7.9 Meahcástanealáhusaid ovddideapmi – lotnolasealáhusaid árvoháhkkan prográmma, lea čuovvovaččat rievdaduvvon:

Vuosttaš kuvlačuokkis eavttuid vuolde sihkkovuvvo ja sadjái biddjojuvvo dát:

Eavttut:

- Vuolimus doarjjarádji prošeavttaide dahje doaibmabijuide lea 30 000 ru

Vuosttaš kuvlačuokkis meroštallannjuolggadusaid vuolde sihkkovuvvo ja sadjái biddjojuvvo čuovvovaš:

Meroštallannjuolggadusat:

- Gitta 50 % dohkkehuvvon gollomeroštallamis ja eanemusat 300 000 ru.
Ovttasbargodoaibmabijuide main lea stuorra mearkkašupmi báikkálaš sámi álbmogii lea doarjja eanemusat 500 000 ru

Rievdaduvvon ohcanáigemearri:

Ohcanáigemearri:

- Rabas ohcanáigemearri

Ođđa ortnet kapihttalii ealáhusat, Ángiruššansuorgi geasuheaddji báikegottit, Doaibmabidju 1: Ovddidanbirrasiid movttiidahttin – ohcanvuđot doarjja

Ođđa ohcanvuđot ortnega vuodul lea dárbu ráhkadit ođđa vuollekapihttala kapihttalii Sierra eavttut ovttaskas ohcanvuđot doarjjaortnegiid várás man namma lea:

Ovddidanbirrasiid movttiidahttin

Dieđut mat galget boahit ovdan ohcamis:

- Ohcci galgá čujuhit ahte prošeakta ovddida árijalaš ealáhusovddidanbirrasa sámi guovlluin. Ovttasbargu giełldaiguin ja eará aktevrraiguin deattuhuvvo.
- Ohcama vuodđun galgá leat prošeaktaplána. Galgá čielgasit boahit ovdan mii lea prošeavtta mihttomearri ja strategiijat, makkár organisašuvnnas lea ovddasvástáduš prošeavttas, movt ovttasbargu eará aktevrraiguin galgá doaibmat ja mii leat prošeavtta áigerámma

Eavttut:

- Vuolimus doarjjarádji lea 100 000 ru
- Doarjja ii addojuvvo almmolaš aktevrraide, fysálaš investeremiidda ja doaibmabijuide mat ruhtaduvvojit almmolaš bušeahttaoasttaid bokte.
- Doarjja ii addojuvvo dan vuodul man ollu lahtut organisašuvnnas leat
- Prošeakta gárvvistuvvo mañimuštá jagi mañjá doarjjaareivve dáhtona

Meroštallannjuolggadusat:

- Eanemustá sáhtta addojuvvot doarjja gitta 50 % dohkkehuvvon goluin ja doarjja eanemusat sáhtta leat 500 000 ru
- Sámediggi ii searvva dakkár prošeavttaid ruhtadeapmái maid gollomeroštallan lea badjel 5 000 000 ru
- Iežas bargu ii sáhte leat badjel 20 % dohkkehuvvon gollomeroštallamis

Ohcanáigemearri:
Rabas ohcanáigemearri

EEO-njuolggadusat:

Doarjja juolluduvvo EEO-šiehtadusa njuolggadusaid mearkkašmeahttun doarjaga mielde.
Mearkkašmeahttun doarjaga njuolggadusat čuvvot skábmamánu 14. b. 2008 láhkaásahusa nr 1213.
Dáid njuolggadusaid mielde ii sáhte doarjjaoažžu vuostáiváldit mearkkašmeahttun doarjaga eanet go oktiibuot 200 000 Euro (mii lea sullii 1,6 miljon ruvnnu 2011:s) ovtta dahje mángga sajis 3 jagi rehketoalloyagi áigodagas.

Ovdalgo doarjaga sáhtá máksit ferte doarjjaoažžu duođaštit Sámediggái ahte ii oaččo mearkkašmeahttun doarjaga eará sajis máksinjagi dahje guovtti ovddit jagiin mat oktiibuot Sámedikki doarjagiin gaskamearálaččat eai leat eanet go 515 000 Norgga ruvnnu. Vejolaš ođđa almmolaš doarjjaohcamiid oktavuodas (beroškeahhtá gos oažžu doarjaga) lea doarjjaoažžus geatnegasvuohta dieđihit dán doarjaga birra. Dieđihangeasku gusto 3 rehketoalloyagi fáladatáigemeari rájes

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 07.06.12 dii. 15.30.

Ášši/Sak	BFOL	004/12
Ášši/Sak	DC	027/12

Doarjanjuolggadusat sámi girjebussiide

Arkiivaáššennr..
12/220806 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	24.04.12	SR 060/12
Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi	04. – 05.06.12	BFOL 004/12
Sámedikki dievasčoahkkin	06. – 08.06.12	DC 27/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 07.06.12 dii 17.00.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	24.04.12	Sámediggeráđdi/Sametingsrádet	Ášši/Sak 060/12

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámedikki ulbmil sámi girjebussiiguin lea sámi girjerádjobálvalusat mat leat buorit ja olámuttus sámi álbmogii ja earáide.

Mobiila girjerádjodoaimma lea oassi dábbalaš girjerádjodoaimmas. Girjerádjolága § 1 dadjá ahte álbmotgirjerájuid bargamuššan galgá leat ovddidit dieđuid, oahpu ja eará kultuvrralaš doaimmaid dieđuid gaskkusteami bokte ja dakko bokte fállat girjiid ja eará heivvolaš ávdnasiid nuvttá buohkaide riikkas.

Sámi girjebusset ollistit girjerájuid bálvalusaid guovlluin gos olbmot ássat biedgguid, ja leat deatalaččat dan bargus ahte dahkat girjerádjobálvalusaid juvssahahttin sámi álbmogii ja earáide.

Čuovvovaš eavttut gustojit sámi girjebussiid doaimmadoarjagii:

Sámi girjebussiin galgá leat buorre ja mánggabealat čoakkáldat sámi girjjálašvuodas sámegillii ja sámi diliid birra eará gielain. Sis lea alldiset ovddasvástáduš hukset sámi čoakkáldaga dakko bokte ahte čuovvut mielde mii dat almmuhuvvo sámegillii ja sámi diliid birra ja oastit guoskevaš sámi ávdnasiid. Girjjálašvuodačoakkáldat galgá dávistit dan giellaguovllu gos girjebusse vuodjá. Kulturbussiin galget, lassin dábbalaš luoikanbálvalussii, leat iešguđetlágan lágideamit dahje prošeavttat mat čalmmustuhttet ja gaskkustit sámi kultuvrra ja sámi girjjálašvuoda. Vuodjinruvttut galget heivehuvvot nu ahte guovllu sámi geavaheaddjit ožžot buori fáldadaga.

Girjebussiin galgá leat buorre oktavuoha Sámedikki girjerájuin nu ahte sii sáhttet hukset iežaset čoakkáldagaid, fállaldagaid ja gelbbolašvuoda sámi girjjálašvuodas ja kultuvrras.

Sámi kulturgelbbolašvuoha dárbbášuvvo girjebusses, ja sámi giellagelbbolašvuoha lea ovdun.

Doarjjaortnega mihttomearri:

Girjerádjofálaldat mainna sámi geavaheddjiin ja earáin lea álki ávkástallat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

Gielddat ja fylkkagielddat mat eaiggáduššet ja jođihit sámi girjebussiid

Ulbmilolahusa eavttut:

Statistihkka sámi girjjálašvuodas, musihkas ja eará ávdnasiin.

Galle sámi gáhppálaga luoikkahuvvon

Čađahuvvon lágideamit dahje prošeavttat girjebusse olis mat čalmmustahttet sámi kultuvrra, girjjálašvuoda ja musihka.

Sámi kulturgelbbolašvuoha girjebusses

Vuodjinruvttut heivehuvvon sámi álbmogii

Investerenplána

Sámediggi bisuha ja ovddida sámi girjebussefálaldaga. Okta eavttuin oažžut investerendoarjaga lea ahte doarjjaoažžu geatnegahttojuvvo doaimmahit busse uhcimusat 10 jagi. 2015 rájes šaddá dárbu lonuhit girjebussiid. Vuoruhanlista čuovvu seamma vuoru go dan maid dievasčoahkkin lea ovdal vuoruhan odđa girjebussiid investeremii:

Lulli-sámi girjebusse

Kárašjoga/Ohcejoga/Porsáנגgu girjebusse

Gáivuona girjebusse

Unjárgga ja Deanu girjebusse

Lulli-Romssa girje- ja kulturbusse

Julevsámi girjebusse

Lulli-Trøndelaga kulturbusse

Guovdageainnu girjebusse

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegotti árvalus:

Álgu

Sámedikki ulbmil sámi girjebussiiguin lea sámi girjerádjobálvalusat mat leat buorit ja olámuttus sámi álbmogii ja earáide. Dainna duogážiin dárbbášuvvojit čielga eavttut girjebussiid doarjjajuolludeapmái.

Evttohusat

Evttohus Norgga Sámiid Riikkasearvvis (NSR), Silje Karine Muotka, Kirsti Guvsám, Åge Nordkild, Miriam Paulsen, Baroüdbellodaga sámedigejoavkkeus (Bb), Geir Johnsen, Mariann Wollmann Magga, Jørn Are Gaski ja Anne Helene Saari, Arjjas, Odd Iver Sara, Aarjel-Saemiej Gielbas (AaSG), Ida Marie Bransfjell, Jobttisápmelaččaid listtus (JsL), Anders Somby jr. ja Ovddádusbellodagas, Hans Eriksen

Boahotá sadjái oassái gos álgá: Girjebusset...

Girjebusset galget ovttasbargat Sámedikki girjerádjosiin ja dainna lágiin hukset iežaset čoakkáldagaid, buoridit fállaldagaid ja gelbbolašvuoda sámi girjjálašvuodas ja kultuvrras.

Girjebusset dárbbášit sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda.

Girjebussiid eaiggádiin ferte leat sámi kulturgelbbolašvuohta gullevaš doaibmaguovlluin. Eaiggádat galggašedje dovdat iešguđet sámegiela.

Galgá ráhkaduvvot strategiiaplána dan ektui mot sámi álbmoga galgá bálvalit sámegillii. Plánii ferte bidjat gelbbolašvuodaloktenčuoggáid sámi kulturipmárdusa, giela ja oahpahasdoaimmaid birra.

Ulbmilolahusa eavttuide lasáhus:

Jahkedieđáhus ja rehketdoallu

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi/dievasčoahkkinjođihangotti árvalusevttohusa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 34 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 1 mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Ida Marie Bransfjell, áššejođiheaddji	
2	Geir Johnsen	
3	Hans Eriksen	
4	Jørn Are Gaski	Miriam Paulsen
	Jørn Are Gaski	
5	Kirsti Guvsám	
6	Silje Karine Muotka	
7	Anne Helene Moeng Saari	
8	Vibeke Larsen	
	Ida Marie Bransfjell	

VI Sámedikki mearráduš

Sámedikki ulbmil sámi girjebussiiguin lea sámi girjerádjobálvalusat mat leat buorit ja olámuttus sámi álbmogii ja earáide.

Mobiila girjerádjodoaimma lea oassi dábalaš girjerádjodoaimmas. Girjerádjolága § 1 dadjá ahte álbmotgirjerájuid bargamuššan galgá leat ovddidit dieđuid, oahpu ja eará kultuvrralaš doaimmaid dieđuid gaskkusteami bokte ja dakko bokte fállat girjiid ja eará heivvolaš ávdnasiid nuvtá buohkaide riikkas.

Sámi girjebusset ollistit girjerájuid bálvalusaid guovlluin gos olbmot ássat biedgguid, ja leat deatalaččat dan barggus ahte dahkat girjerádjobálvalusaid juvssahahttin sámi álbmogii ja earáide.

Čuovvovaš eavttut gustojit sámi girjebussiid doaibmadoarjagii:

Sámi girjebussiin galgá leat buorre ja mánggabealat čoakkáldat sámi girjjálašvuodas sámegilli ja sámi diliid birra eará gielain. Sis lea alddiset ovddasvástáduš hukset sámi čoakkáldaga dakko bokte ahte čuovvut mielde mii dat almmuhuvvo sámegilli ja sámi diliid birra ja oastit guoskevaš sámi ávdnasiid. Girjjálašvuodačoakkáldat galgá dávistit dan giellaguovllu gos girjebusse vuodjá. Kulturbussiin galget, lassin dábálaš luoikanbálvalussii, leat iešguđetlágan lágideamit dahje proševttat mat čalmmustuhttet ja gaskkustit sámi kultuvrra ja sámi girjjálašvuoda. Vuodjinruvttut galget heivehuvvot nu ahte guovllu sámi geavaheadjit ožžot buori fáldadaga.

Girjebusset galget ovttasbargat Sámedikki girjerádjosiin ja dainna lágiin hukset iežaset čoakkáldagaid, buoridit fáldadagaid ja gelbbolašvuoda sámi girjjálašvuodas ja kultuvrras.

Girjebusset dárbašit sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda.

Girjebussiid eaiggádiin ferte leat sámi kulturgelbbolašvuoha gullevaš doaibmaguovlluin. Eaiggádat galggašedje dovdat iešguđet sámegiela.

Galgá ráhkaduvvot strategiijaplána dan ektui mot sámi álbmoga galgá bálvalit sámegilli. Plánii ferte bidjat gelbbolašvuodaloktenčuoggáid sámi kulturipmárdusa, giela ja oahpahasdoaimmaid birra.

Doarjjaortnega mihttomearri:

Girjerádjofáldat mainna sámi geavaheddjiin ja earáin lea álki ávkkástallat

Doarjjaortnega doarjjaoažžut:

Gielddat ja fylkkagielddat mat eaiggáduššet ja jođihit sámi girjebussiid

Ulbmilolahusa eavttut:

Statistihkka sámi girjjálašvuodas, musihkas ja eará ávdnasiin.

Galle sámi gáhppálaga luoikkahuvvon

Čađahuvvon lágideamit dahje proševttat girjebusse olis mat čalmmustahttet sámi kultuvrra, girjjálašvuoda ja musihka.

Sámi kulturgelbbolašvuoha girjebusses

Vuodjinruvttut heivehuvvon sámi álbmogii

Jahkedieđáhus ja rehketdoallu

Investerenplána

Sámediggi bisuha ja ovddida sámi girjebussefáldadaga. Okta eavttuin oažžut investerendoarjaga lea ahte doarjjaoažžu geatnegahttojuvvo doaimmahit busse uhcimusat 10 jagi. 2015 rájes šaddá dárbu lonuhit girjebussiid. Vuoruhánlista čuovvu seamma vuoru go dan maid dievasčoahkkin lea ovdal vuoruhán ođđa girjebussiid investeremii:

Lulli-sámi girjebusse

Kárašjoga/Ohcejoga/Porsáŋggu girjebusse

Gáivuona girjebusse

Unjárgga ja Deanu girjebusse

Lulli-Romssa girje- ja kulturbusse

Julevsámi girjebusse

Lulli-Trøndelaga kulturbusse

Guovdageainnu girjebusse

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 07.06.12 dii. 17.20.

Ášši/Sak	BFOL	005/12
Ášši/Sak	DC	028/12

Davviguovlluid politihka máhttodimešuvdna

Arkiivaáššennr..
12/217206 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	24.04.12	SR 066/12
Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi	04. – 05.06.12	BFOL 005/12
Sámedikki dievasčoahkkin	06. – 08.06.12	DC 28/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 07.06.12 dii. 15.30.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	24.04.12	Sámediggeráđdi	Ášši 066/12
2	11.04.2012	Fra Utenriks- og forsvarskomiteen	Innst. 236 S (2011-2012)
3	18.11.2011	Fra Utenriksdepartementet	Meld.St. (2011-2012) Nordområdemeldingen
4	12.03.2009	Regjeringen	Nye byggesteiner i nord (2009)
5	01.12.2006	Regjeringen	Regjeringens Nordområdestrategi

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi čujuha riikkaidgaskasaš mearrádusaide mat eaktudit ahte álgoálbmogiin galgá leat deatalaš rolla iežaset servodagaid ovddideamis ja ahte sii ieža galget bidjat eavttuid iežaset ovdáneapmái. Sámediggi čujuha erenoamážit ON jagi 2007 Álgoálbmotjulggaštussii, mas leat riikkaidgaskasaš standárdat mat maiddái leat guoskevaččat máhttopolitiikkii Norggas ja miehtá sámi guovllu. Čujuhuvvo erenoamážit Álgoálbmotjulggaštusa 3. Ja 4. Artihkkaliidda, mat eaktudit ahte álgoálbmogiin lea iešmearridanvuoigatvuohta, ja ahte stáhta eiseválddit leat geatnegahttojuvnon sihkarastit ahte dát vuoigatvuohta válđojuvvo mielde riikka láhkii šiehtadallamiid ja konsultašuvnnaid bokte guoskevaš álgoálbmogiin. Sápmelaččaid iešmearridanvuoigatvuohta mearkkaša maiddái ahte sápmelaččat ieža galget beassat mearridit iežaset máhttodárbbu, iežaset máhttoovddideami strategiijaid ja friddja vuodul beassat hukset ja viidáseappot ovddidit iežaset máhttoásahusaid.

Davviriikkaid sámedikkiin lea deatalaš rolla sámi servodaga ovddideamis ja ovttasdoaimmamis eará eiseválddiiguin. Sámi servodat lea johtilit ovdáneamen, ja stuorra gáibádusat biddjojuvvojit sámi orgánaide, sihke politihkalaš orgánaide ja máhttoásahusaide, go guoská árbedieđuid áimmahuššamii ja seammás go ođđa máhttu galgá ovddiduvvot.

Sámediggi oaihvilda ahte lea hui deatalaš ahte sámi máhttoávvirrat, sihke dat mat leat áhahushámis ja dat mat eai leat áhahushámis fertejit oazžut dárbbaslaš rámmaeavttuid vai sáhttet ovdánit iežaset

eavttuid vuodul. Álgoálbmogiid ja sámi máhttobirrasiid mihtilmasvuohtan lea ahte dat leat smávvat ja rašit, ja dat sáhttet álkít vuoittahallat jus vuodđun biddjojuvvo gilvvohallanprinsihppa máhttoásahusaid gaskkas riikkalaččat, davviriikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat.

Sámediggi dovddaha ahte sámi máhttibirrasiin lea vuodđo máhttu servodateallima, árbevirolaš ja odđa ealáhusaid, sosiála ja rievttálaš diliid birra mat leat deatalaččat davviguovlluid viidáset áŋgiruššamiin. Sihke Sámediggi ja eará orgánat berrejit sáhttit ávkkástallat odđa gelbbolašvuodain buorebut go dál dahkkojuvvo.

Guovddáš eiseválddiin ja dutkanbirrasiin lea eará lahknanvuohki davviguovlluid ja eará vuolggasadii davviguovlopolitihkkii go Sámedikkis. Davi álgoálbmogiidda davviguovllut leat ja leat leamaš min ruoktun ja min birgenláhkín. Guovlluin leat oahpes ekovuogádagat ja leat vuodđun erenoamážit ovddiduvvon giellaterminologiijii, eallinvuohkáii ja máhttui. Guovllut leat min álbmoga eatnašiid ruoktun ja doppe leat gorálaččat stuorra álgoálbmotservodagat. Davviguovllut galget hálddašuvvot buoremussan midjiide ja boahktevaš buolvvaide, ja álgoálbmotservodagat dárbbášit gielaláš, kultuvrraláš ja servodatlaš odđasishuksema.

Sámediggi sujuha Nordområdemeldingen (St.died. 7 2011-2012) maid Stuorradiggi dohkkehii cuoŋománus 2012. Dieđáhusas boahťa ovdan ahte ráđđehusa mielas lea hui deatalaš ahte dat posiitiiva ovdáneapmi davvin maiddái vásihuvvo posiitiivan guoskevaš álgoálbmogiidda. Sámediggi lea árrjalaččat oassálastán bargui davviguovlodieđáhusain ja háliida čielggaduvvon ja guovddáš rolla viidáset davviguovloáŋgiruššamis. Davviguovlopolitihka oktiordnenforum lea buorre doaibmabidju dan dáfus.

Sámediggi oaidná ahte dárbbášuvvo álggahit posiitiiva máhtto- ja kapasitehtaloktema doaibmabijuid sámi servodagas ja eará álgoálbmotservodagain fuolahit álgoálbmotperspektiivva davviguovlopolitihkas. Sámedikki mielas dárbbášuvvo ollislaš lahkoneapmi daidda doaibmabijuide mat leat namuhuvvon davviguovlodieđáhusas.

Sámediggi doarju ráđđehusa doaibmabijuid etihkalaš njuolggadusaid ovddideami várás mat fuolahit álgoálbmogiid doaimmaid ekonomaláš doaimmaid oktavuodas davvin, ja doaibmabijuid njuolggadusaid ovddideami várás ja vejolaš standárdašiehtadusaid várás oktavuodas gaskal industriija ja álgoálbmotealáhusaid davvin. Sámediggi oaivvilda ahte dáid doaibmabijuid berrešii geahččat ovttas ja ahte daid sáhtášii čatnat Árktaláš ráđđái. Sámediggi lea ovttamielas ráđđehusain dasa ahte sámi ášahusat ja álgoálbmotásahusat fertejit nannejuvvot, ja deattuha ahte dát guoská maiddái daidda ášahusaide mat leat mielde addimin sápmelaččaid ja eará álgoálbmogiid vuoigatvuodaeiggádiidda ja ealáhusberošteddjiide vejolašvuodaid fuolahit iežaset beroštusaid, ja ahte dat lea oassi čovdosis go odđa industriija plánejuvvo sin geavahanguovlluin.

Máhttu lea Davveguovlopolitihka geađgejuolgi, máhttolokten lea deatalaš sámi servodahkii. Sámediggi doarju ráđđehusa go vuoruha ráđjerastášaš máhttoprográmma sámi árbedieđuid várás davviriikkain ja Ruoššas. Dan ferte viidáseappot ovddidit dan málles ja daid vásáhusaid vuodul mat leat ovddiduvvon Sámi allaskuvlla nátionála prográmmas. Sámediggi oaidná man mávssolaš lea joatkit dán vuoruheami dan perspektiivvas ahte álgoálbmogat hálddašit kulturárvvuid ja ahte sis lea máhttu ealáhusaid birra subárktaláš guovllu gáibideaddji diliin.

Sámediggi oaidná man deatalaš lea nannet álgoálbmotdutkanama sihke fáttálaččat ja ášahuslaččat. Jus dan galgá ollašuttit, de ferte ovddidit nana fágabirrasiid main lea vejolašvuohta ovttasbargat ja mat sáhttet váikkuhit máŋggabeallášaš fágalaš buvttadeapmái. Sámediggi oaidná ahte sámi dutkanásahusaid viidáset nannen lea hui deatalaš go galgá ollašuttit ráđjerasttiedaddji dutkanovttasbarggu álgoálbmogiid gaskkas, ja ovttasbarggu álgoálbmotfáttáiguin eará dutkanásahusaiguin riikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat.

Sámediggi oaivvilda ahte nana sámi dutkanásahusat leat hui deatalaš eaktun dasa ahte leat oahppanvejolašvuođat dakkár áibbas deatalaš surggiin go sámi gielas, oahpaheaddjioahpus ja árbevirolaš kulturvuđot ealáhusovddideamis. Vejolašvuohta oazžut dakkár oahpu mearkkaša ollu ássamii, kultursuodjaleapmái ja ealáhusovddideapmái davvin.

Sámediggi áigu bargat dainna ulbmiliin ahte máhttoásahusat davvin ožžot nationála ovddasvástádusa máhttogaskusteamis olmmošvuoigatvuođaid birra, álbmotrievtti njuolggadusaid birra álgoálbmogiid ja minoritehtaid birra, álgoálbmotjulggastusa birra ja máhttoloktema birra árkatalaš diliin.

Sámediggi háliida oazžut stuorát rolla sámi servodaga oahppodárbbuid mearrideamis, dás maiddá dakkár dárbbuid oktavuodas sámi alit oahpus, ja strategiijaid ovddideamis dán suorggis, geahča ILO-konvenšuvnna nr. 169, 27. artihkkala.

Sámediggi háliida čielgaset rolla sámi servodaga dutkandárbbuid mearrideamis. Sámediggi oaidná earret eará dárbbu eanet máhttui sosiála ja dearvvašvuođa váikkuhusaid birra báikegottiide ja olbmuide davviguovloáŋgiruššama geažil ja eanet čalmmustuhttima dasa. Dárbbášuvvo ollu eanet dutkanvuđot máhttu minerálaávkkestallama váikkuhusaid birra davvin, erenoamážit vuoigatvuođaid fuolaheami dáfus ja árbevirolaš ealáhusaid birgenlági dáfus davvin.

Ferte kártet ja dutkat buorebut mo hálddašanorgánat iežaset doaimmas fuolahit álgoálbmogiid vuoigatvuođaid mat leat dohkkehuvvon nationála lágain ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain ja julggastusain, dárbbášlaš gealbolokten ferte čađahuvvot dan ektui mo hálddašeapmi fuolaha álgoálbmotvuoigatvuođaid.

Sámediggi gáibida ahte dat stuorra fitnodagat, mat áigot doaibmat álgoálbmotguovlluin, duodaštit ahte sis lea gelbbašvuohta álgoálbmotvuoigatvuođaid ja sámi árbedieđu birra. Sámediggi čuovvola departemeantta ektui geasa galgá addojuvvot bargun fállat dakkár oahpu ja guđe duodaštangaibádusat biddjojuvvojit.

Sámediggi čujuha Davviguovlodiedáhusa višuvnnaide ja doaibmabijuide ja deattuha erenoamážit ahte Sámediggi ja sámi servodat, dan ovttasbargojurddašeami vuodul mii lea vuodđun diedáhussii, galget oazžut deatalet rolla viidáset čuovvolanbarggus ja iešguđet doaibmabijuid álgaheamis davviguovlopolitihkas. Ahte sámi servodat dan álbmotválljen orgána Sámedikki bokte, galgá searvahuvvot davveguovlopolitihka máhttostrategiijaid dievaslaš vuogi mielde, lea eaktun dasa ahte sámi álbmot galgá dovdat eaiggátvuođa davviguovloáŋgiruššamii.

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegotti árvalus:

Áigu

Sámediggi čujuha Davviguovlodiedáhusa višuvnnaide ja doaibmabijuide. Oassin Davviguovlludiedáhusa višuvnnaid ja doaibmabijuid gieđahallamis, lea Sámediggi meannudan davviguovllupolitihka máhttodimenšuvnna.

Mearkkašumit

Mearkkašupmi Norgga Sámiid Riikkasearvvis (NSR), Silje Karine Muotka, Kirsti Gunsám, Áge Nordkild, Miriam Paulsen, Bargiidbellodaga sámediggejoavkkus (Bb), Geir Johnsen, Mariann Wollmann Magga, Jørn Are Gaski ja Anne Helene Saari, Arjjas Odd Iver Sara, Áarjel-Saemiej Gielbas (ÅaSG) Ida Marie Bransfjell ja Jobttisápmelaččaid listtus (JSL), Anders Somby jr.:

Lávdegotti lahtut leat mearkkašan ahte ráđđehusa Davviguovlludiedáhus earenoamážit deattuha máhtolašvuođa vuodđun buori davviguovllustrategiija ovddideapmái.

Dasto lea dihtomielalašvuohta máhttoásahusaid vuodu hárrái fállat oahpuid mat nannejit ealáhusaid, servodagaid ja juohkehačča vejolašvuođa ovddidit máhtu mii lea dárbbášlaš, odđahutkkálaš ja bivnnut

boahtteáiggi. Dat hábmešii vuođu sámi servodaga ovdánahttimii, mas lea máhttu vássánaiggi birra, návccat dulkot dálááiggi huksen dihte bissovaš boahtteáiggi.

Máhttoásahusat fertejit dovdat iežaset rolla fievrridit odđa dieđu mii čatnasa árbedihtui, lotnolassii odđaáigásaš vugiiguin. Lea dehálaš heivehit servodatdiehtaga ovddideapmái arktalaš guovlluin ja guovlluin gos álgoálbmogat orrot. Buot servodatovddidemiide álgoálbmotguovlluin lea dat hui mávssolaš álgoálbmotperspektiiva dáfus.

Dálá oahppoásahusat fertejit leat gergosat ovddidit oahpuid mat doalvvuhit buoret ipmárdussii álgoálbmotáššiid birra, ja earenoamážiid dieđu ja gelbbolašvuođa sámi dili birra.

Lea eahpitkeahttá dehálaš iešguđetlágan guovddážiiguin main lea oahppu, dutkan ja máhtolašvuođagilvin váldosuorgin. Daid guovddážiid ja almmolaš dutkanásahusaid gaskkas berre leat lagas gulahallan, vai beassá heivehit buoremus ávkkástallama máhtolašvuođas, ávkin álgoálbmogiidda. Davviguovllulogistihka guovddáš lea okta dain ásahusain mii šaddá mávssolaš álgoálbmogiidda maiddái olggobealde sámi guovllu. Fievrridanvejolašvuohta meara mielde mii lea rahppon davvnuorta- passása čađa dagaha ahte biras sestojuvvo oanit fievrridangeainnuid dihte, seammás go álgoálbmogiidda geain leat árbevirolaš guovllut dáikko, stuorru riska. Vai dat guovllut eai billistuvvo lea eaktun ahte lea máhttu ja diehtu arktalaš guovlluid birra ja álgoálbmogiid geavaheami birra dain guovlluin.

Evttohusat

Evttohus 1

Evttohus Norgga Sámiid Riikkasearvvis (NSR), Silje Karine Muotka, Kirsti Guvsám, Áge Nordkild, Miriam Paulsen, Bargiidbellodaga sámediggejoavkkus (Bb), Geir Johnsen, Mariann Wollmann Magga, Jørn Are Gaski ja Anne Helene Saari, Árijas Odd Iver Sara, Áarjel-Saemiej Gielbas (ÁaSG) Ida Marie Bransfjell ja Jobttisápmelaččaid listtus (JsL), Anders Somby jr.:

Lasáhus sámediggeráđi mearrádusárvalusa lohppii:

Sápmelaččat ja eará álgoálbmogat leat nu guhkás go mii muitit leamaš guovddázis min guovlluin. Danne ii leat davviguovllu deattuheapmi ođas sámi oktavuodas.

Sámediggi háliida mearkkašahttit ahte Sámedikki ipmárdus davviguovllu- doahpágiin ii soaitte vástidit ráđdehusa Davviguovllu- definišuvdnii. Sámi guovlu lea njealji našuvnnas. Norggas lea sámi guovlu Hedemárkku rájes davás.

Evttohus 2

Evttohus Norgga Sámiid Riikkasearvvis (NSR), Silje Karine Muotka, Kirsti Guvsám, Áge Nordkild, Miriam Paulsen, Bargiidbellodaga sámediggejoavkkus (Bb), Geir Johnsen, Mariann Wollmann Magga, Jørn Are Gaski ja Anne Helene Saari, Árijas Odd Iver Sara, Áarjel-Saemiej Gielbas (ÁaSG) Ida Marie Bransfjell ja Jobttisápmelaččaid listtus (JsL), Anders Somby jr.:

Álgu goalmát- maŋemus čuoggái:

Sámediggi háliida ahte galgá earenoamážit deattuhit sámi ealáhusaid nugo boazodoalu, eanandoalu, guolásteami ja meahcásteami. Dan oktavuodas <ráđi árvalus>

Evttohus 3

Evttohus Norgga Sámiid Riikkasearvvis (NSR), Silje Karine Muotka, Kirsti Guvsám, Áge Nordkild, Miriam Paulsen:

Sámediggeráđi árvalusa sadjai:

Davviguovllupolitihkka lea surggiidgaskasaš politihkalaš fáddá man sisdoallu lea olgoriikapolitihkka, resursahálddašeapmi, máhttodimensšuvdna, álgoálbmotdimensšuvdna, biras, ássan ja ealáhusovddideapmi.

Sámedikkis lea, álbmotválljejuvvon orgánan, geatnegasvuohta defineret iežas máhtolašvuođadárbbuid, strategiijaid máhtolašvuođaovddideapmái ja iešmearridanrievtti álgoálbmotdeklarašuvnna artihkal 3 ja 4 mielde, dan ektui ahte sihkkarastit vejolašvuođa, ja šiehtadallamiid ja konsultašuvnnaid bokte oažžut guovddáš rolla min servodagaid ovddideamis premissadahkkin min iežamet ovddideami várás.

Sámi servodagat leat dakkár dilis gos davviriikkaid sámedikkiid politihkalaš barggut galget sihkkarastit ávnnaslaš kulturuođu sápmelaččaide álbmogin, dakkár áiggis gos industriijadoaimmat ja davviguovlluid ja daid ođasmuvakehtes resurssaid čalmmustahttin mielddisbuktet vuorjašumiid árbevirolaš ealáhusaide ja areálaid ja resurssaid gilvohallamii, ja don bokte maiddái min kulturdoaimmaheapmái. Seammás lea dehálaš muittuhit ahte davviguovllupolitihkka sáhttá maiddái fállat sámi servodagaide vejolašvuođa nannet ja ovddidit kultuvrra ja servodaga, ja sihkkarastit ássama min guovlluin. Davviguovllut lea min ruoktu ja dáppe lea min birgejuvpmi, nu mot lea leamaš dološáiggiid rájes. Danne oaivvilda Sámediggi ahte sámedikkis ja sámi servodagat fertejit čalmmustahttojuvvot eambbo, ja oažžut nannoseabbo saji das maid gohčodit davviguovllupolitihkka.

Sámediggi ii beassan doarvái bures mielde bargui ráđđehusa doaibmaplánain "Nye byggesteiner i nord" (ođđa huksengeadggit davvin), iige davviguovlluválddegotti nammadeapmái. Go Sámediggi čujuhuvvo konsultašuvnnaide dakkár politihkkasuorgái mii nu garrasit guoská min eallineavttuide, iige baicca beasa mielde daid strategiijaid ovddidanbargui, de ii vástit dat Sámedikki rollii iešheanálaš aktevrán mas lea fápmu ja dohkkehuvvon riekti ja geatnegasvuohta oassálastit dakkár politihkalaš proseassain. Dat iige vástit Davviguovlludiedáhussii (Meld. St. 7 2011-2012) politihkalaš ulbmiliidda gos čuožžu ahte ráđđehus oaivvilda ahte posiitiiva ovdáneapmi davvin galgá ipmirduvvot posiitiivan guoskevaš álgoálbmogiidda maiddái. Sámediggi háliida čujuhit ahte ráđđehus measta konsekveanta čállá norgga ja davvi-norgga beroštusat iežaset doaibmaplánas Nye byggesteiner i Nord (Ođđa huksengeadggit Davvin). Dat čiehká dan duohtavuođa ahte geográfalaš guovllut maidda ángiruššan lea oaivvilduvvon, maiddái leat sámi guovllut, ja dainna lágiin orrot sámi beroštusat dego unnit dehálačcat. Sámi guovllut leat njealji našuvnnas, ja dat lea viidábut go norgga davimus fylkkat oktii. Danne berre hábmet davviguovllupolitihka dan jurdaga vuodul.

Sámi guovlu manná badjel njeallje nášunálastáhta ja dasa gullet de eanet go dat golbma davimus fylkka norgga bealde. Davviguovllupolitihkka ferte danne hábmejuvvot dán vuodul.

Dat duohtavuohta ahte minerálahka ii vástit álbmotrievttálaš standárdaid dagaha stuora hástalusaid daid ulbmiliid ektui mat leat davviguovllupolitihkas buori ovddideami birra álgoálbmogiidda. Dat duođalaš váilevašvuohta dálá minerálahagas unnida Sámedikki vejolašvuođaid sihkkarastit sámi beroštusaid áigeguovdilis minerálaássiin. Sámedikki minerálabagadusa áššemeannudeamis deattuhuvvui ahte lea dárbu sihkkarastit ehtalaš álgoálbmotstandárddaid, muhto dat ii konkretiserejuvvon lagabut Sámedikki mearrádusas minerálabagadusa birra. Sámediggi lea duhtavaš go oaidná ahte sámediggeráđđi lea mánggii čuovvolan dan oaivila oassin davviguovllupolitihka barggus. Sámedikki mielas lea dárbu geahčadit oktii visot dakkár vejolaš standárddaid dakkár dievasčoahkkinášši oktavuodas go davviguovllupolitihkka.

Lea hui dehálaš ahte Sámediggi fátmastuvvo ráđđehusa bargui ovddidit nationála strategiija minerálaealáhussii. Lea maiddái dehálaš garrasit vuoruhit barggu sihkkarastit dutkanehtalaš njuolggadusaid dutkamiidda álgoálbmogiid várás, álgoálbmogiin ja álgoálbmogiiguin, ovttas alit oahpuin.

Lea dárbu ahte Sámediggi fas geahčada davviguovllupolitihka, go dat suorgi ovdána čađat, ja dat váikkuha garrasit sámi servodagaide, ja lea vuoruhuvvon suorgi ráđđehusas ja Stuuradikkis. Sámediggi čujuha ahte davviguovllu álgoálbmotservodagat dárbašit gielalaš, kultuvrralaš ja servodatlaš

odđasishuksema ja ahte davviguovllupolitihkas ferte fátmastit daid hástalusaid oassin vejolaš áŋgiruššamii.

Davviguovllupolitihka máhttodimenšuvdna lea okta mángga guovddáš surggiin davviguovllupolitihkas. Sámediggi háliida ahte oassin davviguovlluáŋgiruššamis galgá čielgasit boahhtit ovdan ahte sámi servodat galgá aktiivvalaččat oassálastit máhtto- ja kapasitehtahukseamis. Dat mearkkaša ahte sámi máhttoáŋgiruššamis galgá árbiedu, servodateallima, ealáhusaid, sosiála ja rievttálaš oktavuodaid birra ferte oazžut buorebut ovdánahttinvejolašvuodaid ja rámmaeavttuid. Dálá máhttu ja viidásit máhttoovddideapmi ferte vuoruhuvvot davviguovlluáŋgiruššama viidásit proseassain. Sihke Sámediggi ja eará orgánat galget sáhttit ávkástallat dan gelbbolašvuodas iežaset barggus davviguovlluáŋgiruššamis. Sámi máhtolašvuodabirrasat galget aktiivvalaččat searvat bargui vuoruhit áŋgiruššansurggiid dán politihkkasuorggi viidásit máhtolašvuodaovddideapmái.

Sámedikki mielas lea hui deatalaš ahte gudneáŋgirvuoha álggahit posiitiiva máhtto- ja kapasitehtahuksen sámi servodagas ja eará álgoálbmotservodagain dahkkojuvvo dainna lágiin ahte sihkkarastit dakkár davviguovllupolitihka mii ovddasta ovdáneami ja nanne álgoálbmotservodagaid. Sámedikki mielas lea áibbas deatalaš ahte álgoálbmogat ieža dutket iežaset diliid ja ieža oassálastet riikkaidgaskasaš máhttohukseni davveguovlluin iežaset eavttuid vuodul.

Sámedikki resurssaid nannen dutkan- ja ovddidanbargui lea maid áibbas dárbašlaš go galgá sihkkarastit iešmearridanvuogavuoda ja vejolašvuodaid álgoálbmogiid iehčanas oassálastimii davveguovlluid oahppoovddideamis. Álgoálbmogiid oahppo- ja dutkanásahusaid nannen lea maid áibbas deatalaš go galgá sihkkarastit álgoálbmotberoštusaid davviguovllupolitihka máhttodimenšuvnnas. Davviriikkalaš foandda ásaheapmi lea ain mihttomearrin Sámediggái.

Sámediggi oaiivvilda ahte oppalaš máhttolonohallan, dutkiid ja studeanttaid lonohallan gaskal álgoálbmogiid davvin, lea deatalaš kapasitehta- ja gelbbolašvuodaovddideami vejolašvuhtii davviguovllupolitihkas.

Sámediggi háliida deattuhit Árbiedu modeallan áŋgiruššamii rájaidrasttideaddji dutkanovttasbargguin álgoálbmogis álgoálbmogii. Fierpmádatvuodot ovttasbarggu viidásit ovddideapmi ja ásaheavttasbargu gaskal sámi máhttoáŋgiruššamis ja sullasaš álgoálbmotbirrasiid Árttis oassin davveguovloáŋgiruššamis leat maid deatalaččat Sámedikki oainnu mielde. Das gullá álgoálbmotovttasbargu gaskal álgoálbmotbirrasiid sámi guovlluin, Alaskas, Kanadas, Ruonáeatnamis ja Ruoššas. The University of the Arctic ferte dorjojuvvo ovddideamis nannaset álgoálbmotdimenšuvnna barggus. Dasa gullá sihke doaimmaid heiveheapmi, oktiordnen ja lonohallan gaskal álgoálbmogiid áŋgiruššansurggiin.

2006 rájes lea bargojuvvon dainna ahte oazžut oktasaš fierpmádaga davveguovloáŋgiruššamis čohkkendihte gelbbolašvuoda ja ráhkadan dihtii oktasaš vuodu sámi máhttoáŋgiruššamis. Barggu berre vuoruhit dainna lágiin ahte sihkkarastit buoret rámmaeavttuid fierpmádahkii.

Dakkár biras go boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáža berre nannejuvvot viidáseappot oassin davveguovloáŋgiruššama máhttodimenšuvnnas. Lea deatalaš ahte davviguovllupolitihka máhttodimenšuvdna čalmmustahtá erenoamážit dakkár sámi ealáhusaid go boazodoalu, eanadoalu, guolásteami ja meahccealáhusaid, dannego sámi kultuvrra ávnnaslaš kulturuodus lea čadnojuvvon árbevirolaš ealáhusaide.

Sámedikki mielas leat earret eará čuovvovaš fáttát hui deatalaččat davviguovlopolitihka máhttodimenšuvnnas:

- Sámegiella
- Oahpaheaddjioahppu
- Árbediehtu
- Ealáhusovddideapmi
- Álbmotriekti
- Olmmošvuoigatvuodát
- Biras, dálkkádatrievdamat ja árktalaš dilit
- Álgoálbmotjulggaštus
- Davviriikkalaš sámekonvenšuvdna
- Vuoigatvuodát resurssaide ja guoddilis resursahálddašeapmái
- Reálafágat ja luonddudieđa
- Fágaoahppu ja heiveheapmi oahpposajiide
- Servodatdutkan ja stáhtadieđa, váldedilit ja politihkalaš oassálastin
- Sosiála dearvvašvuodádilit
- Ealáhusutkan ja odđahutkan

Barents2020 ásaheamis ja dutkanráđi vuoruheamit leat oassin dan oppalaš ja viiddis vuoruheamis mii guoská davviguovllu dutkamiidda. Dán vuoruheami ferte nannet ja ovddidit.

Viidasat bargui lea dehálaš kártet man láhkai ja dutkat mo hálddašanorgánat ja eará eiseválddit váldet vuhtii álgoálbmot rivttiid internašunála konvenšuvnnaid ja julggaštusaid ektui.

Sámediggi oaivvilda ahte lea dárbu nannet máhttu álgoálbmotrivttiid ja sámi kultuvrra birra guovddáš ja regionála eiseválddiin ja maiddái ásaheamis geat galget davviguovllu resurssaid ávkkástallat. Dát sáhtta dáhpuhuvvat oassin ásaheamis álgoálbmotstandárddaid mat leat harmoniserejuvvon vástevaš internašunála standárddaiguin. Lassi- ja joatkkaoahppofálaldagaid ealáhusaktevrraide ja fagaolbmuid, mat leat guovddášis dán oktavuodas, fertejit maid vuoruhuvvot.

Oassin máhttodimenšuvnnas davviguovlopolitihkas ja álgoálbmotdimenšuvnnas lea guovddášis dat ahte politihkalaš strategiijat leat mielde ovddideamen regionála gilvofámu gievrras sámi máhttobirrasiin. Sihkkarastin dihte ahte sámi mánggabealatvuohta ja sámi beroštumit váldojit vuhtii, de lea dehálaš deattuhit ahte ferte leat sáhka mánga iešguđege máhttobirrasiin. Sámediggi háliida maid deattuhit ahte lea guovddášis dat ahte ovddiduvvojit gánnáhahti sámi ásaheamis, nu ahte sáhtta sihkkarastit ahte árbediehtu ja min oktasaš muitu gozihuvvo. Sámedikki politihkalaš mihttomearri lea ahte sámi álbmot sihke olles álmot ja okta olmmoš sáhtta leat mielde odđáiigasaš servvodatovdáneamis nu ahte ii lálle sámi árbevieruid ja kultuvrra.

Sámediggi oaivvilda ahte go Butenschøn-lávdegotti raporta gárvána, de galgá dat raporta meannuduvvot Sámedikki dievasčoahkkimis. Sámedikki ja eará sámi berošteddjiid rolla máhttodárbbuid defineremis sámi servvodagas ferte nannejuvvot.

Sámediggi deattuha ahte máhtto- ja kapasitehtahuksen lea guovddášis go lea sáhka strategiijain mat sihkkarastet álgoálbmot rievtti oasálastit mearrádusproseassaiguin, ja beassat čalmmustahttit ja ahte árvvusatno álgoálbmotgiid eallineavttut.

Evttohus 4

Evttohus Ovdádusbellodagas, Hans Eriksen:

Sámediggeráđi árvalusa sadjái:

Maŋimuš 20 jagi lea leamaš johtilis ovdáneapmi davvin. Liikká sáhtta historjá čájehit ahte 2011 lei vuolggasadji davviguovlluid 10 jagi áigodahkii. Sámediggi oaivvilda ahte davviguovlluid ovdáneamis

lea stuora potenciála nannet guhkit áigge bargodilálašvuoda ja árvoháhkama, ii dušše davimus guovlluin riikkas, muhto olles Norggas ja norgga beroštumiin.

Bajit mihttomearri lea láchčit dili davviguovllu árvoháhkamii. Dát ferte dáhpáhuvvat dan láchkai ahte biras, dálkkádat ja álbmot váldo vuhtii. Danin ferte láchčit dili nu ahte iešguđege ealáhusat ja eará berošteaddjit leat siskkobealde rámmaid mat leat gánnáhahtti birrasii.

Dása gáibiduvvo máhttu, gelbbolašvuolta ja maiddái buorre dialoga. Politihkalaš álggaheapmi daid maŋimus logi jagiid lea leamaš mielde sihkkarastimin ráfi ja stádisvuoda, čielggadeamen ja duođašteamen davviguovllu juridihkalaš našunála rámmaid ja doaimmaid, ovddideamen buori politihkalaš bargovugiid ja stuora olbmo-olbmuid ovttasbarggu. Sámediggi oaivvilda go dát lea bures sajis, de lea bidjon vuodđu mii dahká ahte sáhtta ja lea lunddolaš eanet oaidnigoahtit dehálažžan dan oasi ovttasbarggus mii dagaha eanet árvoháhkama guvlui ja mii buorida guovllu álbmoga eallineavttuid. Vai dán olaha de lea dárbbalaš ahte máhttu mobiliserejuvvo, ahte leat čeahpes eaŋkil aktevrrat ja resursabirrasat, ja maiddái ruhta. Mii fertet oazžut buriid searvevuodaid almmolaš ja priváhta aktevrraid gaska.

Ovttasbargu gaskal stáhta, regionála ja báikkálaš eiseválddiid ferte ovddiduvvot. Ja mii fertet ovddidit fierpmádagaid gaskal Norgga ja olgoriikka oassálastiid.

Máhttu lea davviguovlopolitihka váimmus. Olbmuid máhttu ja beaivválaš bargu dat dagaha vejolažžan geavahit ja ovddidit vejolašvuodaid davvin guoddilis láchkai ja guhkesáiggi oainnu vuodul buoremussan servodahkii. Sámediggi oaidná ahte Stuorradiggi lea váldán konkrehta láchkiid váikkuhit systemáhtalaš máhtto- ja máhttoinfrastrukturra systemáhtalaš huksema, universitehtain, allaskuvllain ja eará máhttobirrasiin, earret eará jahkásaš doarjagiid bokte Olgoriikkadepartemeanttas Barents 2020-ortnega bokte. Sámedikki mielas lea deatalaš nannet ja ovddidit dáid ja odđa birrasiid viidáseappot. Bargojuohku, ovttasbargu, kritihkalaš mássa ja kvalitehta leat čoavddasánit. Sámediggi oaivvilda ahte lea deatalaš oazžut mielde hui čeahpes máhttobirrasiid eará riikkain ja láchčit persovdnaovdáneapmái hutkás fitnodagaiguin ja máhttoásahusaiguin guovdilis surggiin.

Sámediggi oaidná seamma láchkai go Stuorradiggi ge davviguovlluid buolvaperspektiivvas. Konkrehta doaibmabijut hábmejuvvojit dađistaga odđa plánaid ja jahkásaš bušehtaid bokte. Muhto mii dárbbaišit maiddái viidáset horisonnta mii válddaha háltti ja min bajimus áigumušaid - sihke dan maid mii navdit boahtteáiggi ovdánansodjun, ja maid mii háliidit ollašuttit.

Sámediggi doarju dan čieža ovddidanlinnjá maid Stuorradiggi lea mearridan galget hábmet Norgga áŋgiruššamiid ja vuoruheami davviguovlopolitihkas, ja eaktuda ahte sámi giella, servodat ja kultuvra fuolahuvvo ulbmillaččat dán barggus.

- Odđa energiijaregiovdna Eurohpás
- Odđa industriijaáigodat davvin
- Ovddasmani guovlu ollisalaš mearrahálldašeapmái
- Polameara lassáneaddji geasuheapmi
- Máilmmiviidosaš máhtto báŋku birrasa, dálkkádaga ja servodaga várás
- Nana ja hutkkálaš ovttasbargu davvin
- Odđa geopolitihkalaš guovddáš davvin

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi/dievasčoahkkinjođihangotti árvalusevttohusa.

Mearkkašupmi, NSR:a sámediggejoavku áirras Silje Karine Muotka bokte

DAVVIGUOVLLUID POLITIHKA MÁHTTODIMENŠUVDNA

Davviguovlopolitihkka lea surggiidgaskasaš politihkalaš fáddá man sisdoallu lea olgoriikapolitihkka, resursahálddašeapmi, máhttodimenšuvdna, álgoálbmotdimenšuvdna, biras, ássan ja ealáhusovddideapmi.

Sámedikkis lea, álbmotválljejuvvon orgánan, geatnegasvuohta defineret iežas máhtolašvuođadárbbuid, strategijaid máhtolašvuođaovddideapmái ja iešmearridanrievtti álgoálbmotdeklarašuvnna artihkal 3 ja 4 mielde, dan ektui ahte sihkkarastit vejolašvuođa, ja šiehtadallamiid ja konsultašuvnnaid bokte oažžut guovddáš rolla min servodagaid ovddideamis premissadahkkin min iežamet ovddideami várás.

Sámi servodagat leat dakkár dilis gos davviriikkaid sámedikkiid politihkalaš barggut galget sihkkarastit ávnnaslaš kulturvuođu sápmelaččaide álbmogin, dakkár áiggis gos industriijadoaimmat ja davviguovlluid ja daid ođasmuvakehtes resurssaid čalmmustahttin miellidibuktet vuorjašumiid árbevirolaš ealáhusaide ja areálaid ja resurssaid gilvohallamiid, ja don bokte maiddái min kulturdoaimmaheapmái. Seammás lea dehálaš muittuhit ahte davviguovlopolitihkka sáhtta maiddái fállat sámi servodagaide vejolašvuođa nannet ja ovddidit kultuvrra ja servodaga, ja sihkkarastit ássama min guovlluin. Davviguovllut lea min ruoktu ja dáppe lea min birgejuvpmi, nu mot lea leamaš dološáiggiid rájes. Danne oaivvilda Sámediggi ahte sámedikkiid ja sámi servodagat fertejit čalmmustahttojuvvot eambo, ja oažžut nannoseabbo saji das maid gohčodit davviguovlopolitihkka. Sámedikkis lea iehčanas oassálastin lobálaš vuoigatvuohta ja geatnegasvuohta oassálastit dáidda politihkalaš proseassaide.

Dattetge lea hui deatalaš ahte viidáset politihkalaš barggus mii fátmasta davviguovlopolitihka máhttodimenšuvnna, ii galgga dušše leat Sámedikki rolla iešguđet proseassain ángiruššansuorgin. Váldohástalusas sámi servodagaide lea kapasitehtahuksen, sihke ovttaskasaid vejolašvuođaid ja oassálastimii, sámi servodagat, ealáhusdoaimmaheadjit ja máhttoásahusat. Sámedikki fokus ferte leat nannet dáid ulbmiljoavkkuid vejolašvuođaid ja eavttuid árijalaš oassálastimii davviguovlopolitihka iešguđet váikkuhusaid oktavuodas. Sámedikki fokus ferte leat mo buoremusat sáhtta oažžut siviila servodaga fárrui máhttoovddideapmái davveguovloperspektiivvas.

Sámi guovlu fátmasta njealji nationálastáhta ja ollá gitta Hedmárkku rádjai máddin Norggas ja Ruotas ja fátmasta nu badjel golmma fylkka Norggas. Danne berre davviguovlopolitihkka hábmejuvvot dan jurdaga vuođu.

Dat duohtavuohta ahte minerálahka ii vástit álbmotrievttálaš standárddaid dagaha stuora hástalusaid daid ulbmiliid ektui mat leat davviguovlopolitihkas buori ovddideami birra álgoálbmogiidda. Dat duođalaš váilevašvuohta dálá minerálahka unnida Sámedikki vejolašvuođaid sihkkarastit sámi beroštusaid áigeguovdilis minerálaássiin. Sámedikki minerálabagadusa áššemeannudeamis deattuhuvvui ahte lea dárbu sihkkarastit ehtalaš álgoálbmotstandárddaid, muhto dat ii konkretiserejuvvon lagabut Sámedikki mearrádusas minerálabagadusa birra. Sámediggi lea duhtavaš go oaidná ahte sámediggeráddi lea mánggii čuovvolan dan oaivila oassin davviguovlopolitihka barggus. Sámedikki mielas lea dárbu geahčadit oktii visot dakkár vejolaš standárddaid dakkár dievasčoahkkinnássi oktavuodas go davviguovlopolitihkka. Dakkár standárddaid guorahallan dakkár ássi oktavuodas go davviguovlopolitihkka dievasčoahkkimii lea Sámedikki mielas dárbbaslaš.

Lea hui dehálaš ahte Sámediggi váldo mielde ráđdehusa bargui ovddidit nationála strategija minerálaealáhussii. Lea maiddái dehálaš garrasit vuoruhit barggu sihkkarastit dutkanehtalaš njuolggadusaid dutkamiidda álgoálbmogiid várás, álgoálbmogiin ja álgoálbmogiiguin, ovttas alit oahpuin.

Lea dárbu ahte Sámediggi fas geahčada davviguovlopolitihka, go dat suorgi ovdána čadat, ja dat váikkuha garrasit sámi servodagaide, ja lea vuoruhuvvon suorgi ráđđehusas ja Stuoradikkis. Sámediggi čujuha ahte davviguovllu álgoálbmotservodagat dárbbasit gielalaš, kultuvrralaš ja servodatlaš ođđasishuksema ja ahte davviguovlopolitihkas ferte fátmastit daid hástalusaid oassin vejolaš áŋgiruššami.

Davviguovlopolitihka máhttodimenšuvdna lea okta máŋgga guovddáš surggiin davviguovlopolitihkas. Sámediggi háliida ahte oassin davviguovlluáŋgiruššamis galgá čielgasit boahit ovdan ahte sámi servodat galgá aktiivvalaččat oassálastit máhtto- ja kapasitehtahuksema. Dat mearkkaša ahte sámi máhttobirrasiid gelbbolašvuohta árbedieđu, servodateallima, ealáhusaid, sosiála ja rievttálaš oktavuodaid birra ferte oažžut buorebut ovdánahttinvejolašvuođaid ja rámmaeavttuid. Dálá máhttu ja viidásit máhttoovddideapmi ferte vuoruhuvvot davviguovlluáŋgiruššama viidásit proseassain. Sihke Sámediggi ja eará orgánat galget sáhttit ávkkestallat dan gelbbolašvuođas iežaset barggus davviguovlluáŋgiruššami. Sámi máhtolašvuođabirrasat galget aktiivvalaččat searvat bargui vuoruhit áŋgiruššansurggiid dán politihkkasuorggi viidásit máhtolašvuođavuođideapmái.

Sámedikki mielas lea hui deatalaš ahte gudneáŋgirvuohta álggahit posiitiiva máhtto- ja kapasitehtahuksen sámi servodagas ja eará álgoálbmotservodagain dahkkojuvvo dainna lágiin ahte sihkkarastit dakkár davviguovlopolitihka mii ovddasta ovdáneami ja nanne álgoálbmotservodagaid. Sámedikki mielas lea áibbas deatalaš ahte álgoálbmogat ieža dutket iežaset diliid ja ieža oassálastet riikkaidgaskasaš máhttohukseni davveguovlluin iežaset eavttuid vuođu.

Sámedikki resurssaid nannen dutkan- ja ovddidanbargui lea maid áibbas dárbbalaš go galgá sihkkarastit iešmearridanvuoigatvuođa ja vejolašvuođaid álgoálbmogiid iehčanas oassálastimii davveguovlluid oahppoovddideami. Álgoálbmogiid oahppo- ja dutkanásahusaid nannen lea maid áibbas deatalaš go galgá sihkkarastit álgoálbmotberoštusaid davviguovlopolitihka máhttodimenšuvnnas. Davviriikkalaš foandda ásaheapmi lea ain mihttomearrin Sámediggái.

Sámediggi oaiivilda ahte oppalaš máhttolonohallan, dutkiid ja studeanttaid lonohallan gaskal álgoálbmogiid davvin, lea deatalaš kapasitehta- ja gelbbolašvuođavuođideami vejolašvuhtii davviguovlopolitihkas.

Sámediggi háliida deattuhit Árbedieđu modeallan áŋgiruššami rájáidrasttideaddji dutkanovttasbargguin álgoálbmogis álgoálbmogi. Fierpmádatvuđot ovttasbarggu viidásit ovddideapmi ja ášahusovttasbargu gaskal sámi máhttobirrasiid ja sullasaš álgoálbmotbirrasiid Ártkisis oassin davveguovloáŋgiruššamis leat maid deatalaččat Sámedikki oainnu mielde. Das gullá álgoálbmotovttasbargu gaskal álgoálbmotbirrasiid sámi guovlluin, Alaskas, Kanadas, Ruonáeatnamis ja Ruoššas. The University of the Arctic ferte dorjojuvvet ovddideami nannaset álgoálbmotdimenšuvnna barggus. Dasa gullá sihke doaimmaid heiveheapmi, oktiordnen ja lonohallan gaskal álgoálbmogiid áŋgiruššansurggiin.

2006 rájes lea bargujuvvon dainna ahte oažžut oktasaš fierpmádaga davveguovloáŋgiruššide čohkkendihte gelbbolašvuođa ja ráhkadan dihtii oktasaš vuođu sámi máhttobirrasiid. Barggu berre vuoruhit dainna lágiin ahte sihkkarastit buoret rámmaeavttuid fierpmádahkii. prošekta SamiNorth lea ohcan ruđaid Sámedikki dasa, geahča raportta 2011 ja ohcama 2012, juoga maid Sámediggi berre árvvoštallat doarjut.

Dakkár biras go boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáža berre nannejuvvot viidáseappot oassin davveguovloáŋgiruššama máhttodimenšuvnnas. Lea deatalaš ahte davviguovlopolitihka máhttodimenšuvdna čalmmustahtta erenoamážit dakkár sámi ealáhusaid go boazodoalu, eanadoalu, guolásteami ja meahccealáhusaid, dannego sámi kultuvrra ávnnaslaš kulturuođus lea čadnojuvvon árbevirolaš ealáhusaide.

Sámedikki mielas leat earret eará čuovvovaš fáttát hui deatalaččat davviguovlopolitihka máhttodimenšuvnnas:

- Sámegiella
- Oahpaheaddjioahppu
- Árbediehtu
- Ealáhusovddideapmi
- Álbmotriekti
- Olmmošvuoigatvuođat
- Biras, dálkkádatrievdamat ja árktalaš dilit
- Álgoálbmotjulggaštus
- Davviriikkalaš sámekonvenšuvdna
- Vuoigatvuođat resurssaide ja guoddilis resursahálddašeapmái
- Reálafáгат ja luonddudieđa
- Fágaoahppu ja heiveheapmi oahpposajiide
- Servodatdutkan ja stáhtadieđa, váldedilit ja politihkalaš oassálastin
- Sosiála dearvvašvuođadilit
- Ealáhusutkan ja odđahutkan

Barents2020 ásaheamis ja dutkanráđi vuoruheamit leat oassin dan oppalaš ja viiddis vuoruheamis mii guoská davviguovllu dutkamiidda. Dán vuoruheami ferte nannet ja ovddidit.

Viidasat bargui lea dehálaš kártet man láhkai ja dutkat mo hálddašanorgánat ja eará eiseválddit váldet vuhtii álgoálbmot rivttiid internašunála konvenšuvnnaid ja julggaštusaid ektui.

Sámediggi oaivvilda ahte lea dárbu nannet máhttu álgoálbmotrivttiid ja sámi kultuvrra birra guovddáš ja regionála eiseválddiin ja maiddái ásaheamis geat galget davviguovllu resurssaid ávkkástallat. Dát sáhttá dáhpuhuvvat oassin ásaheamiin álgoálbmotstandárddaid mat leat harmoniserejuvvon vástevaš internašunála standárddaiguin. Lassi- ja joatkkaoahppofálaldagaidda ealáhusaktevrraide ja fagaolbmuid, mat leat guovddášis dán oktavuodas, fertejit maid vuoruhuvvot.

Oassin máhttodimenšuvnnas davviguovlopolitihkas ja álgoálbmotdimenšuvnnas lea guovddášis dat ahte politihkalaš strategiijat leat mielde ovddideamen regionála gilvofámu gievrras sámi máhttobirrasiin. Sihkkarastin dihte ahte sámi mánggabealatvuohta ja sámi beroštumit váldojit vuhtii, de lea dehálaš deattuhit ahte ferte leat sáhka mángga iešguđege máhttobirrasiin. Sámediggi háliida maid deattuhit ahte lea guovddášis dat ahte ovddiduvvojit gánnáhahti sámi ásaheamis, nu ahte sáhttá sihkkarastit ahte árbediehtu ja min oktasaš muitu gozihuvvo. Sámedikki politihkalaš mihttomearri lea ahte sámi álbmot sihke olles álmot ja okta olmmoš sáhttá leat mielde odđáiigasaš servvodatovdáneamis nu ahte ii láhpe sámi árbevieruid ja kultuvrra.

Sámediggi oaivvilda ahte go Butenschøn-lávdegotti raporta gárvána, de galgá dát raporta meannuduvvot Sámedikki dievasčoahkkimis. Sámedikki ja eará sámi berošteddjiid rolla máhttodárbbuid defineremis sámi servvodagas ferte nannejuvvot.

Sámediggi deattuha ahte máhtto- ja kapasitehtahuksen lea guovddášis go lea sáhka strategiijain mat sihkkarastet álgoálbmot rievtti oasálastit mearrádušproseassaiguin, ja beassat čalmmustahttit ja ahte árvvusatno álgoálbmotgiid eallineavttut.

Evttohus 5, áirras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku

Biddjo sámediggeráđi árvalusa sadjái

DAVVIGUOVLLUID POLITIHKA MÁHTTODIMENŠUVDNA

Davviguovlopolitiikka lea surggiidgaskasaš politiikkalaš fáddá man sisdoallu lea olgoriikapolitiikka, resursahálddašeapmi, máhttodimensuvdna, álgoálbmotdimensuvdna, biras, ássan ja ealáhusovddideapmi.

Sámedikkis lea, álbmotválljejuvnon orgánan, geatnegasvuohta defineret iežas máhtolašvuodadárbbuid, strategiijaid máhtolašvuodaovddideapmái ja iešmearridanrievtti álgoálbmotdeklarašuvnna artihkal 3 ja 4 mielde, dan ektui ahte sihkkarastit vejolašvuoda, ja šiehtadallamiid ja konsultašuvnnaid bokte oažžut guovddáš rolla min servodagaid ovddideamis premissadahkkin min iežamet ovddideami várás.

Sámi servodagat leat dakkár dilis gos davviriikkaid sámedikkiid politiikkalaš barggut galget sihkkarastit ávnnaslaš kulturvuodu sápmelaččaide álbmogin, dakkár áiggis gos industriijadoaimmat ja davviguovlluid ja daid ođasmuvakehtes resurssaid čalmmustahttin mielddisbuktet vuorjašumiid árbevirolaš ealáhusaide ja areálaid ja resurssaid gilvohallamii, ja don bokte maiddái min kulturdoaimmaheapmái. Seammás lea dehálaš muittuhit ahte davviguovlopolitiikka sáhttá maiddái fállat sámi servodagaide vejolašvuoda nannet ja ovddidit kultuvrra ja servodaga, ja sihkkarastit ássama min guovlluin. Davviguovllut lea min ruoktu ja dáppe lea min birgejuvpmi, nu mot lea leamaš dološáiggiid rájes. Danne oaivvilda Sámediggi ahte sámedikki ja sámi servodagat fertejit čalmmustahttojuvvot eambo, ja oažžut nannoseabbo saji das maid gohčodit davviguovlopolitiikka. Sámedikkis lea iehčanas oassálastin lobálaš vuoigatvuohta ja geatnegasvuohta oassálastit dáidda politiikkalaš proseassaide.

Dattetge lea hui deatalaš ahte viidáset politiikkalaš barggus mii fátmasta davviguovlopolitiikka máhttodimensuvnna, ii galgga dušše leat Sámedikki rolla iešguđet proseassain ángiruššansuorgin. Váldohástalusas sámi servodagaide lea kapasitehtahuksen, sihke ovttaskasaid vejolašvuodaide ja oassálastimii, sámi servodagat, ealáhusdoaimmaheadjit ja máhttoásahusat. Sámedikki fokus ferte leat nannet dáid ulbmiljoavkkuid vejolašvuodaide ja eavttuid árijalaš oassálastimii davviguovlopolitiikka iešguđet váikkuhusaid oktavuodas. Sámedikki fokus ferte leat mo buoremusat sáhttá oažžut siviila servodaga fárrui máhttoovddideapmái davveguovloperspektiivvas.

Sámi guovlu fátmasta njealji nátionálastáhta ja ollá gitta Hedmárkku rádjai máddin Norggas ja Ruotas ja fátmasta nu badjel golmma fylkka Norggas. Danne berre davviguovlopolitiikka hábmejuvvot dan jurdaga vuodul.

Dat duohtavuohta ahte minerálahka ii vástit álbmotrievttálaš standárddaid dagaha stuora hástalusaid daid ulbmiliid ektui mat leat davviguovlopolitiikkas buori ovddideami birra álgoálbmogiidda. Dat duođalaš váilevašvuohta dálá minerálahagas unnida Sámedikki vejolašvuodaide sihkkarastit sámi beroštusaid áigeguovdilis minerálaáššiin. Sámedikki minerálabagadusa áššemeannudeamis deattuhuvvui ahte lea dárbu sihkkarastit ehtalaš álgoálbmotstandárddaid, muhto dat ii konkretiserejuvnon lagabut Sámedikki mearrádusas minerálabagadusa birra. Sámediggi lea duhtavaš go oaidná ahte sámediggeráđđi lea mángii čuovvolan dan oaivila oassin davviguovlopolitiikka barggus. Sámedikki mielas lea dárbu geahčadit oktii visot dakkár vejolaš standárddaid dakkár dievasčoahkkinášši oktavuodas go davviguovlopolitiikka. Dakkár standárddaid guorahallan dakkár ášši oktavuodas go davviguovlopolitiikka dievasčoahkkinii lea Sámedikki mielas dárbbaslaš.

Lea hui dehálaš ahte Sámediggi váldo mielde ráđđehusa bargui ovddidit nátionála strategiija minerálaealáhussii. Lea maiddái dehálaš garrasit vuoruhit barggu sihkkarastit dutkanehtalaš njuolggadusaid dutkamiidda álgoálbmogiid várás, álgoálbmogiin ja álgoálbmogiiguin, ovttas alit oahpuin.

Lea dárbu ahte Sámediggi fas geahčada davviguovlopolitiikka, go dat suorgi ovdána čadat, ja dat váikkuha garrasit sámi servodagaide, ja lea vuoruhuvvnon suorgi ráđđehusas ja Stuoradikkis. Sámediggi čujuha ahte davviguovllu álgoálbmotservodagat dárbbasit gielalaš, kultuvrralaš ja servodatlaš ođđasishuksema ja ahte davviguovlopolitiikkas ferte fátmastit daid hástalusaid oassin vejolaš ángiruššamii.

Davviguovlopolitihka máhttodimenšuvdna lea okta mánngga guovddáš surggiin davviguovlopolitihkas. Sámediggi háliida ahte oassin davviguovlluáŋgiruššamis galgá čielgasit boahit ovdan ahte sámi servodat galgá aktiivvalaččat oassálastit máhtto- ja kapasitehtahuksemis. Dat mearkkaša ahte sámi máhttobirrasiid gelbbolašvuohta árbedieđu, servodateallima, ealáhusaid, sosiála ja rievttálaš oktavuodaid birra ferte oazžut buorebut ovdánahttinvejolašvuođaid ja rámmaeavttuid. Dálá máhttu ja viidásit máhttoovddideapmi ferte vuoruhuvvot davviguovlluáŋgiruššama viidásit proseassain. Sihke Sámediggi ja eará orgánat galget sáhttit ávkástallat dan gelbbolašvuođas iežaset barggus davviguovlluáššiguin. Sámi máhtolašvuođabirrasat galget aktiivvalaččat searvat bargui vuoruhit áŋgiruššansurggiid dán politihkkasuorggi viidásit máhtolašvuođaovddideapmái.

Sámedikki mielas lea hui deatalaš ahte gudneáŋgirvuohta álggahit posiitiiva máhtto- ja kapasitehtahuksen sámi servodagas ja eará álgoálbmotservodagain dahkkojuvvo dainna lágiin ahte sihkkarastit dakkár davviguovlopolitihka mii ovddasta ovdáneami ja nanne álgoálbmotservodagaid. Sámedikki mielas lea áibbas deatalaš ahte álgoálbmogat ieža dutket iežaset diliid ja ieža oassálastet riikkaidgaskasaš máhttohukseni davveguovlluin iežaset eavttuid vuodul.

Sámedikki resurssaid nannen dutkan- ja ovddidanbargui lea maid áibbas dárbbalaš go galgá sihkkarastit iešmearridanvuoigatvuođa ja vejolašvuođaid álgoálbmogiid iehčanas oassálastimii davveguovlluin oahppoovddideamis. Álgoálbmogiid oahppo- ja dutkanásahusaid nannen lea maid áibbas deatalaš go galgá sihkkarastit álgoálbmotberoštusaid davviguovlopolitihka máhttodimenšuvnnas. Davviriikkalaš foandda ásaheapmi lea ain mihttomearrin Sámediggái.

Sámediggi oaiivvilda ahte oppalaš máhttolonohallan, dutkiid ja studeanttaid lonohallan gaskal álgoálbmogiid davvin, lea deatalaš kapasitehta- ja gelbbolašvuođaovddideami vejolašvuhtii davviguovlopolitihkas.

Sámediggi háliida deattuhit Árbedieđu modeallan áŋgiruššamii rájaidrasttideaddji dutkanovttasbargguin álgoálbmogis álgoálbmogiid. Fierpmádatvuodot ovttasbarggu viidásit ovddideapmi ja ášahusovttasbargu gaskal sámi máhttobirrasiid ja sullasaš álgoálbmotbirrasiid Ártkisis oassin davveguovloáŋgiruššamis leat maid deatalaččat Sámedikki oainnu mielde. Das gullá álgoálbmotovttasbargu gaskal álgoálbmotbirrasiid sámi guovlluin, Alaskas, Kanadas, Ruonácatnamis ja Ruoššas. The University of the Arctic ferte dorjojuvvo ovddideamis nannaset álgoálbmotdimenšuvnna barggus. Dasa gullá sihke doaimmaid heiveheapmi, oktiordnen ja lonohallan gaskal álgoálbmogiid áŋgiruššansurggiin.

2006 rájes lea bargojuvvon dainna ahte oazžut oktasaš fierpmádaga davveguovloáššiiide čohkkendihte gelbbolašvuođa ja ráhkadan dihtii oktasaš vuodu sámi máhttobirrasiid. Barggu berre vuoruhit dainna lágiin ahte sihkkarastit buoret rámmaeavttuid fierpmádahkii. prošekta SamiNorth lea ohcan ruđaid Sámedikki dasa, geahča raportta 2011 ja ohcama 2012, juoga maid Sámediggi berre árvvoštallat doarjut.

Dakkár biras go boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáža berre nannejuvvot viidáseappot oassin davveguovloáŋgiruššama máhttodimenšuvnnas. Lea deatalaš ahte davviguovlopolitihka máhttodimenšuvdna čalmmustahtá erenoamážit dakkár sámi ealáhusaid go boazodoalu, eanadoalu, guolásteami ja meahccealáhusaid, dannego sámi kultuvrra ávnnaslaš kulturuođus lea čadnojuvvon árbevirolaš ealáhusaide.

Sámedikki mielas leat earret eará čuovvovaš fáttát hui deatalaččat davviguovlopolitihka máhttodimenšuvnnas:

- Sámegiella
- Oahpaheaddjioahppu
- Árbediehtu
- Ealáhusovddideapmi

- Álbmotriekti
- Olmmošvuoigatvuodát
- Biras, dálkkádatrievdamat ja árktalaš dilit
- Álgoálbmotjulggaštus
- Davviriikkalaš sámekonvenšuvdna
- Vuoigatvuodát resurssaide ja guoddilis resursahálddašeapmái
- Reálafáogat ja luonddudieđa
- Fágaoahppu ja heiveheapmi oahpposajiide
- Servodatdutkan ja stáhtadieđa, váldedilit ja politihkalaš oassálastin
- Sosiála dearvvašvuodadilit
- Ealáhushutkan ja ođđahutkan

Barents2020 ásaheamis ja dutkanráđi vuoruheamit leat oassin dan oppalaš ja viiddis vuoruheamis mii guoská davviguovllu dutkamiidda. Dán vuoruheami ferte nannet ja ovddidit.

Viidasat bargui lea dehálaš kártet man láhkai ja dutkat mo hálddašanorgánat ja eará eiseválddit váldet vuhtii álgoálbmot rivvtiid internašunála konvenšuvnnaid ja julggaštusaid ektui.

Sámediggi oaivvilda ahte lea dárbu nannet máhttu álgoálbmotrivvtiid ja sámi kultuvrra birra guovddáš ja regionála eiseválddiin ja maiddái ášahusain geat galget davviguovllu resurssaid ávkkástallat. Dát sáhttá dáhpuhuvvat oassin ášahemiin álgoálbmotstandárddaid mat leat harmoniserejuvvon vástevaš internašunála standárddaiguin. Lassi- ja joatkkaohppofálaldagaid ealáhusaktevrraide ja fágaolbmuide, mat leat guovddášis dán oktavuodas, fertejit maid vuoruhuvvot.

Oassin máhttodimenšuvnnas davviguovlopolitihkas ja álgoálbmotdimenšuvnnas lea guovddášis dat ahte politihkalaš strategijat leat mielde ovddideamen regionála gilvofámu gievrras sámi máhttobirrasiin. Sihkkarastin dihte ahte sámi mánggabealatvuohta ja sámi beroštumit váldojit vuhtii, de lea dehálaš deattuhit ahte ferte leat sáhka mánga iešguđege máhttobirrasiin. Sámediggi háliida maid deattuhit ahte lea guovddášis dat ahte ovddiduvvojit gánnáhahtti sámi ášahusat, nu ahte sáhttá sihkkarastit ahte árbediehtu ja min oktasaš muitu gozihuvvo. Sámedikki politihkalaš mihttomearri lea ahte sámi álbmot sihke olles álmot ja okta olmmoš sáhttá leat mielde ođđaáigásaš servvodatovdáneamis nu ahte ii láhpe sámi árbevieruid ja kultuvrra.

Sámediggi oaivvilda ahte go Butenschøn-lávdegotti raporta gárvána, de galgá dát raporta meannuduvvot Sámedikki dievasčoahkkimis. Sámedikki ja eará sámi berošteddjiid rolla máhttodárbbuid defineremis sámi servvodagas ferte nannejuvvot.

Sámediggi deattuha ahte máhtto- ja kapasitehtahuksen lea guovddášis go lea sáhka strategijain mat sihkkarastet álgoálbmot rievtti oasálastit mearrádusproseassaiguin, ja beassat čalmmustahttit ja ahte árvvusatno álgoálbmogiid eallineavttut.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 29 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 4 hilgojuvvui 26 jienain. 3 jienastedje beali.
- Evttohus 5, mii boahá lávdegotti evttohusa 3 sadjái, hilgojuvvui 18 jienain. 11 jienastedje beali.
- Evttohus 1 mearriduvvui 26 jienain 3 jiena vuostá.
- Evttohus 2 mearriduvvui 26 jienain 3 jiena vuostá.
- Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegotti ráva mearriduvvui 17 jienain 12 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Silje Karine Muotka, áššejođiheaddji	
2	Miriam Paulsen	Olaf Eliassen
	Miriam Paulsen	
3	Hans Eriksen	Kirsti Guvsám
		Silje Karine Muotka
		Geir Johnsen
	Hans Eriksen	
4	Geir Johnsen	Silje Karine Muotka
		Olaf Eliassen
5	Anders Somby jr.	
6	Kirsti Guvsám	
7	Anne Helene Moeng Saari	
8	Aili Keskitalo	Anders Somby jr.
	Aili Keskitalo	
9	Olaf Eliassen	
10	Silje Karine Muotka	
	Silje Karine Muotka	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi čujuha riikkaidgaskasaš mearrádusaide mat eaktudit ahte álgoálbmogiin galgá leat deatalaš rolla iežaset servodagaid ovddideamis ja ahte sii ieža galget bidjat eavttuid iežaset ovdáneapmái. Sámediggi čujuha erenoamážit ON jagi 2007 Álgoálbmotjulggaštussii, mas leat riikkaidgaskasaš štándárddat mat maiddá leat guoskevaččat máhttopolitihkkii Norggas ja miehtá sámi guovllu. Čujuhuvvo erenoamážit Álgoálbmotjulggaštusa 3. Ja 4. Artihkkaliidda, mat eaktudit ahte álgoálbmogiin lea iešmearridanvuoigatvuohta, ja ahte stáhta eiseválddit leat geatnegahttojuvvon sihkkarastit ahte dat vuoigatvuohta váldojuvvo mielde riikka láhkii šiehtadallamiid ja konsultašuvnnaid bokte guoskevaš álgoálbmogiin. Sápmelaččaid iešmearridanvuoigatvuohta mearkaša maiddá ahte sápmelaččat ieža galget beassat mearridit iežaset máhttodárbbu, iežaset máhttoovddideami strategiijaid ja friddja vuodul beassat hukset ja viidáseappot ovddidit iežaset máhttoásahusaid.

Davviriikkaid sámedikkiin lea deatalaš rolla sámi servodaga ovddideamis ja ovttasdoaimmamis eará eiseválddiiguin. Sámi servodat lea johtilit ovdáneamen, ja stuorra gáibádusat biddjojuvvojit sámi orgánaide, sihke politihkalaš orgánaide ja máhttoásahusaide, go guoská árbedieđuid áimmahuššamii ja seammás go odđa máhttu galgá ovddiduvvot.

Sámediggi oaivvilda ahte lea hui deatalaš ahte sámi máhttobirrasat, sihke dat mat leat áhahushámis ja dat mat eai leat áhahushámis fertejit oazžut dárbbaslaš rámmaeavttuid vai sáhttet ovdánit iežaset eavttuid vuodul. Álgoálbmogiid ja sámi máhttobirrašiid mihtilmasvuohtan lea ahte dat leat smávvat ja rašit, ja dat sáhttet álkit vuoittahallat jus vuodđun biddjojuvvo gilvvohallanprinsihppa máhttoásahusaid gaskkas riikkalaččat, davviriikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat.

Sámediggi dovddaha ahte sámi máhttobirrašin lea vuodđo máhttu servodateallima, árbevirolaš ja odđa ealahusaid, sosiála ja rievttálaš diliid birra mat leat deatalaččat davviguovlluid viidáset ánggirusšamiin. Sihke Sámediggi ja eará orgánat berrejit sáhttit ávkkástallat odđa gelbbolašvuodain buorebut go dál dahkkojuvvo.

Guovddáš eiseválddiin ja dutkanbirrasin lea eará lahkonaanvuohki davviguovlluid ja eará vuolggasadji davviguovlopolitihkkii go Sámedikkis. Davi álgoálbmogiidda davviguovllut leat ja leat leamaš min ruoktun ja min birgenláhkin. Guovlluin leat oahpes ekovuogádagat ja leat vuodđun erenoamážit ovddiduvvon giellaterminologijii, eallinvuohkái ja máhttui. Guovllut leat min álbmoga eatnašiid ruoktun ja doppe leat gorálaččat stuorra álgoálbmotservodagat. Davviguovllut galget hálddašuvvot buoremussan midjiide ja boahttevaš buolvvaide, ja álgoálbmotservodagat dárbbasit gielalaš, kultuvrralaš ja servodatlaš ođđasishuksema.

Sámediggi čujuha Nordområdemeldingen (St.died.7 2011-2012) maid Stuorradiggi dohkkehii cuoŋománus 2012. Diedáhusas boahťa ovdan ahte ráđđehusa mielas lea hui deatlaš ahte dat posiitiiva ovdáneapmi davvin maidái vásihuvvo posiitiivan guoskevaš álgoálbmogiidda. Sámediggi lea árjjalaččat oassálastán bargui davviguovlodiedáhusain ja háliida čielggaduvvon ja guovddáš rolla viidáset davviguovloáŋgiruššamis. Davviguovlopolitihka oktiordnenforum lea buorre doaibmabidju dan dáfus.

Sámediggi oaidná ahte dárbbášuvvo álggahit posiitiiva máhtto- ja kapasitehtaloktema doaibmabijuid sámi servodagas ja eará álgoálbmotservodagain fuolahit álgoálbmotperspektiivva davviguovlopolitihkas. Sámedikki mielas dárbbášuvvo ollislaš lahkoneapmi daidda doaibmabijuide mat leat namuhuvvon davviguovlodiedáhusas.

Sámediggi doarju ráđđehusa doaibmabijuid etihkalaš njuolggadusaid ovddideami várás mat fuolahit álgoálbmogiid doaimmaid ekonomaláš doaimmaid oktavuodas davvin, ja doaibmabijuid njuolggadusaid ovddideami várás ja vejolaš standárdašiehtadusaid várás oktavuodas gaskal industriija ja álgoálbmotealáhusaid davvin. Sámediggi oaihvilda ahte dáid doaibmabijuid berrešii geahččat ovtta ja ahte daid sáhtášii čatnat Árktaš ráđđái. Sámediggi lea ovtamielas ráđđehusain dasa ahte sámi ášahusat ja álgoálbmotásahusat fertejit nannejuvvot, ja deattuha ahte dát guoská maidái daidda ášahusaide mat leat mielde addimin sápmelaččaid ja eará álgoálbmogiid vuoigatvuođa eaiggádiidda ja ealáhusberošteddjiide vejolašvuođaid fuolahit iežaset beroštusaid, ja ahte dat lea oassi čovdosis go ođđa industriija plánejuvvo sin geavahanguovlluin.

Máhttu lea Davveguovlopolitihka geađgejuolgi, máhttolokten lea deatlaš sámi servodahkii. Sámediggi doarju ráđđehusa go vuoruhá ráđjerasťasáš máhttoprográmma sámi árbedieđuid várás davviriikkain ja Ruoššas. Dan ferte viidáseappot ovddidit dan málles ja daid vásáhusaid vuodul mat leat ovddiduvvon Sámi allaskuvlla nátionála prográmmas. Sámediggi oaidná man mávssolaš lea joatkit dán vuoruheami dan perspektiivvas ahte álgoálbmogat hálddašit kulturárvvuidda ja ahte sis lea máhttu ealáhusaid birra subárktalaš guovllu gáibideaddji diliin.

Sámediggi oaidná man deatlaš lea nannet álgoálbmotdutkanas sihke fáttálaččat ja ášahuslaččat. Jus dan galgá ollašuttit, de ferte ovddidit nana fágabirrasiid main lea vejolašvuohta ovttasbargat ja mat sáhttet váikkuhit máŋggabeallášasáš fágalaš buvttadeapmái. Sámediggi oaidná ahte sámi dutkanásahusaid viidáset nannen lea hui deatlaš go galgá ollašuttit ráđjerasťideaddji dutkanovttasbarggu álgoálbmogiid gaskkas, ja ovttasbarggu álgoálbmotfáttáiguin eará dutkanásahusaiguin riikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat.

Sámediggi oaihvilda ahte nana sámi dutkanásahusat leat hui deatlaš eaktun dasa ahte leat oahppanvejolašvuođat dakkár áibbas deatlaš surggiin go sámi gielas, oahpaheaddjioahpus ja árbeviroláš kulturvuodot ealáhusovddideamis. Vejolašvuohta oazžut dakkár oahpu mearkkaša ollu ássami, kultursuodjaleapmái ja ealáhusovddideapmái davvin.

Sámediggi áigu bargat dainna ulbmiliin ahte máhttoásahusat davvin ožžot nátionála ovddasvástádusa máhttogaskkusteamis olmmošvuoigatvuođaid birra, álbmotrievtti njuolggadusaid birra álgoálbmogiid ja minoritehtaid birra, álgoálbmotjulggastusa birra ja máhttoloktema birra árktaš diliin.

Sámediggi háliida oažžut stuorát rolla sámi servodaga oahppodárbbuid mearrideamis, dás maiddá dakkár dárbbuid oktavuodas sámi alit oahpus, ja strategijaid ovddideamis dán suorggis, geahča ILO-konvenšuvnna nr. 169, 27. artihkkala.

Sámediggi háliida čielgaset rolla sámi servodaga dutkandárbbuid mearrideamis. Sámediggi oaidná earret eará dárbbu eanet máhttui sosiála ja dearvvašvuoda váikkuhusaid birra báikegottiide ja olbmuide davviguovloáŋgiruššama geažil ja eanet čalmmustuhttima dasa. Dárbbasuvo ollu eanet dutkanvuot máhttu minerálaávkástallama váikkuhusaid birra davvin, erenoamážit vuoigatvuodaid fuolaheami dáfus ja árbevirolaš ealáhusaid birgenlági dáfus davvin.

Sámediggi háliida ahte galgá earenoamážit deattuhit sámi ealáhusaid nugo boazodoalu, eanandoalu, guolásteami ja meahcásteami. Dan oktavuodas ferte kártet ja dutkat buorebut mo hálddašánorgánat iežaset doaimmas fuolahit álgoálbmogiid vuoigatvuodaid mat leat dohkkehuvvon nationála lágain ja riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain ja julggaštusain, dárbbaslaš gealbolokten ferte čadahuvvot dan ektui mo hálddašepmi fuolaha álgoálbmotvuoigatvuodaid.

Sámediggi gáibida ahte dat stuorra fitnodagat, mat áigot doaibmat álgoálbmotguovlluin, duođaštit ahte sis lea gelbbolašvuoha álgoálbmotvuoigatvuodaid ja sámi árbedieđu birra. Sámediggi čuovvola departemeantta ektui geasa galgá addojuvvot bargun fállat dakkár oahpu ja guđe duođaštangáibádusat biddjojuvvot.

Sámediggi čujuha Davviguovlodiedáhusa višuvnnaide ja doaibmabijuide ja deattuha erenoamážit ahte Sámediggi ja sámi servodat, dan ovttasbargojurddašepmi vuodul mii lea vuodđun diedđáhussii, galget oažžut deatalet rolla viidáset čuovvolanbarggus ja iešguđet doaibmabijuid álggaheamis davviguovlopolitihkas. Ahte sámi servodat dan álbmotválljen orgána Sámedikki bokte, galgá searvvahuvvot davveguovlopolitihka máhttostrategijaid dievaslaš vuogi mielde, lea eaktun dasa ahte sámi álbmot galgá dovdat eaiggátvuoda davviguovloáŋgiruššamii.

Sápmelaččat ja eará álgoálbmogat leat nu guhkás go mii muitit leamaš guovddážis min guovlluin. Danne ii leat davviguovllu deattuheapmi ođas sámi oktavuodas.

Sámediggi háliida mearkašahttit ahte Sámedikki ipmárdus davviguovllu- doahpagiin ii soaitte vástidit ráđđehusa Davviguovllu- definišuvdnii. Sámi guovlu lea njealji našuvnnas. Norggas lea sámi guovlu Hedemárkku rájes davás.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 07.06.12 dii. 16.30.

Ášši/Sak DC 029/12

Bearráigeahččanlávdegotti jahkedieđáhus

Arkiivaáššenr..
12/212006 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikalaš dássi	Beaivi	Áššenr.
Samedikki dievasčoahkkin	06. – 08.06.12	DC 29/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 07.06.12 dii. 08.30.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	06.02.12	Samedikki bearráigeahččanlávdegoddi	Gilvovuoddu – rámmašiehtadus Samedikki bearráigeahččanlávdegotti áššemeannudanbálvalusaid várás

II Evttohusat ja mearkkašumit

Bearráigeahččanlávdegotti evttohus:

Sámediggi lea guorahallan bearráigeahččanlávdegotti jahkedieđáhusa áigodagas ođđajagimánnu 2011 – juovlamánnu 2011. Jahkedieđáhus čuovvu mielde čoahkkingirjji.

Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi – dieđáhus áigodagas ođđajagimánnu 2011 – juovlamánnu 2011

1. ÁLGGAHUS

Sámedikki bearráigeahččanlávdegotti (kontrollkomite) oáčui dievasčoahkkin áššis 09/10 ođđa nama. Ođđa namma lea “Sametingets kontrollutvalg” dárogillii muhto sámegillii lea ain Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi. Gustovaš njuolggadusain gohčoduvvo bearráigeahččanlávdegoddi ain namain Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi.

Sierra njuolggadusaid mielde Bearráigeahččanlávdegotti várás lea dan ovddasvástáduš ja bargosuorgi § 2 mielde “..fágalaš vuoduin doaimmahit parlamentáralaš bearráigeahču ja stivrenberráigeahču iskamiin mii lea dáhpuhuvvan, veardidemiin ásahuvvon eavttuiguin ja ortnegiiguin, ja leat mielde njulgemin vejolaš boasttuvuođaid ja meattáhusaid. Hálldahusat, duopmostuolut ja áittardanortnegat dábálaččat gozihit ovttaskas olbmuid beroštumiid.

Bearráigeahččanlávdegotti lahtuin lea viiddiduvvon vuoigatvuohta oaidnit Sámedikki dokumeanttaid, rapporttaid ja sullasaččaid.”

Bearráigeahččanlávdegotti doaimmat ovdan bohtet Sámedikki čoahkkinortnega § 15.
Berráigeahččanlávdegotti bargun lea:

doaimmahit parlamentáralaš bearráigeahču doaimmas mii ruhtaduvvo Sámedikki bušeahtas, ja bearráigeahččat Sámedikki jahkerekhetdoalu, ja vejolaš mearkkašumiid maid Riikkarevišuvdna lea buktán dáidda.

Lávdegoddi oažžu iskkadit Sámedikki hálddahusa go atná dan dárbbaslašžan Sámedikki bearráigeahču dihte. Ovdal go lávdegoddi ieš dahká dákkár iskkademiid, de galgá dieđihit sámediggeráđđái, dahje dievasčoahkkinjođihangoddái, mii lea geatnegas buktit dieđuid mat jerrojuvvojit.

Lávdegoddi sáhtá ovddidit árvalusa Sámedikki dievasčoahkkimii áššiin maid meannuda.

Dievasčoahkkin sáhtá mearridit sierra njuolggadusaid bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástádus- ja bargosuorgái.

Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi galgá sierra njuolggadusaid mielde, Bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástádusa ja bargosuorggi ektui § 4 mielde, addit jahkedieđáhusa. Jahkedieđáhusas galgá leat bearráigeahččanlávdegotti ovddit jagi doaibma.

2. BEARRÁIGEAHČČANLÁVDEGOTTI LAHTUT

Sámediggi välljii 14.10.09 áššis 34/09 čuovvovaččaid lahttun bearráigeahččanlávdegoddái áigodahkii 2009 - 2013:

Randi A. Skum, jođiheaddji
Åge Nordkild, nubbijjođiheaddji
Silje Karine Muotka, lahttu
Jørn Are Gaski, lahttu
Mariann W. Magga, lahttu

3. BEARRÁIGEAHČČANLÁVDEGOTTI ČOAHKKIMAT / KONFERÁNSSAT

Siskkáldas čoahkkimat:

Bearráigeahččanlávdegoddi lea doallan čoahkkimiid doaibmaáigodagas ná:

Romssas:	20.01.11
Romssas:	13.04.11
Karášjogas :	27.05.11
Romssas:	30.06.11
Romssas:	16.09.11
Romssas	18.11.11

Čoahkkimat olggobealde:

Bearráigeahččanlávdegoddi doalai čoahkkima suoidnemánu 30. b. Sámedikki presideanttain Egil Olliin ja Sámedikki direktivrrain, Rune Fjellheimain. Čoahkkima fáddán lei bearráigeahččanlávdegotti resursa- ja bargodilli, gos lávdegoddi ovddidii váttisvuodaid gáržžes ekonomalaš- ja hálddahuslaš resurssaid ektui.

Presideanta ja direktivra oáččuiga dieđuid dan birra ahte Bearráigeahččanlávdegoddi áigu álggahit proseassa man ulbmilin lea oažžut áššemeannudan- ja áššeciellggadandoaimma fáldatvuoru bokte. Bearráigeahččanlávdegoddi oáčču positiivvalaš signálaid dán prosessii.

Bearráigeahččanlávdegoddi oáčču maiddái positiivvalaš signálaid das ahte Bearráigeahččanlávdegoddi galggai nannejuvvot.

Konferánssat ja eará:

Bearráigeahččanlávdegoddi doalai seminára Sámedikki dievasčoahkkima oktavuodas geassemánus. Fáddán ledje bearráigeahččandoaimmat parlamentáralaš vuogádagain. Geahča válldahusa boahhte čuoggás.

4. BEARRÁIGEAHČČANLÁVDEGOTTI DOAIBMA

Seminára:

Bearráigeahččanlávdegoddi doalai seminára Sámedikki áirasiidda geassemánus man fáddán ledje bearráigeahččandoaimmat parlamentáralaš vuogádagain. Seminára ulbmilin lei oažžut stuorát dihtomielalašvuoda bearráigeahččanlávdegotti doaimmaid birra Sámedikkis ja seammás guorahallat movt bearráigeahččandoaimma sáhtášii nannet.

Seminára rabai bearráigeahččanlávdegotti jođiheaddji, Randi A. Skum.

Čuovvovaččat ledje bovdejuvvon doallat sáhkavuoru semináras:

Hans Brattestå, Stuorradikki direktvra.

Fáddá: Stuorradikki bearráigeahččan doaibma oppalaččat, ja Stuorradikki iežas ekonomijahálldašeami revisuvdna ja bearráigeahččan.

Bente Willumsen, Oarje-Finnmárkku gieldarevisuvdna.

Fáddá: Bearráigeahččan, dárkkisteapmi, revisuvdna ja gielddaid ja fylkkagielddaid hálldašanrevisuvdna.

Jørgen Kosmo, Riikarevisor.

Fáddá: Riikarevisuvdna ja dan barggu birra, movt váikkuhit dan ahte oktasaš ruđat ja árvvut geavahuvvojit nugo Stuorradiggi lea mearridan.

Seminára loahpas lei várrejuvvon áigi ságastallat logaldallamiid fáttáid birra.

Meannuduvvon áššit:

Bearráigeahččanlávdegoddi lea meannudan áššiid 2011:s mat leat ovdagihtii iskkaduvvon. Dát áššit leat čuovvovaččat:

Ášši 04/11 – Sámedikki jienastuslogu geavaheapmi

Ášši duogáš:

Sámedikki jienastuslohku lea ásahuvvon jienastuslohkun sámediggeválgga várás. Ođđa váлгаortnega atnui váldima oktavuodas ja sámelága ja láhkaásahusa reviderema oktavuodas lea doaba “sámi jienastuslohku” rievdaduvvon “Sámedikki jienastuslohkun” juste deattuhan dihte dan ahte dat lea válgajienastuslohku.

Sámedikki dievasčoahkkinjođihangoddi háliida ahte Sámedikki jienastuslohku vuolggasajis galgá geavahuvvot dušše dakkár jienastuslohkun man várás dat lea ásahuvvon – politihkalaš ulbmili sámediggeválgga oktavuodas. Vejolaš miehtama oktavuodas addit earáide vejolašvuoda geavahit jienastuslogu láhkaásahusa § 81 (1) b mielde, fertejit leat hui nana servodatlaš sivat.

Maiddá sin ektui geat válljejit registreret iežaset Sámedikki jienastuslohkui lea riehta dulkot čavgadit jienastuslogu hálldašeami. Sámediggi lea ožžon dieđuid olbmui geat leat váldán oktavuoda sierralágan iskkademiid oktavuodas ahte sii vásihit dan luohttamuša rihkkumin. Sii leat dieđihan jienastuslohkui sámediggeválgii searvama dihte eai ge dan dihte ahte searvat iskkademiide.

Bearráigeahččanlávdegotti meannudeapmi:

Bearráigeahččanlávdegoddi áigu ovddidit dán ášši dievasčoahkkimii 2012:s. Lea addojuvvon ovdagihitii vejolašvuohta iskkadit ášši njuolggadusaid “Sierra njuolggadusat bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástádusa ja bargosuorggi ektui” čuoggá 5.1 mielde.

Bearráigeahččanlávdegoddi lea čálalaš oktavuoda váldima bokte sámediggeráđđái ožžon dieđuid earret eará oktavuoda birra Sámediggeráđi ja olggobeale ohcciid gaska Sámedikki jienastuslogu geavaheamis (NRK Sápmi ja Statistihkalaš guovddášdoaimmahat).

Bearráigeahččanlávdegotti čoahkkáigeassu:

Bearráigeahččanlávdegoddi áigu meannudit ášši 2012:s. Bearráigeahččanlávdegoddi áigu meannudeami oktavuodas mearridit ahte galgá go ášši ovddiduvvot dievasčoahkkimii.

Ášši 18/11 Joavkoruđat

Ášši duogáš:

Sámediggi várre jahkásačcat dihto supmi Sámedikki politihkalaš joavkkuide. Dát ruhta galgá juogaduvvot politihkalaš joavkkuid gaska dan árraslogu vuodul mat iešguđege joavkkuin leat. Dasto vuodđuduvvo doarjja maid dasa ahte gullá go bellodat posišuvdnii vai opposišuvdnii.

Čoahkkinjođihangoddi lea dieđihan ahte joavkoruđat galget geahčaduvvot, earret eará dan ektui ahte geavahuvvojit go dat njuolggadusaid mielde.

Bearráigeahččanlávdegotti meannudeapmi:

Bearráigeahččanlávdegoddi lea geahčadan ášši mii guoská politihkalaš joavkoruđaide 2010:s. Bearráigeahččanlávdegoddi oaidná ahte lea dárbu geahčadit juolludaneavttuid ja movt dat leat geavahuvvon.

Bearráigeahččanlávdegoddi áigu sierra njuolggadusaid bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástádusa ja bargosuorggi ektui § 5, čuoggá 1, mielde ovdagihitii iskkadit ášši mii guoská joavkoruđaide maŋŋá go čoahkkinjođihangoddi lea meannudan ášši.

Ášši 19/11 Válljejuvvon ráđđechoahkkingirjjiid geahčadeapmi

Ášši duogáš:

Njuolggadusaid bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástádusa ja bargosuorggi ektui § 4, čuoggá 4, mielde galgá bearráigeahččanlávdegoddi geahčadit sámediggeráđi čoahkkingirjjiid.

Bearráigeahččanlávdegotti meannudeapmi:

Bearráigeahččanlávdegoddi guorahalai maid sii galget dahkat ráđđechoahkkingirjjiid geahčadanvejolašvuođa ektui. Dat ahte mainna lágiin iskkadit sáhtta leat čuovvovaš:

Geahčcat leat go formalitehtat čoahkkingirjjiin čuvvojuvvon. Dan oktavuodas sáhtta ovdamearkka dihte leat sáhka makkár ráiddus dáhton ja áššinummir leat.

Geahčcat lea go sámediggeráđdi rihkkon iežas fápmudusa njuolggadusaid ja dievasčoahkkinmearrádusa ektui.

Molssaektosačcat sáhtta leat sáhka hálddašanrevisuvnna birra gaskaoapmin oppalačcat, ja ahte geahčcat mii sáhtta leat áigeguovdil maid bearráigeahččanlávdegoddi galggašii bargat čoahkkingirjjiiguin.

Čuovvovaš čoahkkingirjjiid leat leamaš vuodđun meannudeapmái:

Čoahkkingirji 03/10

Čoahkkingirji 11/10

Čoahkkingirji 01/11

Čoahkkingirji 02/11

Dáid čoahkkingirjjiid geahčadeami oktavuodas čielggai ahte bearráigeahččanlávdegoddi ferte ráhkadit buriid dagaldumiid čoahkkingirjjiid geahčadeami várás, earret eará metodihka ektui.

Bearráigeahččanlávdegotti bargodili geažil lea váttis eanet vuogádatlaččat geahčadit ráđdečoahkkingirjjiid, danne go dat gáibida hálldahuslaš resurssaid ráhkkanahittit dán lágan áššiid bearráigeahččanlávdegoddái. Dát guoská maiddái eará revisuvdnafealttaide mat leat namuhuvvon njuolggadusain § 4 vuolde.

Bearráigeahččanlávdegotti čoahkkáigeassu:

Bearráigeahččanlávdegoddi maŋida čoahkkingirjegeahčadeami dassáži go lávdegoddi oažžu čállibálvalusa.

5. ISKKADEAMIT MAT ČAĐAHUVVOJIT BOAHTTEVAŠ JAGIIN

Bearráigeahččanlávdegotti bargodilli:

Bearráigeahččanlávdegotti bargu sorjá ollu ekonomalaš rámmaid mat mearriduvvojit Sámedikki bušeahta bokte. Bearráigeahččanlávdegoddi lea ollu gerddiid čujuhan ahte bearráigeahččanlávdegotti barggu várás ferte leat mealgat stuorát ekonomalaš rámma jos lávdegoddi galggaš sáhttit čađahit daid doaimmaid mat eaktuduvvojit ahte bearráigeahččanlávdegoddi galgá čađahit, earret eará njuolggadusaid bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástádusa ja bargosuorggi ektui § 4 mielde.

Bearráigeahččanlávdegoddi lea álggahan proseassa ahte oažžut áššemeannudeaddji- ja áššečielggadandoaimma olggobealde. Dál gávdno rámmašiehtadusevttohus mii almmuhuvvo earret eará Doffinis álgogeahčen jagi 2012, gč. mildosa 1. Dalle go dát doaimma lea ortnegis, de ferte bearráigeahččanlávdegoddi oažžut mealgat stuorát ekonomalaš rámmaid.

Bearráigeahččanlávdegoddi ii leat sáhttán čađahit stuorát revisuvnnaid váttis bargodili geažil. Danne lea vealtameahtun deatalaš oažžut áššemeannudeaddji- ja áššečielggadandoaimma jos bearráigeahččanlávdegoddi galggaš sáhttit čađahit buot daid doaimmaid maid lea geatnegahttojuvvon dahkat njuolggadusaid mielde ja eará áššiid vuodul mat bohtet lávdegoddái ja maid ferte lagabuidda geahčadit.

Plánejuvvon bearráigeahččamat čuoŋvovaš jagi:

Dainna eavttuin ahte bearráigeahččanlávdegotti bargodilli buoriduvvo 2012:s, áigu bearráigeahččanlávdegoddi vuoruhit daid doaimmaid maid galgá dahkat njuolggadusaid § 4 mielde. Deatalaš revisuvdnasuorgin gártá leat sámediggeráđi doarjjameannudeapmi.

Bearráigeahččanlávdegoddi áigu vuoruhit barggu dagaldumiid mearridemiin Sámedikki bearráigeahččanbarggu várás, mas álgoulbmilin lea oažžut sadjái “iešheanalis vuogádaga” vai boahttevaš bearráigeahččanlávdegottit eai dárbbas vihkkedallat juohke njealját jagi ođđasis bargguset.

Dalle go čállidoaimma lea sajis, lea dárbu lagabuidda geahčadit njuolggadusaid revisuvdnabarggu ektui ja dasto bargonjuolggadusaid bearráigeahččanlávdegotti barggu várás.

Bearráigeahččanlávdegoddi áigu vuoruhit iežas ovddideami bearráigeahččanbarggu ektui. Man geažil áigu ge searvat sihke kurssaide ja konferánssaide.

6. HÁSTALUSAT

Nugo boahtá ovdan jahkedieđáhusa čuoggá 5 vuolde, de lea bearráigeahččanlávdegotti váldohástalussan resursadilli. Dilli lea nu ahte bearráigeahččanlávdegottis ii leat čállingoddi mas livčce relevánta čielggadangelbbolašvuohta, ja vejolašvuohta veahkehit fágalaš juridihkalaš ja ekonomalaš árvvoštallamiiguin, ja dát dilli ii leat dohkálaš.

Bargu olggobeale hálldahuslaš resurssaid oččodemiin lea álggahuvvon nugo lea namuhuvvon, ja dat gáibida mealgat stuorát ekonomalaš rámmaid Bearráigeahččanlávdegoddái. Jagi 2012 bušeahtas eai leat

bearráigeahččanlávdegotti rámmat nannejuvvon, vaikko sámediggeráđđi bures diehtá bušeahhtadárbbu birra.

Bearráigeahččanlávdegoddi deattuha ahte Sámedikkis lea ollislaš parlamentarisma, ja dat ferte vuhttot maiddá resurssaid dáfus bearráigeahččandoibmii Sámedikkis.

Evttohus 1, áirras Aud Marthinsen, Ovddádusbellodat

Bearráigeahččanlávdegotti jahkedieđáhus

Sámediggi bivdá ráđi 2013 bušeahhta oktavuodas fuolahit dohkálaš čielggadannávccaid ja čállingoddedoaimma daid dárbbuid vuodul, mat bohtet ovdan dieđáhusas.

Rievdaduvvon dánin:

Bearráigeahččanlávdegotti jahkedieđáhus

Sámediggi bivdá ráđi 2013 bušeahhtabarggu oktavuodas fuolahit dohkálaš juolludemiid daid dárbbuid vuodul, mat bohtet ovdan dieđáhusas.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 34 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Sámedikki dievasčoahkkin mearridii ovttajienalaččat ahte Ovddadusbellodaga (Frp) evttohus oážžu rievdaduvvot.
- Ovddádusbellodaga (Frp) evttohus mearriduvvui ovttajienalaččat.
- Bearráigeahččanlávdegotti evttohus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
	Aud Marthinsen, čoahkkinortneggi	
1	Åge Nordkild, áššejođiheaddji	Mariann Wollmann Magga
		Jørn Are Gaski
		Silje Karine Muotka
	Åge Nordkild	
2	Aud Marthinsen	Silje Karine Muotka
	Aud Marthinsen	
3	Aili Keskitalo	Jørn Are Gaski
	Aili Keskitalo	
4	Sten Erling Jønsson	Rolf Johansen
	Sten Erling Jønsson	
5	Jarle Jonassen	
6	Jørn Are Gaski	Silje Karine Muotka
		Jarle Jonassen
		Ann-Mari Thomassen
	Jørn Are Gaski	
7	Anders Somby jr.	Silje Karine Muotka
	Anders Somby jr.	
8	Egil Olli	

9	Silje Karine Muotka	Sten Erling Jønsson
	Silje Karine Muotka	
10	Jarle Jonassen	Silje Karine Muotka
11	Vibeke Larsen	Aili Keskitalo
	Vibeke Larsen	
12	Aud Marthinsen	
	Willy Ørnebakk, čoahkkinnortnegii	
	Åge Nordkild	
	Willy Ørnebakk, čoahkkinnortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi lea guorahallan bearráigeahččanlávdegotti jahkediedáhusa áigodagas ođđajagimánnu 2011 – juovlamánnu 2011. Jahkediedáhus čuovvu mielde čoahkkingirjji.

Sámediggi bivdá ráđi 2013 bušeahhtabarggu oktavuodas fuolahit dohkálaš juolludemiid daid dárbbuid vuodul, mat bohtet ovdan diedáhusas.

Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi – diedáhus áigodagas ođđajagimánnu 2011 – juovlamánnu 2011

1. ÁLGGAHUS

Sámedikki bearráigeahččanlávdegotti (kontrollkomite) oaččui dievasčoahkkinn áššis 09/10 ođđa nama. Ođđa namma lea “Sametingets kontrollutvalg” dárogillii muhto sámegillii lea ain Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi. Gustovaš njuolggadusain gohčoduvvo bearráigeahččanlávdegoddi ain namain Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi.

Sierra njuolggadusaid mielde Bearráigeahččanlávdegotti várás lea dan ovddasvástáduš ja bargosuorgi § 2 mielde “..fágalaš vuoduin doaimmahit parlamentáralaš bearráigeahču ja stivrenberráigeahču iskamiin mii lea dáhpuhuvvan, veardidemiin ásahuvvon eavttuiguin ja ortnegiiguin, ja leat mielde njulgemin vejolaš boasttuvuođaid ja meattáhusaid. Hálldahusat, duopmostuolut ja áittardanortnegat dábálaččat gozihit ovttaskas olbmuid beroštumiid.

Berráigeahččanlávdegotti lahtuin lea viiddiduvvon vuoigatvuohta oaidnit Sámedikki dokumeanttaid, rapporttaid ja sullasaččaid.”

Berráigeahččanlávdegotti doaimmat ovdan bohtet Sámedikki čoahkkinnortnega § 15. Berráigeahččanlávdegotti bargun lea:

- a) doaimmahit parlamentáralaš bearráigeahču doaimmas mii ruhtaduvvo Sámedikki bušeahhtas, ja
- b) bearráigeahččat Sámedikki jahkerehketdoalu, ja vejolaš mearkašumiid maid Riikkarevišuvdna lea buktán dáidda.

Lávdegoddi oazžu iskkadit Sámedikki hálldahusa go atná dan dárbbaslašžan Sámedikki bearráigeahču dihte. Ovdal go lávdegoddi ieš dahká dákkár iskkademiid, de galgá dieđihit sámediggeardđái, dahje dievasčoahkkinnjođihangodđái, mii lea geatnegas buktit dieđuid mat jerrojuvvojit.

Lávdegoddi sáhtá ovddidit árvalusa Sámedikki dievasčoahkkimii áššiin maid meannuda.

Dievasčoahkkinn sáhtta mearridit sierra njuolggadusaid bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástádus- ja bargosuorgái.

Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi galgá sierra njuolggadusaid mielde, Bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástádusa ja bargosuorggi ektui § 4 mielde, addit jahkediedáhusa. Jahkediedáhusas galgá leat bearráigeahččanlávdegotti ovddit jagi doaibma.

2. BEARRÁIGEAHČČANLÁVDEGOTTI LAHTTU

Sámediggi válljii 14.10.09 áššis 34/09 čuovvovaččaid lahttun bearráigeahččanlávdegoddái áigodahkii 2009 - 2013:

Randi A. Skum, jođiheaddji

Åge Nordkild, nubbijjođiheaddji

Silje Karine Muotka, lahttu

Jørn Are Gaski, lahttu

Mariann W. Magga, lahttu

3. BEARRÁIGEAHČČANLÁVDEGOTTI ČOAHKKIMAT / KONFERÁNSSAT

Siskkáldas čoahkkimat:

Bearráigeahččanlávdegoddi lea doallan čoahkkimiid doaibmaáigodagas ná:

Romssas: 20.01.11

Romssas: 13.04.11

Karášjogas: 27.05.11

Romssas: 30.06.11

Romssas: 16.09.11

Romssas 18.11.11

Čoahkkimat olggobealde:

Bearráigeahččanlávdegoddi doalai čoahkkima suoidnemánu 30. b. Sámedikki presideanttain Egil Olliin ja Sámedikki direktivrrain, Rune Fjellheimain. Čoahkkima fáddán lei bearráigeahččanlávdegotti resursa- ja bargodilli, gos lávdegoddi ovddidii váttisvuodaid gáržžes ekonomalaš- ja hálddahuslaš resurssaid ektui.

Presideanta ja direktivra oaččuiga dieđuid dan birra ahte Bearráigeahččanlávdegoddi áigu álggahit proseassa man ulbmilin lea oažžut áššemeannudan- ja áššecieltgandaoimma fáldatvuoru bokte. Bearráigeahččanlávdegoddi oačču positiivvalaš signálaid dán prosessii.

Bearráigeahččanlávdegoddi oačču maiddái positiivvalaš signálaid das ahte Bearráigeahččanlávdegoddi galgai nannejuvvot.

Konferánsat ja eará:

Bearráigeahččanlávdegoddi doalai seminára Sámedikki dievasčoahkkima oktavuodas geassemánus. Fáddán ledje bearráigeahččandoaimmat parlamentáralaš vuogádagain. Geahča válddahusa boahhte čuoggás.

4. BEARRÁIGEAHČČANLÁVDEGOTTI DOAIBMA

Seminára:

Bearráigeahččanlávdegoddi doalai seminára Sámedikki áirasiidda geassemánus man fáddán ledje bearráigeahččandoaimmat parlamentáralaš vuogádagain. Seminára ulbmilin lei oažžut stuorát dihtomielalašvuoda bearráigeahččanlávdegotti doaimmaid birra Sámedikkis ja seammás guorahallat movt bearráigeahččandoaimma sáhtášii nannet.

Seminára rabai bearráigeahččanlávdegotti jođiheaddji, Randi A. Skum.

Čuovvovaččat ledje bovdjuvvon doallat sáhkavuoru semináras:

Hans Brattestå, Stuorradikki direktvevra.

Fáddá: Stuorradikki bearráigeahččan doaibma oppalaččat, ja Stuorradikki iežas ekonomijahálldašeami revišuvdna ja bearráigeahččan.

Bente Willumsen, Oarje-Finnmárkku gieldarevišuvdna.

Fáddá: Bearráigeahččan, dárkkisteapmi, revišuvdna ja gielddaid ja fylkkagielddaid hálldašanrevišuvdna.

Jørgen Kosmo, Riikarevisora.

Fáddá: Riikarevišuvdna ja dan barggu birra, movt váikkuhit dan ahte oktasaš ruđat ja árvvut geavahuvvojit nugo Stuorradiggi lea mearridan.

Seminára loahpas lei várrejuvvon áigi ságastallat logaldallamiid fáttáid birra.

Meannuduvvon áššit:

Bearráigeahččanlávdegoddi lea meannudan áššiid 2011:s mat leat ovdagihtii iskkaduvvon. Dát áššit leat čuovvovaččat:

Ášši 04/11 – Sámedikki jienastuslogu geavaheapmi

Ášši duogáš:

Sámedikki jienastuslohku lea ásahuvvon jienastuslohkun sámediggeválgga várás. Ođđa váлгаortnega atnui váldima oktavuodas ja sámelága ja láhkaásahusa reviderema oktavuodas lea doaba “sámi jienastuslohku” rievdaduvvon “Sámedikki jienastuslohkun” juste deattuhan dihte dan ahte dat lea válgajienastuslohku.

Sámedikki dievasčoahkkinjođihangoddi háliida ahte Sámedikki jienastuslohku vuolggasajis galgá geavahuvvot dušše dakkár jienastuslohkun man várás dat lea ásahuvvon – politihkalaš ulbmili sámediggeválgga oktavuodas. Vejolaš miehtama oktavuodas addit earáide vejolašvuoda geavahit jienastuslogu láhkaásahusa § 81 (1) b mielde, fertejit leat hui nana servodatlaš sivat.

Maiddá sin ektui geat válljejit registreret iežaset Sámedikki jienastuslohkui lea riekta dulkot čavgadiit jienastuslogu hálldašeami. Sámediggi lea ožžon dieđuid olbmui geat leat váldán oktavuoda sierralágan iskkademiid oktavuodas ahte sii vásihit dan luohttámuša rihkkumin. Sii leat dieđihan jienastuslohkui sámediggeválgii searvama dihte eai ge dan dihte ahte searvat iskkademiide.

Bearráigeahččanlávdegotti meannudeapmi:

Bearráigeahččanlávdegoddi áigu ovddidit dán áššin dievasčoahkkimii 2012:s. Lea addojuvvon ovdagihtii vejolašvuhta iskkadit ášši njuolggadusaid “Sierra njuolggadusat bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástádusa ja bargosuorggi ektui” čuoggá 5.1 mielde.

Bearráigeahččanlávdegoddi lea čálalaš oktavuoda váldima bokte sámediggeráđđái ožžon dieđuid earret eará oktavuoda birra Sámediggeráđi ja olggobeale ohcciid gaskka Sámedikki jienastuslogu geavaheamis (NRK Sápmi ja Statistihkalaš guovddášdoaimmahat).

Bearráigeahččanlávdegotti čoahkkáigeassu:

Bearráigeahččanlávdegoddi áigu meannudit ášši 2012:s. Bearráigeahččanlávdegoddi áigu meannudeami oktavuodas mearridit ahte galgá go ášši ovddiduvvot dievasčoahkkimii.

Ášši 18/11 Joavkoruđat

Ášši duogáš:

Sámediggi várre jahkásaččat dihto supmi Sámedikki politihkalaš joavkkuide. Dát ruhta galgá juogaduvvot politihkalaš joavkkuid gaska dan árraslogu vuodul mat iešguđege joavkkuin leat. Dasto vuodđuduvvo doarjja maid dasa ahte gullá go bellodat posišuvdnii vai opposišuvdnii.

Čoahkinjodihangoddi lea diedihhan ahte joavkorudat galget geahčaduvvot, earret eará dan ektui ahte geavahuvvojit go dat njuolggadusaid mielde.

Bearráigeahččanlávdegotti meannudeapmi:

Bearráigeahččanlávdegoddi lea geahčadan ášši mii guoská politihkalaš joavkorudaide 2010:s.

Bearráigeahččanlávdegoddi oaidná ahte lea dárbu geahčadit juolludaneavttuid ja movt dat leat geavahuvvon.

Bearráigeahččanlávdegoddi áigu sierra njuolggadusaid bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástádusa ja bargosuorggi ektui § 5, čuoggá 1, mielde ovdagihtii iskkadit ášši mii guoská joavkorudaide maŋŋá go čoahkinjodihangoddi lea meannudan ášši.

Ášši 19/11 Válljejuvvon ráđđečoahkkingirjjiid geahčadeapmi

Ášši duogáš:

Njuolggadusaid bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástádusa ja bargosuorggi ektui § 4, čuoggá 4, mielde galgá bearráigeahččanlávdegoddi geahčadit sámediggeráđi čoahkkingirjjiid.

Bearráigeahččanlávdegotti meannudeapmi:

Bearráigeahččanlávdegoddi guorahalai maid sii galget dahkat ráđđečoahkkingirjjiid geahčadanvejolašvuoda ektui. Dat ahte mainna lágiin iskkadit sáhtta leat čuovvovaš:

Geahččat leat go formalitehtat čoahkkingirjjiin čuvvojuvvon. Dan oktavuodas sáhtta ovdamearkka dihte leat sáhka makkár ráiddus dáhton ja áššinummir leat.

Geahččat lea go sámediggeráđdi rihkkon iežas fápmudusa njuolggadusaid ja dievasčoahkinmearrádusa ektui.

Molssaektosaččat sáhtta leat sáhka hálldašanrevisuvnna birra gaskaoapmin oppalaččat, ja ahte geahččat mii sáhtta leat áigeguovdil maid bearráigeahččanlávdegoddi galggašii bargat čoahkkingirjjiiguin.

Čuovvovaš čoahkkingirjjiid leat leamaš vuodđun meannudeapmái:

Čoahkkingirji 03/10

Čoahkkingirji 11/10

Čoahkkingirji 01/11

Čoahkkingirji 02/11

Dáid čoahkkingirjjiid geahčadeami oktavuodas čielggai ahte bearráigeahččanlávdegoddi ferte ráhkadit buriid dagaldumiid čoahkkingirjjiid geahčadeami várás, earret eará metodihka ektui.

Bearráigeahččanlávdegotti bargodili geažil lea váttis eanet vuogádatlaččat geahčadit ráđđečoahkkingirjjiid, danne go dat gáibida hálldahuslaš resurssaid ráhkkanahttit dán lágan áššiid bearráigeahččanlávdegoddái. Dát guoská maiddái eará revisuvdnafealttaide mat leat namuhuvvon njuolggadusain § 4 vuolde.

Bearráigeahččanlávdegotti čoahkkáigeassu:

Bearráigeahččanlávdegoddi maŋida čoahkkingirjegeahčadeami dassáži go lávdegoddi oažžu čállibálvalusa.

5. ISKKADEAMIT MAT ČAĐAHUVVOJIT BOAHTTEVAŠ JAGIIN

Bearráigeahččanlávdegotti bargodilli:

Bearráigeahččanlávdegotti bargu sorjá ollu ekonomalaš rámmain mat mearriduvvojit Sámedikki bušeahta bokte. Bearráigeahččanlávdegoddi lea ollu gerddiid čujuhan ahte bearráigeahččanlávdegotti barggu várás ferte leat mealgat stuorát ekonomalaš rámma jos lávdegoddi galggaš sáhttit čađahit daid doaimmaid mat eaktuduvvojit ahte bearráigeahččanlávdegoddi galgá čađahit, earret eará njuolggadusaid bearráigeahččanlávdegotti ovddasvástádusa ja bargosuorggi ektui § 4 mielde.

Bearráigeahččanlávdegoddi lea álggahan proseassa ahte oažžut áššemeannudeaddji- ja áššečielggadandoaimma olggobealde. Dál gávdno rámmašiehtadusevttohus mii almmuhuvvo earret eará Doffinis álgogeahčen jagi 2012, gč. mildosa 1. Dalle go dát doaimma lea ortnegis, de ferte bearráigeahččanlávdegoddi oažžut mealgat stuorát ekonomalaš rámmaid.

Bearráigeahččanlávdegoddi ii leat sáhttán čađahit stuorát revisuvnnaid váttis bargodili geažil. Danne lea vealtameahtun deatalaš oažžut áššemeannudeaddji- ja áššečielggadandoaimma jos bearráigeahččanlávdegoddi galggaš sáhttit čađahit buot daid doaimmaid maid lea geatnegahttojuvvon dahkat njuolggadusaid mielde ja eará áššiid vuodul mat bohtet lávdegoddái ja maid ferte lagabuidda geahčadit.

Plánejuvvon bearráigeahččamat čuovvovaš jagi:

Dainna eavttuin ahte bearráigeahččanlávdegotti bargodilli buoriduvvo 2012:s, áigu bearráigeahččanlávdegoddi vuoruhit daid doaimmaid maid galgá dahkat njuolggadusaid § 4 mielde. Deatalaš revisuvdnasuorgin gártá leat sámediggeráđi doarjjameannudeapmi.

Bearráigeahččanlávdegoddi áigu vuoruhit barggu dagaldumiid mearridemiin Sámedikki bearráigeahččanbarggu várás, mas álgoulbmilin lea oažžut sadjái “iešheanalis vuogádaga” vai boahttevaš bearráigeahččanlávdegottit eai dárbbas vihkkedallat juohke njealját jagi ođđasis bargguset.

Dalle go čállidoaimma lea sajis, lea dárbu lagabuidda geahčadit njuolggadusaid revisuvdnabarggu ektui ja dasto bargonjuolggadusaid bearráigeahččanlávdegotti barggu várás.

Bearráigeahččanlávdegoddi áigu vuoruhit iežas ovddideami bearráigeahččanbarggu ektui. Man geažil áigu ge searvat sihke kurssaide ja konferánssaide.

6. HÁSTALUSAT

Nugo boahotá ovdan jahkediedáhusa čuoggá 5 vuolde, de lea bearráigeahččanlávdegotti váldohástalussan resursadilli. Dilli lea nu ahte bearráigeahččanlávdegottis ii leat čállingoddi mas livčče relevánta čielggadangelbbolašvuohta, ja vejolašvuohta veahkehit fágalaš juridihkalaš ja ekonomalaš árvoštallamiiguin, ja dát dilli ii leat dohkálaš.

Bargu olggobeale hálddahaslaš resurssaid oččodemiin lea álggahuvvon nugo lea namuhuvvon, ja dat gáibida mealgat stuorát ekonomalaš rámmaid Bearráigeahččanlávdegoddái. Jagi 2012 bušeahtas eai leat bearráigeahččanlávdegotti rámmat nannejuvvon, vaikko sámediggeráđđi bures diehtá bušeahtadárbbu birra.

Bearráigeahččanlávdegoddi deattuha ahte Sámedikkis lea ollislaš parlamentarisma, ja dat ferte vuhttot maiddái resurssaid dáfus bearráigeahččandoibmii Sámedikkis.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 07.06.12 dii. 10.35.

Ášši/Sak EKL	003/12
Ášši/Sak DC	030/12

Eanageavahanpolitihkalaš hástalusat

Arkiivaáššennr..
12/259906 / 25 - 58

Meannudeamit

Politihkalaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Sámediggeráđdi	24.04.12	SR 065/12
Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	04. – 05.06.12	EKL
Sámedikki dievasčoahkkin	06. – 08.06.12	DC 30/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 08.06.12 dii. 08.30

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	24.04.12	Sámediggeráđdi/Sametingsrádet	Ášši/Sak 065/12 Eanageavahanpolitihkalaš hástalusat/Landbrukspolitiske utfordringer
2	02.12.11	Landbruks- og matdepartementet	Meld St. nr. 9 (2011 – 2012) Landbruks- og matpolitikken Velkommen til bords

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Gánnáhahttivuohta eanadoalus

Árktalaš eanageavaheapmi

Stuorradiggediedáhusas lea árktalaš eanageavaheapmi válđojuvvon atnui doaban eanageavaheamis davvin. Árktalaš eanageavaheapmi lea namuhuvvon maiddá davviguovlodiedáhusas mii bođii 2011:s. Davvi Norgga eanageavahanráđdi lea ráddjen árktalaš eanageavaheami Davvi-Norgii nu mo Árktalaš ráđdi lea maiddá definieren Norgga beale oasi árktalaš guovlun.

Go lea sáhka árktalaš eanageavahanbuktagiid birra, de ii leat dušše sáhka eanadoalu buktagiid birra, muhto maiddá borramušbuktagiid birra bohccos ja meahcis. Dáid lassin lea leamaš dábálaš geavahit sierralágan urtasiid ja murjjiid sámi biebmokultuvrras.

Árktalaš eanageavahanbuktagat leat geavahedjiid bealis gehčcon buhtes buktagiin. Buktagiin eai leat geavahuvvon seamma ollu cirkkuhanávdnasat dávddaidd ja divrriid vuostá. Árktalaš guovlluin buvttaduvvon buktagiin lea erenoamáš kvalitehta. Danne go oasis šaddoáiggis lea vuollegis temperatuvra ja čuovga lea birra jándora. Dasto leat árktalaš buktagat erenoamážat danne go dat leat buvttaduvvon árktalaš dálkkádagas, davábealde polárgierddu ja erenoamáš kultureanadagas. Dáid ovdamuniid sáhtá geavahit árktalaš buktagiid vuovdaleamis. Dán doarju maiddá eanageavahandiedáhus mas čuožžu ahte várreeanageavaheapmi ja ártkis leat ovdamearkan dasa ahte

eanageavaheapmi erenoamášvuodainis sáhtta geavahuvvot regionála mearkagálvohukseamis ja vuovdaleamis.

Dál lea vejolaš registreret suodjaluvvon namahusaid borramušgálvvuide. Davvi eanageavaheami buktagiid dainna lágiin profileren nugo árkatalaš buktagiin sáhtášii leat márkana dáfus ovdamunni ja buoridit hatti. Árkatalaš buktagiid profileren mat leat divrasat go eará gálvvut hástala dattetge hui buori kvalitehta. Dát maiddá eaktuda ahte borramušbuvttadeddjiin davvin lea oktasašprofileren arktalaš borramušaid ektui ja ahte vuovdaleapmi lea oktiordnejuvvon. Suodjaluvvon namahusaid registrerema sáhtta geavahit sámi erenoamáš borramušaide. Dákkár suodjaleapmi sáhtášii buoridit sámi borramušgálvvuid stáhtusa ja dieinna lágiin buoridit árvoháhkama sámi guovlluin.

Jos galgá lihkestuvvat oazžut stuorát árvoháhkama árkatalaš eanageavaheamis, de fertejit davvi norgga eanageavahanbirrasat oktasaččat ángiruššat dan ovdii. Eanageavahandiedáhus maid doarju ahte jos árkatalaš eanageavaheapmi galgá addit ahtanuššanfámu, de lea dárbu báikkálaččat bargat báikkálaš máhtu ja gelbbolašvuoda vuodul ja ovttas eará ealáhusbirrasiguin, dutkamiin ja hálddašemiin. Sámediggái lea riehta vuoruhit vejolaš báikkálaš álgagiid maid mihttomearrin lea buoridit árvoháhkama árkatalaš eanageavaheamis.

Sámiid bealis lea deatalaš ahte álgoálbmotperspektiivva váldojuvvo mielde ángiruššamii árkatalaš eanageavaheami ektui sámi guovlluin. Eanadoallu sámi guovlluin addá barggu ollugiidda ja dat lea deatalaš sámi giela ja kultuvrra gaskkusteamis viidáseappot. Vásihusat eará álgoálbmotguovlluin sáhttet addit impulssaid ja ođđa jurdagiid ángiruššama ektui árkatalaš eanageavahemiin Norggas. Dáin guovlluin leat hástalusat čadat bargosajiid, urbaniserema ja eretfárrema ektui.

Sámediggi oaiivvilda ahte árkatalaš eanageavahemiin ángiruššan lea deatalaš boahhteáigái. Eanageavahaneiseválddit fertejit lámčit dan maid dát erenoamáš árkatalaš buktagat ovddastit, ja fertejit ásahit oktasaš mihttomeari dasa movt árkatalaš eanageavaheami galgá sáhttit ovddidit ja movt buoredit árvoháhkama dán guovllus.

Mielkebuvttadeapmi ja sávzadoallu

Mielkebuvttadeapmi lea okta mii guottiha eanadoalu sámi guovlluin. Dat doalut mat leat geargan loanaguin birgejit bures, muhto sis geain lea huksenloatna leat hástalusat gánnáhahttivuodain. Eanageavahanpolitihkka Norggas lea lámčán suoidnebuvttadeami davvin. Diedáhusas lea evttohuvvon joatkit dainna politihkain. Vaikko leage dán lágan kanaliseren politihkka, de liikká geahppánit mielkebuvttadandoalut. Buvttadanhivvodat lea bisson sullii seamma dásis Finnmárkkus, muhto Romssas gal leat geahppánan. Čájeha dattetge ahte dan geažil go mielkebuvttadeddjiid ahki loktana, de buktá dat stuorra hástalusaid rekrutterema dáfus boahhteáiggis. Dasa lassin fárrerit nuorat eret báikegottiin gávpgiidda mii maiddá buktá hástalusaid sámi eanadollui. Go eanadolluin ii leat oktage gii sáhtášii váldit badjelassas doalu, de soaitá dat dagahit dan ahte doaibmavisttit eai bajásdollojuvvo.

Sávzaealáhus dárbbáša stuorra areálaid man oktavuodas mehciid geavaheapmi guohtoneanan lea leamaš vealtameahttun deatalaš ekonomalaččat. Gáibáduš gánnáhahttivuoda ektui lea buvttihan stuorát doaluid ja seammás lea doaluid lohku njiedjan miehtá riikka. Guovlluin gos areálat gáržudahttet buvttadeami, sáhtta sávzzabierggu viidáseappot nállašuhhtin buoridit doaluid dietnasa. Seammás sáhtášii dát addit barggu eambbosiidda bearrašis ja dieinna lágiin nannet bearáseanadoalu. Báikkálaččat buvttaduvvon borramuša jearahišgohtet eambo maiddá sámi guovlluin. Gulahallan biebmobearráigeahčuin ja borramušbuhtisvuoda vuhtii váldin leat mearrideaddji deatalaš bealit oadjebas borramušbuvttadeapmái.

Sámediggi oaiivvilda ahte eanageavahanpolitihkka Norggas ain galgá lámčit mielke- ja biergobuvttadusa miehtá riikka. Sámediggi áigu ain buktit cealkámuša jahkásaš eanadoallošiehtadallamiidda dainna áigumušain ahte buoridit vuodđobuvttadusa rámmaeavttuid.

Ruhtadeapmi

Gánnáhahttivuohta eanadoalus sorjá almmolaš doarjjaortnegiin. Innovašuvdna Norga ruhtada stuorra oasi huksenbargguin. Sámi guovlluin sáhtta Sámediggi addit doarjaga ovttas earáiguin.

Struktuvrrašonaliseren lea dagahan ahte visttit leat šaddan stuorát ja nu divraset. Iskkadeamit leat čájehan ahte Romssas ja Finnmárkkus leat stuorát huksengolut go Máttá-Norggas. Dát buktá hástalusaid oažžut gánnáhahttivuođa maŋŋá huksema go loatna šaddá hui stuoris.

Eanageavahandiedáhhusas lea evttohuvvon regionaliseret dáid ortnegiid heivehan dihte daid regionála diliide. Diedáhhusas lohpiduvvo maiddái investerendoarjja doaibmavistiide ja ahte miehtá riikka galgá leat árrjalaš eanadoallu. Dát ángiruššamat galget leat oassin regionála giliovddidanprográmmain.

Sámediggi lea hui deatalaš searvat dáid regionála giliovddidanprográmmaide.

Sámediggi oaivvilda ahte dáláš ruhtadanortnet ii leat doarvá buorre. Eanageavahaneiseválddit fertejit láhčit dakkár ruhtadanortnegiid mat leat stuorát go dat rámmat mat gustojit odne earret eará Innovašuvdna Norggas.

Areálaressursat

Ráhkaduvvon eana ja meahcceguohtoneana lea vuodđun suoidnevuođot eanadollui sámi guovlluin. Ferte árrjalaččat dikšut eatnamiid jos galgá sihkkarastit eanadoalu boahttevaš buolvvaide.

Eanageavahandiedáhhusas lea ulbmilin joatkit čavga eanadikšunpolitihkain. Gielddain gos leat ollu heaittihuvvon doalut, giktašuvvet gieldda politihkkárat geavahit ráhkaduvvon eatnama huksenulbmiliidda. Eat sáva dákkár ovdáneami ja dat lea unnán ovddideaddji. Čavga eanasuodjalanpolitihkain ferte joatkit sihkkarastin dihte doaibmavuođu sámi guovlluid eanadollui.

Dat go eanadoalut leat sturron ja go eanaareálat eai vuvdojuvvo sidjiide geat barget eanadoaluin, de šaddet ollu láigoeatnama geavahit. Láigoeatnamat geavahuvvojit ollu sámi guovlluin ja erenoamážit Romssa fylkkas. Go ollu geavahuvvo láigoeana de ferte doalu vuodđudit dasa ahte leat buorredáhtolaš ránnját ja eanaeaggádat, man geažil šaddá eahpesihkkaris doaibmavuođu. Eanageavahandiedáhhusas lea dovddahuvvon ahte galgá šaddat álkit juohkit eatnamiid nu ahte eanadoalloareálaid sáhtta vuovdit sidjiide geat barget eanadoaluin.

Sámediggi oaivvilda ahte juohkingeavahusa rievdademiin sihkkarastášii eatnamiid sidjiide geat barget árrjalaččat eanadoaluin.

Rekrutteren

Eanageavahandiedáhhusa mielde lea nisssonolbmuid oassi riikkas eaiggádin 25 %. Sámi guovlluin lea seamma lohku 20 %. Dilli lea veaháš earálgán go geahččat man ollu nisssonolbmot leat ohccin eanageavahanealáhhusaid oktavuodas. Dán lágan doaimmat sáhttet leat “Inn på tunet”, grønt reiseliv” ja báikkálaš borramušbuvttadeapmi. Badjel 40 % Innovašuvdna Norgga doarjagis dán lágan ealáhhusaide manná nisssonolbmuid. Vaikko vel nisssonolbmuid oassi geat ožžot doarjaga giliealáhhusaide lea lassánan, de manná vel guhkes áigi ovdal go sáhttit dadjat ahte eanadoallu lea juksan dásseárvvu. Hástalusas lea oažžut eanet nisssonolbmuid eaiggádin. Dan sáhtta dahkat earret eará dan bokte ahte heivehit doaluid nisssonolbmuid.

Dál lea šaddan váddáscabbon álgit doaluin loana haga. Dán lágan hástalusat sáhttet fuonidit rekrutterema eanadollui. Go galgá sáhttit unnudit veaháš goluid álggaheami oktavuodas, de lea Sámediggi ásahan ortnega man bokte lea vejolaš ruhtadit mielkeeriid oastima. Ortnet lea ráddjejuvvon nuoraide geat áigot sihkkarastit boahtteáiggi eanadoalus. Sámedikki ortnet ii leat dattetge doarvá buorre oažžut nuoraid eanadollui. Hástalusas lea oažžut ekonomalaš váikkuhangaskaomiid eanadoallošiehtadusa bokte rekrutterema sihkkarastimii.

Eanadoallobirrasat sámi guovlluin leat šaddan fuonit maŋimus logijagis. Muhtun gielddain leat stuorra eanadoalloareálat mat leat heaitán buvttadeami ja ollu doalut leat heaittihuvvon. Sámediggi lea ovttas eará almmolaš aktevrraiguin plánen álggahit eanadoalloángiruššamiid golmma sámi gielddas sihkkarastin dihte doaimma joatkima dain doaluin mat leat doaimmas dál ja maiddái oččodit

eambbogiid álggahit doalu. Hástalussan lea oažžut ruovttoluotta optimismma dán gielddain ja oažžut dolliid áŋgiruššat eanadoaluin dego boahhteáiggi ealáhussan.

Sámediggi oaivvilda ahte dárbbasit árjjalaš rekrutterenpolitihka eanadoalu ovddideapmái. Sámediggi áigu ain bargat dan ala ahte fidnui beassan galggašii leat álkit, erenoamážit nisssonolbmuide ja nuoraide.

Giliealáhusat

Doaba giliealáhusat lea meroštallojuvvon oassin eanageavaheamis. Dieđáhusas čuožžu ahte ráđdehus áigu viidáset ovddidit gánnáhahtti giliealáhusaid. Dat galgá dahkkojuvvot buoret ealáhusovddideami bokte eanageavahan resurssaid vuodul ja almmá ahte lea dárbu doarjagii eanet go mii lea oppalaš. Galget maiddái ásaheavvot regionála ealáhusprográmmat giliealáhusaid viidáseappot ovddideapmái. Sámedikki dieđáhus ealáhusaovddideami birra lea stuorra ávkin dán lágan prográmmaide.

Sámediggi vuoruha unnit ja gánnáhahtti fitnodagaid ásaheviid. Dat vuoruheamit mat bohtet ovdan dieđáhusas giliealáhusaid birra dávistit hui ollu dan áŋgiruššamii mii Sámedikkis lea ealáhusovddideami oktavuodas. Sámediggi áŋgiruššá sierra earret eará lotnolasealáhusaiguin ja sámi mátkeealáhusain árvohákanprográmma bokte. Dán rádjai leat váldoáššis mátkeealáhusdoaimmat mat leat vuoruhuvvon prográmmas buhtalaga vuoddoealáhusaiguin. Sámediggi lea vuoruhan sámi kulturvuđot vásihusturismma. Hástalussan smávva doaimmaid ja ásaheviid vuoruhemiid oktavuodas main sámi kultuvra lea vuodđun lea oažžut gánnáhahttivuodá. Stuorra gaskkat márkaniidda (gávvpogiidda ja čoahkkebáikkiide) leat muhtun daid stuorámuš hástalusaid gaskkas go galggaš oažžut buori gánnáhahttivuodá.

Eambbosat eanadoalus válljejit álgit mátkeealáhusain ii dušše lasihan dihtii dálu tietnasa, muhto maiddái ávkkástallat vejolaš geavaheahkes bargonávccaid. Lea stuorra potenciála álgit mátkeealáhusain mas leat borramušvásihusat. Mánegasii lea biepmu dehálaš oassi mátkeealáhusvásihusain. Dán oktavuodas lea sámi biepmuin ja sámi kultuvrras stuorra ovdamunni mátkeealáhusmárkanis. Borramušvásihusat leat Ráđdehusa mátkeealáhusstrategiijas. Sámi borramušvásihusaid áŋgiruššan dávista mátkeealáhusa našunála strategiijii.

Meahcceresurssaid geavaheapmi lea oassi Sámedikki árvohákanprográmmas. Ulbmilin lea oažžut buoret rámmaevttuid meahccealáhusaide ja buoridit árvoháhkama meahci ektui. Meahcceresurssat leat leamaš deatálaččat ássama bisuheapmái sámi guovlluin. Dát resurssat leat leamaš lassidienasin ja biebmolassin dálldoaluide main eai leat leamaš eará dienasvejolašvuodát. Dáid resurssaid geavaheapmi lea ollu geahppánan earret eará dan geažil go eará doaimmain leat buoret dienasvejolašvuodát. Maŋimus jagiin leat eambbogat áŋgiruššan meahccevuđot turismmain dan sadjái go ávkkástallat dáid resurssaiguin ja viidáseappot nállašuhittit daid ieš. Váldoáššis lea sáhka sáivaguollebivddus ja doaimmain mat dasa čatnasit. Deatalaš lea sihkkarastit ahte dát geavaheapmi ii livčče hehttehussan sidjiide geat háliidit ávkkástallat meahcceresurssaiguin árbevirolaš vuogi mielde.

Eanageavahan- ja biebmodieđáhusas lea čujuhuvvon Sámedikki lotnolasealáhusaid árvohákanprográmmii ja sámi mátkeealáhusaide. Das čuožžu:

”Det vil være naturlig å dra nytte av de erfaringene Sametinget har gjort i sitt verdiskapingsprogram. Regjeringen vil invitere næringen og Sametinget til å vurdere tiltak og initiativ som kan styrke reiselivsbasert næringsvirksomhet i reindriften.”

Sámediggi registrere ahte jagi 2012 boazodoallošiehtadusas lea árvohákanprográmma bohccuid ektui viiddiduvvon guoskat mátkeealáhusdoaimmaid boazodoalu oktavuodas. Hástalussan lea Sámedikki árvohákanprográmma ja boazodoalu prográmma oktii ordnema bokte háhkat birgenvejolaš mátkeealáhusdoaimmaid. Sámediggi lea gearggus váldit stuorát rolla áŋgiruššamis boazodoallovuđot turismmain.

Sámediggi oaivvilda ahte giliealáhusaid viidáseappot ovdánahttin dat lea boahhteáigi mas leat guhkes árbevierut sámi servodagas. Sámediggi áigu joatkit ángiruššama árvoháhkamiin buohtalaga vuoddoealáhusaiguin.

Sámedikki rolla eanadoallopolitihka hálddašeamis

Diedáhusas árvaluvvo regionaliseret eanadoallopolitihka. Dát galgá olahuvvot čielgaseappo guovloprofiila bokte nationála ortnegiin, ovddidan- ja investerenváikkuhangaskaomiid nannejuvvon regionaliserema bokte ja eanet guovloguovdilas ángiruššamiin. Sámedikkis lea leamaš regionaliseren okta ángiruššansuorgi 2007 eanadoalloplánas. Eanadoallopolitihka eanet regionaliseren attášii Sámediggái stuorát vejolašvuodaid árat beassat váikkuhit guovlopolitihkalaš hástalusaid eanadoalus. Regionála ovddidanprográmmat leat guovddáš gaskaoamit maiguin olahit báikkálaš háhkkiiide. Sámedikki rolla dán prográmmain lea fuolahit ahte eanageavahaneiseválddit váldet vuhtii sámi beliid ja sámi ealáhusovddideami go ráhkadit prográmmaid.

Sámedikkis lea lávga ovttasbargu eanadoalloorganisašuvnnaiguin regionála dásis, ja leat leamaš ávkkálaččat eanadoallošiehtadallamiid cealkamušaide. Dán ovttasbarggu sáhhtá viiddidit guoskat eanadoalloorganisašuvnnaide riikadásis. Sámediggi sáhhtá dánna lágiin oazžut buoret áddejumi árktalaš eanadollui ja maid dat mearkkaša sámi álbmogii. Dát guoská erenoamážit oktasaš ulbmiliid oazžumii sámi guovlluid eanadoalu várás ovdal go ráhkkaneamit eanadoallošiehtadallamiidda álggahuvvojit.

Sámediggi lea ollu oktavuodáin geahččalan oazžut stuorát váikkuhanfámu eanadoallopolitihka hálddašeapmái muhto ii leat lihkestuvvan. Jagi 2005 konsultašuvdnašiehtadus ráddje ahte bušeahtta doaibmabijut eai leat konsultašuvdnafáddán, muhto doaibmabijut mat njuolga gusket sámi álbmogii gullet šiehtadallamiidda. Hástalusán Sámediggái lea beassat searvat proseassaide mat gusket sámi eanadoalloberoštumiide nationála dásis. Deatalaš lea ahte Sámediggi váldojuvvo mielde árra dásis ja ovdal go rámmat dáid proseassaide mearriduvvojit.

Sámediggi oaivvilda ahte eanageavahaneiseválddit fertejit čájehit buoret dáhtu ovddidit eanadoalu sámi guovlluin. Sámediggi áigu ain nationála ja regionála dásis buoridit eanadoalu rámmaeavttuid.

Ealáhus- ja kulturlávdegotti evttohus

Álggahus

Sámediggi meannuda dán áššis eanageavahanpolitihkalaš hástalusaid. Váldofáddán lea árktalaš eanadoallu, borramušbuvttadeapmi, areálaresurssat, giliealáhusat ja rekrutteren.

Evttohus

Evttohus *Bargiidbellodatjoavkkus (Ap) Knut Store, Inga-Lill Sundset, Heidi Persdatter Greiner Haaker, Ann Solveig Eriksen, Inger Jørstad, Árja Olaf Eliassen*

Evttohus 1

Kapihtal mielkebuvttadeami ja sávzadoalu birra:

2. cealkka sihkkojuvvo.

Kapihtal areálaresurssaid birra:

Ođđa 1. cealkka:

Ráhkaduvvon eana, gilvvehahti eana ja meahcceguohtoneana leat vuodđun suoidnevudot eanadollui sámi guovlluin.

Evttohus *Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtuin Geir Tommy Pedersen ja Mathis Nilsen Eira, Norgga sámiid riikkasearvvi/Sámeálbmot bellodaga (NSR/Sáb) lahtus Gunn-Britt Retter, jobttisápmelaččaid listtu lahtus Per A. Bæhr*

Evttohus 2

Sámediggeráđi evttohus sihkkovuvvo ja dan sadjái bohtá dát:

Sámediggi čujuha áššái 11/12 mas ovttajienalaš Sámediggi bivdá ahte: « Sámediggi áigu meannudit stuorradiggedieđáhusa eanadoallo- ja biebmopolitihka birra, Dieđ. St. 9 (2011-2012), Velkommen til bords.»

Sámediggi šálloša go sámediggeráđđi ii leat čuvvon Sámedikki ovttajienalaš mearrádusa go ii leat ovddidan dán ášši Sámediggái. Sámediggi šálloša maiddái garrasit go sámediggeráđđi ii leat váldán oktavuoda Stuorradikkiin čilget ahte Sámediggi háliida meannudit stuorradiggedieđáhusa bajimus eanageavaheami- ja borramušpolitihka birra.

Sámediggi gávnaha ahte Sámediggi ii beasa váikkuhit Stuorradikki meannudeapmái boahhtevaš bajimus eanageavahanpolitihka birra.

Evttohus *Johttisápmelaččaid listtus (FSL) Per A. Bæhr*

Evttohus 3

Kapihtal gilicaláhusaid birra:

5., 6. ja 7. teakstaoasit sihkkovuvvojit

Ákkasteapmi:

Boazodoallovuđot turisma ii leat čielggaduvvon NBR:ain, danne dat ii sáhte válđojuvvot mielde eanadoalldieđáhusii.

Evttohus *Ovddádusbellodagas (FrP) Aud Marthinsen*

Evttohus 4

Sámediggeráđi evttohus sihkkovuvvo ja dan sadjái bohtá dát:

Norga lea luomus riika lávdaduvvon ealáhusstruktuvrrain. Stuorra oassi árvoháhkamis dáhpuhuvvá olggobealde guovddáš guovlluid. Oppalaš rámmaid bokte ferte lámhččojuvvot dasa ahte árvoháhkan maiddái sáhtta dáhpuhuvvat báikegottiin, ja ahte árvvuid galgá buorebut sáhttit doalahit doppe gos dat buvttaduvvojit.

Gielddat mat árjjalaččat lámhčet ealáhusovddideapmái, berrejit oazžut ruovttoluotta dan ovddas fitnodatvearu bokte. Dat berre dáhpuhuvvat dainna lágiin ahte eai buot fitnodatvearroruđat man dan gildii gos váldokantuvra lea, muhto ahte gorálaččat rivttes oassi manná daidda gielddaide gos árvoháhkan duođai dáhpuhuvvá.

Árvoháhkan báikegottiin hehttejuvvo dakko bokte ahte fitnodagat masset kapitála menddo garra vearuheami bokte. Berre lámhččojuvvot dasa ahte fitnodagat sáhttet ovdánit miehtá riikka opmodatvearu oppalaš heaitiheami bokte ja bargoaddivada ja dienasvearu vuolideami bokte, ja dakko bokte ahte garrasit vuolidit divatdási.

Okta deataleamos hástalusain báikegottiid ealáhuseallimii čatnasa johtolahkii. Gálvvuid fievrredeapmi kundariidda ja márkaniidda lea mearkkašahtti stuorra hástalus mađi guhkkelebbui eret Norgga hápmániid ja gávpogiid boahtá. Danne ferte lasihit infrastruktuorra huksema miehtá riikka.

Danne bivdá Sámediggi Stuorradikki bargat dan ala ahte:

- vuolit vearuid ja divadiid bokte fuolahit ahte ealáhusat sáhttet birget ruhtavehkiid haga
- dahkat álkibun ovttaskasaide álggahit ja doaimmahit iežaset fitnodaga
- uhcidit skovvehivvodaga ja álkidit almmolaš hálddašeami, lágaid ja njuolggadusaid
- hehttet ahte almmolaš fitnodagat ožžot sierraovdduid mat botnjet gilvvohallama
- ohcamat ja oktavuodáváldin almmolašvuhtii galgá vástiduvvot mearriduvvon áigemearis
- diktit gielddaid doalahit oasi fitnodatvearus
- buoridit infrastruktuorra ja vuolidit vearuid ja divadiid sihkkarastin dihtii ovdáneami
- áiggiid čađa johtolatlokten álggahuvvo
- vearut ja divadat mat čatnasit luondduresurssaide nu guhkás go vejolaš doalahuvvojit báikkálaččat

Sámediggi háliida dakkár friija eanageavaheami, mii addá juohke bondii duohta vejolašvuoda válljet buvttadeami daid rámmaid siskkobealde maid márkán, iežasberoštus ja ekonomiija bidjá. Boanddat fertejit adnojuvvot iehčanas ealáhusdoallin seamma láchkai go eará ge ealáhusdoallit, ja mis lea stuorra luohtámuš Norgga boanddaid návccaide ja máhtolašvuhtii dasa ahte sii ieža sáhttet mearridit maid ja mo sii galget buvttadit vai sii ja sin olbmot oažžot buori dietnasa mainna sii sáhttet birget.

Dálá politihkka ollu muddemiiguin ja ruhtavehkiiguin ii leat doaibman. Go heaittiha ja álkida dáid lágaid mat dál gáržžidit boanddaid friijavuoda, de dat dagahivčče ahte eanageavaheamis birgešii seamma bures go eará ealáhusain.

Eanageavahanopmodagaid eaiggádat fertejit beassat friija geavahit ja vuovdit dáid dárbbasmeahttun politihkalaš stivrejumi haga. Boahtteáiggediđolaš eanadoallopolitihkka ferte sihkkarastojuvvot dainna lágiin ahte nannet priváhta opmodatvuoigatvuoda. Dat dagahivččii earret eará ahte eanageavahanopmodagaid haddemudden heaittihuvvošii.

Geavaheddjiid dilli ferte nannejuvvot go guoská válljenfriijavuhtii ja eanageavahangálvvuide. Gávppašepmi borramušgálvvuiguin ferte šaddat friijabun, earret eará dakko bokte ahte ovttasdoaibmanorganisašuvnnaid monopoladilli, sierraortnegat ja eará ortnegat mat hehttejit gilvvohallama, heaittihuvvojit. Dálá buvttadanearit ja muddeneksporta leat hehttehussan ja hehttejit friija ja gilvvohallanovddideaddji márkana. Ovttaskas buvttadeaddji ferte beassat friija lágidit gálvvuidis dasa gii fállá buoremus eavttuid. Buvttadeaddji ferte ieš beassat válljet galget go buktagat vuvdojuvvot njuolgga geavaheaddjái, gávpeovttastussii vai viidáset ráhkadeapmái. Berre maiddái láchčojuvvot dasa ahte báikkálaš buvttadeaddjit sáhttet buvttadit ja vuovdit iežaset buvttaduvvon alkohola gálvvuid nu go vuola, viinna ja sidera njuolgga kundarii.

Danne bivdá Sámediggi Stuorradikki bargat dan ala ahte:

- sihkkut daid gáržžidemiid lágain ja njuolggadusain mat hehttejit eanageavahanopmodagaid beaktilis doaimmaheami
- rievdadit lágaid vai boanddaide lea álkit vuovdit dahje láigohit eret eatnamiid vuolidit dálá doarjja- ja ruhtaveakkeortnegiid, muhto atnit buhtadusortnegiid sin várás geaidda struktuvrariievdadusat čuhcet garrasepmosit
- sihkkut hadde- ja buvttadangáržžidemiid heaittihit konsešuvdna-, ássan- ja doaimmahangeatnegasvuoda, ja odelmuddemiid
- luoitit friija riikkaidgaskasaš márkaniidda friijagávppašanšiehtadusaid bokte
- ásahit várddus friija gilvvohallanvuogádaga eanageavaheami várás mas leat gaskadilleortnegat
- heaittihit dakkár buvttadan- ja márkánmuddemiid mat hehttejit friija gilvvohallama

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi/dievasčoahkkinjođihangotti árvalusevttohusa.

Evttohus 5, áirras Olaf Eliassen, Árja sámediggejoavku

Rekrutteren

3 goalmát teakstaoassái lasihuvvo čuovvovaš:

Maŋábeallai..... golmma sámi gielddas, Kárášjogas, Porsáŋggus ja Guovdageainnus sihkkarastin dihte.....jna.

Mielkebuvttadeapmi ja sávzadoallu.

Ođđa nubbi cealkka.

Dat doalut mat leat geargan loanaiguin gal birgejit, muhto sis geain lea huksenloatna leat stuorra hástalusat gánnáhahttivuođain.

Evttohus 6, áirras Geir Tommy Pedersen, NSR:a sámediggejoavku

Lasáhus sámediggeráđi mearrádusárvalussii

Gánnáhahttivuohta eanadoalus

Sámediggi čujuha dasa ahte Stuorradiggediedáhusas nr.9 (2011-2012) eanageavaheami- ja borramušpolitihka birra, Velkommen til bords, lea biddjojuvvon stuorra deaddu dasa ahte dienas lea deatalemos váikkuhangaskaopmi go galgá juksat eanageavahanpolitihkalaš mihttomeriid. Sámediggi oaivvilda ahte vuoddo eaktun eanageavaheami leahkimii ja ovdáneapmái, lea ahte gánnáhahttivuohta eanadoalus lea buorre ja gilvalannávccalaš, eará fidnojoavkkuid ektui. Nu ii leat dál. Dan vuohtta ealáhusas, daid ollu doalloheaittihenmiiguin ja váilevaš rekrutteremiin. Gánnáhahttivuohta lea hui deatalaš vai galgá leat miellagiddevaš áŋgiruššat boandafidnuin eará fidnuid ektui. Dađibahábut lea dienaserohus gaskal eanadoalu ja servodaga eará joavkkuid menddo stuoris.

Vai galgá sáhttit juksat Stuorradiggediedáhusa eanageavahanpolitihkalaš ulbmiliid, ja sihkkarastit rekrutterema fidnuin, áiddostahtta Sámediggi ahte ealáhusa rámmaeavttut fertejit addit boandaid vejolašvuođaid uhcidit dienaserohusaid, ja oažžut seamma sosiála eavttuid go eará joavkkut. Dienasvuoddu ferte sihkkarastojuvvot vai boandafidnu galgá leat vejolaš okto fidnun, dohkálaš dietnasiin.

Sámedikki mielas lea deatalaš oktilaččat árvoštallat iešguđet oalgguhusaid movttiidahttin dihtii investeremiid ja buoridit doalu nu ollu go vejolaš vai gánnáhahttivuohta buorrána. Buorre ellidčálgu ja buorit dearvvašvuođa-, biras- ja sihkkarvuodadoaimbajut addet sihkkarvuoda ja čálgu sihke ellide ja olbmuide. Dat ahte oččodit ođđaáigásaš ja gelddolaš bargobirrassa ođasmahttimiid ja investeremiid bokte, mearkaša maiddái ollu rekrutteremii eanageavaheapmái.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 32 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 4 hilgojuvvui 26 jienain. 6 jienastedje beali.
- Evttohus 2 hilgojuvvui 19 jienain. 13 jienastedje beali.
- Evttohus 3 mearriduvvui 29 jienain 3 jiena vuostá.
- Evttohus 5 mearriduvvui 29 jienain 3 jiena vuostá.
- Evttohus 6 mearriduvvui 29 jienain 3 jiena vuostá.
- Evttohus 1 mearriduvvui 29 jienain 3 jiena vuostá.
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti ráva mearriduvvui 29 jienain 3 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Inga-Lill Sundset, áššejođiheaddji	Geir Tommy Pedersen
	Inga-Lill Sundset	
2	Geir Tommy Pedersen	Willy Ørnebakk
		Heidi Persdatter Greiner Haaker
	Geir Tommy Pedersen	
3	Aud Marthinsen	Inger Jørstad
		Geir Tommy Pedersen
	Aud Marthinsen	
4	Olaf Eliassen	Knut Inge Store
		Inga-Lill Sundset
		Geir Tommy Pedersen
	Olaf Eliassen	
5	Per Andersen Bæhr	Mathis Nilsen Eira
		Geir Tommy Pedersen
		Inga-Lill Sundset
	Per Andersen Bæhr	
6	Marianne Balto	Geir Tommy Pedersen
		Per Andersen Bæhr
		Anders Somby jr.
	Marianne Balto	
	Åge Nordkild, čeahkkinortnegii	
	Aili Kesitalo, čeahkkinortnegii	
7	Willy Ørnebakk	
	Alf Isaksen, čeahkkinortnegii	
8	Knut Inge Store	
9	Olaf Eliassen	
10	Heidi Persdatter Greiner Haaker	
11	Gunn-Britt Retter	
12	Anne Helene Moeng Saari	
13	Mathis Nilsen Eira	
14	Geir Tommy Pedersen	
15	Marianne Balto	
16	Egil Olli	
	Inga-Lill Sundset	
	Geir Tommy Pedersen, čeahkkinortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

Gánnáhahttivuohta eanadoalus

Sámediggi čujuha dasa ahte Stuorradiggediedáhusas nr.9 (2011-2012) eanageavaheami- ja borramušpolitihka birra, Velkommen til bords, lea biddjojuvvon stuorra deaddu dasa ahte dienas lea deataleamos váikkuhangaskaoapmi go galgá juksat eanageavahanpolitihkalaš mihttomeriid. Sámediggi oaiivilda ahte vuodđo eaktun eanageavaheami leahkimii ja ovdáneapmái, lea ahte gánnáhahttivuohta

eanadoalus lea buorre ja gilvalannávccalaš, eará fidnojoavkkuid ektui. Nu ii leat dál. Dan vuohtá ealáhusas, daid ollu doalloheaittihenigiin ja váilevaš rekrutteremiin. Gánnáhahttivuohta lea hui deatalaš vai galgá leat miellagiddevaš ángiruššat boandafidnuin eará fidnuid ektui. Dađibahábut lea dienaserohus gaskal eanadoalu ja servodaga eará joavkkuid menddo stuoris.

Vai galgá sáhttit juksat Stuorradiggedieđáhusa eanageavahanpolitihkalaš ulbmiliid, ja sihkkarastit rekrutterema fidnui, áiddostahtta Sámediggi ahte ealáhusa rámmaeavttut fertejit addit boandaid vejolašvuođaid uhcidit dienaserohusaid, ja oažžut seamma sosiála eavttuid go eará joavkkut.

Dienasvuođu ferte sihkkarastojuvvot vai boandafidnu galgá leat vejolaš okto fidnun, dohkálaš dietnasiin.

Sámedikki mielas lea deatalaš oktilaččat árvvoštallat iešguđet oalgguhusaid movttiidahttin dihti investeremiid ja buoridit doalu nu ollu go vejolaš vai gánnáhahttivuohta buorrána. Buorre ellidčálgu ja buorit dearvvašvuođa-, biras- ja sihkkarvuođadoaimbajut addet sihkkarvuođa ja čálgu sihke ellide ja olbmuid. Dat ahte oččodit ođđáigásaš ja gelddolaš bargobirrassa ođasmahttimiid ja investeremiid bokte, mearkkaša maiddái ollu rekrutteremii eanageavaheapmái.

Árktalaš eanageavaheapmi

Stuorradiggedieđáhusas lea árktalaš eanageavaheapmi váldojuvvon atnui doaban eanageavaheamis davvin. Árktalaš eanageavaheapmi lea namuhuvvon maiddái davviguovlodieđáhusas mii bođii 2011:s. Davvi Norgga eanageavahanráđđi lea ráddjen árktalaš eanageavaheami Davvi-Norgii nu mo Árktalaš ráđđi lea maiddái definieren Norgga beale oasi árktalaš guovlun.

Go lea sáhka árktalaš eanageavahanbuktagiid birra, de ii leat dušše sáhka eanadoalu buktagiid birra, muhto maiddái borramušbuktagiid birra bohccos ja meahcis. Dáid lassin lea leamaš dábálaš geavahit sierralágan urtasiid ja murjjiid sámi biebmokultuvrras.

Árktalaš eanageavahanbuktagat leat geavahedjiid bealis gehčcon buhtes buktagiin. Buktagiin eai leat geavahuvvon seamma ollu cirkkuhanávdnasat dávddaid ja divriid vuostá. Árktalaš guovlluin buvttaduvvon buktagiin lea erenoamáš kvalitehta. Danne go oasis šaddoáiggis lea vuollegis temperatuvra ja čuovga lea birra jándora. Dasto leat árktalaš buktagat erenoamážat danne go dat leat buvttaduvvon árktalaš dálkkádagas, davábealde polárgierddu ja erenoamáš kultureanadagas. Dáid ovdamuniid sáhtta geavahit árktalaš buktagiid vuovdaleamis. Dán doarju maiddái eanageavahandieđáhus mas čuožžu ahte várreeanageavaheapmi ja ártis leat ovdamearkan dasa ahte eanageavaheapmi erenoamášvuođainis sáhtta geavahuvvot regionála mearkagálvohukseamis ja vuovdaleamis.

Dál lea vejolaš registreret suodjaluvvon namahusaid borramušgálvvuide. Davvi eanageavaheami buktagiid dáinna lágiin profileren nugo árktalaš buktagiin sáhtášii leat márkana dáfus ovdamunni ja buoridit hatti. Árktalaš buktagiid profileren mat leat divrasat go eará gálvvut hástala dattetge hui buori kvalitehta. Dát maiddái eaktuda ahte borramušbuvttadeddjiin davvin lea oktasašprofileren árktalaš borramušaid ektui ja ahte vuovdaleapmi lea oktiordnejuvvon. Suodjaluvvon namahusaid registrerema sáhtta geavahit sámi erenoamáš borramušaide. Dákkár suodjaleapmi sáhtášii buoridit sámi borramušgálvvuid stáhtusa ja dieinna lágiin buoridit árvoháhkama sámi guovlluin.

Jos galgá lihkestuvvat oažžut stuorát árvoháhkama árktalaš eanageavaheamis, de fertejit davvi norgga eanageavahanbirrasat oktasaččat ángiruššat dan ovdii. Eanageavahandieđáhus maid doarju ahte jos árktalaš eanageavaheapmi galgá addit ahtanuššanfámu, de lea dárbu báikkálaččat bargat báikkálaš máhtu ja gelbbolašvuođa vuodul ja ovttas eará ealáhusbirrasigiin, dutkamiin ja hálddašemiin. Sámediggái lea riehta vuoruhit vejolaš báikkálaš álgagiid maid mihttomearrin lea buoridit árvoháhkama árktalaš eanageavaheamis.

Sámiid bealis lea deatalaš ahte álgoálbmotperspektiivva váldojuvvo mielde ángiruššamii árktalaš eanageavaheami ektui sámi guovlluin. Eanadoallu sámi guovlluin addá barggu ollugiidda ja dat lea deatalaš sámi giela ja kultuvrra gaskkusteamis viidáseappot. Vásihusat eará álgoálbmotguovlluin

sáhttet addit impulssaid ja ođđa jurdagiid áŋgiruššama ektui árktalaš eanageavahemiin Norggas. Dáin guovlluin leat hástalusat čadat bargosajiid, urbaniserema ja eretfárrema ektui.

Sámediggi oaivvilda ahte árktalaš eanageavahemiin áŋgiruššan lea deatalaš boahteáigái. Eanageavahaneiseválddit fertejit láchit dan maid dát erenoamáš árktalaš buktagat ovddastit, ja fertejit ásahit oktasaš mihttomeari dasa movt árktalaš eanageavaheami galgá sáhttit ovddidit ja movt buoredit árvoháhkama dán guovllus.

Mielkebuvttadeapmi ja sávzadoallu

Mielkebuvttadeapmi lea okta mii guottiha eanadoalu sámi guovlluin. Dat doalut mat leat geargan loanaiguin gal birgejit, muhto sis geain lea huksenloatna leat stuorra hástalusat gánnáhahttivuođain. Eanageavahanpolitihkka Norggas lea láchán suoidnebuvtadeami davvin. Dieđáhusas lea evttohuvvon joatkit dájna politihkain. Vaikko leage dán lágan kanaliseren politihkka, de liikká geahppánit mielkebuvttadoalut. Buvttadanhivvodat lea bisson sullii seamma dásis Finnmárkkus, muhto Romssas gal leat geahppánan. Čájeha dattetge ahte dan geažil go mielkebuvttadeddjiid ahki loktana, de buktá dat stuorra hástalusaid rekrutterema dáfus boahteáiggis. Dasa lassin fárrerit nuorat eret báikegottiin gávpgiidda mii maiddái buktá hástalusaid sámi eanadollui. Go eanadolliin ii leat oktage gii sáhtášii váldit badjelas doalu, de soaitá dat dagahit dan ahte doaibmavisttit eai bajásdollojuvvo.

Sávzaeláhus dárbbáša stuorra areálaid man oktavuodas mehciid geavaheapmi guohtoneanan lea leamaš vealtameahttun deatalaš ekonomalaččat. Gáibáduš gánnáhahttivuođa ektui lea buvttihan stuorát doaluid ja seammás lea doaluid lohku njiedjan miehtá riikka. Guovlluin gos areálat gáržudahttet buvtadeami, sáhtta sávzzabierggu viidáseappot nállašuhttin buoridit doaluid dietnasa. Seammás sáhtášii dát addit barggu eambbosiidna bearrašis ja dieinna lágiin nannet bearášanadoalu. Báikkálaččat buvtaduvvon borramuša jearahišgohtet eambo maiddái sámi guovlluin. Gulahallan biebmobearráigeahčuin ja borramušbuhtisvuoda vuhtii váldin leat mearrideaddji deatalaš bealit oadjebas borramušbuvttadeapmái.

Sámediggi oaivvilda ahte eanageavahanpolitihkka Norggas ain galgá láchit mielke- ja biergobuvttadusa miehtá riikka. Sámediggi áigu ain buktit cealkámuša jahkásaš eanadoallošiehtadallamiidda dainna áigumušain ahte buoridit vuodđobuvttadusa rámmaeavttuid.

Ruhtadeapmi

Gánnáhahttivuohta eanadoalus sorjá almmolaš doarjaortnegiin. Innovašuvdna Norga ruhtada stuorra oasi huksenbargguin. Sámi guovlluin sáhtta Sámediggi addit doarjaga ovtta earáiguin. Struktuvrrašonaliseren lea dagahan ahte visttit leat šaddan stuorát ja nu divraset. Iskkadeamit leat čájehan ahte Romssas ja Finnmárkkus leat stuorát huksengolut go Máttá-Norggas. Dát buktá hástalusaid oažžut gánnáhahttivuođa maŋŋá huksema go loatna šaddá hui stuoris. Eanageavahandiedáhusas lea evttohuvvon regionaliseret dáid ortnegiid heivehan dihte daid regionála diliide. Dieđáhusas lohpiduvvo maiddái investerendoarjja doaibmavistiide ja ahte miehtá riikka galgá leat árjjalaš eanadoallu. Dát áŋgiruššamat galget leat oassin regionála giliovddidanprográmmain. Sámediggái lea hui deatalaš searvat dáid regionála giliovddidanprográmmaide.

Sámediggi oaivvilda ahte dáláš ruhtadanortnet ii leat doarvái buorre. Eanageavahaneiseválddit fertejit láchit dakkár ruhtadanortnegiid mat leat stuorát go dat rámmat mat gustojit odne earret eará Innovašuvdna Norggas.

Areálaressurat

Ráhkaduvvon eana, gilvvehahti eana ja meahcceguohtoneana leat vuodđun suoidnevuođot eanadollui sámi guovlluin. Ferte árjjalaččat dikšut eatnamiid jos galgá sihkkarastit eanadoalu boahttevaš buolvvaide. Eanageavahandiedáhusas lea ulbmilin joatkit čavga eanadikšunpolitihkain. Gielddain gos leat ollu heaittihuvvon doalut, giktašuvvet gieldda politihkkárat geavahit ráhkaduvvon eatnama huksenulbmiliidda. Eat sáva dákkár ovdáneami ja dat lea unnán ovddideaddji. Čavga eanasuodjalanpolitihkain ferte joatkit sihkkarastin dihte doaibmavuođu sámi guovlluid eanadollui.

Dat go eanadoalut leat sturron ja go eanaareálat eai vuvdojuvvo sidjiide geat barget eanadoaluin, de šaddet ollu láigoeatnama geavahit. Láigoeatnamat geavahuvvojit ollu sámi guovlluin ja erenoamážit Romssa fylkkas. Go ollu geavahuvvo láigoeana de ferte doalu vuodđudit dasa ahte leat buorredáhtolaš ránnját ja eanaeaiggádat, man geažil šaddá eahpesihkkaris doaibmavuodđu. Eanageavahandiedáhhusas lea dovddahuvvon ahte galgá šaddat álkit juohkit eatnamiid nu ahte eanadoalloareálaid sáhtta vuovdit sidjiide geat barget eanadoaluin.

Sámediggi oaivvilda ahte juohkingeavahusa rievdademiin sihkkarasttášii eatnamiid sidjiide geat barget árjjalaččat eanadoaluin.

Rekrutteren

Eanageavahandiedáhhusa mielde lea nissonolbmuid oassi riikkas eaiggádin 25 %. Sámi guovlluin lea seamma lohku 20 %. Dilli lea veaháš earálágan go geahččat man ollu nissonolbmot leat ohccin eanageavahanealáhhusaid oktavuodas. Dán lágan doaimmat sáhttet leat “Inn på tunet”, grønt reiseliv” ja báikkálaš borramušbuvttadeapmi. Badjel 40 % Innovašuvnna Norgga doarjagis dán lágan ealáhhusaide manná nissonolbmuid. Vaikko vel nissonolbmuid oassi geat ožžot doarjaga giliealáhhusaide lea lassánan, de manná vel guhkes áigi ovdal go sáhttit dadjat ahte eanadoallu lea juksan dásseárvvu. Hástalussan lea oažžut eanet nissonolbmuid eaiggádin. Dan sáhtta dahkat earret eará dan bokte ahte heivehit doaluid nissonolbmuid.

Dál lea šaddan váddáseabbon álgit doaluin loana haga. Dán lágan hástalusat sáhttet fuonidit rekrutterema eanadollui. Go galgá sáhttit unnudit veaháš goluid álggaheami oktavuodas, de lea Sámediggi ásahan ortnega man bokte lea vejolaš ruhtadit mielkeeriid oastima. Ortnet lea ráddjejuvvon nuoraide geat áigot sihkkarastit boahhteáiggi eanadoalus. Sámedikki ortnet ii leat dattetge doarvái buorre oažžut nuoraid eanadollui. Hástalussan lea oažžut ekonomalaš váikkuhangaskaomiid eanadoallošiehtadusa bokte rekrutterema sihkkarastimii.

Eanadoallobirrasat sámi guovlluin leat šaddan fuonit maŋimus logijagis. Muhtun gielddain leat stuorra eanadoalloareálat mat leat heaitán buvttadeami ja ollu doalut leat heaittihuvvon. Sámediggi lea ovttas eará almmolaš aktevrraiguin plánen álggahit eanadoalloáŋgiruššamiid golmma sámi gielddas, Kárášjogas, Porsáŋggus ja Guovdageainnus sihkkarastin dihte doaimma joatkima dán doaluin mat leat doaimmas dál ja maiddái oččodit eambbogiid álggahit doalu. Hástalussan lea oažžut ruovttoluotta optimismma dán gielddain ja oažžut doliid áŋgiruššat eanadoaluin dego boahhteáiggi ealáhussan.

Sámediggi oaivvilda ahte dárbbasit árjjalaš rekrutterenpolitihka eanadoalu ovddideapmái. Sámediggi áigu ain bargat dan ala ahte fidnu beassan galggašii leat álkit, erenoamážit nissonolbmuid ja nuoraide.

Giliealáhhusat

Doaba giliealáhhusat lea meroštallojuvvon oassin eanageavaheamis. Diedáhhusas čuožžu ahte rádđehus áigu viidáset ovddidit gánnáhahti giliealáhhusaid. Dat galgá dahkkojuvvo buoret ealáhusovddideami bokte eanageavahan resurssaid vuodul ja almmá ahte lea dárbu doarjagii eanet go mii lea oppalaš. Galget maiddái ásahuvvot regionála ealáhushoavvut giliealáhhusaid viidáseappot ovddideapmái. Sámedikki diedáhhus ealáhushoavvut birra lea stuorra ávkin dán lágan prográmmaide.

Sámediggi vuoruhá unnit ja gánnáhahti fitnodagaid ásehemiid. Dat vuoruhemiid mat bohtet ovdan diedáhhusas giliealáhhusaid birra dávistit hui ollu dan áŋgiruššamii mii Sámedikkis lea ealáhushoavvut oktavuodas. Sámediggi áŋgiruššá sierra earret eará lotnolasealáhhusaiguin ja sámi mátkeealáhhusain árvoháŋkanprográmma bokte. Dán rádjai leat válđoáššis mátkeealáhushoavvut mat leat vuoruhuvvon prográmmas buohthalaga vuoddoealáhushaiguin. Sámediggi lea vuoruhá sámi kulturvuodot vásihusturismma. Hástalussan smávva doaimmaid ja ásehemiid vuoruhemiid oktavuodas main sámi kultuvra lea vuodđun lea oažžut gánnáhahttivuoda. Stuurra gaskkat márkaniidda

(gávppogiidda ja čoahkkebáikkiide) leat muhtun daid stuorámus hástalusaid gaskkas go galggaš oažžut buori gánnáhahttivuođa.

Eambbosat eanadoalus välljejit álgit mátkcealáhusain ii dušše lasihan dihtii dálu tietnasa, muhto maiddá ávkkástallat vejolaš geavakeahtes bargonávccaid. Lea stuorra potenciála álgit mátkcealáhusain mas leat borramušvásihusat. Mánngasii lea biepmu dehálaš oassi mátkcealáhusvásihusain. Dán oktavuodas lea sámi biepmuin ja sámi kultuvrras stuorra ovdamunni mátkcealáhusmárkanis. Borramušvásihusat leat Ráđđehusa mátkcealáhusstrategiijas. Sámi borramušvásihusaid ángiruššan dávista mátkcealáhusa našunála strategiijii.

Meahcceresurssaid geavaheapmi lea oassi Sámedikki árvoháhkkanprográmmas. Ulbmilin lea oažžut buoret rámmaeavttuid meahccealáhusaide ja buoridit árvoháhkama meahci ektui. Meahcceresurssat leat leamaš deatalaččat ássama bisuheapmái sámi guovlluin. Dát resurssat leat leamaš lassidienasin ja biebmolassin dálloaluide main eai leat leamaš eará dienasvejolašvuođat. Dáid resurssaid geavaheapmi lea ollu geahppánan earret eará dan geažil go eará doaimmain leat buoret dienasvejolašvuođat. Maŋimus jagiin leat eambbogat ángiruššan meahccevuđot turismmain dan sadjái go ávkkástallat dáid resurssaiguin ja viidáseappot nállašuhhtit daid ieš. Válđoášsis lea sáhka sáivaguollebivddus ja doaimmain mat dasa čatnasit. Deatalaš lea sihkkarastit ahte dát geavaheapmi ii livčče hehttehussan sidjiide geat háliidit ávkkástallat meahcceresurssaiguin árbevirolaš vuogi mielde.

Sámediggi oaivvilda ahte giliealáhusaid viidáseappot ovdánahttin dat lea boahhteáigi mas leat guhkes árbevierut sámi servodagas. Sámediggi áigu joatkit ángiruššama árvoháhkamiin buohtalaga vuodđoealáhusaiguin.

Sámedikki rolla eanadoallopolitihka hálddašeamis

Diedáhusas árvaluvvo regionaliseret eanadoallopolitihka. Dát galgá olahuvvot čielgaseappo guovloprofila bokte nationála ortnegiin, ovddidan- ja investerenváikkuhangaskaomiid nannejuvvon regionaliserema bokte ja eanet guovloguovdilas ángiruššamiin. Sámedikkis lea leamaš regionaliseren okta ángiruššansuorgi 2007 eanadoalloplánas. Eanadoallopolitihka eanet regionaliseren attášii Sámediggái stuorát vejolašvuođaid árat beassat váikkuhit guovlopolitihkalaš hástalusaid eanadoalus. Regionála ovddidanprográmmat leat guovddáš gaskaoamit maiguin olahit báikkálaš háhkiide. Sámedikki rolla dán prográmmain lea fuolahit ahte eanageavahaneiseválddit váldet vuhtii sámi beliid ja sámi ealáhusovddideami go ráhkadit prográmmaid.

Sámedikkis lea lávga ovttasbargu eanadoalloorganisašuvnnaiguin regionála dásis, ja leat leamaš ávkkálaččat eanadoallošiehtadallamiid cealkamušaide. Dán ovttasbarggu sáhhtá viiddidit guoskat eanadoalloorganisašuvnnaide riikadásis. Sámediggi sáhhtá dánna lágiin oažžut buoret áddejumi árktaš eanadollui ja maid dat mearkkaša sámi álbmogii. Dát guoská erenoamážit oktasaš ulbmiliid oažžumii sámi guovlluid eanadoalu várás ovdal go ráhkkaneamit eanadoallošiehtadallamiidda álggahuvvojit.

Sámediggi lea ollu oktavuodáin geahččalan oažžut stuorát váikkuhanfámu eanadoallopolitihka hálddašepmái muhto ii leat lihkestuvvan. Jagi 2005 konsultašuvdnašiehtadus ráddje ahte bušeahтта doaibmabijut eai leat konsultašuvdnafáddán, muhto doaibmabijut mat njuolga gusket sámi álbmogii gullet šiehtadallamiidda. Hástalusán Sámediggái lea beassat searvat proseassaide mat gusket sámi eanadoalloberoštumiide nationála dásis. Deatalaš lea ahte Sámediggi válđojuvvo mielde árra dásis ja ovdal go rámmat dáid proseassaide mearriduvvojit.

Sámediggi oaivvilda ahte eanageavahaneiseválddit fertejit čájehit buoret dáhtu ovddidit eanadoalu sámi guovlluin. Sámediggi áigu ain nationála ja regionála dásis buoridit eanadoalu rámmaeavttuid.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 08.06.12 dii. 11.10

Ášši/Sak EKL	004/12
Ášši/Sak DC	031/12

Anadromalaš luossaguliid bivdu hálddašeapmi

Arkiivaáššer..
10/598306 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššer.
Sámediggeráđdi	15.05.12	SR 071/12
Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	04. – 05.06.12	EKL
Sámedikki dievasčoahkkinn	06. – 08.06.12	DC 31/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 08.06.12 dii. 11.10.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	15.05.12	Sametingsrádet	Sak 071/12
2	24.11.10	Miljøverndepartementet	Rammeavtale om gjennomføring av konsultasjoner knyttet til reguleringer i fisket etter anadrome laksefisk
3	26.05.11	Direktoratet for naturforvaltning	Protokoll etter konsultasjon om fremdriftsplan 23.01.2011 og 02.02.2011
4	16.08.11	Sametinget	Interessenotat
5	23.08.11	Direktoratet for naturforvaltning	Protokoll etter konsultasjon om retningslinjer 17.08.11
6	18.11.11	Direktoratet for naturforvaltning	Direktoratets retningslinjer
7	06.11.11	Sametinget/Direktoratet for naturforvaltning	Arbeidsutvalget for fiskereguleringer i Nord-Troms og Finnmarks rapport
8	14.03.12	Sametinget	Interessenotat
9	20.03.12	Direktoratet for naturforvaltning	Protokoll etter konsultasjon om fiskereguleringer 2012 med Direktoratet for naturforvaltning 14.03.12
10	25.04.12	Sametinget	Interessenotat
11	10.05.12	Miljøverndepartementet	Protokoll etter konsultasjon 21.03.12
12	10.05.12	Miljøverndepartementet	Møtereferat av 13.04.12
13	10.05.12	Miljøverndepartementet	Protokoll etter konsultasjon 26.04.12
14	10.05.12	Miljøverndepartementet	Sluttprotokoll konsultasjon 07.05.12

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi nanne mearraluossabivdiid vuoigatvuođa bivdit luosa mearas. Go guoská historjjálaš vuoigatvuođaide, de Sámediggi nanne ahte dakkárat gávdnojit, ja leat álo gávdnon ássama ja geavaheami vuodul rittuin muitemeahttun áiggiid. Sápmelaččain ja earáin geat ássat rittuin, leat dákkár vuoigatvuođat dološ áiggi rájes geavaheami, báikkálaš vieruiduvvanvuoigatvuođaid ja álbmotrievtti vuodul. Dát lea vealtameahttun duohtavuohta.

Sámediggi gávnnahe ahte dálá luossamuddemat leat nu garrasat ahte mearraluossabivddu leahkin lea áitojuvvon. Ná lea dilli leamaš 2008 rájes. Dát rihkku álbmotrievtti. Sámediggi deattuha garrasit ahte dárbbasuvvojit dalán sierra doaibmabijut mearraluossabivddu várás.

Sámediggi čujuha dan dárbbui ahte birashálddahus vuhtiiváldá riekteáddejumiid ja sohppojuvvon ovttamielalašvuođa 2012 muddemiid ja viidáset barggu oktavuodas, maid bargolávdegoddi dovddahii. Almmá vuoigatvuođaeaggádiid ja Sámedikki miediheami haga eai leat muddemat lobálaččat ii ge dain leat báikkálaš čatnaseapmi.

Sámediggi deattuha mávssolašvuođa das ahte háhkat ja vuogádahttit árbedieđuid sihke joga ja meara birra vuodđun bivdomuddemiidda. Stáhta ovddasvástádus dat lea ahte čuovvolit luonddušláddjivuodálagá mearrádusaid bearráigeahččan dihtii ahte dakkár iskkadeapmi čadahuvvo.

Sámediggi áigu váikkuhit ahte mearraluossabivdiid dilli dieđihuvvo ON:i.

Sámediggi čujuha dan dárbbui ahte váldit álgoálbmotdeastta luossaovttasbarggu riikkaidgaskasaš njuolggadusaide (NASCO).

Sámediggi dán vuodul ii miedit dán jagi bivdomuddemiidda. Sámediggi bivdá ráđdehusa rievdatit bivdomuddemiid nu fargga go vejolaš konsultašuvnnaid bokte Sámedikkiin ja guoskevaš vuoigatvuođaeaggádiiguin. Sámediggi eaktuda ahte boahhte muddenproseassa álggahuvvo árrat, vai šaddá buorre proseassa ja áigi čadahit vuđolaš árvoštallamiid.

Ealáhus- ja kulturlávdegotti evttohus

Álggahus

Sámediggi ja Birasgáhttenpartemeanta šiehtadedje skábmamánu 2011 rámmašiehtadusa mii galggai sihkkarastit ahte vuoigatvuođaeaggádat galge beassat mielde muddet luossabivddu Davvi-Romssas ja Finnmárkkus. Šiehtadusa vuodul nammaduvvui guovvamánu 2011 govda čohkkejuvvon bargolávdegoddi mii galggaš bidjat oktasaš vuoddu konsultašuvnnaide gaskal birasgáhtteneiseválddiid ja Sámedikki luossabivddu muddemiid birra Davvi-Romssas ja Finnmárkkus 2012 rájes.

Viidáset proseassas ja konsultašuvnnain ii juksojuvvon ovttamielalašvuohta gaskal Sámediggeráđi ja Birasgáhttenpartemaenta. Dan vuodul meannuda Ealáhus- ja kulturlávdegoddi ášši anadromalaš luossaguliid hálddašeami.

Evttohus

Evttohus Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtuin Geir Tommy Pedersen ja Mathis Nilsen Eira, Norgga sámiid riikkasearvvi/ Sámeálbmot bellodaga (NSR/Sáb) lahtus Gunn-Britt Retter, jobttisápmelaččaid listtu lahtus Per A. Bæhr

Evttohus 1

Sámediggeráđi evttohus sihkkorjuvvo ja dan sadjái boahdá dat:

Mearraluossabivdiin Norggas lea vuoigatvuohta bivdit luosa. Mearraluossabivdovuoigatvuohta adnojuvvo leat iehčanas riektivuodđu finnmárkkulága § 22 vuosttaš lađđasa bustáva b) bálddas. Sámi mearraluossabivdiide dat čuovvu SP artihkkalis 27 ja ILO 169 artihkkalis 15 nr. 1, gč. artihkkala 13 ja artihkkala 23. Mii guoská historjjálaš vuoigatvuođaid deattasta Sámediggeráđdi ahte dat gávdnojit, ja ahte dat leat álo gávdnon ássama ja geavaheami vuodul rittus doloža rájes. Sápmelaččain ja earáin geat ássat rittus, leat dakkár vuoigatvuođat dološ áiggi rájes geavaheami, vieruiduvvanrivttiid ja álbmotrievtti vuodul.

Sámedikki ulbmil lea maid sealluhit ja fas oččodit luossamáddodagaid dakkár sturrodagas ja čeahkádusas mat sihkkarastet šlája šláddjivuodá ja ahte dainna buvttademiin sáhtta ávkástallat.

Árbediehtu galgá leat vuodđun luossahálddašeapmái ovttas biologalaš máhtuin vai fidne buoremus vuodu hálddašeapmái, gč. Luonddušláddjivuođalága § 8. Dat mearkkaša ahte lea dárbu háhkat ja vuogádahttit árbedieđu sihke joga ja meara birra vuodđun guollemuddemiidda.

Mearraluossabivdu lea deatalaš oassi ollislaš resursavuodus mii lea birgenláhkin mearrasámi álbmogii. Golgadangiielddus mearas ja mearraluossasajiid dramáhtalaš geahpádus rittus čájeha ahte mearraluossabivdu lea ferten váldit eahpegorálaš stuorra oasi ovddasvástádusas luossamáddodagaid guoddilis hálddašeamis. Sámediggeráđđi gávnaha ahte luossamuddemat ollislaččat mearas leat nu garrasat ahte mearraluossabivddu birgenláhki lea áitojuvvon.

Sámediggeráđđi ja Birasgáhttentdepartemeanta šiehtadedje skábmamánus 2010 rámmašiehtadusa mii galggai sihkkarastit ahte vuoigatvuođaeaiiggádat besse mielde muddet luossabivddu Davvi-Romssas ja Finnmárkkus. Šiehtadusa vuodul nammaduvvui guovvamánus 2011 govda čohkkejuvvon bargolávdegoddi mii galggai bidjat oktasaš vuodu konsultašuvnnaide gaskal birasgáhtteneiseválddiid ja Sámediggeráđi luossabivdomuddemiid birra Davvi-Romssas ja Finnmárkkus 2012 rájes.

Bargolávdegotti raporta geigejuvvui skábmamánu 6. b. 2011. Bargolávdegoddi guolástanmuddemiid várás Davvi-Romssas ja Finnmárkkus evttohi guolástanmuddemiid jogain ja mearas 2012 várás, ja guhkesáigge strategiijaid muddemiidda. Čuovvolanbarggus gaskal Sámediggeráđi ja Luondduhálddašandirektoráhta lei ovttamielalašvuohta johkamuddemiid hárrái, muddemiid hárrái mearas 2012 várás Davvi-Romssa, muhto ii fal muddemiid hárrá mearas Finnmárkkus.

Rámmašiehtadusa vuodul, go ii juksojuvvon ovttamielalašvuohta, čađahii Sámediggeráđđi ja Birasgáhttentdepartemeanta konsultašuvnnaid viidáset muddenbarggu birra. Birasgáhttentdepartemeanta čuovui direktoráhta evttohusa ahte ii galgga fas viiddidit bivdidáiggiid Finnmárkkus čujuhettiin Luondduhálddašandirektoráhta evttohussii, bargolávdegotti rávvagiidda ja Ruošša vuhtiváldimii, earret dan guovllu Porsáנגgus mii fas oačču viiddideami.

Sámediggeráđi oaidnu lei ahte olles Bargolávdegotti muddenevttohus galggai gustot 2012 várás. Sámediggeráđđi bijai ovdan čoavddusevttohusa mas deattuhuvvui ahte bargolávdegotti muddenevttohus 2012 várás adnojuvvui leat guoddilis hálddašeapmi ja mii maiddái čujuhii čovdosa mii válddi vuhtii departemeantta dárbbu vuhtiváldit Ruošša árvalusa. Ii juksojuvvon ovttamielalašvuohta gaska Sámediggeráđi ja Birasgáhttentdepartemeantta. Dat mearkkašii ahte Sámediggeráđđi ii sáhttán miehtat departemeantta muddenevttohussii dahje loahppajurddaevttohussii.

Sámediggi deattuha ahte almmá Sámedikki ja vuoigatvuođaeaiiggádiid mieđiheami haga, ii leat muddemis mihkkege lobálašvuođaid dahje čatnaseapmi guoskevaš geavaheddiid gaskkas.

Sámediggi bivdá Sámediggeráđi váldit álgaga dasa ahte dát mearraluossabivdiid duodalaš dilli dieđihuvvo ON:ii.

Norge lea North Atlantic Salmon Conservation Organisation (NASCO) lahttu, mii earret eará ráhkada njuolggadusaid anadroma luossaguliid muddema várás. Sámediggi bivdá Sámediggeráđi čujuhit dan dárbbu ahte váldit mielde álgoálbmogiid dárbbu davviatlántalaš luossamuddema organisašuvnna, NASCO, njuolggadusain.

Mearraluossabivdiid vuoigatvuođaid váilevaš dohkkeheapmi ja dađis čavagset muddemat mearas áitet mearraluossabivdiid birgenlági. Go Sámediggi ii nagodan oazžut dohkkehuvvot iežas oainnuid luossabivddu muddemiid hábmemis ja hálddašeamis, de dat hedjonahtta dán soju. Sámediggi oaivvilda ahte prinsihppa historjjálaš vuoigatvuođaid dohkkeheami birra ja dan prinsihpa dohkkeheapmi ahte galgá beassat leat mielde hálddašeamis, lea nu deatalaš mearrasámi báikegottiide ja Sámediggái ahte dan ferte vuoruhit. Lávdegoddi oaivvilda ahte Sámediggi ferte ráhkkanahhti dakkár rievttálaš čielggadeami sihke nationála ja riikkaidgaskasaš riektivuogádagas. Sámediggi ferte vuoruhit resurssaid lihttohuksemiid vuoigatvuođaeaiiggádiid ektui ja/dahje sin organisašuvnnaid ektui,

čielggadit gii dat galgá gáibidit vuoigatvuodaid ja juridihkalaš, ekonomalaš ja geavtlaš veahki dassážiigo dat rievttálaš vejolašvuodát leat geahččaluvvon, mat gávdnojit mearraluossabivdiid vuoigatvuodaid sihkkarastimii.

Evttohus *Ovddádusbellodagas (FrP) Aud Marthinsen*

Evttohus 2

Sámediggeráđi evttohus sihkkovuvvo ja dan sadjái boahdá dát:

Eahpečielggaduvvon vuoigatvuodagažaldagat leat hehttehussan dakkár gilvohallanvuđot ealáhussii go guolástusaide. Sámediggi oaivvilda ahte guolástanvuoigatvuodát leat nátionála, ja danne daid galgá hálddašit nátionála dásis. Lea deatalaš ágga ahte logemat jagiid leat háhkkojuvvon árvvut miehtá olles rittu iešguđet áigodatguolástusain. Dat ahte gáržžidit guolásteddiid vejolašvuoda geavahit olles rittu, lea stuorra lávki marjás guvlui, ja stuorra noađđin sihke bivdofatnasiidda ja guolleindustriija ollu bargosajiide.

Sámediggi oaivvilda ahte ii leat vuodđu juohkit sierra guolástanvuoigatvuodaid riddosámi álbmogii dan vuodul ahte čuoččuhuvvojit historjjálaš vuoigatvuodát. Sámediggi čujuha dasa ahte guolleresurssat leat nátionála resurssat mat galget hálddašuvvot nátionála vuhtiiváldima vuodul ja daiguin galgá ávkkástallojuvvot buoremus vuogi mielde. Ii sáhte leat nu ahte galgá juohkigoahtit sierravuoigatvuodaid čearddalaš ruohttasiid vuodul dahje dan vuodul leat go sii ássan dihto guovllus guhkit áiggi. Guolleresurssat mearriduvvojit mearraresursalága vuodul ja erenoamážit dan vuodul mo sáhtta buoremus lági mielde ávkkástallat ollislaš resurssaiguin, dás maiddái anadroma luossaguliiguin.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi/dievasčoahkkinjodihangotti árvalusevttohusa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 27 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 2 hilgojuvvui 24 jienain. 3 jienastedje beali.
- Evttohus 1 hilgojuvvui 18 jienain. 9 jienastedje beali.
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti ráva mearriduvvui 16 jienain 11 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Gunn-Britt Retter, áššejođiheaddji	
2	Aud Marthinsen	Geir Tommy Pedersen
		Willy Ørnebakk
	Aud Marthinsen	
3	Heidi Persdatter Greiner Haaker	Gunn-Britt Retter
	Heidi Persdatter Greiner Haaker	
4	Geir Tommy Pedersen	Willy Ørnebakk

		Heidi Persdatter Greiner Haaker
	Geir Tommy Pedersen	
5	Mathis Nilsen Eira	
6	Egil Olli	
7	Aili Keskitalo	
8	Marianne Balto	
9	Ronny Wilhelmsen	Gunn-Britt Retter
	Ronny Wilhelmsen	
10	Willy Ørnebakk	Geir Tommy Pedersen
	Willy Ørnebakk	
11	Alf Isaksen	Geir Tommy Pedersen
	Alf Isaksen	
12	Marianne Balto	
13	Ronny Wilhelmsen	
	Gunn-Britt Retter	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi nanne mearraluossabivdiid vuoigatvuoda bivdit luosa mearas. Go guoská historjjálaš vuoigatvuodaide, de Sámediggi nanne ahte dakkárat gávdnojit, ja leat álo gávdnon ássama ja geavaheami vuodul rittuin muitemeahttun áiggiid. Sápmelaččain ja earáin geat ássat rittuin, leat dákkár vuoigatvuodát dološ áiggi rájes geavaheami, báikkálaš vieruiduvvanvuoigatvuodaid ja álbmotrievtti vuodul. Dát lea vealtameahttun duohtavuotta.

Sámediggi gávnnahe ahte dálá luossamuddemat leat nu garrasat ahte mearraluossabivddu leahkin lea áitojuvvon. Ná lea dilli leamaš 2008 rájes. Dát rihkku álbmotrievtti. Sámediggi deattuha garrasit ahte dárbbasuvvojit dalán sierra doaibmabijut mearraluossabivddu várás.

Sámediggi čujuha dan dárbbui ahte birashálddahus vuhtiiváldá riekteáddejumiid ja sohppojuvvon ovtamielalašvuoda 2012 muddemiid ja viidáset barggu oktavuodas, maid bargolávdegoddi dovddahii. Almmá vuoigatvuodaeaggádiid ja Sámedikki mieđiheami haga eai leat muddemat lobálaččat ii ge dain leat báikkálaš čatnaseapmi.

Sámediggi deattuha mávssolašvuoda das ahte háhkat ja vuogádahttit árbedieđuid sihke joga ja meara birra vuodđun bivdomuddemiidda. Stáhta ovddasvástádus dat lea ahte čuovvolit luonddušláddjivuodálága mearrádusaid bearráigeahččan dihtii ahte dakkár iskkadeapmi čadahuvvo.

Sámediggi áigu váikkuhit ahte mearraluossabivdiid dilli dieđihuvvo ON:i.

Sámediggi čujuha dan dárbbui ahte váldit álgoálbmotdeastta luossaovttasbarggu riikkaidgaskasaš njuolggadusaide (NASCO).

Sámediggi dán vuodul ii mieđit dán jagi bivdomuddemiidda. Sámediggi bivdá ráđdehusa rievdadit bivdomuddemiid nu fargga go vejolaš konsultašuvnnaid bokte Sámedikkiin ja guoskevaš vuoigatvuodaeaggádiiguin. Sámediggi eaktuda ahte boahhte muddenproseassa álggahuvvo árrat, vai šaddá buorre proseassa ja áigi čadahit vuđolaš árvoštallamiid.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 08.06.12 dii. 12.20.

Ášši/Sak DC	032/12
Ášši/Sak VL	001/12

Sámedikki válganammagotti välljen – sámediggeválgá 2013

Arkiivaáššennr..
11/176006 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššennr.
Válgalávdegoddi	06.06.12	01/12
Sámedikki dievasčoahkkin	06. - 08.06.12	32/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 08.06.12 dii. 14.40.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1			Forskrift om valg til Sametinget
2			Sak 28/08 Valg av Sametingets valnemnd

Áššečilgehus ja árvvoštallan

Láhkaásahusa mielde Sámediggeválgga birra § 18 galgá Sámediggi nammadit válganammagotti mas lea ovddasvástádus ráhkkanahhtit ja čađahit sámediggeválgga. Sámedikki válganammagottis galget leat unnimustá vihtta lahtu ja várrelahtu. Lahtuin ja várrelahtuin galgá lea jienastanvuogatuoha sámediggeválggas.

II Evttohusat ja mearkkašumit

Válgalávdegotti mearrádusárvalus:

Čuovvovaš olbmot nammaduvvojit lahttun ja persovnnalaš várrelahttun Sámedikki válganammagoddái 2013 sámediggeválggain:

Lahtut:

1. Geir Tommy Pedersen, jodiheaddji	Norgga Sámi Riikkasearvi
2. Eva Nordfjell, nubbijodiheaddji	Bargiidbellodat
3. Miriam Anna S. Paulsen	Norgga Sámi Riikkasearvi
4. Per A. Bæhr	Johtisápmelaččaid listu
5. Tore Forsberg	Árja

Persovnnalaš várrelahtut:

1. Ole Mattis Hætta	Norgga Sámi Riikkasearvi
2. Magnhild Mathisen	Bargiidbellodat
3. Irja Kappfjell	Norgga Sámi Riikkasearvi
4. Rolf Wilhelmsen	Nordkalottfolket
5. Leif Elsvatn	Bargiidbellodat

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 27 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Válgalávdegotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Hilde Anita Nyvoll, áššejođiheaddji	Geir Johnsen

VI Sámedikki mearrádus

Čuovvovaš olbmot nammaduvvojit lahttun ja persovnnalaš várrelahttun Sámedikki válganamagoddái 2013 sámediggeválggain:

Lahtut:

1. Geir Tommy Pedersen, jođiheaddji	Norgga Sámi Riikkasearvi
2. Eva Nordfjell, nubbijodheaddji	Bargiidbellodat
3. Miriam Anna S. Paulsen	Norgga Sámi Riikkasearvi
4. Per A. Bæhr	Johttisápmelaččaid listu
5. Tore Forsberg	Árja

Persovnnalaš várrelahtut:

1. Ole Mattis Hætta	Norgga Sámi Riikkasearvi
2. Magnhild Mathisen	Bargiidbellodat
3. Irja Kappfjell	Norgga Sámi Riikkasearvi
4. Rolf Wilhelmsen	Nordkalottfolket
5. Leif Elsvatn	Bargiidbellodat

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 08.06.12 dii. 14.45.

Vuolláičállit leat lohkat čoahkkinbeavdegirjji, ja leat gávnahan ahte čoahkkingirjái fievrriduvvon mearrádusat leat nu movt Sámediggi mearridii.

Karášjohka 19.06.2012

Dievasčoahkkinjođihangoddi

Jarle Jonassen
jođiheaddji

Toril Bakken Kåven

Jørn Are Gaski

Hilde Anita Nyvoll

Mathis Nilsen Eira